

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anna Fidrmucová

Poručenství a jiné formy péče o dítě

Disertační práce

Školitel: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Studijní program: Právo a právní věda

Datum uzavření rukopisu: 31. 03. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 669 344 znaků včetně mezer.

.....

disertantka

V Praze dne 11. 3. 2019

Ráda bych touto cestou vyjádřila své poděkování a hlubokou úctu prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc., za jeho cenné rady, vstřícnost, pomoc při získávání potřebných zdrojů, materiálů a informací, avšak především za jeho profesionalitu, trpělivost a laskavost, s níž ke mně a k vedení práce přistupoval.

Obsah

Úvod.....	9
1. Metodologie práce, stanovení výzkumné otázky.....	15
2. Poručenství nad nezletilými (Tutella minorum).....	20
2.1. Pojem a prameny.....	20
2.2. Předpoklady vzniku poručenství.....	22
2.3. Osoba poručníka.....	23
2.4. Práva a povinnosti poručníka.....	28
2.5. Hmotné zabezpečení poručníka.....	32
2.6. Zánik funkce poručníka.....	33
2.7. Poručenství pohledem vybrané judikatury.....	36
3. Opatrovnictví nezletilého (Cura minorum).....	38
3.1. Pojem a prameny.....	38
3.2. Osoba opatrovníka.....	39
3.3. Důvody opatrovnickví.....	40
3.4. Sřet zájmů dítěte a jiné osoby – kolizní opatrovník.....	40
3.4.1. Opatrovník v případě nečinnosti zákonného zástupce.....	45
3.4.2. Opatrovník z jiných důvodů, opatrovník <i>ad hoc</i>	45
3.4.3. Opatrovník z důvodů stanovených zákonem.....	46
3.4.4. Opatrovník pro správu jmění nezletilého.....	48
3.5. Společné ustanovení § 3022.....	56
3.6. Opatrovnická rada.....	57
3.7. Opatrovnictví pohledem vybrané judikatury.....	61
4. Rodičovská odpovědnost v právním řádu Francie (L' autorité parentale).....	63
4.1. Delegation rodičovské odpovědnosti (La délégation de l' autorité parentale).....	63
4.1.1. Delegation nařizená soudem.....	64
4.1.2. Delegation dobrovolná.....	65
4.2. Zbavení rodičovské odpovědnosti (Le retrait total ou partiel de l' autorité parentale) ...	66
4.2.1. Zákonné důvody vedoucí ke zbavení rodičovské odpovědnosti.....	66
4.2.2. Obsah a následky rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti.....	67
4.2.3. Navrácení rodičovské odpovědnosti.....	67
4.3. Shrnutí.....	67
5. Právní úprava poručenství (La Tutelle) a opatrovnickví (La Curatelle) nad nezletilými v právním řádu Francie.....	69
5.1. Zřizení a zánik poručenství.....	69
5.2. Organizace a obsahová náplň poručenství.....	71
5.3. Poručník (Le tuteur).....	72

5.4.	Dozorčí poručník (Le subrogé-tuteur).....	73
5.5.	Rodinná rada (Le conseil de famille)	73
5.5.1.	Práva nezletilého vůči rodinné radě	75
5.6.	Orgán sociálně právní ochrany dětí (Service de l'Aide sociale à l'enfant, ASE).....	75
5.7.	Odpovědnost poručníka při výkonu své funkce	76
5.8.	Srovnání české a francouzské právní úpravy poručenství.....	76
5.9.	Právní úprava poručenství v Québecu	78
5.9.1.	Poručenství zákonné a udělené	78
5.9.2.	Princip jednoty a jedinečnosti poručenství.....	80
5.9.3.	Poručnická rada	80
5.9.4.	Zřízení pojištění či dání jiné jistoty	81
5.9.5.	Zprávy a účty.....	81
5.10.	Významné odlišnosti v právní úpravě poručenství ve srovnání s právní úpravou ve Švýcarsku.....	82
5.10.1.	Poručenství veřejné a soukromé	83
5.10.2.	Obligatorní výkon poručenství	84
5.10.3.	Trvání funkce poručníka a nárok na odměnu za její výkon	85
5.10.4.	Správa majetku poručenice.....	86
5.10.5.	Orgán poručenství a orgán dohledu.....	87
5.10.6.	Odpovědnost poručníka a členů poručenských orgánů	88
6.	Hlava III. části druhé občanského zákoníku optikou procesního práva	90
6.1.	Pravomoc soudů	90
6.2.	Věcná a místní příslušnost soudů	94
6.3.	Zahájení řízení	96
6.4.	Zásada rychlosti řízení.....	97
6.5.	Účastenství.....	97
6.6.	Obecná pravidla řízení.....	99
6.7.	Rozhodnutí.....	100
7.	Svěření dítěte do péče jiné osoby.....	102
7.1.	Pojem a prameny	102
7.1.1.	Svěření dítěte do péče jiné osoby versus pěstounská a předpěstounská péče	103
7.1.2.	Svěření dítěte do péče jiné osoby versus osvojení	105
7.1.3.	Svěření dítěte do péče jiné osoby versus ústavní výchova.....	106
7.2.	Předpoklady svěřeni dítěte do péče jiné osoby.....	107
7.2.1.	Osobní péče o dítě není zajištěna ani jedním z rodičů ani poručníkem	107
7.2.2.	Soulad se zájmy dítěte.....	108
7.3.	Osoba, do jejíž péče je dítě svěřeno	109

7.4.	Faktické ujmoutí se péče o dítě, § 15 zákona OSPOD	111
7.5.	Práva a povinnosti pečující osoby	112
7.6.	Vyživovací povinnost rodičů a právo pečující osoby výživné vymáhat	114
7.7.	Svěření dítěte do péče jiné osoby na základě dohody rodičů a pečující osoby	116
8.	Umístění dítěte do péče ASE (L'aide sociale à l'enfance)	118
9.	Svěření dítěte do péče jiné osoby v právním řádu Francie (Placement d'un enfant).....	121
9.1.	Dobrovolné svěření dítěte do péče jiné osoby (Placement volontaire d'un enfant par ses parents)	121
9.1.1.	Projekt péče o dítě	122
9.1.2.	Pečující osoba.....	123
9.1.3.	Vymezení práv a povinností rodičů a pečující osoby	123
9.1.4.	Služba dohledu, podpory a pomoci ASE	124
9.1.5.	Doba trvání svěření do péče jiné osoby	124
9.2.	Svěření dítěte do péče jiné osoby na základě rozhodnutí soudu (Placement d'un enfant sur décision judiciaire).....	125
8.2.1.	Práva a povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti a pečující osobě či zařízení.....	126
8.2.2.	Kontrola a průběžné hodnocení svěření.....	127
9.3.	Srovnání české a francouzské právní úpravy svěření dítěte do péče jiné osoby	128
10.	Pěstounská péče v České republice	131
10.1.	Pojem a prameny.....	131
10.2.	Stručně k historii pěstounské péče	132
10.3.	Doba trvání pěstounské péče.....	134
10.4.	Osoba pěstouna	136
10.4.1.	Zprostředkování pěstounské péče.....	137
10.4.2.	Odborná příprava a odborné posouzení pro účely zprostředkování pěstounské péče	139
10.5.	Dohoda o výkonu pěstounské péče	142
10.6.	Práva a povinnosti pěstouna.....	142
10.6.1.	Osobní péče pěstouna o svěřené dítě	143
10.6.2.	Přiměřený výkon rodičovských práv a povinností	144
10.7.	Rodinné pouto mezi rodiči a dítětem svěřeného do pěstounské péče.....	145
10.7.1.	Problematika rodinného pouta ve vybrané judikatuře ESLP: Kutzner v. Německo, Broda v. Itálie, K. a T. v. Finsko.....	147
10.8.	Vyživovací povinnost	151
10.8.1.	Legální cese	152
10.9.	Dávky pěstounské péče.....	155
10.9.1.	Státem finančně podporovaná pěstounská péče versus svěřenectví.....	156
10.10.	Předpěstounská péče	158

10.11.	Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	160
10.11.1.	Důvody pro svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu	161
10.11.2.	Pěstoun na přechodnou dobu – osoba v evidenci	162
10.11.3.	Dohled nad průběhem pěstounské péče na přechodnou dobu a maximální doba jejího trvání	164
10.11.4.	Hmotné zabezpečení pěstouna na přechodnou dobu	165
10.12.	Zásahy soudu do pěstounské péče	166
10.13.	Zánik pěstounské péče	168
11.	Pěstounská péče ve Francii (La famille d'accueil).....	170
11.1.	Obecně o pěstounství ve Francii	170
11.2.	Asistenti mateřští a asistenti rodinní	170
11.2.1.	Obsah a doba trvání uděleného schválení.....	172
11.3.	Evidence schválených asistentů	173
11.4.	Odborná příprava a profesní formace asistentů	174
11.5.	Asistent jako zaměstnanec – pracovní smlouva a smlouva o přijetí dítěte.....	175
11.6.	Dohled nad asistenty, změna, pozastavení či odnětí oficiálního schválení	176
11.7.	Srovnání české a francouzské právní úpravy pěstounství.....	177
12.	Ústavní výchova v České republice	180
12.1.	Právní zakotvení.....	180
12.1.1.	Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	180
12.1.2.	Dětské domovy pro děti do 3 let věku	183
12.1.3.	Školská zařízení	184
12.1.4.	Domovy pro osoby se zdravotním postižením	184
12.2.	Podmínky pro nařízení ústavní výchovy.....	187
12.2.1.	Materiální nedostatky rodiny jako důvod pro nařízení ústavní výchovy	189
12.3.	Rozsudek, kterým soud svěřuje nezletilé do výchovy ústavního zařízení.....	191
12.4.	Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy	192
12.4.1.	Práva nezletilých umístěných do ústavní výchovy	192
12.4.2.	Povinnosti nezletilých umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy ...	195
12.4.3.	Právní postavení rodičů a jiných osob odpovědných za výchovu nezletilých dětí svěřených do ústavní výchovy	203
12.5.	Doba trvání ústavní výchovy, její zrušení a zánik	210
12.5.1.	Maximální doba trvání.....	210
12.5.2.	Rozhodnutí o zrušení ústavní výchovy.....	212
12.5.3.	Zánik ústavní výchovy.....	213
12.6.	Prodloužení ústavní výchovy do 19. roku věku.....	213
13.	Ústavní výchova ve Francii.....	216

13.1.	Jednotlivé druhy zařízení pro výkon ústavní výchovy	217
13.1.2.	Dětské domovy (<i>Foyer de l'enfance</i>)	218
13.1.3.	Dětské domovy sociálního charakteru (<i>La maisons à caractère social</i>).....	219
13.1.4.	Dětské vesničky (<i>Les villages d'enfants</i>)	220
13.1.5.	Místa života a péče (<i>Les lieux de vie et d'accueil</i>)	221
13.2.	Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy	222
13.3.	Práva a povinnosti rodičů dětí umístěných do zařízení pro výkon ústavní výchovy, resp. jiných osob, kteří jsou vykonavateli rodičovské odpovědnosti na místě rodičů	224
13.4.	Zánik ústavní výchovy	226
13.5.	Srovnání české a francouzské právní úpravy ústavní výchovy.....	227
14.	Úvaha nad právní úpravou jiných forem péče o dítě <i>de lege ferenda</i>	231
14.1.	Existence rozhodnutí o omezení, pozastavení či zbavení rodičů jejich rodičovské odpovědnosti.....	232
14.2.	Dobrovolné vzdání se rodičů osobní péče, výchovy a dohledu nad dítětem	235
14.3.	Komise zřízená při OSPOD jako orgán kontroly a dohledu.....	235
14.4.	Neexistence osob ochotných vytvořit rodinnou konferenci.....	237
	Závěr.....	238
	Seznam zkratk	248
	Seznam použitých zdrojů	249
	Abstrakt	261
	Abstract	263

Úvod

Mezi základní pilíře obecného soukromého práva je mimo další řazena ochrana člověka, lidské osobnosti a rodiny. Ve většině právních řádů však legální definici rodiny nenalezneme. Různí autoři této skutečnosti připisují různé důvody. Dle soudkyně Ústavního soudu Kateřiny Šimáčkové je tomu z důvodu potřeby výkladové volnosti aplikační praxe, neboť obsah pojmu rodina se po stránce kvantitativní i kvalitativní neustále mění a vyvíjí.¹ Dle autorek komentáře k občanskému zákoníku Milany Hrušákové a Zdeňky Králíčkové je tomu mimo jiné proto, že rodina sama o sobě bez ohledu na její nezastupitelnou funkci ve společnosti není nositelem žádných subjektivních práv či povinností, prostřednictvím kterých by bylo možné k legálnímu vymezení dospět.² O obtížnosti nalezení obecně platné definice píše též autorka řady publikací, významná teoretička, Michaela Zuklínová, která se k vydefinování pojmu rodina dostává prostřednictvím institutu manželství. Konstatuje, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, neboť je jen málo těch, kteří by pojem rodina spojovali pouze se soužitím dvou osob, bez ohledu na pohlaví, příbuznost atp.³

Rodinu je možné zkoumat nejen pohledem práva, ale též vědního oboru sociologie či psychologie. Sociolog Ivo Možný se v jedné ze svých publikací zabýval proměnou pojetí rodiny v čase. Hovoří o tom, že oproti současné koncepci se v 19. a 20. století mělo za to, že rodina představuje morfostatickou instituci, jejímž primárním účelem bylo vytvářet soukromý prostor, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Jejím dalším cílem bylo chránit své členy. Rodina neměnila svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus. Proti tomu sama svou stabilitou změny ve svém okolí vyrovnávala. Rodina působila jako nenápadný, ale velmi významný stabilizující element. Společnosti zaručovala koherenci a stavěla hráz anomii v proudu radikálních

---

¹ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. *Právo přátelské k dětem a rodinám* [online]. rizeniskoly.cz, 22. února 2018 [cit. 11. prosince 2018]. Dostupné na <<https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/skolni-poradenstvi-v-praxi/pravo-pratelske-k-detem-a-rodinam.m-4020.html>>.

² HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

změn. Současně svou stabilitou dynamiku společnosti umožňovala a v jistém smyslu i podporovala. Bránila společenský systém před chaosem a zhroutilím.⁴

Současný pohled sociologie na rodinu v jistém smyslu koresponduje s názorem právním. Zastává totiž postoj, že v důsledku zúžení reprodukčního chování v sociálním prostoru, jednotná teorie rodiny neexistuje, stejně tak, jako z pohledu sociologie neexistuje ani jednotná rodina. Důvod je třeba spatřovat v tom, že nabývají na legitimitě a na významu jiné typy domácností, od různých typů a forem nesezdaného soužití, přes programový život mimo rodinné svazky či manželství, po soužití homosexuálů a adopce stejnopohlavními páry.⁵

Vědní obor psychologie rozumí rodinou dynamický společností a kulturou podmíněný systém, proměňující se v čase a prostoru. Jde podle ní o vztahovou soustavu se složitou vnitřní strukturou a vazbami. Z toho, jak rodina navenek vypadá, jakou má strukturu, nelze vyvozovat závěr o její funkčnosti. Proto neexistuje ani jediný správný model zdravého rodinného fungování. Rodina, kterou tvoří rodiče, muž, žena a jejich biologické dítě či děti, je v současné době jen jednou z mnoha existujících a funkčních podob rodinného soužití.⁶

Výše představený progresivní pohled sociologie a psychologie zcela odpovídá současné situaci. Důsledkem je též návrh novely občanského zákoníku, který mimo jiné slovní spojení *muže a ženy*, užitě v ustanovení § 655 zakotvující institut manželství, nahrazuje spojením *dvou lidí*.⁷ Důsledkem navrhované novelizace je oficiálně uznat, že manželství, jehož účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí, je trvalým svazkem dvou lidí, bez ohledu na jejich pohlaví, vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Novela mění tradiční pojetí rodiny, včetně vymezení sociálních rolí v ní. Nicméně dle názoru předkládající skupiny poslanců, zcela reaguje na aktuální potřeby soudobé společnosti.

V souladu s jejich přesvědčením je oddělení manželství, jako svazku muže a ženy, a registrovaného partnerství, jako svazku osob stejného pohlaví, diskriminační. Dle jejich názoru jsou manželé, oproti partnerům, v mnohém právním řádem zvýhodněni. Ve vztahu k tématu práce je z důvodové zprávy předložené k této novele možné zmínit tvrzený diskriminující rozdíl

---

⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

⁵ Tamtéž.

⁶ BAŠTECKÁ, Bohumila; VYSEKALOVÁ, Jitka. *Psychologická encyklopedie: Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 516 s. ISBN 978-80-7367-470-0.

⁷ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 201. Novela z. – občanský zákoník* [online]. psp.cz, [cit. 8. dubna 2019]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?T=201&O=8>>.

spočívající v právním postavení manželů a registrovaných partnerů k dětem. Zatímco manželé mohou osvojit dítě prostřednictvím společného osvojení, eventuálně jeden z manželů může osvojit dítě druhého manžela, má dítě vychovávané registrovanými partnery právní vazby jen k jednomu z nich, (právní rodič). Druhý partner, (faktický rodič), není nositelem ani vykonavatelem rodičovské odpovědnosti k tomuto dítěti. Nemá právo o dítě osobně pečovat, chránit jej ani s ním udržovat osobní styk. Absentuje také úprava povinnosti dítě faktickým rodičem vyživovat. Dítě je dále znevýhodněno i v případě rozpadu jejich svazku. Nemá automaticky nárok na to, aby se s faktickým rodičem stýkalo, ani od něj výživné požadovalo. Jelikož není dítě zařazeno do první dědické třídy po faktickém rodiči, je znevýhodněno i v případě nabývání majetku v rámci zákonné dědické posloupnosti.

Navrhovaná úprava bude mít přirozeně dopad i do dalších rodinněprávních institutů. Stejnopohlavní páry budou moci stát se společnými pěstouny či budou moci být soudem jmenováni do funkce poručníka dítěte. Jedná se o důsledek znění ustanovení občanského zákoníku, dle kterého soud smí do funkce poručníka povolát i dvě osoby, jsou-li tito manželé. Shrnutě, cílem navrhované úpravy je, poskytnout homosexuálním párům a jejich dětem stejnou důstojnost a ochranu rodinného života, jako je zákonem poskytována manželům a jejich dětem a zajistit jim rovné postavení nejen ve společnosti, ale i v právu.⁸

V této souvislosti je na místě upozornit na postoj Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP) vyjádřený například v rozsudku ze dne 24. 6. 2010, Schalk a Kopf proti Rakousku, č. 30141/04. Tímto byla zamítnuta stížnost dvou stěžovatelů namítajících porušení čl. 12 a čl. 14 ve spojení s čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen Úmluva), neboť jim jakožto homosexuálnímu páru nebylo dovoleno uzavřít manželství. ESLP v tomto rozsudku upozornil, že zatímco ostatní články Úmluvy používají termín *každý* nebo *nikdo*, hovoří čl. 12 zakotvující právo uzavřít manželství o *muži a ženě*. Z toho lze dovozovat, že míří skutečně na manželství muže a ženy jako trvalého svazku dvou osob opačného pohlaví. Nepřisvědčil tímto argumentu stěžovatelů, že Úmluva je živým nástrojem, který se v běhu času a společenských událostí vyvíjí a odpovídá na aktuální potřeby soudobé společnosti. Ačkoli ESLP věc uzavřel, že zda stát povolí nebo

---

⁸ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 201/0, část č.1/4, novela z. – občanský zákoník*. [online]. psp.cz, 13. června 2018 [cit. 12. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=201&CT1=0>> srov. KOVÁŘOVÁ, Daniela. Manželství pro homosexuály. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 7, s. 2-5.

nepovolí stejnopohlavním párům uzavřít manželství, je ponecháno na jejich vlastním uvážení, přesto posunul výklad Úmluvy vstříc k právům homosexuálních párů. Konstatoval, že napříště již nebude čl. 12 vykládán způsobem, že by právo uzavřít manželství bylo omezeno toliko na páry opačného pohlaví. Vztah dvou stejnopohlavních osob žijících ve stabilním partnerském vztahu bude do budoucna spadat pod termín *rodinný život* ve smyslu čl. 8 Úmluvy.⁹

Pro srovnání je vhodné doplnit, že ve Francii bylo manželství homosexuálním párům zpřístupněno již dne 18. května 2013, a to přijetím zákona č. 2013-404 *ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe*.¹⁰

Nicméně co do obtížnosti nalezení jednotné definice rodiny, panuje obdobná situace také ve Francii. Ani zde základní předpis soukromého práva, Code civil, definici rodiny v žádném ze svých ustanovení neobsahuje. Profesori věnující se rodinnému právu, působící na Právnické fakultě univerzity v Grenoblu a ve Štrasburku, Frédérique Granet – Lambrechts a Patrice Hilt, tomu připisují následující důvody. Rodina je objektem neustálých změn a proměn v čase, a to v důsledku působení různorodého spektra situací. Tyto ji mění a v čase přetváří, a proto dospět k jediné, obecně platné a v čase neměnné definici, není možné.¹¹

V českém právním prostředí hovoříme o rodině jako o sociální skupině lidí vzájemně spojených ať už přirozeným biologickým nebo uměle vytvořeným právním poutem. Je možné ji definovat prostřednictvím jejího účelu a funkcí, které ve společnosti plní. Ze závěru pléna Nejvyššího soudu vyjádřeného ve stanovisku ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66, je plnění výchovné funkce těžištěm společenského účelu manželství, jmenovitě manželství s nezletilými dětmi.¹² Shodně hovoří v současnosti platný a účinný občanský zákoník, který ve druhé větě ustanovení § 655 stanovuje, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova

---

⁹ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Case of Schalk and Kopf v. Austria*. (Application n. 30141/04).[online]. hudoc.echr.coe.int, 24. 6. 2010 [cit. 13. listopadu 2018]. Dostupné na <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Schalk"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-99605"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)> srov. GROCHOVÁ, Martina. Právní uznání homosexuálních a heterosexuálních vztahů: nikdy nekončící příběh před Evropským soudem pro lidská práva. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 7, s. 249–257.

¹⁰ Zákon č.2013-404 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe, en version vigueur. Dostupný na <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027414540&categorieLien=id>>.

¹¹ GRANET – LAMBRECHTS Frédérique; HILT, Patrice. *Droit de la famille*. 4. rozš. vyd. Grenoble: Presses universitaires de Grenoble, 2014. 227 s. ISBN 978-2706118548.

¹² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66.

děti a vzájemná podpora a pomoc.¹³ Ze znění tohoto ustanovení plyne, že stěžejním právem a současně povinností rodičů je pečovat o své potomky a vychovat z nich sociálně zralé členy společnosti. Občanský zákoník tato práva a povinnosti souhrnně označuje jako rodičovskou odpovědnost¹⁴ a prostřednictvím ustanovení § 858 demonstrativním výčtem vyjmenovává práva a povinnosti, která jsou jejím obsahem. Jde o právo a současně povinnost rodiče pečovat o dítě, o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, ochraňovat jej, osobně se s dítětem stýkat, zajišťovat jeho výchovu a vzdělání, dítě zastupovat a odpovědným způsobem spravovat jeho jmění.¹⁵ Jinými slovy, je právem a současně povinností rodičů dbát o morální a hmotný prospěch svých potomků.¹⁶

Pro uvědomění si širších souvislostí, je vhodné citovat čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listiny), dle kterého: „Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života“¹⁷. Konkretizaci nyní citovaného pro rodinně právní vztahy nalezneme v čl. 32 odst. 4 Listiny: „Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči.“¹⁸ Přesto mohou v lidském životě nastat a nezdědka nastávají situace, kdy je nezbytné, aby výkon všech nebo alespoň některých rodičovských práv a povinností, zejména odpovědnost za právní ochranu a řádnou péči o dítě, převzala za podmínek stanovených zákonem osoba odlišná od rodiče. V krajních případech, aby odpovědnost za řádnou výchovu nezletilého převzal stát sám. To čl. 32 odst. 4 promítá do věty následující: „Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“¹⁹ Tímto zákonem je třeba rozumět občanský zákoník, konkrétně jeho Hlavu III. Její ustanovení umožňují výhradně prostřednictvím soudního rozhodnutí svěřit výkon, ať už všech nebo jen některých práv a povinností tvořících obsah rodičovské

---

¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal aj. *Nové trendy rodinného práva in: Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2.

¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ ŠMÍD, Ondřej in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

¹⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

odpovědnosti jinému, neboť rodiče nejsou schopni nebo ochotni jej svému potomku odpovídajícím způsobem zajistit.

O jiných formách péče o dítě je nutno uvažovat především jako o službě nezletilým dětem.²⁰ *Blaho dítěte* je ústředním pojmem, ke kterému by se vše, co se týká dítěte, mělo upínat, co by mělo být cílem veškerého snažení.²¹ Lze jej charakterizovat jako dobro, prosperita, životní pohoda a spokojenost.²² Ačkoli tedy nezletilý nemůže vyrůstat ve své přirozené rodině, je třeba pro něj nalézt takové prostředí, v němž bude mít možnost vyvíjet se způsobem, umožňující mu vyzrát v osobnost, která bude schopna samostatného života ve společnosti a ponese odpovědnost za své jednání v ní.

Z předcházejících odstavců vyplývá přetrvávající aktualita a závažnost zvoleného tématu. Dítě, je nejen ústředním pojmem celého rodinného práva, jakožto normativního systému koordinující společnost, ale především lidskou bytostí, z níž se současná i budoucí společnost utváří. Je proto odpovědností nás všech zajistit potřebným dětem tu nejlepší možnou budoucnost, neboť na nich spočine odpovědnost za generace příští.

---

²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000. 112 s. ISBN 80-7226-365-X.

²¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 97–124.

²² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 97–124. srov. RADVANOVÁ, Senta in: PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal aj. *Rodina a dítě – otazníky doby* in: *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2.

1. Metodologie práce, stanovení výzkumné otázky

Generální advokát Soudního dvora Evropské unie, Michal Bobek, v jednom ze svých článků věnovaných metodologii psaní výzkumných prací uvedl: „*Právo není věda; je to řemeslo. Lze tedy možná tak maximálně psát o právu, popsat právo, ale ne skutečně dělat vědu v právu... Tím ale rozhodně není řečeno, že by výzkum v právu žádnou metodologii neměl. Stejně tak nelze tvrdit, že cokoli napsaného o právu je (automaticky) vědou. Je tím spíše myšleno, že pole možností právního výzkumu je vcelku široké, a to z jednoduchého důvodu: má dvě dimenze, které je možné dále různě propojovat a kombinovat, dimenzi normativní a dimenzi faktickou.*“²³

Na ambiciózní postoj Michala Bobka odpověděl Jan Kysela: „*Tak jako sebelepší výuka plavání na souši nestačí k tomu, aby se někdo naučil plavat, neměl by být potenciální autor odehnán od psaní jen proto, že se topí v popiskách toho, o jakou práci má jít. Je důležitější, co dělám, nebo jak popisuji, než, že to dělám, potažmo dělat budu?*“²⁴

Z nastíněných postojů v závěru vzešlo, že striktní dodržování metodologických postupů může být dobrým sluhou, ale špatným pánem. Bylo proto na místě mít způsob práce promyšlen a držet jej po dobu tvůrčího psaní. Na druhou stranu mu však za každou cenu nepodmiňovat obsah a strukturu práce. Neboť přínosem může být pouze originální práce, kdy její autor předložil jedinečný výstup ze své několikaleté samostatné tvůrčí činnosti, přičemž elementárními kritérii pro její hodnocení jsou samostatnost, kreativita a novost.²⁵

V průběhu prvního ročníku doktorského studia bylo nezbytné odpovědět si na základní otázky: co chci psát, jak to chci psát a proč to chci psát. K myšlence vytvořit komparaci české a francouzské právní úpravy v oblasti rodinného práva mě přivedl zejména přetrvávající zájem o problematiku rodinného práva, konkrétně problematiku svěřování nezletilých do péče ať již některému z rodičů²⁶ či mimo jejich faktickou osobní péči. V případě českého justičního prostředí je znepokojující, že se jedná o neoblíbenou a v očích soudců „*nevědnou agendu*“, která skýtá velké množství odpovědné práce a současně je na ni mnohými nahlíženo s nezasluhujícím si

---

²³ BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 3-10.

²⁴ KYSELA, Jan. Metodologie v právnickém psaní: dobrý sluha, špatný pán. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 18-30.

²⁵ BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 3-10.

²⁶ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 8, s. 277–287.

despektem.²⁷ Díky tomu jsem si uvědomila, že patrně není naše právní úprava zcela správně koncipovaná. Soudcům je svěřováno nikoli zanedbatelné množství nevýznamných dílčích rozhodnutí, které opatrovnickou agendu činí úmornou a rutinní. Pojala jsem proto myšlenku podívat se na právní řád jiného evropského státu, s cílem jisté inspirace, jak opatrovnické soudce odbřemnit a učinit tuto agendu pro její vykonavatele únosnější.

Komparovat český právní řád právě s francouzským jsem se rozhodla jednak pro svou náklonost k frankofonním zemím a jednak také proto, že se jedná o právní řád zakladatelské země Evropské unie. Její řeč vládne na půdě evropských institucí, včetně Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Jedná se o západoevropský stát s bohatou historií, ovlivňující dějiny celé Evropy. Kořeny soukromoprávního kodexu Code civil sahají až k dobám Napoleona, a proto je možné setkat se také s označením Code Napoleon.

Již svou diplomovou práci jsem založila na komparaci české a francouzské právní úpravy, konkrétně v oblasti vzdělávání soudců a odborného personálu soudů. V průběhu mého doktorského studia na Univerzitě Karlově, se mi dostalo výjimečné příležitosti, a to půlročního studijního pobytu v Lucemburku. Zde jsem na půdě Max Planck institutu pracovala na disertační práci spolu s profesory a studenty z celého světa. Společně jsme rozdílné úpravy konzultovali a vytvářeli si představu o rozdílech a současně společných průsečících jednotlivých úprav. V důsledku tematického zaměření práce mi nejbližšími společníky byli doktorandi a učitelé působící na právnické fakultě Sorbonnské univerzity a univerzity v Poitiers. Z řad interních doktorandů zejména David Nelson Compaore a Racha El Herfi. Z řad profesorů především Isabelle Pingel. Těmto bych chtěla za přínosnou spolupráci velmi poděkovat. Samozřejmě vedle svého školitele, prof. JUDr. Jana Dvořáka, CSc., který mi byl velkou oporou a průvodcem jak v doktorském studiu, tak zejména při psaní této práce. Jemu patří hluboká úcta k jeho profesionalitě a odbornosti a v neposlední řadě také poděkování za důvěru, s níž ke mně a mé práci přistupoval.

Na otázku *co*, bylo nezbytné odpovědět prostřednictvím stanovení si jasného cíle práce. Za pomoci znění zákona, odborných publikací a judikatury pojednat o českém legálním rámci možných způsobů řešení životních situací, v nichž dochází ať už k objektivní či subjektivní nemožnosti rodičů dostát rodičovským povinnostem v oblasti zajištění osobní péče o dítě a jeho

---

²⁷ LICHOVNÍK, Tomáš. Zamyšlení nad významem a strastmi opatrovnického souzení. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 7 s. 6–8.

právní ochrany, dále představit shodnou právní problematiku ve Francii a na základě provedené komparace nalézt efektivní řešení v podobě progresivní, účelné a nejvyšší míru právní ochrany zajišťující právní úpravy *de lege ferenda*. Tato by opatrovnické soudce v českém právním prostředí od stále se zvyšující řady rozhodovaných věcí odbřemenila. Jedná se konkrétně o srovnání právní úpravy institutu poručenství, opatrovnictví, svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounství a ústavní výchovy. Tyto instituty český zákonodárce v části druhé, Hlavě III. občanského zákoníku souhrnně označuje jako tzv. jiné formy péče o dítě. Tyto jsou porovnávány s ohledem na svůj obsah, účel a předpoklady využití v podmínkách stanovenými právními řády obou zemí.

Disertační práce má konkrétně odpovědět na otázku, ve kterých podstatných bodech se česká právní úprava v oblasti jiných forem péče o dítě odlišuje od právní úpravy francouzské. Proč se český a francouzský zákonodárce v některých aspektech úpravy jiných forem péče o dítě rozcházejí, zejména s ohledem na to, že základní francouzský předpis Code civil sloužil jako jeden z inspiračních zdrojů při rekodifikaci českého soukromého práva.²⁸ A dále také, kterou z úprav je možno hodnotit jako efektivnější, účelnější a současně šetrnější k právům osob, kterých se přijímané rozhodnutí v konkrétních případech dotýká.

Otázkou zůstávalo, jak práci napsat. Bylo třeba zvolit si jeden ze čtyř základních přístupů, a to popisného, analytického, normativního a empirického. Cílem analytického a popisného přístupu je především zajistit výklad právních norem. Oproti tomu přístup analytický za hlubšího studia komparovaných principů, pojmů kategorií a procesů, tyto normy následně třídí a po jednotlivostech zkoumá. Přístup popisný je ne vždy chvalně hodnocen jako deskripce bez kritického ducha. Přístup normativní a empirický vnáší do práva externí zájmy, hodnoty a kritéria. Zatímco normativní přístup charakterizuje spíše snaha o nějaké hodnotě a jejím významu pro právo čtenáře přesvědčit, zajímá přístup empirický spíše kauzalita společenské reality a zkoumané právní problematiky.²⁹ Vzhledem ke stanovenému cíli přicházelo do úvahy jisté prolnutí těchto přístupů s tím, že v každé části práce je jeden z nich oproti ostatním významnější.

S přístupem popisným je možné sekat se ve všech bodech, které si kladou za cíl čtenáře s komparovanou právní úpravou seznámit. Právní úpravu a v ní dominující právní instituty

---

²⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁹ BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 3-10.

představit, a to ať už jsou-li v našem právním řádu známy, či nikoli. Přístup popisný připravil cestu pro využití přístupu analytického. Za jeho přispění mohly být jednotlivé instituty v právních řádech dále zkoumány, porovnávány a závěrem vyzdvihnuty přednosti jednoho z nich na úkor druhého. Empirický přístup byl využit zejména v podkapitolách, v nichž jsem si kladla za cíl čtenáře seznámit s nejvýznamnějšími rozhodnutími soudů v dané oblasti, ať již s pozitivním nebo kritickým pohledem na ně. Přístup normativní je užit především v kapitole 13 a současně v závěru práce. V nich nastiňuji, z mého pohledu efektivní změny v aktuálně platné a účinné právní úpravě, tedy právní úpravu *de lege ferenda* a současně se snažím čtenáře o její potřebnosti přesvědčit. Využívám přitom všeho, co vzešlo jak z přístupu popisného, analytického, tak empirického.

V jednotlivostech je na místě vyzdvihnout zejména užití komparace s cílem jednotlivé instituty či ustanovení právních řádů porovnat a nalézt shodné a rozdílné znaky v porovnávaných právních úpravách. Dále také aplikace analýzy, za pomoci které byly tyto společné a rozdílné znaky dále zkoumány z hlediska jejich původu a funkce v právních řádech. Z těchto byly prostřednictvím dedukce vyvozeny tomu odpovídající závěry.

Práce je rozdělena do třinácti samostatných kapitol, které jsou rozčleněny na další podkapitoly první a druhé úrovně. Práce se začíná poručenstvím, jakožto institutem tzv. zásadní náhradní péče, za ní následuje kapitola věnovaná opatrovnictví. Třetí kapitola stručně pojednává o procesní stránce části druhé, Hlavy III. občanského zákoníku, předně upravenou zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Tuto kapitolu jsem se alespoň v obecném rámci české právní úpravy rozhodla zařadit pro její neodmyslitelnou spojitost s úpravou hmotněprávní. Kapitoly za ní následující jsou již věnovány komparaci hmotněprávní úpravy svěřením dítěte do péče jiné osoby, pěstounství a ústavní výchově, a to v pořadí, v jakém je upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 928 až § 975. Nejprve je v rámci kapitoly pojednáno o právní úpravě vládnoucí českému právnímu řádu a v kapitole následující francouzskému právnímu řádu. Závěrečná podkapitola je vyzdvihnutím nejvýznamnějších rozdílností obou právních úprav toho, kterého institutu. Výjimkou je komparace institutu poručenství, kterou jsem provedla nejen ve vztahu k Francii, ale též ke Québecu a Švýcarsku. Jedná se v řadě o další státy, na jejichž území francouzský jazyk alespoň zčásti vládne. Úmyslem bylo komparaci tohoto zásadního institutu jiných forem péče o dítě obohatit o jeho úpravu v dalších zemích.

Výsledek celé práce shrnuje závěrečná 13. kapitola. Ta na základě provedené komparace a celkového zhodnocení aktuálně platné a účinné právní úpravy představuje právní úpravu *de lege ferenda*. Závěrečná kapitola z obou komparovaných právních řádů přebírá obsah těch ustanovení,

kteřá lze hodnotit jako efektivní, účelná a k právům účastníků řízení šetrná ustanovení. Prostřednictvím výsledků srovnání je přizpůsobuje konkrétním podmínkám českého právního řádu a aplikuje způsobem, aby skutečně poskytovala nejvyšší možnou ochranu osobám, v jejichž prospěch budou do právního řádu začleněna. Zároveň také efektivně snižovala nápad věcí na opatrovnické soudy. Současně je navrhovaná úprava oproštěna od nedostatků, o nichž mám za to, že způsobovaly její zastaralost, strnulost. Neumožňovala totiž efektivně delegovat rozhodovací činnost na jiné osoby či orgány, aniž by snížila míru právní ochrany těch, kterých se rozhodovaná věc týkala.

Jelikož navrhovaná právní úprava představuje progresivní krok, radikálně měnící dosavadní přístup k organizaci a způsobu rozhodování soudů o náhradní rodinné péči, byly do samého závěru práce alespoň ve stručnosti naformulovány drobnější návrhy na změny stávající právní úpravy. Domnívám se o nich, že by českému právnímu prostředí s ohledem na problémy, se kterými je nucena se v současné době potýkat, prospěly. Představená doporučení mohou být přijata, aniž by bylo nezbytné právní úpravu jiných forem péče o dítě komplexně rekonstruovat.

2. Poručenství nad nezletilými (Tutella minorum)

2.1. Pojem a prameny

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku, konkrétně k ustanovení § 928 hovoří o poručenství jako o institutu zásadní náhradní péče v rovině právní ochrany dítěte. Jde o zprostředkování právní ochrany v případech, kdy rodiče dítěte fakticky či právně neexistují (zemřeli, nejsou známi) či nejsou plně svéprávní (ať již dlouhodobě nebo na přechodnou dobu) a nejsou proto schopni svému dítěti náležitou a úplnou ochranu jeho práv a zájmů zajistit. Poručenství je institutem prvořadě statusovým, který si klade za cíl zabezpečit prostřednictvím osoby poručníka náležitý výkon zásadně všech práv a povinností, které náleží do rodičovské odpovědnosti. Poručník stojí na místě rodičů a jejich práva a povinnosti vykonává nejdéle do doby, než dítě nabude svéprávnosti.³⁰ Výjimkou z uvedeného je vyživovací povinnost, jak normuje ustanovení § 928 odst. 2 občanského zákoníku, jejíž plnění zůstává i nadále povinností rodičů. Pozn. pokud z kontextu práce nevyplývá něco jiného, jedná se v případě v textu uvedených čísel paragrafů o znění ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, na který již nebude v textu, a to ani prostřednictvím poznámek pod čarou, dále odkazováno.

Poručenství je obvykle označováno jako základní rodinněprávní institut zajišťující nezletilému dítěti právní ochranu prostřednictvím zákonem povolané nebo soudem jmenované osoby poručníka. V jeho funkci je nutno spatřovat přenesenou funkci společenskou, která se projevuje jednak v tom, že poručník podléhá poměrně intenzivní kontrole soudu a dále také ve skutečnosti, že stát, prostřednictvím správního orgánu, orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), může za splnění zákonných podmínek vykonávat funkci poručníka, ať již ze zákona (§ 929) nebo na základě rozhodnutí soudu (§ 930 odst. 3). Nicméně je třeba upozornit, že i tento vztah mezi poručníkem a poručenцем je stále vztahem soukromoprávním, a to i přes svůj veřejnoprávní charakter.³¹

Počátky existence institutu poručenství sahají až ke starověkému Římu, Zákonem XII. desek počínaje, kdy byly známy dva druhy poručenství, *tutela* a *cura*. Podstatou úpravy bylo, že osoby,

---

³⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

³¹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. FRINTA, Ondřej in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 621. ISBN 978-80-7478-477-4.

kteří nejsou schopni vojenské služby, nemají holdovat ani právům politickým ani právům soukromým, která mají formu politických práv. Proto pod poručenstvím byly jednak nedospělci (*tutela impuberum*) a dále také ženy (*tutela mulierum*), které nepodléhaly moci otcovské. Obsahem poručenství nad nezletilci bylo zajistit péči o jejich osobu a současně výchovu, ačkoli se jednalo především o správu jejich jmění. V případě správy majetku byl poručník vázán striktními pravidly a pro uplatnění jeho svobodné vůle při výkonu takovéto správy nebylo prostoru. Oproti tomu *cura* sloužila různým cílům a šlo spíše o faktický, než právní stav. Za účelem jejího zřízení bylo možno rozlišovat *cura furiosi* (opatrovnictví nad šilencem), *cura prodigi* (nad marnotratníkem), *cura minorum* (nad nezletilci), *cura debilium personarum* (nad slaboduchými) či *cura ad actum* (pro jediné právní jednání).³²

Institut poručenství je upraven v části druhé, Hlavě III., Dílu 1., ustanoveních § 928 až § 942, přičemž ve srovnání s předchozí právní úpravou, obsažené v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen ZOR), se jedná o úpravu rozsáhlejší, podrobnější. ZOR upravoval institut poručenství toliko pěti paragrafy, s taxativně vymezenými důvody pro ustanovení osoby poručníka. Dle jeho § 78 platilo, že v případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů.³³ Občanský zákoník se již od tohoto taxativního výčtu oprostil, když do ustanovení § 928 odst. 1 zakotvil, že soud jmenuje dítěti poručníka, není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, čímž rozšířil institut poručenství kupříkladu také pro nalezené děti či děti odložené do tzv. baby boxů. Co do obsahu se tento institut od předchozí právní úpravy výrazněji neliší, o čemž bude podrobněji pojednáno v následujících odstavcích.

V souvislosti s výše zmíněnou funkcí společenskou, nelze opomenout veřejnoprávní předpis č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon OSPOD) upravující právní postavení OSPOD, kdy ve shodě s ustanovením § 17 tohoto zákona vykonávají funkci poručníka obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které vystupují

---

³² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Tutor loco parentis habentur. (Poručenství v minulosti a dnes. A jaké by mohlo být.) in *Pocta Martě Knapové k 80. narozeninám*. Uspořádali DVOŘÁK, Jan. KINDL, Milan. Praha: Aspi. a.s., 2005. 472 s. ISBN 80-7357-133-1.

³³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

v roli zákonného, tzv. veřejného poručníka (§ 929, § 930 odst. 2) či soudem jmenovaného poručníka (§ 930 odst. 3). Je tomu především z důvodu možnosti, s relativně podrobnou znalostí místních poměrů, bezprostředně sledovat aktuální potřeby ochrany práv nezletilých v jejich místní působnosti a činit s tímto cílem potřebná opatření.³⁴

2.2. Předpoklady vzniku poručenství

Předpoklady vzniku poručenství jsou zakotveny v § 928 odst. 1, který stanovuje, že poručník se nezletilému dítěti ustanoví v případě, není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Na toto ustanovení je třeba nazírat optikou ustanovení § 878 odst. 2, který obecně formulované ustanovení § 928 konkretizuje, když uvádí, že nemá-li žádný z rodičů rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu nebo je-li výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů pozastaven, anebo je-li rodičovská odpovědnost rodičů dotčena některým z uvedených způsobů, ale u každého jinak, jmenuje soud dítěti poručníka, kterému náleží povinnosti a práva rodičů nebo jejich výkon na jejich místě (*tutor loco parentis habetur*).³⁵ Nutno upozornit, že se jedná pouze o situace, kdy nezletilé dítě nemá žádného zákonného zástupce, neboť v případě, že existuje alespoň jeden z rodičů, který je nositelem rodičovské odpovědnosti v plném rozsahu, není důvod poručníka ustanovovat. Výkon rodičovské odpovědnosti bude plně koncentrován v osobě druhého rodiče.³⁶

O situaci, kdy je dítěti ustanoven poručník z důvodu, že žádný z rodičů nemá rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, půjde zejména tehdy, kdy oba rodiče nebo jediný žijící rodič byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, k čemuž může dojít pouze na základě rozhodnutí soudu za podmínek stanovených v § 871. Jedná se o případy, kdy rodič svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon zneužívá či závažným způsobem zanedbává. Druhý odstavec téhož ustanovení normuje, že soud zvláště posoudí existenci důvodů pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti také tehdy, spáchá-li proti svému dítěti úmyslný trestný čin. Příkladem je možno uvést trestný čin opuštění dítěte dle § 195 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále

---

³⁴ Systém sociálně-právní ochrany dětí. Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje [online]. ospod.cz, 19. ledna 2018 [cit. 25. října 2008]. Dostupné na <<http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr/>>.

³⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

³⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 126. ISBN 978-80-7357-466-6.

jen trestní zákoník), týrání svěřené osoby dle § 198, ohrožování výchovy dítěte dle § 201, soulož mezi příbuznými dle § 188 či trestný čin pohlavního zneužití dle § 187 trestního zákoníku. Dále také tehdy, použije-li rodič své nezletilé dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu (dítě jako nepřímý pachatel trestného činu spáchaného rodičem) nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, organizátor, návodce či pomocník trestného činu spáchaného jeho dítětem (trestný čin spáchaný ve formě spolupachatelství či účastenství). Typicky půjde o případy kapsářství a krádeží. Zákonné dikci *soud zvlášť posoudí* je třeba rozumět tak, že je na uvážení opatrovnického soudu, zda řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti zahájí či nikoli. Předmětem posouzení bude zejména to, zda uvedená trestná činnost rodiče je natolik závažná, aby předmětné řízení zahájil a rodiče rodičovské odpovědnosti ve vztahu k dítěti zbavil.³⁷ Další případy nezbytného ustanovení poručníka z důvodu, že žádný z rodičů není nositelem rodičovské odpovědnosti, nastávají tehdy, když rodiče zemřeli, byli prohlášeni za mrtvé, nezvěstné nebo nejsou vůbec známi.

K pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti ve smyslu ustanovení § 868 dochází v situacích nezletilých plně nesvéprávných rodičů či rodičů zletilých, avšak omezených ve svéprávnosti rozhodnutím opatrovnického soudu. Soud může o pozastavení rodičovské odpovědnosti rozhodnout také z důvodu závažné okolnosti bránící rodičům v jejím výkonu. Vhodné doplnit, že k pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti ze zákona, § 817, dojde také po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení dítěte. O případ různých zásahů do rodičovské odpovědnosti u obou z rodičů půjde například tehdy, kdy u jednoho bude pozastaven její výkon ze zákona do doby nabytí plné svéprávnosti a druhý rodič bude rodičovské odpovědnosti zbaven rozhodnutím soudu z důvodu závažného zanedbávání jejího výkonu.³⁸ Ve všech těchto případech bude nezbytné dítěti poručníka ustanovit.

2.3. Osoba poručníka

Kdo se může stát poručníkem, upřesňuje občanský zákoník hned v několika ustanoveních části druhé, Hlavy III., Dílu 1., konkrétně v ustanovení § 929, v němž hovoří o OSPOD jako o

---

³⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 113. ISBN 978-80-7478-937-3.

³⁸ Tamtéž.

veřejném poručníkovi a dále v ustanovení § 930 odst. 3 kde upozorňuje na vhodného člověka, tedy fyzickou osobu, který je nutno vykládat v souvislosti s ustanovením § 931 odst. 1, které doplňuje, co předcházející ustanovení rozumí vhodnou osobou. Občanský zákoník definuje též poručníkovi nezbytné charakterové vlastnosti, a to v ustanovení § 932 odst. 1. Do funkce poručníka může soud jmenovat i osoby dvě, přičemž soukromoprávní kodex předpokládá, že jimi budou zpravidla manželé.³⁹

Nejprve k osobě veřejného poručníka. Ze znění ustanovení § 929 a § 930 odst. 3 vyplývá, že OSPOD může roli poručníka vykonávat ve dvou případech. Nejprve vystupuje v roli tzv. dočasného, zákonného veřejného poručníka, který vykonává svou funkci do doby, než soud vyhledá a jmenuje poručníkem jinou vhodnou osobu. Jeho úkolem je dítěti zajistit plnohodnotnou ochranu jeho práv a zájmů po nezbytně dlouhou dobu. Veřejný poručník je v občanském zákoníku upraven především z důvodu zamezení nebezpečí z prodlení se jmenováním osobního poručníka dítěti soudem. Tuto situaci však nelze vnímat jako dočasný či přechodný stav ochrany práv a zájmů nezletilého, neboť jednání veřejného poručníka je upraveno zákonem a jde tedy o plnohodnotné právní jednání bez omezení výkonu některých jeho práv či povinností oproti poručníkovi jmenovaného soudem.⁴⁰

O významnosti a současně závažnosti role veřejného poručníka svědčí například článek JUDr. Věry Novotné, spoluautorky komentáře k zákonu OSPOD a současně předsedkyně Společnosti sociálních právníků a členky Spolku rodinných a opatrovnických soudců ČR, v němž uvedla příklady rozhodnutí, kterým OSPOD jako veřejný poručník čelí. Konkrétně zmínila případ matky dvou dětí ve věku 1 a 3 roky z počátku ledna 2016, jejichž matka byla omezena ve svéprávnosti rozhodnutím soudu do té míry, že nebyla schopna právních jednání v běžných záležitostech každodenního života a majetkoprávních dispozic s finanční částkou vyšší než 100,- Kč týdně. Tato žena byla současně omezena v rodičovské odpovědnosti ve vztahu ke svým oběma

---

³⁹ Avšak s ohledem na náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016, kterým plenum Ústavního soudu se soudcem zpravodajem Vojtěchem Šimíčkem vyhovělo návrhu Městského soudu v Praze a zrušilo ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů pro jeho diskriminační charakter, je možné uvažovat také o osobách žijících v registrovaném partnerství jako o společných poručnících nezletilého dítěte. V podrobnostech je možné odkázat na: SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. Pouhá skutečnost, že osoba žije v registrovaném partnerství nemůže být překážkou osvojení dítěte. *usoud.cz*, 28. června 2016 [cit. 25. července 2018]. Dostupné na: <<https://www.usoud.cz/aktualne/pouha-skutecnost-ze-osoba-zije-v-registrovanem-partnerstvi-nemuze-byt-prekazkou-osvoje/>>.

⁴⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

nezletilým dětem. Otcovství k dětem určeno nebylo. Ačkoliv o omezení matky ve svéprávnosti a o jejím omezení ve vztahu k rodičovské odpovědnosti soud rozhodoval podle § 865 odst. 2 již v lednu 2016, řízení o jmenování poručníka zahájil až počátkem června 2016. Za trvání veřejného poručenství byl OSPOD povinen uvážit a současně požádat soud o schválení rozhodnutí, které se týkalo udělení informovaného souhlasu se závaznou operací tříletého dítěte. Soud rozhodnutí OSPOD schválil.⁴¹

Ze znění ustanovení § 930 odst. 2 dále vyplývá, že do funkce zákonného veřejného poručníka je OSPOD povolán také tehdy, dojde-li k nemožnosti zákonem definované a soudem jmenované osoby nadále vykonávat funkci osobního poručníka dítěte. Může tomu být například v důsledku smrti poručníka, ztráty způsobilosti či schopnosti poručenství dále vykonávat, je-li poručník své funkce zproštěn či z funkce odvolán a jiná vhodná osoba nebyla na jeho místo soudem povolána.

OSPOD může vystupovat v roli také tzv. osobního poručníka, poručníka jmenovaného soudem, a to v případě, nepodaří-li se soudu vyhledat vhodného člověka, který je způsobilý a současně ochotný funkci osobního poručníka nezletilého dítěte vykonávat, jak zakotvuje ustanovení § 930 odst. 3. V tomto případě hovoříme o tzv. hromadném poručenství. Slovnímu spojení *hromadné poručenství* je nutno rozumět v tom smyslu, že obecní úřady obcí s rozšířenou působností budou zpravidla poručníky většího počtu nezletilých, jejichž bydliště se nachází v místní působnosti těchto správních úřadů. V tomto případě není OSPOD oprávněn hromadné poručenství odmítnout.⁴² Je však vhodné doplnit, že dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku, se v případě hromadného poručenství již nepředpokládá paralelní ustanovování opatrovníka pro správu jmění, neboť se má za to, že OSPOD buď správu jmění dítěte povede sám nebo v tomto obsahu uzavře dohodu o zastoupení.⁴³

---

⁴¹ NOVÁKOVÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Rodina a právo*. 2017, roč. 19, č. 4, s. 1-5.

⁴² Srov. KRÍSTEK, Adam. Poznámky k procesnímu opatrovnictví (1.). *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 3, s. 7–11. KRÍSTEK, Adam. Poznámky k procesnímu opatrovnictví nezletilých (2.). *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 4, s. 8-11. KOTRADY, Pavel; ŠTASTNÝ, Petr. Ještě k roli orgánů sociálně-právní ochrany dětí jako procesního opatrovníka v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 16 – 22.

⁴³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 140. ISBN 978-80-7478-937-3.

Co se týče výběru vhodné osoby jako osobního poručníka nezletilého, je touto v důsledku znění ustanovení § 931 některá z osob, kterou naznačili rodiče, osob příbuzných nebo dítěti či rodině blízkých nebo jí je jiná vhodná osoba.

V prvním odstavci tohoto ustanovení dává zákonodárce soudu podrobný návod, jakou osobu má pro výkon poručenství vyhledat. Na prvním místě jí je ten, koho naznačili sami rodiče, že je pro výkon funkce vhodný, přičemž forma ani způsob naznačení není zákonem stanovena. Může jít například o úřední listinu ve formě notářského zápisu či o neformální projev vůle vůči dotyčnému člověku, který se má poručníkem stát. Nemusí se jednat ani o osobu příbuznou či dítěti jinak blízkou. V tomto případě totiž zákon předpokládá, že rodiče nejlépe ví, koho za poručníka svému dítěti povolají. Samotné posouzení vhodnosti osobu poručníkem jmenovat náleží výhradně soudu, jehož povinností je uvážit, zda jmenování takovéto osoby poručníkem neodporuje zájmům dítěte. V případě, že soud rozpor shledá, nemůže takovou osobu poručníkem jmenovat.

Rodiče nemusí pouze pozitivně vymezit osobu, která se má poručníkem z jejich vůle stát, ale mohou také osobu poručníka vymezit negativně, čímž z okruhu potencionálních osob vyloučí ty, o nichž by snad soud mohl jako o vhodných kandidátech teoreticky uvažovat. Může jít například o osoby, kterým rodiče z určitých důvodů nedůvěřují či se obávají, že nebudou zodpovědně bránit zájmy jejich dítěte. Může jít také například o důvod spočívající v odlišném náboženském vyznání či uznávání odlišných hodnot nebo odlišného způsobu života. Ačkoli zákon hovoří o výslovném vyloučení, lze za dostatečné považovat jakoukoli formulaci, ze které lze výkladem dospět ke konkrétní osobě.⁴⁴

Nemůže-li soud jmenovat poručníkem osobu, kterou naznačili rodiče, ať už proto, že rodiče žádnou takovou osobu neurčili nebo jmenování takovéto osoby by bylo v rozporu se zájmem dítěte či jimi naznačená osoba jmenování odmítla, jmenuje soud poručníkem některou z osob dítěti příbuzných, dítěti či rodině blízkých, ovšem opět za předpokladu, že jmenování této osoby neodporuje zájmům dítěte a tato osoba poručenství neodmítne. Nenalezne-li soud žádnou

---

⁴⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 139. ISBN 978-80-7478-937-3.

z okruhu vypočtených osob, nezbude než postupovat dle § 930 odst. 3 a jmenovat poručníkem OSPOD.⁴⁵

Znění ustanovení § 932 stanovuje, jaké osobnostní požadavky jsou zákonem kladeny na osobu poručníka. Vzhledem k obsahu této funkce je zřejmé, že poručníkem lze jmenovat pouze člověka, který po všech stránkách skýtá záruku řádného výkonu této funkce. Občanský zákoník konkrétně stanovuje, že poručníkem lze jmenovat pouze plně svéprávnou osobu, která svým způsobem života zaručuje, že je schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Nadto je stanovena podmínka, že jeho jmenování není v rozporu se zájmem dítěte. Teorie rodinného práva rozlišuje absolutní a relativní nezpůsobilost pro výkon této funkce. O absolutní nezpůsobilost půjde v případě nikoli plně svéprávné osoby či osoby, která svým způsobem života nezaručuje řádný výkon poručenské péče. O relativní nezpůsobilosti hovoříme v situaci, kdy určitá osoba je obecně způsobilá k výkonu této funkce, avšak v konkrétním případě je z jejího výkonu vyloučena. Rodiče si kupříkladu nepřáli, aby se poručenství ujala či je její jmenování v rozporu se zájmem dítěte, neboť mu či osobě jemu blízké v minulosti zásadním způsobem ublížila apod.⁴⁶

Odstavec 2 téhož ustanovení normuje, že do funkce poručníka může soud jmenovat i dvě osoby, přičemž jimi budou zpravidla manželé. V této souvislosti je na místě upozornit na náleží Ústavního soudu, dotýkající se problematiky osvojení dětí osobami žijícími v registrovaném partnerství, který je nejen pohledem rodinného práva třeba označit za náleží zásadního významu. Jedná se o náleží ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, v němž Ústavní soud vyslovil závěr, že právní úprava, která nedůvodně vylučuje registrované partnery z možnosti osvojit si dítě, zasahuje ve svém důsledku do lidské důstojnosti, je v rozporu s právem na rovné zacházení a vede k porušení práva na ochranu soukromého života.⁴⁷ Z toho lze usuzovat, že jednalo-li by se o posouzení ústavnosti ustanovení § 932 odst. 2 ve vztahu k výkonu poručenství registrovanými partnery, dospěl by Ústavní soud s největší pravděpodobností ke shodnému závěru. Nicméně je třeba z odůvodnění Ústavního soudu doplnit i to, že upřednostnění manželství, je plně ústavně

---

⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁷ Náleží Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, body 39–43.

konformní, neboť odpovídá podstatě institutu manželství coby nejtěsnější formě soužití dvou osob různého pohlaví, k níž dochází na základě jejich svobodného rozhodnutí a s nímž je spojena nejen řada práv, nýbrž také povinností a rozhodnutí uzavřít manželství je proto zcela zásadní. Tím se manželství zcela jednoznačně odlišuje od jiných forem vzájemného soužití a a priori dává největší předpoklad pro naplnění účelu osvojení, kterým je a musí být především nejlepší zájem dítěte.⁴⁸

Osoby stejného pohlaví žijící v registrovaném partnerství tímto nemohou být z výkonu funkce poručníka vyloučeny bez dalšího, neboť by se jednalo o v právním státě nepřipustnou diskriminaci na základě sexuální orientace. Nelze však vyloučit, že i přes toto konstatování budou heterosexuální manželské páry při výběru funkce poručníků soudy i nadále upřednostňovány, popř., že stejnopohlavní páry budou za poručníky jmenovány teprve tehdy, kdy žádná jiná osoba o poručenství nad dítětem neprojeví zájem. Typicky půjde o děti s příslušností k některé z etnických menšin nebo děti s fyzickým či mentálním postižením apod.⁴⁹

2.4. Práva a povinnosti poručníka

Poručník není nositelem rodičovské odpovědnosti, je toliko jejím vykonavatelem, a proto mu náleží méně práv a současně svědčí i jiné povinnosti, než by náležely a svědčily samotným rodičům dítěte. Třeba upozornit na znění ustanovení § 928 odst. 2, které normuje, že s ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh jeho povinností a práv vymezen jinak. Jako příklad je možné uvést nezletilého nesvéprávného rodiče, jemuž na základě rozhodnutí soudu svědčí právo osobní péče o dítě, čímž toto právo nebude příslušet poručníkovi, který bude soudem jmenován toliko k zajištění právní ochrany nezletilého, které se mu ze strany jeho nesvéprávného rodiče nedostává.⁵⁰

V souladu s právy a povinnostmi poručníka je vhodné poukázat také na znění ustanovení § 941, který se týká správy jmění poručenice. Dle tohoto ustanovení platí, že je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje a s ohledem na rozsáhlost či rozmanitost majetkového souboru

---

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ BUKERTOVIÁ, Eva; KREJČÍKOVÁ, Helena; VÁŇOVÁ, Lucie. Homosexuálové a právo na rodinný život. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 25–37.

⁵⁰ LUŽNÁ, Romana. Výchova a zastupování nezletilého. *Právní rádce*. 2007. Dostupné na [www: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho>](http://www.pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho).

náležící poručenci je péče o jmění značně obtížná, může poručník soudu navrhnout, aby pro správu jmění nezletilého jmenoval opatrovníka. Soud současně s jeho jmenováním vymezí rozsah práva a povinností mezi poručníkem a opatrovníkem pro správu jmění. K tomu možno doplnit, že vložení tohoto ustanovení do občanského zákoníku ukončil zákonodárce interpretační spory o možnosti kumulace funkce poručníka a opatrovníka pro správu jmění.⁵¹

Postavení poručníka není na rozdíl od rodiče poručence absolutní. V poručenství se projevuje velmi silná veřejná kontrola nad jejím výkonem, jejíž důvod vyplývá již ze samotného obsahu funkce. V případě, že soud jmenuje dítěti poručníka, podléhá jeho stálému dozoru, a to nejen tehdy, pokud jde o majetkové záležitosti poručence, ale také v případě zajištění osobní péče o něj. Formulaci § 933 odst. 1, který stanovuje, že poručník odpovídá za řádné plnění své funkce, je nutno rozumět tak, že poručník odpovídá za řádné plnění své funkce soudu, jak výstižněji formuloval § 80 odst. 1 ZOR.

Významným je v tomto směru také odstavec první ustanovení § 934, který zakotvuje, že každé rozhodnutí poručníka v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem, přičemž k právnímu jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží. Předmětná jednání poručníka, jak již bylo výše zmíněno, mohou být povahy jak osobní, tak majetkové. Na záležitosti v osobní sféře poručence, které již nelze považovat za běžné, je nutno nazírat optikou ustanovení § 877 odst. 2. Toto ustanovení demonstrativním výčtem vyjmenovává, co se rozumí významnou záležitostí v případě neshod rodičů ve věcech pro dítě významných, kdy se zřetelem k jeho zájmu je soud povinen o nich na návrh některého z rodičů rozhodnout.

Za významnou záležitost je nutno považovat nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, tedy zásahy do osobní integrity dítěte, dále určení místa jeho bydliště, volby vzdělání nebo pracovního uplatnění. Nadto je možné uvažovat rozhodování o otázkách změny náboženského vyznání dítěte či změny jeho příjmení, jak judikoval Krajský soud v Praze dne 27. ledna 1954, sp. zn. 16 Co 31/54.⁵² V případě rozhodování v nikoli běžné záležitosti dítěte týkající se jeho majetku, je třeba poukázat na znění ustanovení § 898 odst. 1, 2, který demonstrativně vyjmenovává situace, v nichž

---

⁵¹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. FRINTA, Ondřej in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 649. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵² Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. ledna 1954, sp. zn. 16 Co 31/54.

i samotní rodiče nezletilého dítěte k dispozicím s existujícím i budoucím jměním dítěte potřebují přivolení soudu. Jedná se o nikoli běžné záležitosti a dále záležitosti výjimečné, nikoli zanedbatelné majetkové hodnoty. Příkladem půjde o případy, kdy nezletilé dítě nabývá nemovitou věc nebo její část, kterým s touto nemovitou věcí nakládá způsobem, jímž zatěžuje majetek jako celek nebo jeho nikoli nepodstatnou část, dále nabývá dar, dědictví nebo odkaz nikoli zanedbatelné hodnoty či takovýto dar, dědictví nebo odkaz odmítá či dále poskytuje. Nadto také tehdy uzavírá-li smlouvu zavazující jej k opětovnému dlouhodobému plnění či uzavírá-li smlouvu úvěrovou nebo týkající se bydlení, zejména nájmu.⁵³

Jednání poručníka bez potřebného přivolení soudu stíhá zákonodárce sankcí zdánlivého právního jednání, jak normuje ustanovení § 934 odst. 1, když doslovně zakotvuje, že k právnímu jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží. Takové jednání jako by poručníkem ani nebylo učiněno. Pokud by zákonodárce připustil, že by jednání bez potřebného přivolení soudu bylo stíháno pouze relativní neplatností, mohlo by se této neplatnosti dovolat jen nezletilé dítě, k jehož ochraně předmětné ustanovení slouží, což je v přímém rozporu se smyslem a účelem institutu poručenství, jakožto zajištění právní ochrany nezletilého. Sankce zákonodárcem zvolená je mnohem silnější, než jakou znal po celou dobu své platnosti zákon č. 40/1064 Sb., občanský zákoník s účinností do 31. 12. 2013.⁵⁴

Do úvahy však přichází užití ustanovení § 553 odst. 2, tedy jednání, ke kterému soud nedal souhlas, se může stát přesto perfektním poté, kdy dítě nabude plné svéprávnosti a vysloví s jednáním potřebný souhlas. Aplikaci tohoto ustanovení je na místě posoudit jako výjimku z pravidla, že co je zdánlivé, nemůže konvalidovat, neboť by došlo k popření smyslu a účelu ustanovení § 2. Zákonodárce stanovením podmínky souhlasu s právním jednáním chrání nezletilé dítě, které nemůže v daných věcech pro nedostatek svéprávnosti samostatně jednat. Avšak poté, co nabude plné svéprávnosti, již nic nebrání tomu, aby právní jednání schválilo. Jinými slovy se má za to, že poté, co dítě nabude plné svéprávnosti je schopno vyhodnotit přínosy i rizika, z právního jednání pro něj vyplývající.⁵⁵

---

⁵³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵⁴ Tamtéž. srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 1970, sp. zn. 4 Cz 71/69.

⁵⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. FRINTA, Ondřej in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 637. ISBN 978-80-7478-477-4.

Co se týče judikaturní praxe k této problematice je možno odkázat na náleží Ústavního soudu ze dne 8. října 2013, sp. zn. I. ÚS 3040/13, týkající se uzavření darovací smlouvy nezletilým. V tomto náleží dospěl Ústavní soud k závěru, že uzavření darovací smlouvy nezletilým ohledně nemovitosti (bytové jednotky), byť v postavení obdarovaného, představuje významnou majetkoprávní dispozici, která má do jeho majetkové sféry podstatný dopad, neboť s vlastnictvím takového předmětu daru je zpravidla spojena celá řada právních vztahů, ať už povahy soukromoprávní nebo povahy veřejnoprávní. Uzavření předmětné smlouvy nelze považovat za běžné hospodaření s majetkem. Smyslem schvalování právního úkonu za nezletilého jako podmínky jeho perfekce podle ustanovení § 28 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013 a § 179 OSŘ je chránit zájmy nezletilého, který s ohledem na svou omezenou způsobilost k právním úkonům není sám schopen projevit právně relevantním způsobem svou vůli. Pro tuto ochranu ovšem není důvodu v případě, že fyzická osoba již potřebné schopnosti nabyla a může sama plnohodnotně právně jednat. Dcera stěžovatele po nabytí plné způsobilosti k právním úkonům vyslovila s darovací smlouvou souhlas kvalifikovaným způsobem, a tím se darovací smlouva stala platným právním úkonem.⁵⁶

Pro doplnění je možno *a contrario* uvést příklady běžných záležitostí nakládání s majetkem poručenice, ke kterým nebude třeba předchozí přivolení soudu. Bude tomu například v případě pravidelných plateb a příjmů, viz placení sdruženého inkasa, pojistného, daní, přijímání výtěžku z majetku, jako jsou nájemné, úroky, dividendy apod.⁵⁷

V návaznosti na výše představené je vhodné uvést další významnou povinnost poručníka, kterou je informační povinnost ve vztahu k opatrovnickému soudu. Poručník je zavázán podávat soudu pravidelné zprávy, kterými soud informuje zejména o osobě dítěte, jeho vývoji, zdravotním stavu, rozvoji jeho dovedností a schopností, o průběhu jeho vzdělávání, dosahovaném prospěchu apod. Může jít také o informace týkající se například existence a budování rodinných vztahů s biologickými rodiči, sourozenci či jinými členy jeho rodiny. Půjde zejména o ty informace, které soud ve vztahu k určitému dítěti považuje za významné. V souladu s ustanovením § 934 plní poručník svou informační povinnost vůči soudu alespoň jednou za rok, není-li vzhledem k okolnostem případu určen interval kratší. Současné se zprávami budou poručníkem předkládány též účty a zprávy týkající se správy jmění nezletilého, je-li k ní rozsudkem soudu povolán.

---

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2013, sp. zn. I. ÚS 3040/13, bod 3.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. června 2008, sp. zn. 28 Cdo 1506/2006.

Důvod poručníkovi stanovených povinností lze spatřovat především v povinnosti soudu dohlížet na ochranu zájmu nezletilého. V případě, že soud zjistí, že poručník nejedná v souladu se zájmem dítěte, nezajišťuje mu předpokládanou osobní péči či právní ochranu, má v souladu s ustanovením § 937 odst. 1 právo poručníka z jeho funkce odvolat, avšak v úvahu přichází též uložení některého z opatření dle ustanovení § 925.⁵⁸

2.5. Hmotné zabezpečení poručníka

Dle ustanovení § 939 platí, že je-li poručníkem člověk, který o dítě osobně pečuje, jako by mu bylo dítě svěřeno trvale do péče, náleží mu hmotné zabezpečení jako pěstounovi. To je rovněž obsahem veřejnoprávního předpisu, zákona OSPOD, konkrétně § 4a písm. b) bod 4., dle kterého se pro účely tohoto zákona, tedy i pro účely přiznání dávek pěstounské péče, osobou pečující o dítě, (dále jen „osoba pečující“), rozumí také fyzická osoba, která je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje.⁵⁹ Ze znění tohoto ustanovení je tak zřejmé, že poručenství je především institutem právní ochrany dítěte a není jeho primárním účelem zajistit osobní péči o něj. Je však žádoucí, aby v případě, že vznikne potřeba poskytnout dítěti jak právní ochranu, tak také osobní péči, byly tyto zajištěny prostřednictvím téže osoby poručníka.

Ze znění ustanovení § 939 je zřejmý úmysl zákonodárce, zamezit vzniku nedůvodné nerovnosti v odměňování výkonu osobní péče o dítě v případě poručenství a pěstounství. Není totiž v zásadě žádného důvodu, který by ospravedlňoval, aby poručník, který o dítě také osobně pečuje, nebyl ze strany státu hmotně zabezpečen. Toto ustanovení eliminuje negativní dopad osobní péče o svěřené dítě na finanční situaci poručníků a zamezuje situacím, v nichž poručníci odmítají funkci z důvodů souvisejících s poklesem jejich životní úrovně a nedostatečného finančního zajištění.⁶⁰ Podrobněji bude o problematice dávek pěstounské péče pojednáno v kapitole 9. věnované institutu pěstounské péče v České republice.

---

⁵⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

Ačkoli občanský zákoník v ustanovení § 931 odst. 1 upřednostňuje jmenovat poručníkem osobu dítěti příbuznou, je vhodné upozornit, že bude-li poručníkem jmenován rodič nebo prarodič otce nebo matky poručence, bude odměna pěstouna, jako jedna z dávek pěstounské péče, náležet poručníkovi pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na jejich sociální a majetkové poměry a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte, jak normuje ustanovení § 47j odst. 3 zákona OSPOD.⁶¹ Jinými slovy přiznání odměny pečujícímu prarodiči či praprarodiči je fakultativní a záleží v konkrétním případě na rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce ČR, zda jim odměnu pěstouna přizná či nikoliv. Podkladem pro její rozhodnutí je především vyžádané vyjádření OSPOD, místně příslušného dle trvalého bydliště dítěte. Ustanovení § 47j odst. 3 bylo do zákona OSPOD vloženo novelou č. 401/2012 Sb.⁶² Důvodová zpráva předkládá účel začlenění tohoto ustanovení následovně: *„Odchylný režim odměňování je v případě pěstounské péče prarodičů odůvodněn tím, že prarodičům svědčí podle § 88 a násl. zákona o rodině podpůrná vyživovací povinnost ke svým vnukům za předpokladu, že své primární vyživovací povinnosti nemohou dostát rodiče dětí. Plněním vyživovací povinnosti se přitom vedle poskytování peněžitých plnění na uspokojení potřeb dítěte rozumí rovněž zajišťování osobní péče o děti. Lze proto konstatovat, že v situacích, ve kterých nemohou rodiče zajistit osobní péči o dítě a je z tohoto důvodu svěřeno do pěstounské péče prarodiče nebo prarodičů, plní prarodiče výkonem pěstounské péče zároveň i svoji zákonnou vyživovací povinnost k dítěti, což naopak neplatí pro žádné jiné pěstouny zajišťující péči o dítě, včetně pěstounů z řad příbuzných v linii pobočné (sourozenci, tety, strýcové a další). Vzhledem k tomu je opodstatněné stanovení jiného režimu odměňování za výkon pěstounské péče u pěstounů – prarodičů a zakotvení fakultativního nároku prarodiče na odměnu za výkon pěstounské péče.“*⁶³

2.6. Zánik funkce poručníka

Způsoby a následky zániku institutu poručenství upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 935 až § 938. Jde v zásadě o tři základní způsoby zániku. Ustanovení § 935

---

⁶¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. srov. KRÍSTEK, Adam. Nárok na dávky pěstounské péče při svěřeni dítěte do péče jiného člověka s odkazem pouze na § 953 OZ (1.). *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 3, s. 11–15.

⁶² MACELA, Miroslav in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

upravuje zánik poručenství ze zákona, § 936 zánik zproštěním a konečně § 937 zánik poručenství odvoláním z funkce poručníka, přičemž ustanovení § 938 definuje následky, které sebou zánik poručenství nese, povinnosti, které je poručník povinen po skončení výkonu své funkce bez zbytečného odkladu ve prospěch poručenec ještě vykonat.⁶⁴

Zánik poručenství *ex lege*, o němž nemusí soud vydávat žádné rozhodnutí, je možno dále dělit na absolutní a relativní. O absolutním zániku hovoříme tehdy, pokud odpadnou důvody pro ustanovení poručníka, tedy o situaci, kdy dítěti již není třeba ustanovovat nového poručníka. O absolutní zánik se bude jednat tehdy, kdy soud u rodiče, jemuž byl výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven nebo jí byl zbaven, rozhodl o jejím navrácení či obnovení a dále tehdy, kdy nesvéprávný rodič nebo sám poručenec nabude plné svéprávnosti, bude určeno otcovství či mateřství k nalezenému dítěti, poručenec bude osvojen nebo také smrtí poručenec. O relativním zániku je možno hovořit v případě, kdy funkce poručníka zanikne z důvodů vypočtených v ustanovení § 935 odst. 2, tedy smrtí poručníka či zproštěním nebo odvoláním poručníka z jeho funkce. V těchto případech však potřeba jmenovat dítěti poručníka přetrvává a je úkolem soudu vyhledat osobu, která by byla pro výkon této funkce se zřetelem k jeho zájmu vhodným kandidátem. Do této doby funkci poručníka vykonává OSPOD jako veřejný poručník, o čemž bylo pojednáno již výše.⁶⁵

Zánik funkce poručníka zproštěním, jak normuje ustanovení § 936, nemá oproti jeho odvolání povahu sankce, avšak na druhou stranu platí, že dojde-li k naplnění důvodů pro zproštění, je soud povinen poručníka na jeho žádost či z moci úřední funkce zprostit. Soud funkce poručníka zprostit, dojde-li naplnění některý z důležitých důvodů, který může být povahy jak subjektivní, tak objektivní. O důležitý subjektivní důvod půjde například v situaci, nechce-li již funkci poručníka vykonávat. Funkce poručníka je dobrovolná a čestná, bez nároku na odměnu, proto v případě, že již nechce funkci vykonávat, je na místě s ohledem na zájem dítěte na řádném výkonu této funkce jeho rozhodnutí respektovat. Dalším případem bude situace, kdy se poručník

---

⁶⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka. *Family law in the Czech Republic*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 220 s. ISBN 978-90-411-3784-5. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 142. ISBN 978-80-7478-937-3.

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 142. ISBN 978-80-7478-937-3.

přestěhuje do místa nepřiměřeně vzdáleného trvalému bydlišti poručenice. O důležitý objektivní důvod půjde tehdy, dojde-li ke zhoršení zdravotního nebo duševního stavu poručníka či pro jeho vysoký věk a v neposlední řadě také pro velké množství povinností vůči vlastním dětem a rodině. Závažnost každého z namítaných důvodů je oprávněn posoudit pouze soud. Zprostit poručníka funkce je dále možné pro jeho nezpůsobilost k výkonu funkce, a to v návaznosti na ustanovení § 932, který stanovuje předpoklady pro výkon poručenství, o nichž bylo podrobněji pojednáno výše.⁶⁶

Co se důvodů pro odvolání poručníka týče, uvádí ustanovení § 937, že soud odvolá poručníka tehdy, porušuje-li své poručnické povinnosti. Dále však již zákon nespecifikuje, zda musí dojít k závažnému porušení nebo o porušení důležitých povinností, o dlouhodobé porušování, eventuálně jak dlouhodobé, jak závažné apod. Zákon ostatně ani neříká, zda je dáno k úvaze soudu, zda poručníka odvolá nebo ne. Soud tedy odvolat poručníka musí tehdy, dospěje-li k závěru, že poručník porušil své poručnické povinnosti, přičemž není rozhodné, o jakou povinnost se jedná. Může jít jak o povinnost poručníka vůči dítěti, tak o povinnosti, které má poručník vůči soudu. Vždy by však měla nalézt své uplatnění zásada přiměřenosti a proporcionality zásahu do výkonu funkce poručníka, neboť si lze představit situaci, kdy poručník nepodá soudu zprávu o výkonu funkce ve stanovené době, avšak ve vztahu k dítěti se jedná o příkladný výkon funkce poručníka.

Rovněž je ve vztahu k odvolání poručníka nerozhodné, jakým způsobem se soud o porušování povinností dozví. Může se jednat o informaci poskytnutou orgány činnými v trestním řízení o spáchání trestného činu poručníkem či o informace od OSPOD, prostřednictvím které bude soud informovat o zanedbávání povinností poručníka ve vztahu k poručenici. Dále může jít o podněty třetích osob apod.⁶⁷

Druhý odstavec ustanovení § 937 dopadá na ty situace, kdy poručník své povinnosti sice neporušuje, avšak soud dospěje k závěru, že jsou dány důvody, pro které není dále vhodné, aby poručník svou funkci vykonával. V tomto případě je již na úvaze soudu, zda na základě posouzení

---

⁶⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁶⁷ NOVOTNÝ, Petr; IVIČIČOVÁ, Jitka aj. *Nový občanský zákoník – Rodinné právo*. 2. rozš. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017. 208 s. ISBN 978-80-271-0431-4.

okolností konkrétního případu poručníka odvolá či nikoli. Důvody pro odvolání lze v tomto případě obecně charakterizovat především jako důvody svědčící o takové negativní změně způsobu života poručníka, která přináší pochybnosti o tom, zda je schopen svou funkci i nadále řádně vykonávat. Může se jednat o nadměrné požívání alkoholu, omamných a psychotropních látek či o spáchání úmyslného trestného činu proti životu a zdraví apod.⁶⁸

Konkrétní následky zániku funkce poručníka zakotvuje ustanovení § 938. Po skončení výkonu funkce, postoupí ten, kdo funkci vykonával, soudu bez zbytečného odkladu všechno, co měl z důvodu výkonu své funkce u sebe, a předloží mu závěrečnou zprávu, jejíž součástí je též závěrečný účet ze správy jmění dítěte. Důvodová zpráva k předmětnému ustanovení doplňuje, že se jedná o nezbytnou součást výkonu poručenské funkce. Na místě je poukázat na vhodnost uložení této povinnosti zákonodárcem poručníkovi vůči soudu a nikoli vůči poručenci samému, neboť ne ve všech případech končí potřeba poručenství jako takového a je na soudu, aby po zvážení okolností a vyhodnocení předchozího výkonu poručenství, jmenoval nezletilému poručníka nového. Na základě závěrečné zprávy a závěrečného účtu soud informuje nového poručníka o stavu a obsahu poručenské funkce, jíž se má nyní ujmout. V případě smrti poručníka přechází povinnost postoupit soudu vše, co měl z důvodu výkonu své funkce u sebe, na jeho dědice.⁶⁹

2.7. Poručenství pohledem vybrané judikatury

V této podkapitole bych ráda poukázala na právní závěr vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky (dále jen Nejvyšší soud) ze dne 26. června 1975, sp. zn. 2 Cz 43/75, v němž tento soud rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona (45 odst. 1 a § 78 zákona o rodině ve znění účinném do 31. 3. 1983 a dále ustanovení § 2 odst. 1 a § 3 a § 11 zákona č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči ve znění účinném do 30. 6. 1980, dále jen zákon o pěstounské péči). Stížnost podal generální prokurátor z důvodu, že Okresní soud v Trnavě dle jeho názoru porušil zákon, když svým rozsudkem svěřil dvě nezletilé děti, jejichž rodiče zemřeli, do osobní péče jejich poručnice a současně této poručnici svěřil děti do pěstounské péče.

---

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁶⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

Nejvyšší soud na podkladě podané stížnosti vyslovil, že zákon byl rozsudkem trnavského soudu skutečně porušen, neboť současné svěření dítěte do péče poručníka podle ustanovení § 45 odst. 1 zákona o rodině a do pěstounské péče dle zákona o pěstounské péči, je nepřípustné. Jedná se totiž o dvě různé formy náhradní výchovy dítěte, které mají nahrazovat dítěti výchovu jejich vlastními rodiči. Ačkoli je obsahová náplň těchto právních institutů, pokud jde o osobní péči o dítě, v zásadě stejná, liší se tyto formy ve způsobu vymezení oprávnění poručníka a pěstouna o dítě pečovat, přičemž s pěstounskou péčí jsou vždy spojeny také jisté hmotné výhody. Z těchto dvou různých forem náhradní výchovy je možné nařídit soudem pouze jednu a je v rozporu s právním řádem, pokud by soud přistoupil k jejich současnému uložení. Jestliže soud svěřuje do pěstounské péče dítě, které bylo již dříve svěřeno do osobní péče poručníka, je povinen nejprve zrušit předcházející rozhodnutí o svěření dítěte do péče poručníka a pak teprve svěřit dítě do osobní péče pěstouna.⁷⁰

Ačkoli se jedná o judikát, vztahující se k dnes již neúčinné právní úpravě, je nutno uvést, že jeho obsah je stále aktuální. Neboť jak normuje ustanovení § 958 odst. 1, nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstouna. Pěstoun tedy může vykonávat toliko osobní péči o dítě, avšak právní ochrana dítěte je stále součástí rodičovské odpovědnosti náležející výhradně rodičům nezletilého. A contrario je ze znění tohoto ustanovení zřejmé, že poručenství a pěstounská péče nemůže vedle sebe obstát, neboť pěstounská péče je možná tehdy, není-li tu rodič ani poručník, kteří by osobní péči nezletilému dítěti byli schopni zajistit.

---

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 26. června 1975, sp. zn. 2 Cz 43/75.

3. Opatrovnictví nezletilého (Cura minorum)

3.1. Pojem a prameny

Opatrovnictví nezletilého dítěte je předmětem právní úpravy zakotvené v části druhé, Hlavě III., Dílu 1., konkrétně ustanoveních § 943 až § 952. Jedná se o institut soukromého práva, který oproti poručenství, pouze v jednotlivých konkrétních případech vzešlé potřeby, chrání práva a zájmy nezletilého dítěte, jehož právní ochrana je v obecné míře zajištěna jiným vhodným způsobem.

Opatrovnictví nad nezletilým vzniká na základě rozhodnutí soudu v případech, kdy ze zákona nemohou rodiče vykonávat některá svá práva a povinnosti, jejichž výkon je součástí jejich rodičovské odpovědnosti.⁷¹ Stěžejní rozdíl mezi institutem poručenství a opatrovnictví, jakožto institutů sloužících v první řadě k zajištění právní ochrany nezletilých, spočívá v tom, že poručník vykonává práva a povinnosti namísto rodičů, zatímco opatrovník vykonává pouze některá práva a povinnosti za rodiče, ačkoli jsou tito i nadále nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti.⁷²

Oproti pojetí institutu opatrovnictví nezletilců ve starověkém Římě, *cura minorum*, který sloužil zejména k ochraně majetkových zájmů nezletilců, kteří z důvodů nedostatku věku, rozumové a volní vyspělosti, své jmění samy spravovat nemohly, je současným právním řádem opatrovnictví chápáno daleko širěji. Jedná se o prostředek k ochraně nejen majetkových, ale i jiných zájmů a práv dítěte v případech, kdy tato ochrana není zajištěna jiným způsobem.⁷³

---

⁷¹ „Zákony stanoví veškerou kompetenci intervence do výkonu práv rodičů, a to i tehdy, když je třeba dítě ochránit před vlastním rodičem.“ Jedná se o závazek státu vyplývajícímu z čl. 2 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte. RADVANOVÁ, Senta in: PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal aj. *Rodina a dítě – otazníky doby* in: *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2.

⁷² WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 2. rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 312 s. ISBN 8021018097. srov. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 143. ISBN 978-80-7478-937-3.

⁷³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

3.2. Osoba opatrovníka

Dříve než přistoupím k jednotlivým zákonným důvodům pro ustanovení opatrovníka, je vhodné se zastavit u otázky, kdo může být opatrovníkem a jakých vlastností by měl být nositelem. Jelikož občanský zákoník sám výslovně nestanovuje, kdo může být opatrovníkem dítěte, je nutné na tuto otázku odpovědět odkazem na ustanovení § 944. Dle tohoto ustanovení pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně. Nicméně situace je poněkud komplikovanější, když výběr osoby opatrovníka upravuje na jiném místě obecné ustanovení § 471 odst. 2, které je v důsledku znění společného ustanovení § 3022 odst. 1 také nutno použít. Toto obecné ustanovení zakotvuje, že přednost je dána zejména osobě, kterou navrhl opatrovanec, dále osobě příbuzné či blízké, která o opatrovance projevuje dlouhodobý a vážný zájem, a v případě, že žádná taková osoba není, ustanoví soud veřejného opatrovníka, OSPOD, místně příslušného dle bydliště opatrovance.⁷⁴ V případech, kdy půjde o soudní řízení s mezinárodním prvkem, je za opatrovníka soudem ustanovován Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí s celostátní působností a sídlem v Brně.⁷⁵

Co se týče opatrovníka jakožto konkrétní fyzické osoby, je možné za současného respektu znění ustanovení § 471 odst. 2 a § 931 odst. 1 a 2 doplnit, že soud jmenuje opatrovníkem dítěte osobu, kterou naznačili rodiče, jestliže tato se jmenováním souhlasí, jinak některou z osob příbuzných nebo blízkých dítěti či rodině, ledaže rodič takovouto osobu výslovně vyloučil. Není-li takové osoby, jmenuje soud opatrovníkem dítěte jinou vhodnou osobu. Tato osoba však musí skýtat záruku řádné péče, být plně svéprávná, svým způsobem života zaručovat, že je funkci opatrovníka schopna řádně vykonávat, nad to musí o opatrovance projevovat dlouhodobý a vážný zájem, a zcela nezbytně musí s ustanovením do této funkce souhlasit. Nenalezne-li soud žádnou takovou osobu, nezbyde než povolát do funkce OSPOD, kdy jako v případě poručenství se ve smyslu ustanovení § 17 písm. a) zákona o OSPOD bude jednat o obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

---

⁷⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁷⁵ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Úřad – úvod [online]. umpod.cz, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

Soud jmenuje opatrovníkem OSPOD zejména v případech krátkodobého opatrovnictví, pro zastoupení nezletilých v soudních řízeních. OSPOD je povinen funkci opatrovníka převzít a vykonávat ji pro opatrovance zcela bezplatně. To ostatně předpokládá též ustanovení § 469 odst. 1 ZŘS, když uvádí, že dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje, přičemž soud jmenuje opatrovníkem zpravidla OSPOD. Slovu *zpravidla*⁷⁶ je třeba rozumět tak, že není vyloučeno, aby soud jmenoval opatrovníkem dítěte advokáta nebo jinou osobu, u níž jsou splněny předpoklady pro objektivní a nestranné zastupování či instituci, která je schopná efektivně hájit zájem dítěte. Dle názorů řady autorů je totiž otázkou, zda OSPOD, resp. jeho pracovníci, jsou dostatečně odborně vybaveni funkci opatrovníka zastávat, když ve většině případů nejde o právně vzdělané osoby. K této problematice se již vyjádřil i Ústavní soud, o čemž bude pojednáno v podkapitole věnující se koliznímu opatrovnictví.⁷⁷

3.3. Důvody opatrovnictví

Oproti předchozí právní úpravě opatrovnictví obsažené v ZOR, který v ustanovení § 83 přehledně vymezoval hlavní druhy opatrovnictví, volí občanský zákoník v ustanovení § 943 dikci odlišnou, avšak v důsledku obsahově shodnou, když hovoří o ustanovení opatrovníka kolizního, opatrovníka pro nečinnost, opatrovníka *ad hoc*, a dále pak určí-li jinou potřebu ustanovení opatrovníka zákon. Soukromoprávní kodex potřebu jmenovat nezletilému opatrovníka stanovuje i na jiných místech, než pouze v ustanovení § 943 a je na místě alespoň ty základní pro přehlednost zmínit.

3.4. Střet zájmů dítěte a jiné osoby – kolizní opatrovník

Dle ustanovení § 943 odst. 1 platí, že soud jmenuje dítěti opatrovníka tehdy, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé. Na předmětné ustanovení je nutno nazírat optikou ustanovení § 892, které je součástí pododdílu upravující rodičovskou odpovědnost, konkrétně problematiku zastoupení dítěte. Toto ustanovení zakotvuje, že obecně jsou nositeli povinnosti dítě zastupovat jeho rodiče (poručník), nicméně tito nejsou dítě oprávněni zastupovat

---

⁷⁶ Srov. „*Pojem zpravidla podle slovníku spisovné češtiny znamená obyčejně, pravidelně nebo většinou. Je-li užít v právním předpisu, je nutné vždy řádně zdůvodnit, proč nebude daná hypotéza uvozená příslovcem zpravidla naplněna. O velké diskreční pravomoci tudíž nelze uvažovat.*“ in: KOTRADY, Pavel; ŠTASTNÝ, Petr. Ještě k roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako procesního opatrovníka v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Rodina a právo*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 16–22.

⁷⁷ SPURNÁ, Kristýna in: WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka aj. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

v případě, kdy by mohlo dojít mezi nimi a dítětem nebo mezi dětmi týchž rodičů ke střetu zájmů. V takovémto případě je soud povinen jmenovat dítěti opatrovníka.

Důvodová zpráva k ustanovení § 892 předjímá, že právo dítě zastupovat, má zcela jiný účel, než ostatní práva a povinnosti, která jsou součástí rodičovské odpovědnosti. Jde o to, že povinnost dítě zastupovat má zajistit, aby nezletilé dítě, které doposud nenabývalo plné svéprávnosti, obstálo v právním státě a mohlo právně jednat, a to jak v případě právních jednání týkajících se jeho osoby, tak i jeho majetku.⁷⁸

V souvislosti s ustanovením kolizního opatrovníka je vhodné odkázat na závěr Ústavního soudu vyjádřený v nálezu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, dle kterého spočívá účel kolizního opatrovnictví především v zajištění vyšší míry ochrany práv nezletilého, čímž stát demonstruje svou odpovědnost za blaho dítěte a mimo jiné také naplňuje právo dětí a mladistvých na zvláštní ochranu zakotvenou v čl. 32 odst. 1 Listiny.⁷⁹

Oproti obecné úpravě opatrovnictví obsažené v ustanovení § 437, dle které zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy *jsou* v rozporu se zájmy zastoupeného, je úprava opatrovnictví dítěte přísnější, když ustanovení § 943 normuje, že soud jmenuje dítěti opatrovníka tehdy, *hrozí-li* střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé. Je zřejmé, že rodič ani poručník (ani již dříve ustanovený opatrovník) nemohou dítě zastoupit tehdy, existuje-li, byť jen potencionální hrozba, abstraktní možnost, znevýhodnění dítěte ve vztahu k jeho zákonnému zástupci.⁸⁰

Je evidentní, že pomyslná existence hrozby střetu zájmů, je velmi široký a těžko uchopitelný právní pojem, a je v jistém ohledu nezbytné, spolehnout se na judikaturu, že tomuto neurčitému právnímu pojmu vymezí hranice jeho aplikace. Jedním z těchto rozhodnutí je například rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 11 Cdo 3871/2010. Nejvyšší soud zde vyslovil, že při výběru opatrovníka musí soud dbát především o to, aby skýtal záruky, že se své funkce zhostí v souladu s účelem opatrovnictví a zajistí všestrannou a efektivní

---

⁷⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 42.

⁸⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 144. ISBN 978-80-7478-937-3.

ochranu práv a oprávněných zájmů opatrovance. Tyto předpoklady přitom může splňovat jen ten, kdo vůči opatrovanci nemá protichůdné zájmy, tedy ten, jehož zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance. Z opatrovnictví však opatrovníka nevylučuje toliko ojedinělý či dočasný rozpor. Funkci opatrovníka nemůže vykonávat jen ten, kdo z důvodů trvalejší povahy má s opatrovancem protichůdné zájmy.⁸¹

V souvislosti s problematikou střetu zájmů, je vhodné upozornit na poměrně zásadní rozhodnutí ESLP ze dne 21. června 2007, sp. zn. 23499/06, Havelka a ostatní proti České republice, v němž ve stručnosti šlo o to, že v březnu roku 2004 podal příslušný OSPOD obvodnímu soudu v Praze v souladu s ustanovením § 76a OSŘ návrh na vydání předběžného opatření, jímž byly stěžovateli děti svěřeny do ústavní výchovy. V květnu téhož roku zahájil obvodní soud z vlastního podnětu řízení ve věci samé o svěřeni dětí do ústavní výchovy, přičemž opatrovníkem dětí byl v rámci řízení ustanoven příslušný OSPOD.

Rozsudkem z června roku 2004 rozhodl obvodní soud o prodloužení ústavní výchovy, který byl potvrzen odvolacím soudem, který jako zjevně nedůvodnou odmítl mimo jiné námitku stěžovatele, že úloha opatrovníka nezletilých dětí byla v řízení svěřena témuž OSPOD, který podal návrh na svěřeni dětí do ústavní výchovy.

Stěžovatel v září roku 2005 napadl rozsudek odvolacího soudu ústavní stížností, v níž namítal, že rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy nebylo v souladu se zákonem a porušovalo články 6 a 8 Úmluvy a taktéž čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte. Ústavní soud v listopadu roku 2005 odmítl stížnost jako zjevně nedůvodnou.

Jelikož byl stěžovatel přesvědčen o svém právu, vznesl v květnu roku 2006 stížnost k ESLP, neboť měl za to, že Česká republika nedostála svým pozitivním závazkům vyplývajícím jí z příslušných Úmluv, když rozhodnutím o nařízení ústavní výchovy porušila jeho právo na respektování soukromého a rodinného života, a že řízení, na jehož základě bylo toto opatření přijato, bylo vedeno v rozporu s jeho právem na spravedlivý proces.

Jádro sporu spočívalo v tom, že dle právní úpravy obsažené v § 31 odst. 3 zákona o rodině platilo, že nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat, přičemž tímto opatrovníkem zpravidla

---

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010.

ustanoví OSPOD. Současně se však dle teorie rodinného práva presumovalo, že opatrovníkem by neměl být ustanoven týž OSPOD, na základě jehož návrhu soud řízení zahájil, neboť je zde velmi zásadní střet zájmů. Soud by měl v těchto případech za kolizního opatrovníka zvolit jinou vhodnou osobu.

ESLP následně ve svém rozsudku skutečně vyslovil porušení čl. 8 Úmluvy, které mimo jiné odůvodnil následovně: „*Soud navíc nemůže uspokojivě vyhodnotit, zda tyto důvody, pakliže byly relevantní, jsou dostačující pro účely článku 8 odst. 2, aniž by zároveň neurčil, s přihlédnutím ke zvláštním okolnostem každého případu, zda rozhodovací proces zajistil stěžovatelům požadovanou ochranu jejich zájmů. Z tohoto hlediska považuje Soud za politováníhodné, že orgán sociálně-právní ochrany, který podal návrh na svěření dětí do ústavní výchovy, byl ustanoven opatrovníkem dotčených nezletilých dětí, a že tito nezletilí, ačkoli již v dané době dosáhli věku třinácti, dvanácti a jedenácti let, nebyli soudy přímo vyslechnuti.*“⁸²

Třeba doplnit, že v současné době platný a účinný ZŘS v ustanovení § 469 odst. 1, 2, 3 výslovně stanovuje, že nejedná-li se o řízení, v němž má nezletilý zákonem přiznanou plnou svéprávnost, je nezletilé nesvéprávné dítě zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje, přičemž se zpravidla jedná o OSPOD, avšak odlišný od toho, na jehož návrh se řízení vede.⁸³ I v situaci, kdy OSPOD vznesl soudu nikoli formalizovaný návrh, ale toliko podnět k zahájení řízení, například uvede konkrétní skutečnosti, pro které by mohlo být řízení zahájeno a dá soudu na zvážení, zda řízení zahájí, nalezne toto ustanovení ZŘS své uplatnění. Soudu jistě nic nebrání, aby opatrovníkem namísto navrhujeícího OSPOD, ustanovil OSPOD jiný. Orgány OSPOD spolu totiž nesplyvají.⁸⁴

Závěrem je vhodné doplnit, že jak již bylo zmíněno v podkapitole věnující se osobě opatrovníka, v případě ustanovení kolizního opatrovníka se nemusí jednat pouze o OSPOD, ale též i o advokáta či jinou vhodnou osobu, a to z toho důvodu, že OSPOD není vždy dostatečně fundován k odpovědnému výkonu této funkce. Jedná se zejména o případy, v nichž předmětem

---

⁸² Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 21. června 2007, Havelka a ostatní proti České republice, (Eu) 23499/06, bod 62.

⁸³ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁴ SVOBODA, Karel. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*. 2016, roč. 22, č. 4, s. 110–117.

řízení je konkrétní právní problematika například darovacích smluv, převodu majetku, nabývání majetku v dědickém řízení apod.⁸⁵

Shodně též Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 19. 2. 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13: „*Ústavní soud zde nemůže nevyjádřit svůj údiv nad skutečností, že opatrovníkem pro řízení před okresním soudem o určení neúčinnosti předmětné darovací smlouvy byl druhé stěžovatelce a třetímu stěžovateli ustanoven právě OSPOD, tedy orgán specializovaný na ochranu práv a zájmů dětí. Tento orgán však již nemá vlastní odborné kapacity pro právní zastupování. To se ostatně ukázalo i v nynějším případě nezletilých stěžovatelů, v němž se OSPOD sám vyjádřil, že byl nucen vyhledat odbornou právní pomoc vzhledem k právní komplikovanosti případu. Podle názoru Ústavního soudu by tedy bylo v dané situaci mnohem vhodnější a spíše by odpovídalo sledovanému cíli účinné ochrany práv dětí, pokud by byl jako opatrovník nezletilým stěžovatelům ustanoven advokát. V této souvislosti Ústavní soud též nemohl přehlédnout změnu provedenou novým občanským zákoníkem, jehož § 892 odst. 3 na rozdíl od dříve účinného § 37 odst. 2 zákona o rodině již nijak nespecifikuje, kdo má být ustanoven kolizním opatrovníkem dítěte. To by mělo soudům umožnit větší flexibilitu, aby nebyl téměř automaticky opatrovníkem ustanovován OSPOD, i pokud to není v nejlepším zájmu dítěte.*“⁸⁶

Nicméně v každém konkrétním případě jde především o opatrovnícké soudy a konkrétní osoby soudců, kteří vybírají a následně jmenují opatrovníky a je třeba na ně apelovat, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu uvážlivě vybíraly osoby opatrovníků, neboť v případě, že bez ohledu na složitost věci jmenují opatrovníkem OSPOD, nemůže již tento na rozdíl od jiných fyzických nebo právnických osob svoje jmenování odmítnout. Pokud z jakéhokoliv důvodu se svým jmenováním nesouhlasí, jedinou možností, jak se může kolizního opatrovnictví zříci, je odvolání se proti usnesení soudu o jmenování opatrovníkem. Současně nelze opomenout fakt, že na jednoho pracovníka OSPOD připadá současně několik desítek případů,

---

⁸⁵ Srov. KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokát jako opatrovník. *Rodinné listy*. 2019, roč. 8, č. 1, s. 2–5.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 45 srov. ŠRÁMEK, Dušan. *Advokáti budou zřejmě vystupovat jako kolizní opatrovníci nezletilého dítěte* [online]. ceska-justice.cz, 27. listopadu 2018 [cit. 2. prosince 2018]. Dostupné na: <http://www.ceska-justice.cz/2018/11/advokati-zrejme-budou-vystupovat-jako-kolizni-opatrovnici-nezletileho-ditete/?fbclid=IwAR1hUfhobsZ44fLzi2VAZ4qhlvyIC1AJOCIHuPaeajUFAZfpCt3l_8UcBEM>.

přičemž není v jeho moci, aby se důkladně seznámil se všemi podrobnostmi a byl schopen objektivně vyhodnotit, jaké řešení je v zájmu každého z případů.⁸⁷

3.4.1. Opatrovník v případě nečinnosti zákonného zástupce

Opatrovníka je soud povinen dítěti jmenovat také v případě, že jeho zákonný zástupce, ať už rodič, poručník či dříve ustanovený opatrovník je v konkrétní věci nečinný, nehájí zájmy dítěte dostatečně, čímž poškozuje jeho zájmy. Příkladem může být situace, kdy zákonný zástupce neuplatní nárok na sociální dávky nebo je nečinný ve věci vyřízení jeho zdravotních či školních záležitostí. Úkolem jmenovaného opatrovníka je proto za nezletilého podávat žádosti a návrhy u příslušných úřadů a následně v zahájených správních řízeních dítě zastupovat.⁸⁸

Nečinnost zákonných zástupců může dosahovat různé intenzity a spojena bude zpravidla se subjektivními důvody vážícími se k osobám těchto zástupců. Může se jednat o neznalost, nedostatečnou sociální orientaci či o projev nezájmu o vlastní děti. V praxi se zřízení tohoto typu opatrovnictví vyskytuje zejména v případech dětí umístěných v ústavní výchově či pěstounské péči, kdy rodiče, kteří jsou i nadále jejich zákonnými zástupci, o ně projevují pouze formální zájem.⁸⁹

3.4.2. Opatrovník z jiných důvodů, opatrovník *ad hoc*

V tomto případě se jedná o tzv. další důvody, další ve smyslu jiné než ty, na které občanský zákoník pamatuje v ustanovení § 943. V těchto jiných případech vzešlé potřeby právní ochrany jmenuje soud dítěti opatrovníka *ad hoc*, neboli opatrovníka příležitostného, přičemž se bude jednat spíše o důvody objektivní povahy. Příkladem může být situace, kdy je nezbytné jednat v zájmu dítěte, avšak zákonný zástupce takto činit nemůže např. z důvodu dlouhodobé nemoci či

---

⁸⁷ ROGALOWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 20, s. 713–723.

⁸⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁸⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 145. ISBN 978-80-7478-937-3.

hospitalizace. V těchto případech není nezbytné rodičovskou odpovědnost pozastavovat, ale postačí pro některé nezbytné jednání ustanovit dítěti opatrovníka *ad hoc*.⁹⁰

Dle názoru některých autorů lze mezi tento typ opatrovnictví řadit též opatrovníka jmenovaného v řízení o osvojení, jehož úkolem je za splnění zákonných podmínek vyslovit souhlas s osvojením za rodiče. Dle ustanovení § 818 odst. 1 jde konkrétně o rodiče, kteří byli zbaveni rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení, nejsou schopni projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout nebo se zdržují na neznámém místě, které se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti.⁹¹ Uvedené platí také v případech, kdy oba rodiče zemřeli či rodičovství k osvojovanému dítěti nebylo dosud určeno.

3.4.3. Opatrovník z důvodů stanovených zákonem

Občanský zákoník, i na jiných místech než v ustanovení § 943 zakotvuje případy, v nichž je třeba nezletilému dítěti jmenovat opatrovníka. Jedná se například o ustanovení § 878 odst. 3, který stanovuje, že je-li rodičovská odpovědnost omezena nebo je-li omezen její výkon, jmenuje soud dítěti opatrovníka.

Tento zákonný důvod je možno doplnit o rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 7. 1964, sp. zn. 3 Co 212/64, dle kterého je pod omezením rodičovských práv třeba rozumět výrok soudu o tom, že rodič, případně oba rodiče, nebudou vykonávat některá práva uvedená v ustanoveních zákona o rodině nebo že k jejich výkonu bude nezbytné schválení soudu. V těchto případech je nezbytné ustanovit dítěti opatrovníka. K omezení rodičovských práv může dojít například v otázkách vzdělávání a volby povolání či v otázkách správy jeho majetku. Soud však může také nařídit, aby rodiče nesvěřovali dítě do výchovy jiných osob, aby dítě nepobývalo v prostředí pro jeho výchovu nevhodném, případně nařídit proti vůli rodičů, aby bylo umístěno do léčebného ústavu. V rozhodnutí soudu však bude vždy nezbytné přesně a úplně vyjádřit rozsah omezení rodičovských práv, aby bylo jasné, která práva a po jakou dobu se omezují.⁹²

---

⁹⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁹¹ NOVOTNÝ, Petr; IVIČIČOVÁ, Jitka aj. *Nový občanský zákoník – Rodinné právo*. 2. rozš. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017. 208 s. ISBN 978-80-271-0431-4.

⁹² Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. července 1964, sp. zn. 3 Co 212/64.

Pro komplexnost je možné zmínit právní závěr Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010, týkající se vztahu rodičovské odpovědnosti a vyživovací povinnosti. Nejvyšší soud zde vyslovil, že součástí rodičovské zodpovědnosti tak, jak je vymezena v ustanovení zákona o rodině, není vyživovací povinnost rodiče k dítěti, a proto jediným důvodem pro zbavení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti otce nemůže být její neplnění, byť lze toto neplnění označit za soustavné a dlouhodobé.⁹³

V řadě další zákonný důvod pro ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti je zakotven v ustanovení § 807 odst. 1, který stanovuje, že nedosáhlo-li dítě věku alespoň dvanácti let, dá jeho jménem souhlas s osvojením opatrovník, přičemž opatrovníkem jmenuje soud zpravidla OSPOD. Opatrovník je však oprávněn vyslovit souhlas až teprve tehdy, pokud po zjištění všech rozhodných skutečností dospěje k závěru, že osvojení je v souladu se zájmy tohoto dítěte. Za rozhodné skutečnosti lze označit například zjištění, zda existuje blízká nebo i širší rodina, která by byla ochotna a schopna péči o nezletilého zajistit, a která disponuje právem na přednostní péči o něj. Dále jsou jimi například okolnosti vážící se k osobám osvojitelů a jejich vztahu k nezletilému. Ačkoli občanský zákoník stanovuje, že opatrovníkem by měl být jmenován zpravidla OSPOD jakožto opatrovník hmotněprávní, vystupuje v těchto řízeních velmi často OSPOD také jako opatrovník kolizní, přičemž pro zajištění skutečné nestrannosti by tyto orgány neměly v žádném případě splývat.⁹⁴

Ustanovení § 807 v odstavci druhém dále doplňuje, že je-li to možné, vyslechne soud i osvojované dítě a vezme na jeho vyjádření zřetel s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje. Jedná se o tzv. participační právo dítěte na řízení, které se dotýká jeho osoby. Toto ustanovení je reflexí čl. 12 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte, dle kterého: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká,*

---

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

⁹⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. NOVÁ, Hana in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 356. ISBN 978-80-7478-477-4.

*a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.*⁹⁵

Ačkoli soud v řízení o osvojení jmenuje pro vyslovení souhlasu za osvojované dítě opatrovníka, nemůže v důsledku participačních práv dítěte o osvojení rozhodnout, aniž by jej přiměřeně jeho věku poučil o podstatě a následcích osvojení a dále, aniž by za použití vhodných prostředků zjistil jeho názor a v míře odpovídající duševnímu vývoji osvojovaného z něj dále vycházel.

K závažnosti tohoto ustanovení je možno citovat z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, v němž tento soud uzavřel, že zásada nejlepšího zájmu dítěte nemůže být vnímána izolovaně od ostatních obecných zásad Úmluvy o právech dítěte, mezi které je třeba řadit čl. 2 týkající se zákazu diskriminace jakéhokoliv druhu, čl. 6 práva na život a čl. 12 týkajícího se participačních práv dítěte. Jinak řečeno, nelze usuzovat, že rozhodnutí bude v nejlepším zájmu dítěte, jestliže požadavek čl. 12, objektivně vzato, nebude naplněn.⁹⁶

3.4.4. Opatrovník pro správu jmění nezletilého

Na otázku, co rozumí občanský zákoník pod pojmem *jmění* lze odpovědět ustanovením § 495, který říká, že souhrn majetku osoby a jejích dluhů, tvoří její jmění. Součástí jmění dítěte mohou být jak věci hmotné, ať už movité nebo nemovité, tak samozřejmě věci nehmotné, tedy práva, jejichž povaha to připouští a věci bez hmotné podstaty. Do majetku dítěte je nutno započítat vše, co má dítě ve svém vlastnictví a fakticky to drží a současně i to, co mu patří, avšak je v držbě třetích osob. Dluhy představují pasiva, nejčastěji závazky vázící se k hmotnému movitému majetku, kterými může být například hypotéka, úvěr, zápůjčka apod.⁹⁷

Na úvod je vhodné zmínit, že nositeli povinnosti spravovat jmění nezletilého jsou především rodiče, eventuálně poručník. Vyplyvá to z ustanovení § 896 odst. 1, který stanovuje, že rodiče mají povinnost a právo pečovat o jmění dítěte, především je jako řádní hospodáři spravovat. Jednají-li rodiče při správě jmění dítěte ve věcech týkající se jednotlivé součásti jeho majetku, vystupují jako jeho zákonní zástupci, tedy právní jednání činí jeho jménem a v jeho prospěch. Pro případ, že by správa majetku nezletilého byla pro zákonného zástupce příliš obtížná či časově

---

⁹⁵ Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, v platném znění, čl. 12.

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

⁹⁷ PAVLÍČEK, Tomáš. Některé aspekty péče o jmění dítěte dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 15–16, s. 538–546.

náročná, nic mu nebrání, aby ve smyslu ustanovení § 894 uzavřel smlouvu o zastoupení a dobrovolně svěřil správu majetkových záležitostí osobě s potřebnými odbornými znalostmi, popřípadě jiné vhodné osobě. V případě, že zákonný zástupce neuzavře smlouvu o zastoupení s osobou s odbornými znalostmi, avšak správa jmění jeho dítěte je pro něj značně obtížná, může požádat soud o jmenování opatrovníka pro správu jmění.

Z ustanovení § 905 odst. 1 dále plyne, že soud takového opatrovníka může jmenovat i bez návrhu, a to v případě, dospěje-li k závěru, že majetkové zájmy nezletilého dítěte by mohly být ohroženy. Příkladem může být existence společných majetkových práv rodičů a dítěte nebo dítěte a jeho sourozence. Nicméně situacemi, kdy majetkové zájmy nezletilého mohou být ohroženy, je celá řada. Může se jednat o situaci, kdy oba rodiče, nebo jediný žijící rodič nejsou z objektivních důvodů schopni zabezpečit správu jmění dítěte s ohledem na rozsah tohoto jmění. Příkladem může být situace, kdy nezletilý zdědí po jednom ze svých rodičů obchodní podíl nebo zavedený podnik, kdy na dítě přešly restituční nároky většího rozsahu, zdědí-li autorská práva vyplývající z patentu či má samo značné příjmy z autorských honorářů. Na druhou stranu se může jednat také o subjektivní důvod záležející například v tom, že jediný žijící rodič zneužívá majetek nezletilého a výnosy z něj pouze pro svou osobní potřebu, tedy jedná v rozporu s jeho zákonnou povinností spravovat majetek nezletilého jako řádný hospodář. Ustanovení § 905 odst. 1 však hovoří již o potencionální možnosti ohrožení majetkových zájmů nezletilého. Soud je proto povinen jmenovat dítěti opatrovníka pro správu jmění již tehdy, je-li z okolností konkrétního případu zřejmé, že majetek nezletilého je značně rozsáhlý, zákonný zástupce na jeho správu nestačí a pro budoucnost je majetek nezletilého a zisk z něj ohrožen.⁹⁸

Soud může opatrovníka jmenovat jak pro správu celého souboru majetku, resp. jmění nezletilého, tak pouze pro jeho jednotlivou část nebo určitý druh některé jeho části. Může se jednat například o zemědělsky obhospodařované nemovitosti, usedlosti s polnostmi, lesy či rybníky. Jiným příkladem mohou být práva z cenných papírů, konkrétní finanční prostředky, jak v podobě hotovostní, tak bezhotovostní, uložené na bankovních účtech či v podobě podílových listů, obligací apod.⁹⁹

---

⁹⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 539. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁹⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

Dalším důvodem, pro který je třeba dítěti jmenovat opatrovníka pro správu jmění, je ve smyslu ustanovení § 901 odst. 1 situace, nastalá ve smyslu zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, ve znění pozdějších předpisů, dále jen insolvenční zákon, kdy byl na majetek rodiče prohlášen konkurz nebo bylo zastaveno insolvenční řízení z důvodu, že pro uspokojení věřitelů je majetek rodiče zcela nepostačující. Podmínka pro ustanovení opatrovníka v tomto případě spočívá v neexistenci druhého rodiče, který by mohl péči o jmění dítěte zabezpečit. Zde soud jmenuje dítěti opatrovníka i bez návrhu. Dle důvodové zprávy je toho příčinou pravidlo, které platilo a platí v klasických tržních demokraciích, že v případě, že osoba není schopna postarat se řádně o své záležitosti, neskýtá nadále záruku způsobilosti postarat se o majetkové záležitosti někoho jiného. Proto právní mocí rozhodnutí o prohlášení konkurzu zaniká *ex lege* povinnost a právo rodiče, jakožto úpadce, pečovat do budoucna o jmění svého dítěte.^{100 101}

Jmenování opatrovníka dle ustanovení § 901 je pojímáno jako dočasné, neboť dle druhého odstavce téhož ustanovení platí, že po uplynutí tří let od zrušení konkurzu může soud na návrh rodiče nebo samotného opatrovníka pro správu jmění omezení rodičovské odpovědnosti ve vztahu ke správě jmění zrušit, ledaže by obnovení povinnosti a práva rodiče pečovat o jmění dítěte bylo v rozporu se zájmy dítěte. Je povinností soudu posoudit, zda proběhnuvší řízení může mít vliv na schopnost rodiče dále s péčí řádného hospodáře spravovat jmění svého dítěte. Dospěje-li k závěru, že tomu tak není, bude nezbytné návrh na obnovení doposud omezené rodičovské odpovědnosti zamítnout jako nedůvodný.¹⁰²

---

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Ustanovení § 901 odst. 1 ve znění účinném do 27. 2. 2017 znělo tak, že: „*Povinnost a právo rodiče pečovat o jmění dítěte zaniká prohlášením úpadku na majetek rodiče. Není-li tu druhý rodič, který by mohl péči o jmění dítěte zabezpečit, jmenuje soud dítěti opatrovníka pro správu jeho jmění i bez návrhu.*“ Jelikož bylo toto ustanovení předmětem četné kritiky zejména proto, že zjevným úmyslem zákonodárce bylo vyloučit z péče o jmění dítěte rodiče, kteří se dostanou do konkurzu, přičemž jiné formy řešení zde zvažovány nebyly a dále také proto, že ustanovení § 901 odst. 1 explicitně hovořilo o prohlášení úpadku na majetek rodiče, přičemž úpadek jako takový předchází všem výše uvedeným formám jeho řešení. Právní úpravě bylo také vytýkáno, že dle znění insolvenčního zákona se úpadek neprohlašuje, ale toliko zjišťuje a současně se netýká majetku, ale samotného dlužníka. Majetku se týká toliko konkurz, a tudíž bylo třeba z dikce předmětného ustanovení dovozovat, že úmyslem zákonodárce bylo, aby právo a povinnost spravovat jmění dítěte pozbyl rodič, na jehož majetek byl prohlášen konkurz. Tento závěr byl podpořen též odstavcem druhým ustanovení § 901, který se týká navrácení práva a povinnosti péče o jmění dítěte pouze již ve vztahu ke konkurzu. (V podrobnostech: PAVLÍČEK, Tomáš. Některé aspekty péče o jmění dítěte dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 15–16, s. 538–546).

¹⁰² ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa jmění nezletilého

V souvislosti se správou jmění nezletilého považují za vhodné učinit poznámku k ustanovení § 917, které zní: „*Rozhoduje-li soud o vyživovací povinnosti rodiče k nezletilému dítěti nebo o vyživovací povinnosti předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, a majetkové poměry osoby výživou povinné to připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor, nevylučují-li to okolnosti zvláštního případu; poskytnuté výživné přechází do vlastnictví dítěte. O správě takto poskytnutých částek platí obecná pravidla o jmění dítěte.*“ Vyživovací závazek je zvláštním případem zaopatřovacího závazku, kdy vyživovací povinnosti dlužníka (povinného) odpovídá právo (pohledávka) věřitele (oprávněného) na plnění výživného. Vyživovací povinnost představuje závazek něco dát (např. peníze formou opakovaných soukromých dávek), popřípadě něco konat (např. určitým způsobem zaopatřovat) anebo i něco strpět (např. bydlení studujícímu dospívajícímu dítěti). Jedná se o druh plnění majetkové povahy soukromého práva.¹⁰³

Co se týče charakteru výživného, vycházela teorie rodinného práva i rozhodovací praxe až do roku 1989 z teze, že výživné pro dítě má spotřební charakter. To znamená, že ve prospěch dítěte má být soudem vyměřeno jen takové výživné, které je schopno v daném období skutečně spotřebovat. Účelem výživného nebylo postupné vytváření úspor ve prospěch nezletilého. Zásadní změnu přinesla tzv. velká novela ZOR č. 91/1998 Sb., která formulovala právo nezletilého dítěte podílet se na životní úrovni svých rodičů, čímž došlo k prolomení teze o spotřebním charakteru výživného. Proto bylo-li to v souladu s majetkovými poměry povinného, mohlo výživné sloužit například také k tvorbě úspor na budoucí studia nezletilého, založení vlastní domácnosti a rodiny či živnosti apod. V současnosti platný a účinný občanský zákoník v tomto kontinuálně pokračuje, když prostřednictvím ustanovení § 917 hovoří o tvorbě úspor jako o odůvodněné potřebě dítěte v případě, že to nevylučují okolnosti konkrétního případu a současně to umožňují majetkové

---

¹⁰³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; TELEČ, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2014 roč. 2014, č. 3, str. 23–31. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s.131. ISBN 978-80-7478-937-3.

poměry povinného. Na finanční prostředky takto poskytnuté je přitom třeba pohlížet jako na vlastnictví dítěte a je třeba na ně aplikovat výše nastíněný režim o správě jmění nezletilého.¹⁰⁴

U některých autorů se lze setkat s názorem, dle kterého není znění ustanovení § 917 zcela jednoznačné a může působit interpretační obtíže. Dle jejich závěrů provádí předmětné ustanovení jakousi kategorizaci toho, co lze považovat za jmění dítěte, a kdy mají být pro správu jmění použita ustanovení o správě jmění dítěte.¹⁰⁵

O majetkové povaze vyživovacího závazku jako celku není třeba diskutovat. Dle mého názoru je žádoucí, že zákonodárce v § 917 upozornil na nezbytnost uplatnění ustanovení o správě jmění také pro výživné, které je dítěti vypláceno za účelem tvorby úspor. Lze uvážit případ, kdy je dítě svěřeno do péče jedné osoby, avšak správa jeho jmění je svěřena opatrovníkovi. V těchto situacích bude vždy na soudu, aby rozhodnul, zda tvorbu úspor ponechá v rukou pečující osoby, či ji svěřil do rukou opatrovníka pro správu jmění. Zde by osoba pečující o dítě spravovala příjmy plynoucí z vyživovací povinnosti dle ustanovení § 896 an., zatímco na správu jmění opatrovníkem by dopadala ustanovení § 948 an. Je tedy na osobě konkrétního soudce, aby dle okolností každého jednotlivého případu posoudil a pro zajištění právní jistoty a ochrany majetku nezletilého určil, která osoba a s jakou částí jmění bude oprávněna nakládat, za nezbytného uvážení, zda jsou tyto osoby schopny spolu spolupracovat a na společném postupu ohledně hospodaření se dohodnout.

V souvislosti se správou jmění nezletilého bych ráda upozornila na související, avšak poněkud diskuzi vyvolávající náleží Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/15. V tomto nálezu vyslovil Ústavní soud závěr, dle kterého jsou základními hledisky pro určení výše výživného odůvodněné potřeby dítěte a jeho majetkové poměry a na druhé straně schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Dle jeho názoru však v případě výjimečně vysokých příjmů povinného rodiče nelze postupovat mechanicky. Nelze totiž ztrácet ze zřetele, že je právem i povinností rodičů naučit dítě hodnotě peněz a řádnému hospodaření s nimi. Stanovení

---

¹⁰⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

¹⁰⁵ „Z ustanovení § 917 vyplývá neodůvodněná potřeba zákonodárce určit, že výživné poskytnuté na tvorbu úspor přechází do vlastnictví dítěte, ačkoli je nutno upozornit, že vyživovací závazek jako celek má majetkovou povahu a jako takový je nutno jej považovat za součást majetku dítěte ve smyslu ustanovení § 495 a jako na takový je třeba aplikovat obecná ustanovení týkající se správy jmění dítěte.“ in: BRUNCKO, Stanislav. *Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa majetku nezletilého*. *Bulletin advokacie*. 2016, roč. 2016, č. 9, s. 36–45.

nepriměřeně vysokého výživného, které dítěti i po dokončení přípravy na povolání umožní dlouhodobý a snad i trvalý bezpracný život, může být nejen v rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, ale může také porušovat právo rodiče vychovávat své dítě, které je mu garantováno čl. 32 odst. 4 Listiny.¹⁰⁶ Vůči tomuto nálezu se vyhradila například docentka Zuklínová, když uvedla: „*Citované ustanovení Listiny má jiný smysl: jeho účelem je ochrana vztahu rodiče a dítěte, zejména před únosy apod. Kromě toho, že se Ústavní soud nikterak nevypořádal s dotčeným ustanovením § 915 odst. 1 věta druhá,*¹⁰⁷ *je nutné připomenout, že vyživovací povinnost zavazuje rodiče bez ohledu na jeho rodičovskou odpovědnost, a že je proto vyloučeno svazovat výkon rodičovské odpovědnosti a plnění vyživovací povinnosti. Rodič má vyživovací povinnost bez ohledu na to, zda má rodičovskou odpovědnost nebo zda má právo ji vykonávat.*“¹⁰⁸

Jmenování opatrovníka pro správu jmění

Dle ustanovení § 948 platí, že v rozhodnutí o jmenování opatrovníkem pro správu jmění vymezí soud rozsah jmění, které bude tento opatrovník spravovat, dále zpravidla určí, jakým způsobem má opatrovník s jednotlivými částmi jmění nakládat, eventuálně jaký způsob nakládání s majetkem nezletilého se mu zakazuje. Soud prostřednictvím tohoto rozhodnutí dává s ohledem na okolnosti každého jednotlivého případu opatrovníkovi návod, jak majetkové záležitosti nezletilého spravovat. Z důvodu potřeby jisté obsahové volnosti a snazší aplikovatelnosti na konkrétní případ, stanovuje toto ustanovení obsahové náležitosti jmenovacího aktu poněkud obecně, prostřednictvím demonstrativního výčtu.¹⁰⁹

V souvislosti se jmenováním osoby opatrovníka je třeba upozornit, že v rozsahu mu přiznaných práv a povinností, jsou rodiče, eventuálně poručník, fakticky omezeni v rodičovské odpovědnosti, přičemž soud již zpravidla o tomto omezení samostatně nerozhoduje. Jedná se o důsledek znění ustanovení § 905 odst. 1 věty druhé, které zakotvuje, že v rozsahu povinností a práv opatrovníka pro správu jmění dítěte jsou rodiče ve výkonu povinností a práv ve vztahu ke

---

¹⁰⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13, bod 28.

¹⁰⁷ § 915 odst. 1 zní: „*Životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.*“

¹⁰⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVORÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

¹⁰⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975).* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

jmění dítěte omezení. Není však vyloučen postup opačný, kdy soud nejprve rodiče omezí v právech spravovat jmění dítěte a v rozsahu tohoto omezení jmenuje dítěti opatrovníka. Samozřejmě za podmínky, že tu není druhý rodič, který by správu jmění dítěte náležitě zajistil.¹¹⁰

Práva a povinnosti opatrovníka pro správu jmění

Dle ustanovení § 949 platí, že opatrovník pro správu jmění postupuje při výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika. Na otázku, kdo je to řádný hospodář a jakým způsobem by měl svou funkci vykonávat, odpovídá občanský zákoník v ustanovení § 159 odst. 1, byť tento termín pojí s funkcí člena voleného orgánu právnické osoby. Z obsahu tohoto ustanovení je zřejmé, že řádný hospodář se přijetím své funkce zavazuje, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i potřebnými znalostmi a pečlivostí, přičemž se má za to, že jedná nedbale, kdo není této péče schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe žádné důsledky.

V rozhodnutí ze dne 16. srpna 2006, sp. zn. 8 Tdo 940/2006 hovoří Nejvyšší soud o péči řádného hospodáře jako o povinnosti chovat se ve vztahu k majetku odpovědně a svědomitě stejným způsobem, jako by osoba vykonávající funkci řádného hospodáře pečovala o svůj vlastní majetek. Vědomě jej nezmenšuje ani jinak neohrožuje.¹¹¹ Péče řádného hospodáře nepředpokládá, že osoba pečující o majetek bude vybavena všemi odbornými znalostmi, které souvisejí s takovou funkcí, ale k jejímu odpovědnému výkonu postačí základní znalosti umožňující rozeznat hrozící škodu a zabránit jejímu způsobení. Péče řádného hospodáře zahrnuje též povinnost rozpoznat okamžik, v němž je již nutná odborná pomoc speciálně kvalifikovaného subjektu a takovouto pomoc neprodleně zajistit.¹¹² V případě opatrovníka pro správu jmění nezletilého se jedná především o povinnost pečovat o jmění dítěte způsobem, kterým nebude docházet k jeho znehodnocování a zkracování. Současně zahrnuje potřebu zajistit majetek proti odcizení, zničení či jinému možnému poškození.

---

¹¹⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 539. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 2006, sp. zn. 8 Tdo 940/2006.

¹¹² BRUNCKO, Stanislav. Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa majetku nezletilého. *Bulletin advokacie*. 2016, roč. 2016, č. 9, s. 36–45.

Co se týče zákazu podstupovat nepřiměřená rizika je možno doplnit, že ačkoli není snadné odhadnout míru rizika, která je daným okolnostem ještě přiměřená, existují osvědčené cesty a produkty, které lze označit za jisté. Jako příklad je možno uvést uložení peněz na spořicí účet. Soud dále eliminuje možná rizika nakládání s majetkem tak, že opatrovníkovi již ve jmenovacím aktu předloží více či méně podrobný návod, jak majetek nezletilého spravovat, přičemž může některá jeho jednání podmínit svým souhlasem.¹¹³

Obdobně jako tomu bylo v případě poručníka, i zde v ustanovení § 950 občanský zákoník stanovuje, že opatrovník při správě jmění dítěte podléhá stálému dozoru soudu a je za výkon své funkce soudu odpovědný. Opatrovník je povinen pravidelně, nejméně jedenkrát za rok, předložit soudu zprávy a účty ze správy předmětného jmění.

Oproti tomu výslovně zakotveným právem opatrovníka pro správu jmění je právo odečíst si z výnosu tohoto jmění za dobu, v níž opatrovník jmění nezletilého spravoval, *potřebné* náklady, které v souvislosti se správou majetku nezletilého vynaložil. Toto právo vtělil zákonodárce do ustanovení § 951 odst. 1 a 2. Vhodné upozornit, že ZOR v ustanovení § 37b odst. 7 nehovořil o právu na náhradu potřebných nákladů, ale toliko nákladů *nutných*. Důvodová zpráva vysvětluje tuto terminologickou změnu tak, že opatrovníkovi pro správu jmění byla přiznána širší míra možností jednat ve společnosti ve prospěch jmění dítěte, a proto je nezbytné počítat s právem na náhradu jeho nákladů, nikoli pouze nutných, ale všech potřebných. Potřebné náklady jsou termínem širším, zahrnujícím i náklady, které bylo dle opatrovníkova nejlepšího vědomí a svědomí třeba vynaložit, avšak je zřejmé, že by je nebylo možné podřadit do kategorie nákladů nezbytných.¹¹⁴ Primárně jsou náklady hrazeny z výnosu jmění, přičemž nebude-li možná jejich úhrada z výnosu jmění, neboť např. žádný výnos nepřineslo, je možné přistoupit k jejich úhradě z majtkové podstaty.

Ustanovení § 951 odst. 2 dále přiznává opatrovníkovi právo na přiměřenou odměnu za řádnou správu jmění, která má být hrazena z výnosu jmění. Zde již občanský zákoník jinou

---

¹¹³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 147. ISBN 978-80-7478-937-3.

¹¹⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

alternativu úhrady nedává. Důvodová zpráva toto odůvodňuje tím, že opatrovník pro správu jmění jistě nebude ustanovován v případech, kde by nešlo o komplikovaný výkon správy či by nebyl předpokládán alespoň minimální výnos z něj. Lze rovněž říci, že je pravidlem, že jmění nese zisk, je-li spravováno s péčí řádného hospodáře. Není-li tomu tak, měl by soud vést opatrovníka k jednání, kterým by se dítě takového jmění, eventuálně alespoň některých jeho součástí, který stav jmění jako celku negativně ovlivňují, zbavilo. Opatrovníkovi je možné přiznat odměnu z výnosu spravovaného jmění i v průběhu výkonu správy.¹¹⁵

3.5. Společné ustanovení § 3022

Dle § 3022 odst. 1 platí, že ustanovení tohoto zákona o právech a povinnostech zákonného zástupce platí obdobně i pro opatrovníka podle části druhé. Opatrovníkem podle části druhé je nesporně též opatrovník nezletilého jmenovaný soudem na základě ustanovení § 943 an., čímž přichází do úvahy aplikace též obecných ustanovení § 436 až § 440, § 457 až § 464 a § 485. Nicméně jde-li konkrétně o opatrovnictví nezletilého dítěte, nenachází toto společné ustanovení uplatnění, neboť v části druhé občanském zákoníku, zakotvil zákonodárce ustanovení, která jsou ve vztahu k výše zmíněným obecným ustanovením ve vztahu *lex specialis*. Vhodné poukázat především na ustanovení § 944, které stanovuje, že pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí přiměřeně ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci a dále také na ustanovení týkající se opatrovníka pro správu jmění, která oproti obecné právní úpravě opatrovnictví pro správu jmění podléhají zcela specifickému právnímu režimu.¹¹⁶

Dle odstavce druhého § 3022 platí, že ustanovení tohoto zákona o opatrovnícké radě se použijí i při jmenování poručníka, nicméně vznik rady i volba jejích členů se stanou účinnými, až tehdy, pokud je schválí soud. Současně se vyžaduje, aby takové opatření bylo v souladu se zájmy dítěte. Komentářová literatura k tomu doplňuje, že v případě že poručník dle ustanovení § 948 an. je ve vztahu k nezletilému dítěti nositelem podstatné části rodičovské odpovědnosti, je jeho postavení přinejmenším stejně silné jako postavení obecného opatrovníka takového dítěte, a tudíž je na místě, aby nejen v době trvání opatrovnictví, ale i v době trvání poručenství mohla existovat opatrovnícká rada ve smyslu ustanovení § 472 an.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ SVOBODA, Karel in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

¹¹⁷ Tamtéž.

Ačkoli v právní úpravě poručenství nezletilého dítěte absentuje výslovné ustanovení, které by zřízení opatrovnické rady připouštělo, je tímto společným ustanovením její zřízení bez dalších pochybností umožněno. V následující podkapitole proto bude pojednáno o institutu opatrovnické rady, s uplatněním jak pro případy zřízeného opatrovnictví, tak poručenství nad nezletilým.

3.6. Opatrovnická rada

Ačkoli se právní zakotvení institutu opatrovnické rady nachází v části první, Hlavě III., Dílu třetím, ustanoveních § 472 až § 484, jsou tato v důsledku společného ustanovení § 3022 odst. aplikovatelná též na případy zřízení poručenství a opatrovnictví nad nezletilým dítětem dle ustanovení § 928 an. části druhé občanského zákoníku. Nicméně účinnost jejího vzniku a volba jejích členů podléhá v schválení opatrovnického soudu.

V případě opatrovnické rady se jedná o nový soukromoprávní institut zavedený do právního řádu občanským zákoníkem s účinností od 1. 1. 2014. Potřeba jeho zakotvení vyplynula z objektivního faktu, že v případě některých právních jednání se nejeví jako spravedlivé, aby o právních záležitostech opatrovance rozhodovala pouze jedna osoba, soudem jmenovaný opatrovník. Jedná se o případ jednání, která výrazně převyšují správu běžných záležitostí, tedy jde v zásadě o otázky významného charakteru, které se úzce dotýkají života či majetku opatrovance.¹¹⁸

Dle ustanovení § 472 odst. 1 platí, že návrh na ustanovení opatrovnické rady může vznést opatrovanec či osoba opatrovanci blízká. V případě nezletilého je na místě očekávat iniciativu ze strany osob mu blízkých, neboť on sám o této možnosti nemusí být spraven nebo vzhledem ke svému věku či rozumové vyspělosti není schopen takovýto návrh vůbec učinit. Opatrovník je povinen svolat schůzi osob opatrovanci blízkých způsobem, aby se schůze konala do třiceti dnů po obdržení takového návrhu. Ustanovení § 473 a § 474 dále normují, že osoby přítomné na schůzi volí členy opatrovnické rady, případně i jejich náhradníky většinou hlasů, kdy je nezbytné, aby opatrovnická rada měla alespoň tři takto zvolené členy. Nutno dodat, že o problematice svolání a dále způsobu volby jednotlivých osob za členy rady hovoří občanský zákoník velmi obecně, což je soukromoprávnímu kodexu vytýkáno i ze strany odborné veřejnosti.

---

¹¹⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. SVOBODA, Karel in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - § 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-441-5.

Dle názorů některých teoretiků občanský zákoník ani v náznaku neřeší, jakým způsobem opatrovník ustavující schůzi svolá, jak a kdo bude zajišťovat, že schůze budou účastny jen osoby k tomu oprávněné či zda budou tyto osoby povinny se opatrovníkovi prokázat a osvědčit mu tak své oprávnění schůze se účastnit. Je proto nezbytné na zákonodárce apelovat, aby institut opatrovnické rady byl doplněn a upřesněn procesními předpisy, které by daly odpověď na tyto nejasnosti. Apelovat je třeba také na to, aby byl doplněn a upřesněn způsob svolání ustavující schůze, která bude následně členy opatrovnické rady volit. Příkladem způsobu svolání schůze může být oznámení na úřední desce soudu s adresným vyrozuměním blízkých příbuzných, které soud zjistí z příslušné evidence obyvatel dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel ve znění pozdějších předpisů. Nelze opomenout fakt, že ustavení opatrovnické rady je již reálnou součástí péče o opatrovance. V jejím rámci musí být procedurálně zabezpečeno, že bude sloužit k prosazování skutečného zájmu o jeho osobu, a nikoli, že se bude jednat o formální uskupení nahodilého počtu osob bez osvědčeného, resp. přesvědčivého vztahu k opatrovanci.¹¹⁹

Ustanovení § 473 odst. 2 dále stanovuje, kdo může být členem opatrovnické rady. Dle tohoto ustanovení může být členem pouze osoba, která o opatrovance osvědčí dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevovat jej i do budoucna a jejíž zájmy neodporují zájmům opatrovance. Současně zakotvuje neslučitelnost funkce opatrovníka a člena opatrovnické rady. Těmto požadavkům se věnoval i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 21. června 2017, sp. zn. 30 Cdo 3648/2015, dle kterého členem opatrovnické rady může být jen osoba, která osvědčí předně jmenované zákonem stanovené charakteristiky. Nesplnění některé z nich osobu zcela diskvalifikuje z možnosti být platně zvolen za člena opatrovnické rady.¹²⁰

Jak již bylo úvodu nastíněno, oproti obecnému opatrovnictví člověka vzniká členství v opatrovnické radě až tehdy, co soud volbu každého z nich pravomocně schválil. Členství schvaluje soud jak na návrh, tak i bez návrhu, jakmile se soud o volbě opatrovnické rady a jejích členů dozví. O účinnosti volby rozhoduje soud usnesením, proti němuž je přípustné odvolání. Předmětem řízení o účinnosti založení opatrovnické rady a volby jejích členů je zejména to, zda zvolený člen rady osvědčuje o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a zda jeho zájmy neodporují zájmům

---

¹¹⁹ SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 17, s. 609–614.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2017, sp. zn. 30 Cdo 3648/2015.

opatrovance. Dospěje-li soud k negativnímu závěru a rozhodne o neúčinnosti volby člena nebo vzniku rady, má se za to, že k volbě a ke vzniku rady nikdy nedošlo.¹²¹

Občanský zákoník v ustanovení § 482 odstavci prvním a druhém upravuje situaci, kdy nelze opatrovnickou radu zřídit pro nedostatek dostatečného počtu členů nebo z jiných podobných důvodů. V těchto případech může opatrovnický soud na návrh některé z těchto osob rozhodnout, že působnost opatrovnické rady bude vykonávat pouze jedna z těchto osob a současně rozhodne také o jejím jmenování. V případě, že opatrovnická rada zřízena nebude, je povinností soudu schvalovat jednání opatrovníka vůči opatrovanci a jeho jmění namísto opatrovnické rady.

Funkce opatrovnické rady

Dle ustanovení § 478 a § 479 zasedá opatrovnická rada nejméně jedenkrát za rok. Její zasedání svolá předseda, eventuálně kterýkoliv jiný její člen či soud, a to na návrh osoby, která osvědčí vážný zájem o opatrovance. Svolat zasedání je soud oprávněn i bez návrhu. Opatrovnická rada přizve na své zasedání opatrovníka i opatrovance. V případě nezletilého opatrovance bude třeba posoudit, zda je vzhledem k jeho věku, rozumové a volní vyspělosti jeho účast na místě. Opatrovnická rada na svém pravidelném zasedání projednává zprávu opatrovníka o jeho činnosti v záležitostech opatrovance, vyjadřuje se k soupisu jmění opatrovance, k vyúčtování správy majetku i k vyúčtování jeho případné odměny za tuto správu.

Jako na zásadní ustanovení ve vztahu k právům opatrovnické rady a současně omezení opatrovníka ve výkonu jeho funkce, je třeba upozornit na § 480 odst. 1 a 2, které podmiňuje některá opatrovníkova rozhodnutí v záležitostech týkajících se opatrovance nezbytným souhlasem opatrovnické rady. V této souvislosti hovoříme o tzv. spolurozhodovacím oprávnění opatrovnické rady. V prvním a druhém odstavci předkládá ustanovení § 480 taxativní výčet záležitostí, o nichž opatrovník za žádných okolností není oprávněn rozhodnout bez souhlasu opatrovnické rady. Tento její souhlas je nezbytný zejména proto, že by se jevilo jako krajně nespravedlivé, aby o těchto otázkách, které v případě odstavce prvního velmi úzce souvisí s osobou samotného opatrovance a v případě odstavce druhého jeho majetku rozhodoval toliko jediný člověk, a to opatrovník.

---

¹²¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

Jako významnou záležitost dotýkající se osoby opatrovance jmenuje občanský zákoník umístění opatrovance do uzavřeného ústavu nebo podobného zařízení v případě, kdy to zdravotní stav opatrovance zjevně nevyžaduje a dále zásah do integrity opatrovance, nejedná-li se o zákroky bez závažných následků. Co se týče majetku je za významné nutno považovat nabytí nebo zcizení majetku v hodnotě převyšující částku odpovídající stonásobku životního minima jednotlivce dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, nabytí nebo zcizení majetku převyšující jednu třetinu majetku opatrovance, ledaže tato třetina představuje jen jeho nepatrnou hodnotu či přijetí nebo poskytnutí zápůjčky, úvěru nebo jistoty v hodnotě odpovídající dvěma předchozím případům.

Odstavec třetí téhož ustanovení zakotvuje možnost, aby se opatrovnická rada společně usnesla na svém spolurozhodovacím oprávnění i v dalších záležitostech, které budou souviset s ochranou práv a zájmů opatrovance. Jedná se o zákonem danou možnost nad rámec zákonného výčtu rozšířit okruh záležitostí též o další otázky, které spadají do výkonu opatrovnictví. V tomto odstavci je současně stanoven poměrně neurčitý limit, spočívající v tom, že takováto usnesení nesmí omezovat opatrovníka nad míru přiměřenou okolnostem. Tomuto omezení je nutno rozumět tak, že opatrovník by neměl být limitován v rozhodování o každodenních záležitostech opatrovance, neboť tato spadají do jeho výlučné rozhodovací pravomoci.¹²²

V případě absence potřebného souhlasu opatrovnické rady v záležitostech taxativně vymezených v prvním a druhém odstavci § 480, je třeba doplnit, že se jedná o jednání, které je absolutně neplatné pro rozpor se zákonem ve smyslu ustanovení § 580 odst. 1, tedy jde o jednání, které *ex lege* nepůsobí žádné právní účinky. Otázkou zůstává, zda i v případě absence souhlasu opatrovnické rady u jednání, na nichž se opatrovnická rada ve smyslu ustanovení § 480 odst. 3 usnesla, jsou v případě nedostatku souhlasu taktéž právně neúčinná.

Pro závěr, že i v případě absence souhlasu opatrovnické rady působí jednání opatrovníka ve smyslu ustanovení § 480 odst. 3 právní následky, svědčí toliko dva argumenty. Prvním argumentem je, že u třetí osoby, vůči níž opatrovník v záležitostech opatrovance jedná, vzniká

---

¹²² WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. SVOBODA, Karel in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - § 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-441-5.

zpravidla legitimní očekávání o tom, že opatrovník je k takovému jednání obecně oprávněn, neboť se nejedná o taxativně vymezenou záležitost dotýkající se osoby či majetku opatrovance. Druhým argumentem je, že vztah spolurozhodovacího oprávnění opatrovnické rady je toliko vztahem mezi osobou opatrovníka a opatrovnickou radou, tedy vnitřní záležitostí opatrovnictví, která se nemůže projevit ve vztahu ke třetím osobám. Dle názoru právních teoretiků však stojí tyto dva argumenty v kolizi s ustanovením § 440 odst. 1 a 2, tedy všeobecným ustanovením o zastoupení.¹²³

Občanský zákoník navazuje ustanovením § 483, v němž doplňuje rozsah omezení opatrovníka o další případy, v nichž není oprávněn samostatně jednat ve věcech opatrovance bez přivolení soudu. V odstavci prvním se jedná o nemožnost rozhodnout o změně osobního stavu opatrovance a v odstavci druhém, pod písmeny a) až f) a dále odstavci třetím, v dalších věcech souvisejících s majetkem opatrovance. V případě, že je zřízena opatrovnická rada, je povinností soudu, dříve, než dospěje ke konečnému rozhodnutí o schválení opatrovníkova jednání, vyžádat si stanovisko této rady. Její stanovisko není pro soud závazné, avšak s ohledem na funkci a způsob většinového rozhodování opatrovnické rady se očekává, že soud bude toto stanovisko respektovat. Nevyneseli-li opatrovnická rada stanovisko v přiměřené lhůtě, vydá soud rozhodnutí bez ohledu na její závěr o vhodnosti a účelnosti posuzovaného jednání opatrovníka.¹²⁴

3.7. Opatrovnictví pohledem vybrané judikatury

Jako zajímavý příklad dotýkající se rovněž opatrovnictví, v němž se odráží úzká provázanost soukromého a veřejného práva v oblasti jiných forem péče o dítě je na místě zmínit rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 12. listopadu 2014, č. j. 1 As 116/2014-29.¹²⁵ Ve stručnosti se jednalo o případ, v němž Magistrát města Brna (dále jen magistrát) dnes již zletilé žalobkyni vyměřil postupně vydávanými platebními výměry místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů (dále jen místní poplatek) za roky 2003 až 2010, tedy za dobu, v níž byla žalobkyně jako nezletilá umístěna

---

¹²³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

¹²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. SVOBODA, Karel in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 - § 654)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-441-5.

¹²⁵ Tento příklad má současně upozornit na úzkou provázanost soukromého a veřejného práva v oblasti jiných forem péče o dítě. Zde se totiž nejednalo o jmenování opatrovníka na základě ustanovení občanského zákoníku, ale na základě ustanovení § 32 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

do zařízení pro výkon ústavní výchovy. Poté, co žalobkyně nabyla zletilosti (2012), zaslala magistrátu přípis, v němž uvedla, že jí nikdy nebyly řádně doručeny žádné písemnosti ani rozhodnutí týkající se povinnosti k úhradě místního poplatku a požádala o jejich znovu doručení. Magistrát žalobkyni zaslal platební výměry za uvedené roky s tím, že již dříve byly řádně doručeny jejímu zákonnému zástupci, konkrétně její matce. Žalobkyně proti uvedeným výměrům podala odvolání, které bylo následně magistrátem zamítnuto jako opožděné a odvolací řízení zastaveno. Jelikož ani následně zahájené soudní řízení před Krajským soudem v Brně nepřineslo žalobkyni uspokojivý výsledek, podala kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu, který žalobě částečně vyhověl a co do výroku IV. rozsudek Krajského soudu v Brně zrušil. Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že jestliže správce daně (resp. správce poplatku) doručoval osobě, která byla Městským soudem v Brně označena za osobu naprosto výchovně nezpůsobilou, která nedokáže žalobkyni zajistit základní podmínky pro běžný denní život, nelze takové doručení považovat za právní následky působící. Správce daně byl v takovém případě povinen zákonného zástupce z řízení vyloučit, ustanovit nezletilé osobě opatrovníka pro doručování a doručovat pouze jemu. Případně doručit znovu a řádně všechny platební výměry poté, co žalobkyně dosáhla zletilosti, pokud tuto skutečnost správce daně zjistil až dodatečně. Jestliže má Nejvyšší správní soud přihlížet rovněž k výše zmiňovanému interpretačnímu principu nejlepšího zájmu dítěte, nemůže aprobovat závěr správních orgánů, podle kterého byly platební výměry doručeny řádně již v momentu, kdy byly doručeny matce žalobkyně.¹²⁶

V souvislosti s tímto rozhodnutím si dovoluji učinit poznámku o tom, že právním zástupcem žalobkyně v tomto řízení byla Mgr. et Mgr. Alena Vlachová, která v roce 2017 získala ocenění Právník roku v kategorii PRO BONO, neboť se jí za dobu téměř pětiletého úsilí podařilo zbavit dluhů vzniklých z případů obdobných výše zmíněnému více než 60 dětí svěřených do výchovy ústavním zařízením, přičemž celková hodnota těchto dluhů přesahovala částku 1.000.000,- Kč.¹²⁷

---

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. listopadu 2014, sp. zn. 1 As 116/2014.

¹²⁷ KOUTSKÁ, Dagmar. Právník roku 2017 [online]. cak.cz, 29. ledna 2018 [cit. 9. února 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravnik-roku-2017-nejvyssi-pocta-pro-jirihomachourka-106994.html>>.

4. Rodičovská odpovědnost v právním řádu Francie (L' autorité parentale)

Dříve než přistoupím k jednotlivým formám jiné péče o dítě, jak jsou zakotveny a upraveny francouzským právním řádem, je vhodné se zastavit u dvou institutů vážících se k problematice rodičovské odpovědnosti a jejího výkonu, které nejsou českému právnímu řádu v této podobě známy a současně by dle mého názoru měly být v souvislosti s tématem práce zmíněny.

4.1. Delegation rodičovské odpovědnosti (La délégation de l' autorité parentale)

Delegation rodičovské odpovědnosti, *La délégation de l' autorité parentale*, na třetí osobu či veřejné nebo soukromé zařízení k tomuto účelu zřízené, je zakotvena v Knize první: Osoby, Hlavě IX.: Rodičovská odpovědnost, Kapitole I.: Výkon rodičovské odpovědnosti k dítěti, Dílu III.: Delegation rodičovské odpovědnosti, konkrétně čl. 376 až 377-3 Code civil. Procesní odraz hmotněprávní úpravy je zakotven v *Code de procédure civile*, v Knize třetí: Zvláštní ustanovení v konkrétních záležitostech, Hlavě I.: Osoby, Kapitole IX.: Rodičovská odpovědnost, Dílu III.: Delegation, úplné či částečné zbavení rodičovské odpovědnosti a soudní prohlášení o jejím zanedbávání, konkrétně čl. 1201 až 1210.

V případě, že to okolnosti konkrétního případu vyžadují, smí být výkon rodičovské odpovědnosti zcela či zčásti delegován na třetí osobu, veřejné nebo soukromé zařízení za tímto účelem zřízené či orgán sociálně právní ochrany dětí, *Service de l' aide sociale à l' enfant*, dále jen ASE. Hlavním smyslem institutu delegace je pomoci rodičům v obtížných životních situacích vychovávat jejich nezletilé děti. Dle zákonné dikce je možné členit delegaci na nařízenou soudem, k níž smí soudce pro nezletilé, *juge des enfants*¹²⁸ přistoupit pouze za splnění zákonem stanovených podmínek a delegaci dobrovolnou, k níž rodiče přistupují ze své svobodné vůle. V obou těchto případech nabývá přenesení odpovědnosti účinnosti až pravomocným soudním

---

¹²⁸ Někteří autoři zastávají názor, že soudce pro nezletilé, jehož funkce byla ve Francii zřízena v polovině 20. století působí spíše jako soudce smírčí, neboť jeho základním posláním je pomoci rodině překlenout těžké životní situace a zajistit jí všestrannou podporu a pomoc. Viz HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. *Náhradní rodinná péče*, 2003, roč. 13, č. 1, s. 66–77. srov. ELISCHER, David. *Dětský soudce (Juge des enfants) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik poznámek k tzv. výchovné pomoci* in: Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I. Sborníky, č. 39. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2008. 126 s. ISBN 978-80-87146-05-7.

rozhodnutím.¹²⁹ Neboť jak normuje čl. 376 Code civil, zřeknutí se, vzdání se či postoupení práv a povinností, které jsou součástí rodičovské odpovědnosti vyvolává právní účinky až od doby, kdy o něm rozhodne věcně a místně příslušný soud.¹³⁰ Delegation je koncipována jako dočasný právní institut, který slouží k úpravě poměrů v rodině do doby, než se situace napraví natolik, aby mohla být rodičovská odpovědnost v plném rozsahu navrácena do rukou rodičů.¹³¹

4.1.1. Delegation nařízená soudem

K soudem nařízené delegací rodičovské odpovědnosti může v zásadě dojít ve dvou případech, přičemž oba nachází své právní zakotvení v čl. 377 Code civil. První situací je zjevný nedostatek zájmu rodičů o dítě, který musí být oficiálně deklarován formou soudního rozhodnutí a ve druhém případě, kdy rodiče nejsou schopni ať už ze subjektivních či objektivních důvodů svým rodičovským povinnostem dostát. V obou případech smí návrh na delegaci soudu příslušnému dle trvalého bydliště nezletilého podat jak některý z rodinných příslušníků, tak jiná třetí osoba nebo veřejné či soukromé zařízení, v jehož péči se dítě aktuálně nachází. Návrh může vzejít také od ASE či státního zástupce.¹³²

O delegaci rozhoduje soudce pro rodinné záležitosti, *juge aux affaires familiales* poté, co předvolal a vyslechnul rodiče, uvážil názor a přání dítěte a posoudil schopnost účastníků vzájemně respektovat svá práva a umožnit jejich výkon. Předmětem posouzení jsou dále informace poskytnuté ASE z místních šetření. Avšak nejdůležitější kritérium pro rozhodnutí soudu představuje vždy zájem dítěte. V případě, že je dítě současně subjektem řízení o tzv. *de l'assistance éducative*¹³³, je soudce pro rodinné záležitosti povinen vyžádat si stanovisko také od příslušného

---

¹²⁹ Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Délégation de l'autorité parentale [online]. Service-public.fr, 20. février 2017 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F3134>>.

¹³⁰ Code civil, la version en vigueur, article 376.

¹³¹ Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Délégation de l'autorité parentale [online]. Service-public.fr, 20. février 2017 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F3134>>.

¹³² Code civil, la version en vigueur, article 377.

¹³³ Termín *assistance éducative*, které právní teoretik David Elischer překládá jako „institut výchovné pomoci“ se poprvé objevil v nařízení z roku 1958. „*Tehdy došlo k zásadní reformě v systému ochrany mládeže rozšířením kompetencí dětského soudce v civilní oblasti na všechny případy nezletilých dětí, které vyžadují ochranu. Institut výchovné pomoci nahradil do té doby aplikované právo nápravné, droit correction, kterým disponoval otec rodiny. Mohl ze své iniciativy požadovat, aby stát umístil jeho potomka („rebelující dítě“) do nápravného zařízení. Takové opatření se záhy ukázalo jako řešení neúčinné z hlediska další resocializace takového dítěte.*“ ELISCHER, David. *Dětský soudce (Juge des enfants) a jeho role ve francouzském soudním systému: několik*

soudce pro nezletilé, který o *de l'assistance éducative* již rozhodl a z tohoto stanoviska při vydání rozhodnutí bezpodmínečně vycházet.¹³⁴

V případě změny okolností, které způsobí, že již není důvodu setrvávat na původně rozhodnutém, může soudce pro rodinné záležitosti rozhodnout, že se výkon rodičovské odpovědnosti deleguje na jinou osobu, či že se zcela nebo zčásti vrací do rukou rodičů. O navrácení či znovu delegování je soudce oprávněn rozhodnout jak na společný návrh rodičů, tak na samostatný návrh každého z nich nebo také na návrh osoby, na níž byl výkon rodičovské odpovědnosti delegován. O delegaci je soud oprávněn rozhodnout i bez návrhu. V případě ukončení delegace vydá soud rozhodnutí, kterým rodičům uloží povinnost k náhradě nákladů, které třetí osobě či zařízení vznikly delegací práv a povinností. O povinnosti k náhradě rozhodne soud jen tehdy, jsou-li rodiče vzhledem ke svým majetkovým poměrům schopni této povinnosti dostát.¹³⁵

4.1.2. Delegace dobrovolná

Code civil hovoří o této formě delegace jako o dobrovolné, neboť se jedná o situaci, kdy sami rodiče či jeden z rodičů požádá věcně a místně příslušný soud, aby rozhodl o přenesení jejich rodičovské odpovědnosti či některých jejich práv a povinností na jinou osobu či zařízení. Podmínkou nezbytně nutnou je, že toto přenesení odpovídá zájmu dítěte a současně to vyžadují konkrétní okolnosti případu. Jedná se například o situaci dočasné hospitalizace, výkonu trestu odnětí svobody, přetrvávajících konfliktů rodičů s dítětem apod. Dobrovolná delegace nemusí nutně zahrnovat umístění dítěte do osobní péče jiné osoby než rodiče. Dítě smí nadále žít s rodičem, ten však dobrovolně deleguje výkon některých svých práv a povinností ve vztahu k dítěti na jinou osobu. Jedná se o soukromou dohodu mezi rodičem a třetí osobou, která podléhá schválení soudu. Osobou, na níž rodiče výkon odpovědnosti delegují, je zpravidla jiný člen rodiny, osoba blízká rodině a dítěti, veřejné či soukromé zařízení, jehož účelem je zabezpečit výkon těchto práv na místě rodičů či ASE.¹³⁶

---

poznámek k tzv. výchovné pomoci in: Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I. Sborníky, č. 39. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2008. 126 s. ISBN 978-80-87146-05-7.

¹³⁴ Ministère de la justice, Un enfant en situation difficile, Lexique. [online]. Justice.fr, 20. février 2017 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <https://www.justice.fr/lexique/letter_a#Assistance_educative>.

¹³⁵ Code civil, la version en vigueur, article 376–377-3.

¹³⁶ MALAURIE, Philippe; AYNÈS, Laurent. *Cours de droit civil. La famille*. 5. vyd. Paris: Éditions CUJAS, 1995. 571 s. ISBN 2-254-96303-1.

4.2. Zbavení rodičovské odpovědnosti (Le retrait total ou partiel de l'autorité parentale)

Ať už úplné nebo částečné zbavení rodičovské odpovědnosti, *Retrait total ou partiel de l'autorité parentale*, zakotvuje Code civil v Knize první nazvané Osoby, Hlavě IX.: Rodičovská odpovědnost, Kapitole I.: Výkon rodičovské odpovědnosti k dítěti, Dílu IV.: Úplné či částečné zbavení rodičovské odpovědnosti, konkrétně čl. 378 až 381. Procesní úprava je v tomto případě shodná s úpravou představenou v podkapitole věnované delegaci rodičovské odpovědnosti.

4.2.1. Zákonné důvody vedoucí ke zbavení rodičovské odpovědnosti

V souladu se zněním čl. 378 a 378-1 Code civil může soud rodiče zbavit rodičovské odpovědnosti ze dvou důvodů. První důvod hovoří o situaci, kdy byl rodič pravomocně odsouzen pro zločin či zvláště závažný zločin¹³⁷ spáchaný ve formě pachatelství, spolupachatelství nebo účastenství proti svému dítěti či druhému rodiči nebo také jako nepřímý pachatel činu jinak trestného spáchaného dítětem. Tento důvod zbavení rodičovské odpovědnosti se může týkat nejen rodičů, ale též jiných předků dítěte za situace, že byli nadáni rodičovskou odpovědností vůči dítěti. Druhým důvod spočívá v případě, že rodič svou rodičovskou odpovědnost závažným způsobem zanedbává, pravidelně a v nadměrném množství konzumuje alkoholické nápoje či podlehl závislosti na omamných a psychotropních látkách a svým jednáním ohrožuje bezpečnost, zdraví a výchovu dítěte.¹³⁸

Návrh na zbavení rodičovské odpovědnosti může k příslušnému soudu¹³⁹ podat státní zástupce, některý ze členů rodiny nezletilého, poručník dítěte či ASE, přičemž návrh směřuje na zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pouze některých práv, které jsou jejím obsahem, ať už vůči oběma rodičům nebo pouze jednomu z nich.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Francouzský právní řád, konkrétně v code pénal v čl. 111-1 an. rozlišuje trestné činy dle jejich závažnosti na: *le crime*, *le délit* a na *la contravention*.

¹³⁸ TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris : Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

¹³⁹ *Tribunal de grande instance* je místně příslušný dle bydliště rodiče, vůči němuž návrh směřuje.

¹⁴⁰ HENRY, Xavier; VENANDET, Guy et coll. *Code civil*. 115e édition. Paris: Dalloz action, 2016. 3230 p. ISBN 978-2247153190.

4.2.2. Obsah a následky rozhodnutí o zbavení rodičovské odpovědnosti

Soud může ve vztahu k rodiči či oběma rodičům rozhodnout o úplném či částečném zbavení rodičovské odpovědnosti, přičemž úplné zbavení zahrnuje veškeré osobní i majetkové aspekty týkající se jejího výkonu. Částečné zbavení rodičovské odpovědnosti omezuje rodiče jen v některých, v rozhodnutí přesně specifikovaných attributech. Soud může rodiči zachovat například soubor práv týkající se péče, dohledu či výchovy nebo konkrétní jednotlivá práva, například právo udělit souhlas k adopci či emancipaci dítěte apod. Nerozhodne-li soud jinak, platí, že se zbavení týká všech již narozených dětí. Soud je oprávněn rozhodnout také způsobem, že se zbavení týká jen některého nebo některých dětí takovýchto rodičů. V případě, že soud rozhodne o zbavení rodičovské odpovědnosti a jejího výkonu toliko ve vztahu k jednomu z obou rodičů, je její plný výkon koncentrován v osobě druhého rodiče. V případě, že tento druhý rodič zemřel či byl obdobně jako první rodičovské odpovědnosti a jejího výkonu zbaven, rozhodne soud o svěřeni dítěte do osobní péče jiného člena rodiny či osobě rodině a dítěti blízké nebo orgánu ASE. Tito mají povinnost, podat bez zbytečného odkladu věcně a místně příslušnému soudu návrh na zřízení poručenství nad dítětem.¹⁴¹

4.2.3. Navrácení rodičovské odpovědnosti

Navrátit rodičovskou odpovědnost je možné pouze na návrh rodiče, který byl odpovědnosti zbaven za předpokladu, že v návrhu dostatečně ozřejmí a soudu osvědčí skutečnosti, pro které se domnívá, že by mu měla být navrácena. Soud musí po posouzení celé věci dospět k závěru, že její navrácení je v souladu se zájmy dítěte. O navrácení soud rozhodne, jakožto o úplném či pouze ve vztahu k některým právům a povinnostem, které jsou jejím obsahem. Tento návrh smí rodič podat nejdříve po uplynutí jednoho roku ode dne, co rozhodnutí o zbavení nabylo právní moci, eventuálně po uplynutí jednoho roku ode dne, co byl návrh rodiče na navrácení rodičovské odpovědnosti soudem jako nedůvodný zamítnut.¹⁴²

4.3. Shrnutí

Nejprve k institutu delegace rodičovské odpovědnosti, jehož právní odraz v takovéto podobě v právním řádu České republiky nenajdeme. S ohledem na důvody, v důsledku kterých, je

---

¹⁴¹ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

¹⁴² MALAURIE, Philippe; FULCHIRON, Hugues. *Droit civil. La famille*. 4. vyd. Paris: DEFRENOIS, 2011. 748 s. ISBN 978-2-85623-187-6.

k delegaci rodičovské odpovědnosti přistupováno, je možné přirovnat tento institut k pozastavení a omezení rodičovské odpovědnosti, jak jsou známy v českém právním řádu. Jistá obdoba francouzského institutu dobrovolné delegace se nabízí v tzv. soukromém pěstounství, zakotveném v ustanovení § 881, dle kterého je ponecháno na vůli rodičů svěřit dítě, jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek či dohled nad ním jiné osobě, neboť jak uvádí komentářová literatura k tomuto ustanovení, pouze rodiče a pak již jen soud jsou oprávněni svěřit dítě do péče jiné osoby či zařízení.¹⁴³

Z přehledu vyplývá, že zatímco česká právní úprava podrobně, s ohledem na konkrétní důvody a nastalé situace, systematicky diferencuje způsoby rozhodnutí soudu o modifikaci rodičovské odpovědnosti, je francouzská právní úprava poněkud stručnější, když rozlišuje toliko obligatorní a dobrovolnou delegaci rodičovské odpovědnosti a dále její částečné nebo úplné zbavení. Na jednu stranu se může jednat o výhodu spočívající v dostatečně širokém prostoru pro uvážení danou francouzským zákonodárcem soudům k využití těchto institutů. Což je oproti českému zákonodárci zcela odlišný přístup, neboť ten zásahy do rodičovské odpovědnosti svazuje poměrně přísnými podmínkami. Proto je za příznivější možno považovat legislativní stav ve Francii jen tehdy, kdy je rozhodování o rodičovské odpovědnosti svěřeno do rukou odpovědného soudce, který na podkladě podrobného obeznámení s poměry konkrétního případu příslušné rozhodnutí vydává. Na druhé straně se může jednat o nebezpečný nástroj zneužití práva, skýtající hrozbu jeho nadměrného využívání v rozhodovací praxi.

---

¹⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ROGALEWICZOVÁ, Romana in: MELZER, Filip; TÉGL, Pavel aj. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 2064. ISBN 978-80-7502-004-8.

5. Právní úprava poručenství (La Tutelle) a opatrovnictví (La Curatelle) nad nezletilými v právním řádu Francie

Institut Poručenství, *La Tutelle*, upravuje Code civil v Knize I.: Osoby, Hlavě X.: Nezletilí, poručenství a emancipace, Kapitole II.: Poručenství, která se dále člení na dva díly: Zřízení a ukončení poručenství (čl. 390 až 393) a Uspořádání a účel poručenství (čl. 394 až 413). Procesní stránka poručenství je upravena v základním procesním předpise *Code de procédure civile* v čl. 1234 a 1235.

Co se právní úpravy opatrovnictví týče, tak jak je znám z úpravy v občanském zákoníku, a který slouží k zajištění právní ochrany dítěte v soudním rozhodnutí vymezeném rozsahu, nenachází tento ve francouzském právním řádu svůj odraz. Jde totiž o to, že institut opatrovnictví, *La Curatelle*, zakotvený v Knize I.: Osoby, Dílu XI.: Zletilost a zletilí pod ochranou zákona, v Hlavě II.: Poručenství a opatrovnictví, čl. 440 až 476, se vztahuje pouze na zajištění právní ochrany zletilých, s výjimkou zakotvenou v čl. 429 Code civil, dle kterého: „*Opatření soudní ochrany (pozn. poručenství a opatrovnictví nad zletilými), mohou být aplikována také pro emancipované nezletilce obdobně jako pro již zletilé. U nezletilého neemancipovaného smí být návrh na jejich zřízení podán již v posledním roce jeho nezletilosti, avšak soudní rozhodnutí o jejich zřízení nabyde účinnosti nejdříve v den, kterým zletilosti nabyde.*“¹⁴⁴ V důsledku této rozdílnosti je možno pojednat a následně s českou právní úpravou komparovat pouze institut poručenství, jakožto soukromoprávní institut vyskytující se v právních řádech obou zemí.

5.1. Zřízení a zánik poručenství

Dle znění článku 390 Code civil je možné zřídit institut poručenství prostřednictvím soudního rozhodnutí v případech, kdy oba rodiče nezletilého zemřeli, byli zcela nebo částečně zbaveni rodičovské odpovědnosti a dále také v případě dítěte, k němuž nebylo příbuzenství právně určeno.¹⁴⁵ V případě neurčeného příbuzenství se jedná v zásadě o dvě situace. První z nich nastane tehdy, kdy otec ani matka, kteří by mohli dítěti právní ochranu zajistit, nejsou známy. Zde je zřízení poručenství nevyhnutelné a tyto děti jsou označovány jako tzv. *des pupilles de l'État*,

---

¹⁴⁴ Code civil, la version en vigueur, article 429.

¹⁴⁵ TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris: Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

volně přeloženo a dále používáno schovanci státu, kteří mohou být osvojeni. Druhá situace nastane tehdy, kdy příbuzenství k dítěti je určeno rozhodnutím soudu, avšak tito o něj nejeví žádný nebo nedostatečný zájem. Právní ochrana dítěte není ani v tomto případě zajištěna.¹⁴⁶

O zřízení institutu poručenství rozhoduje poručenský soudce, *le juge de tutelles*, jehož příslušnost je ve shodě s čl. 1211 *Code de procédure civile* určena bydlištěm poručenství, eventuálně poručníka. Poručenský soudce je oprávněn zřídit poručenství na návrh rodičů, kteří doposud zajišťovali jeho právní ochranu, jiného člena rodiny či státního zástupce. Nicméně samotný návrh na zřízení poručenství není podmínkou nezbytně nutnou, neboť poručenský soudce je oprávněn zřídit poručenství nad nezletilým též z úřední moci, *ex offio*. V případě, že poručenský soudce rozhoduje na návrh, je jeho povinností nejprve vyslechnout osoby, kteří návrh podaly, a to o skutečnostech, které jsou ve věci zřízení poručenství nad dítětem podstatné. *Code civil* následně v článku 391 odst. 2 stanovuje, že dosavadní zákonný zástupce nezletilého, poté co byl podán návrh na zřízení poručenství, nesmí, vyjma nevyhnutelné případy, činit nadále právní jednání týkající se nezletilého, které by v případě jeho zřízení vyžadovalo schválení rodinnou radou. o institutu rodinné rady bude v podrobnostech pojednáno dále. Poručenský soudce rodinnou radu svolá bez zbytečného odkladu poté, co institut poručenství zřídí, a která se následně usnese a jmenuje poručníkem osobu dosavadního zákonného zástupce dítěte, není-li tato z nějakého důvodu z výkonu funkce vyloučena. Eventuálně jmenuje poručníkem jinou vhodnou osobu.¹⁴⁷

V případě, že poté, co již bylo rozhodnuto o zřízení poručenství, dojde k určení příbuzenství k tomuto dítěti nebo alespoň ve vztahu k jednomu z rodičů, rozhodne soudce na návrh tohoto rodiče, o nahrazení poručenství zákonným zastoupením ve smyslu čl. 389-2 *Code civil*. Tento rodič však po určitou, soudním rozhodnutím stanovenou dobu, bude vykonávat toto zastoupení pod dohledem soudu. K zániku poručenství dojde také v případě právní moci rozhodnutí o emancipaci poručenství, dosažením jeho zletilosti či v důsledku smrti poručenství.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6. vyd. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 s. ISBN 978-2-247-11476-4.

¹⁴⁷ BÉNABENT, Alain. *Droit de la famille*. 2. vyd. Paris: Montchrestien, 2012. 550 s. ISBN 978-2-7076-1766-8.

¹⁴⁸ *Code civil*, la version en vigueur, article 393.

5.2. Organizace a obsahová náplň poručenství

V čl. 394 an., zakotvuje Code civil smysl a účel institutu poručenství. Rozumí se jím především zabezpečení právní ochrany nezletilého, která je obecně vzato veřejnou odpovědností, jež by v první řadě měla být zajištěna samotnou rodinou dítěte, a v případě jejího selhání, společností obecně. Veřejný charakter poručenské funkce zakotvil francouzský zákonodárce z důvodu potřeby všeobecné solidarity ve prospěch snadno zranitelného nezletilého dítěte, které potřebuje ochranu nejen rodiny, ale též širšího okolí, v němž se pohybuje.¹⁴⁹

Následně je prostřednictvím čl. 395 negativním výčtem vymezeno, které osoby funkcí poručníka zastávat nemohou. Poručníkem nezletilého dítěte nemůže být doposud neemancipovaná nezletilá osoba, dále osoby omezené ve svéprávnosti a osoby, které byly ať už částečně nebo zcela zbaveny rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. Poručníky nemohou být ani osoby, kterým byl výkon práv a povinností týkající se poručenství znemožněn v důsledku odsouzení k trestu zákazu výkonu společenských, občanských a rodinných práv ve smyslu článku 131-26 *Code pénal*.¹⁵⁰

Článek 396 Code civil zakotvuje možnost zbavení poručníka výkonu jednotlivých práv a povinností, které společně tvoří obsah jeho funkce, a to z důvodu jeho osobní neschopnosti je nadále vykonávat, jejich zanedbávání, zneužití a dále také z důvodu, že se poručník dopustí v rámci výkonu své funkce trestného činu podvodu. Soud poručníka zbaví práv a povinností spojených s výkonem jeho funkce též tehdy, existuje-li mezi poručníkem a poručencem spor či zřejmá kolize zájmů a odpovědný výkon poručenství je tímto ohrožen.

Poručník je zproštěn výkonu funkce zcela, eventuálně některých jeho práv a povinností vůči poručenci, nastane-li na jeho straně významná změna okolností, která dosavadní poměry mění do té míry, že na něm již nelze spravedlivě požadovat, aby tato práva a povinnosti vykonával.

Zatímco o omezení či zbavení jednotlivých práv vázící se k výkonu funkce poručníka, dále o jeho odvolání a zproštění rozhoduje rodinná rada, je úkolem opatrovnického soudu rozhodovat o překážkách výkonu funkce členů rodinné rady, jejich odvolání a zproštění. Je tomu tak z důvodu,

---

¹⁴⁹ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

¹⁵⁰ Code pénal, la version en vigueur, article 131-26.

že rodinné radě a jejím členům, je oproti samotnému poručníkovi, ve francouzském právním řádu svěřena řada významných práv a povinností vázících se k výkonu poručenství nad nezletilými.¹⁵¹

5.3. Poručník (Le tuteur)

Právo zvolit dítěti poručníka náleží rodičům nezletilého dítěte v případě, že tohoto práva nebyli zbaveni či nezemřeli, bez toho, aniž by zanechali závěť, popřípadě notářský zápis, který by osobu jimi vybraného poručníka označoval. V případě, že rodiče práva zvolit dítěti poručníka nevyužili či jimi vybraná osoba nebyla rodinnou radou shledána vhodným kandidátem pro výkon této funkce, jmenuje poručníka sama tato rodinná rada. Rodinná rada vybírá poručníka s náležitým uvážením celé situace, ohledem na zájmy nezletilého a rozsah jeho jmění. Mezi rozhodující kritéria, která při výběru vhodné osoby bere do úvahy, jsou zejména její zdravotní stav a osobní schopnosti. Rodinná rada je oprávněna jmenovat poručníků více, za účelem jejich společného výkonu poručenství nad nezletilým. Každému z takto jmenovaných poručníků, je s ohledem na ochranu práv třetích osob, jejich dobrou víru a legitimní očekávání, svěřeno oprávnění rozhodovat ve věcech zajištění právní ochrany nezletilého samostatně, a to v případech, v nichž není třeba získat předchozí přivolení rodinné rady. Rodinná rada je oprávněna rozhodnout, že výkon poručnické funkce rozdělí mezi osobu poručníka, který bude zodpovědný za záležitosti týkající se osoby nezletilého a poručníka, který bude odpovědný za správu jeho jmění. Eventuálně je možné povolát samostatného poručníka i pro správu samostatné, z určitého důvodu významné, části jmění nezletilého, který bude spravovat pouze tuto konkrétně vymezenou část, je-li toho s ohledem na okolnosti případu třeba.¹⁵²

V případě, že rodinná rada nerozhodne jinak, jsou všichni jmenovaní poručníci ve výkonu funkce vzájemně nezávislí a nesou odpovědnost pouze za svá vlastní jednání. Code civil současně upravuje vzájemnou informační povinnost mezi těmito poručníky o jimi uskutečněných jednáních tak, aby výkon poručenství mohl efektivně naplňovat svůj účel. Poručník je obdobně jako rodinná rada jmenován na dobu, po níž bude potřeba zřízení poručenství nad nezletilým trvat, přičemž jeho řádný výkon je osobní povinností poručníka vázícího se pouze na jeho osobu. Smrtí poručníka funkce na dědice nepřechází.¹⁵³

---

¹⁵¹ Code civil, la version en vigueur, article 397.

¹⁵² BÉNABENT, Alain. *Droit de la famille*. 2. vyd. Paris: Montchrestien, 2012. 550 s. ISBN 978-2-7076-1766-8.

¹⁵³ TISSERAND – MARTIN, Alice aj. *Code civil*. 117. vyd. Paris: Dalloz action, 2018. 3140 s. ISBN 978-2247168590.

Mezi základní povinnosti poručníka, fakultativně, s ohledem na okolnosti konkrétního případu, patří povinnost o poručence osobně pečovat a obligatorně povinnost zajistit jeho právní ochranu, tedy nezletilého zastupovat ve všech nebo soudním rozhodnutím či rodinnou radou vymezených jednáních, s výjimkou těch, v nichž ustanovení zákona či zvyklosti soukromého života s ohledem na věk, rozumovou a mravní vyspělost dovolují nezletilému jednat samostatně. Code civil výslovně svěřuje poručníkovi povinnost zastupovat nezletilého ve všech jednáních před soudy s tím, že dědická práva nezletilého smí hájit pouze tehdy, má-li k tomu nezbytné pověření od rodinné rady. Poručník pečuje o jmění nezletilého a pravidelně předkládá rodinné radě účty a podrobné zprávy týkající se této správy. V případě, že rodinná rada udělila nezletilému staršímu 16 let potřebné oprávnění k založení obchodní společnosti či soukromé živnosti, činí poručník též nezbytná dispoziční jednání týkající se jejich založení a následné správy.¹⁵⁴

5.4. Dozorčí poručník (Le subrogé-tuteur)

Rodinná rada je oprávněna se v průběhu výkonu poručenství usnést na tom, že vedle funkce poručníka zřídí také funkci tzv. dozorčího poručníka. Dozorčím poručníkem jmenuje některého ze svých členů. Code civil v případě, že již osoba poručníka byla rodinnou radou vybrána z osob příbuzných poručence, stanovuje této radě povinnost, jmenovat za dozorčího poručníka, pokud možno co nejvzdálenější osobu s poručencem spřízněnou z druhé příbuzenecké větve, s cílem zajistit co nejobjektivnější výkon právní ochrany nezletilého. Obsahem výkonu funkce dozorčího poručníka je dohlédnout na jednání, která činí poručník a informovat soud o případných nesrovnalostech a pochybeních v jeho jednání. V případě zániku funkce hlavního poručníka jej dozorčí poručník nenahrazuje, neboť jeho funkce končí ke stejnému dni jako funkce hlavního poručníka. Rozdíl spočívá pouze v tom, že oproti hlavnímu poručníkovi je dozorčí poručník povinen bez zbytečného odkladu zajistit, aby byl rodinnou radou zvolen nový hlavní poručník. Jinými slovy dozorčí poručník je odpovědný za kontinuitu výkonu poručenství nad nezletilým.¹⁵⁵

5.5. Rodinná rada (Le conseil de famille)

V souladu se zněním čl. 398 Code civil vykonává poručník svou funkci spolu s kolektivním orgánem, rodinnou radou. Jednotlivé členy rodinné rady jmenuje poručnický soudce, *juge de tutelles*, na celou dobu, po níž trvá odůvodněná potřeba existence této rady, tedy do doby, než

---

¹⁵⁴ HENRY, Xavier; VENANDET, Guy aj. *Code civil*. 115. vyd. Paris: Dalloz action, 2016. 3230 s. ISBN 978-2247153190.

¹⁵⁵ Code civil, la version en vigueur, article 409.

poručenství nad nezletilým z nějakého důvodu zanikne. Radu tvoří nejméně čtyři členové, včetně osoby poručníka a dozorčího poručníka, avšak nikdy ne poručenský soudce. Code civil totiž v článku 399 výslovně zakotvuje neslučitelnost funkce člena rodinné rady a funkce poručenského soudce. Za členy rodinné rady může soudce jmenovat i rodiče nezletilého, byť částečně či zcela zbavené rodičovské odpovědnosti, dospěje-li k závěru, že to není v rozporu se zájmem dítěte. Dále osoby příbuzné či rodině a dítěti blízké, o nichž má za to, že budou odpovědně zastupovat a hájit zájmy nezletilého. Členové jsou vybíráni především dle projeveného zájmu o nezletilého, jejich osobních vlastností a schopností, vztahů, které udržují s rodiči poručence, citových vazeb k dítěti a dále také s ohledem na vzdálenost jejich bydliště od bydliště poručence. V neposlední řadě je významným kritériem výběru časová flexibilita a s ní související objektivní možnost funkce zodpovědně vykonávat. Soudce je při výběru a následném jmenování členů výslovně zákonem vyzýván k tomu, aby se vyvaroval toho, že by jednu z příbuzeneckých linií vázících se k osobě poručence významnou měrou upřednostnil, neboť by se jednalo o nežádoucí nerovnováhu v rozhodování o záležitostech nezletilého dítěte.¹⁵⁶

Každému zasedání rodinné rady předsedá poručenský soudce, přičemž její rozhodnutí jsou přijímána prostřednictvím hlasování. Právo hlasovat nemá poručník ani dozorčí poručník v případě, že poručníka na konkrétním zasedání rodinné rady zastupuje. V případě, že je výsledek hlasování nerozhodný, uplatní svůj rozhodující hlas poručenský soudce. Stěžejním úkolem rodinné rady je rozhodovat o významných záležitostech týkající se poručence a obecně výkonu poručenství. Rodinná rada je povinna před vynesemím každého rozhodnutí uvážit osobní přání a názor rodičů poručence, kteří mají právo se k věci vyjádřit, nejsou-li sami jejími členy. Rada rozhoduje též o případné náhradě škody a její konkrétní výši, která byla v průběhu výkonu funkce poručníkovi způsobena. Opravňuje poručníka k nakládání s majetkem poručence v případech, kdy je tohoto přivolení nezbytně třeba. Významným oprávněním rodinné rady vůči nezletilému, který již dosáhl věku 16 let, je udělit mu oprávnění k založení obchodní společnosti či soukromé živnosti.¹⁵⁷

Za neplatné prohlásí poručnický soudce takové rozhodnutí rodinné rady, kterého bylo dosaženo lstí, pohrůzkou, podvodem nebo v případě opomenutí podstatných náležitostí tohoto

---

¹⁵⁶ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

¹⁵⁷ MALAURIE, Philippe; AYNÈS, Laurent. *Cours de droit civil. La famille*. 5. vyd. Paris: Éditions CUJAS, 1995. 571 s. ISBN 2-254-96303-1.

rozhodování. Žalobu na neplatnost je oprávněn podat jak poručník, tak dozorčí poručník, ale i některý ze členů rodinné rady či státní zástupce, a to do dvou let ode dne přijetí žalobou na neplatnost napadeného rozhodnutí. Tuto žalobu je oprávněn podat také poručenec do dvou let poté, co byl emancipován či dosáhl zletilosti. Jednání učiněná na podkladě rozhodnutí, které bylo prohlášeno za neplatné, jsou zneplatnitelná stejnou cestou jako rozhodnutí původní, přičemž doba dvou let běží ode dne uskutečnění následně učiněného jednání, o jehož zneplatnění je usilováno.¹⁵⁸

5.5.1. Práva nezletilého vůči rodinné radě

V případě poručence mladšího 16 let a současně za předpokladu, že poručnický soudce neshledá, že uvedené neodpovídá rozumové a volní vyspělosti nezletilého, smí poručenec požádat o svolání rodinné rady a vyjadřovat na jejím zasedání své názory, stanoviska a přání ve vztahu k přijímaným rozhodnutím. Poručenec je oprávněn účastnit se i jiných zasedání této rady a vyjadřovat na nich svůj názor za předpokladu, že poručnický soudce neshledá jeho přítomnost za rozpornou s jeho zájmy. Oproti tomu poručenec starší 16 let má právo zasedání rodinné rady sám svolat, vyjadřovat své názory a vystupovat zde v pozici poradce a konzultanta za podmínky, že soud jeho přítomnost neshledá za rozpornou s jeho zájmy.¹⁵⁹

5.6. Orgán sociálně právní ochrany dětí (Service de l'Aide sociale à l'enfant, ASE)

Dle čl. 411 Code civil a současně čl. 224-1 an. *Code de l'action sociale et des familles* platí, že v případě, že nebude nalezena vhodná osoba, která by byla způsobilá a současně ochotná funkci poručníka vykonávat, ani nebudou nalezeny vhodné osoby, které by rodinnou radu vytvořily, obrátí se poručnický soudce s výkonem poručenství nad nezletilým na veřejný orgán, *Service de l'aide sociale à l'enfants*, ASE. V tomto případě bude za poručníka povolána osoba pověřená tímto orgánem, která ji bude vykonávat přímo pod dohledem poručnického soudce, kterému bude za výkon své funkce odpovědná. V případě, že je výkon poručenství svěřen ASE, není zřizována rodinná rada ani není do funkce povolán dozorčí poručník.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Code civil, la version en vigueur, article 400, 401.

¹⁵⁹ Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Tutelle d'un mineur [online]. Service-public.fr, 11 octobre 2017 [cit. 2. března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2139>>.

¹⁶⁰ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie aj. *Droit de la famille*. 6. vyd. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 s. ISBN 978-2-247-11476-4.

5.7. Odpovědnost poručníka při výkonu své funkce

V souladu se zněním čl. 412 Code civil jsou poručnické orgány, tedy poručník, dozorčí poručník a rodinná rada odpovědní za škodu, kterou v průběhu výkonu své funkce poručenci i třetím osobám způsobí. V případě, že ke škodě dojde v důsledku jednání poručnického soudce či jiného soudního úředníka v rámci střežení poručenství nad nezletilým, je nutno domáhat se náhrady škody prostřednictvím žaloby, v níž stranou žalovanou je stát. Náhrada škody je následně prostřednictvím regresního nároku vymáhána po konkrétních osobách, které jsou za způsobenou škodu odpovědné.¹⁶¹

5.8. Srovnání české a francouzské právní úpravy poručenství

Základní rozdíl v obou komparovaných právních úpravách spočívá v tom, že francouzský zákonodárce nerozlišuje funkci poručníka a opatrovníka, co do způsobu a míry zajištění právní ochrany nezletilého, ale ve funkci *Tuteur*, slučuje jak funkci českého poručníka, tak opatrovníka. *Tuteur* je ve Francii povolán do funkce, jak v případech vzešlé potřeby zajistit dítěti komplexní právní ochranu spolu s osobní péčí o něj a současně i v případech, kdy je třeba dítěti zajistit ochranu jeho jednotlivých práv či určité skupiny práv s tím, že osobní péčí o něj zajišťuje jiná osoba, zařízení nebo služba.

Významnou odlišností, která se prolíná celou francouzskou úpravou jiných forem péče o dítě, je upozadění osoby samotného opatrovnického soudce. Ten je v konkrétních případech oprávněn k přijetí rozhodnutí o svěřeni dítěte do jiné formy péče, avšak v dalším je již veškerá iniciativa, v podobě výkonu kontrolních a dozorčích pravomocí svěřena jiným osobám. V případě poručenství svěřuje Code civil převážnou většinu kontrolních a dozorčích oprávnění ve vztahu k poručníkovi rodinné radě, která je obligatorně zřizovaným orgánem, přičemž poručník je jmenován z jejích členů, ostatně jako osoba dozorčího poručníka, je-li do funkce povolán. Rodinná rada v dalším uděluje souhlas s každým poručnickovým jednáním významnějšího charakteru, které vůči poručenci činí.

Oproti tomu je v podmínkách českého právního řádu jmenování osoby poručníka svěřeno výhradně do rukou soudce, který jej jmenuje prostřednictvím soudního rozhodnutí. V tomto rozhodnutí současně vymezí jeho práva, povinnosti, popřípadě určí způsob a vytýčí omezení, za

---

¹⁶¹ Code civil, la version en vigueur, article 412.

nichž může svou funkci vykonávat. Český zákonodárce zvolil tímto postup zcela odlišný, když svěřil soudci oprávnění rozhodnout o konkrétní osobě poručníka, zatímco tento je dále občanským zákoníkem nadán, aby na základě žádosti poručenice či osob poručenci blízkých svolal opatrovnickou radu z osob, které o poručenice osvědčí dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna. Otázkou zůstává, která z úprav je progresivnější, efektivnější a šetrnější k právům osob, kterých se zřízení poručenství nad nezletilým týká. Francouzský zákonodárce vycházel z přesvědčení, že v případě, že poručenský soudce odpovědně jmenuje členy rodinné rady, o nichž je přesvědčen, že svou funkci budou vykonávat odpovědně, s nejlepším vědomím a svědomím ve prospěch nezletilého dítěte, může jim současně svěřit také volbu konkrétní osoby poručníka. Český zákonodárce oproti tomu na úkor opatrovnické rady upřednostňuje roli samotného poručníka, za jehož jmenování nese odpovědnost soudce. Jím jmenovaný poručník mu je zpětně za výkon své funkce odpovědný. V dalším již je ponecháno na poručníkovi, aby svolal osoby opatrovanci blízké a jeho přátele, kteří mezi sebou zvolí členy opatrovnické rady, za současného potvrzení jejich volby soudem. Tito ve vztahu k poručníkovi vládnou zejména funkcí dozorčí a kontrolní.

O skutečnosti, že francouzský zákonodárce není nakloněn svěřovat řadu oprávnění do rukou jediného člověka, svědčí i to, že dle Code civil je běžnou praxí jmenovat dítěti poručníků více, bez zřetele k tomu, zda se jedná o manžele či osoby cizí, kteří následně vykonávají svou funkci nezávisle jeden na druhém, vyjma vzájemnou informační povinnost. Uvedené potvrzuje také možnost jmenovat do funkce dozorčího poručníka, který v právním řádu České republiky není znám vůbec. Jedná se o další kontrolní mechanismus, ve vztahu k odpovědnému a objektivnímu výkonu poručenství nad nezletilým. Třeba doplnit, že k zavedení plurality kontrolních mechanismů ve vztahu k osobě poručníka, vedl francouzského zákonodárce záměr odbřemenit poručenské soudy od výkonu toliko jediného přímého dohledu nad poručenstvím. Tato snaha je jistě zcela legitimní, a to mimo jiné proto, že výkonem dohledu a kontroly francouzský zákonodárce pověřuje osoby, které se vyskytují v blízkosti poručenice a jsou spraveny o jeho poměrech, životě a prostředí, z něhož přichází, oproti poručenskému soudci, který veškeré informace o dítěti získává toliko zprostředkovaně od orgánu ASE. Možno uzavřít, že jak v případě české, tak francouzské právní úpravy, byť v zásadě dvou odlišných koncepcí, pamatují obě na odpovídající zajištění kontroly a dohledu nad výkonem poručenství.

Z mého pohledu za inspirativní považuji to, že Code civil v souvislosti s poručenstvím na několika místech upozorňuje na přetrvávající důležitost role otce a matky při výkonu poručenství,

a to i v situacích, kdy byli zcela nebo zčásti zbaveni rodičovské odpovědnosti, popř. byla jejich rodičovská odpovědnost, ať již rozhodnutím soudu nebo jimi dobrovolně delegována na třetí osobu či zařízení. Jedním z příkladů je jejich jmenování za členy rodinné rady, kdy Code civil výslovně upozorňuje na možnost jmenovat otce, matku, současně nebo i jen jednoho z nich za její členy a v případě, že jejími členy nejsou, přesto je rodinná rada povinna dbát jejich názorů a přání. Dalším příkladem je situace, v níž poručenský soudce vybírá členy rodinné rady, přičemž jedním z kritérií pro jeho rozhodování je též kvalita vztahů, které potenciální členové udržují s matkou a otcem dítěte a jejich ochotě je udržovat i do budoucna. Code civil jako hledisko pro výběr stanovuje také snahu o rovnoměrné zastoupení členů z otcovy i matčiny příbuzenecké větve v rodinné radě. Za významné považuji v této souvislosti také to, že dříve, než se rodinná rada usnese na některém ze svých rozhodnutí, je povinna vzít do úvahy vyjádření otce, matky a samotného poručenice. O těchto právech rodičů k nezletilému dítěti, občanský zákoník bohužel mlčí.

5.9. Právní úprava poručenství v Québecu

S cílem obohatit práci o další perspektivu, v níž bude možné institut zásadní náhradní péče v rovině právní ochrany dítěte, porovnat a následně analyzovat, jsem se rozhodla doplnit tuto komparaci též o právní úpravu Québecu a Švýcarska. Nejprve tedy ke Québecu.

Institut Poručenství, *La Tutelle*, upravuje kanadský Code civil du Québec v Knize I.: Osoby, Hlavě IV.: Způsobilosti osob, Kapitole II.: Poručenství nad nezletilými, konkrétně čl. 177 až čl. 255. Code civil du Québec tento institut definuje jeho účelem, když v čl. 177 stanovuje: „*Poručenství je zřizováno v zájmu nezletilého a s cílem zajistit jeho osobní ochranu, spravovat jeho jmění a obecně zabezpečit výkon jeho práv.*“¹⁶²

5.9.1. Poručenství zákonné a udělené

Québecký soukromoprávní kodex rozděluje poručenství na zákonné a udělené, tzv. dativní. Konstrukce zákonného poručenství spočívá v tom, že za zákonné poručníky označuje zákon společně otce i matku dítěte, kteří za podmínky, že jsou plnoletí nebo emancipovaní, jsou povinni nad svým dítětem vykonávat všechna práva a současně též povinnosti jim vyplývající z rodičovské odpovědnosti, včetně práva být jeho zákonnými poručníky, hájit jeho práva a spravovat jeho jmění.

---

¹⁶² Code civil du Québec, la version en vigueur, article 177.

Otec a matka jsou zákonnými poručníky také ve vztahu k jejich počatému, avšak doposud nenarozenému dítěti. Ve prospěch nascitura jsou oprávněni jednat ve všech případech, které to vyžadují a týkají se jeho jmění.¹⁶³ Co do výkonu poručnických práv ve vztahu k počatému, avšak doposud nenarozenému dítěti se jedná o zcela ojedinělou úpravu.

V případě poručenství uděleného, dativního, jde o případ, kdy otec a matka, jakožto zákonní poručníci, učiní závazné prohlášení, jímž svému nezletilému dítěti jmenují s účinky *pro futuro* poručníka. Rodiče takto činí z opatrnosti, pro případ, že svému zákonnému poručenství nebudou moci z nějakých příčin dostát. Úkolem dativního poručníka je proto na místě rodičů zajistit poručenci osobní péči i právní ochranu. V případě, že rodiče učiní takovéto prohlášení u veřejného poručníka, bude výkonem poručenství *pro futuro* pověřen stát.¹⁶⁴

Pro srovnání občanský zákoník v ustanovení § 38 an. zakotvuje, že v očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat je možné v zákonem stanovené formě projevit vůli, aby záležitosti konkrétní osoby byly určitým způsobem spravovány nebo aby je spravovala určitá osoba nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem, přičemž není vyloučeno, aby je-li tato osoba též rodičem nezletilého dítěte, v tomto svém předběžném prohlášení označila vhodnou osobu, kterou si přeje, aby se funkce poručníka či opatrovníka vůči dítěti ujala. Bude však vždy na opatrovnickém soudci, zda tuto osobu poručníkem s ohledem na zájmy nezletilého jmenuje, či nikoliv.

Za výjimečné je možno označit také ustanovení čl. 202 Code civil du Québec, které zakotvuje, že v případě, že není osoba označená rodiči jako poručník nijak zpochybněna, ujímá se funkce dnem, kdy s ustanovením souhlasí, přičemž v případě, že tato osoba neodmítne poručenství do 30 dnů poté, co byla o svém jmenování informována, má se za to, že se jmenováním souhlasí.¹⁶⁵ V zásadě se jedná o konkludentní přijetí poručenství, s nímž se nesetkáme v žádném z komparovaných právních řádů, a které je s ohledem na odpovědnost, vážící se k výkonu takovéto funkce, v rozporu se zájmem dítěte.

---

¹⁶³ RENAUD, Yvon; BAUDOIN, Jean-Louis. *Code Civil du Québec annoté*. 6e édition. Montréal: Wilson & Lafleur Ltée, 2003. 1605 p. ISBN 2-89127-588-8.

¹⁶⁴ Code civil du Québec, la version en vigueur, article 192 a 200.

¹⁶⁵ RENAUD, Yvon; BAUDOIN, Jean-Louis. *Code Civil du Québec annoté*. 6e édition. Montréal: Wilson & Lafleur Ltée, 2003. 1605 p. ISBN 2-89127-588-8.

5.9.2. Princip jednoty a jedinečnosti poručenství

V souladu s principem jednoty poručenství, zakotveném v čl. 185 Code civil du Québec platí, že není-li o poručenství rozhodnuto jinak, zahrnuje jak péči o osobu nezletilého, tak správu jeho jmění. V návaznosti na to zakotvuje čl. 187 princip jedinečnosti poručenství, když normuje, že v žádném případě nemůže být dítěti jmenováno více poručníků, avšak je možné, aby více různých poručníků spravovalo poručencovo jmění.¹⁶⁶ Pozornost vzbuzuje skutečnost, že Code civil du Québec nestanovuje výjimku ani v případě manželů či partnerů. V právní úpravě Québecu tak nenalezneme ustanovení obdobné § 932 odst. 2, dle kterého do funkce poručníka může soud jmenovat i dvě osoby, přičemž jimi budou zpravidla manželé. Výjimka z principu jedinečnosti bude proto možná pouze v případě výkonu správy jmění poručenice.

5.9.3. Poručnická rada

Úkolem poručnické rady je dohlížet nad výkonem poručenství, přičemž je složena ze tří osob příbuzných eventuálně rodině či dítěti blízkých a dále ze dvou náhradníků, kteří se funkce člena poručnické rady ujmou v případě, že se uvolní některé z míst jejích stálých členů. Osobou, která se dále účastní zasedání poručnické rady je tajemník, který je v závislosti na rozhodnutí poručnické rady, také jejím členem. Úkolem tajemníka je dohlížet nad zasedáním rady, sledovat její průběh, dobu trvání, kontrolovat usnášeníschopnost a za výkon funkce pobírat stanovenou odměnu. Soud je oprávněn rozhodnout o tom, že poručnická rada bude složena pouze z jediného člena, a to v případě závažných rodinných konfliktů či nezpůsobilosti členů rodiny k výkonu takovéto funkce.

V případě, že se nenajde ani jedna osoba způsobilá a současně ochotná se funkce člena poručnické rady ujmout, jmenuje soud za jejího jediného člena ředitele ochrany mládeže nebo veřejného poručníka, kteří nejsou oprávněni výkon funkce odmítnout. Za výkon této funkce jim náleží odměna, na rozdíl od členů rady složených z rodinných příslušníků či jiných osob dítěti nebo rodině blízkých.¹⁶⁷ Účel, s nímž je rada zřizována, spočívá v zajištění kontrolní a dozorčí funkce, přičemž je-li rada složena pouze z jediného člena, plní v podstatě funkci, ve francouzském právním řádu jmenovaného, dozorčího poručníka. Výjimkou, oproti české a francouzské právní

---

¹⁶⁶ Code civil du Québec, la version en vigueur, article 192, 200.

¹⁶⁷ Code civil du Québec, la version en vigueur, article 222 – 236.

úpravě je, že za jediného člena poručnické rady smí být jmenován veřejný funkcionář, který za výkon dozorčí a kontrolní činnosti vůči poručníkovi nárokuje odměnu.

5.9.4. Zřízení pojištění či dání jiné jistoty

Významná odlišnost, s níž se nesetkáme ani v českém ani ve francouzském právním řádu spočívá v povinnosti poručníka převzít odpovědnost za spravovaný majetek prostřednictvím dostatečného pojištění spravovaného majetku nebo dáním jiné jistoty, záruky, garantující řádný výkon jeho povinností. Tato povinnost jej stíhá za podmínky, že je v rámci výkonu poručenství povinen ke správě majetku, jehož hodnota přesahuje \$ 25.000. Rozhodne-li se poručník pro jinou jistotu než pojištění majetku poručenství, podléhá toto rozhodnutí schválení poručnickou radou.

Ku prospěchu poručníka je, že průběžné náklady za správu a udržení hodnoty jistoty jsou hrazeny z poručenčova majetku. Poručník je zřízením odpovídající jistoty povinen prokázat jak poručnické radě, tak veřejnému poručníkovi a zaslat jim o tom odpovídající potvrzení bez zbytečného odkladu po jejím zřízení. Jistotu je poručník povinen držet po celou dobu výkonu jeho funkce a každý rok její existenci poručnické radě osvědčit. Z povinnosti zřídit dostatečnou jistotu jsou vyňati zákonní poručníci.¹⁶⁸

Povinnost zřídit jistotu je ospravedlnitelná z důvodu její zajišťující a následně též uhrazovací funkce. Složená jistota má poručenci zaručit, že i v případě, že poručník nebude jako řádný hospodář s majetkem poručenství řádně nakládat a majetek ztratí na hodnotě, bude se moci hojit na jistotě pro tyto účely zřízené. Prostřednictvím složené jistoty odpovídající hodnotě poručenčova majetku, je poručník dostatečně motivován k tomu, aby správu poručenčova jmění vykonával s nejvyšší pečlivostí. Jistou nevýhodu předmětné právní úpravy spatřuji v tom, že samotná povinnost poskytnout odpovídající záruku eliminuje okruh osob, z nichž je poručník vybírán. Ne každá osoba, která by pro výkon funkce byla vhodným kandidátem disponuje dostatečnou jistotou, eventuálně není ochotná se jí pro výkon poručenství zaručit.

5.9.5. Zprávy a účty

V souvislosti s poručníkem pro správu jmění poručenství, bez zřetele k tomu, zda o poručenství též osobně pečuje, bych ráda upozornila na informační povinnost zakotvenou v čl.

---

¹⁶⁸ RENAUD, Yvon; BAUDOIN, Jean-Louis. *Code Civil du Québec annoté*. 6e édition. Montréal: Wilson & Lafleur Ltée, 2003. 1605 p. ISBN 2-89127-588-8.

246 an Code civil du Québec. Dle tohoto ustanovení je poručník informační povinností vázán nejen vůči poručnické radě a veřejnému poručníkovi, ale také ve vztahu k nezletilému poručenci. S tímto se v Občanském zákoníku nesetkáme. Mám však za to, že se jedná o zásadní povinnost poručníka, jejímž důsledným dodržováním je poručenec jednak spraven o stavu svého jmění, a dále také se jedná o významný kontrolní mechanismus ze strany osoby, o jejíž jmění jde. Samozřejmě, že je nezbytné plnit informační povinnost vůči nezletilému poručenci způsobem odpovídajícím jeho věku a rozumové vyspělosti. O kontrolním mechanismu je možno uvažovat toliko u poručence, který již dosáhl takové rozumové úrovně, že je schopen svou majetkovou situaci odpovídajícím způsobem vyhodnotit. Konkrétně čl. 246 Code civil du Québec stanovuje, že poručník ročně vypracuje zprávu o účtu a správě poručencova jmění, kterou následně zašle nezletilému, staršímu 14 let, poručnické radě a veřejnému poručníkovi. V případě, že se jedná o poručníka odpovědného pouze za správu jmění, zasílá tuto zprávu také poručenci odpovědnému za výkon osobní péče o poručence.¹⁶⁹ Shodně je tomu v případě závěrečného účtu při ukončení poručenství. V tomto případě je poručník povinen závěrečný účet ze správy poručencova majetku zaslat poručenci, který již dosáhl zletilosti, nezletilému poručenci dosáhl-li věku 14 let, poručníkovi, který jej ve výkonu funkce nahradil a případně likvidátorovi pozůstalosti po nezletilém. Komu je závěrečný účet zasílán závisí na tom, z jakého důvodu je závěrečný účet vypracováván.¹⁷⁰

5.10. Významné odlišnosti v právní úpravě poručenství ve srovnání s právní úpravou ve Švýcarsku

V současné době platný a účinný Code civil Suisse upravuje poručenství v Knize II.: Rodinné právo, Části II.: Rodičovství, Hlavě VIII.: Účinky příbuzenství, konkrétně čl. 327a až 327c. Jedná se o úpravu stručnou, plně odkazující na aplikaci ustanovení týkající se právní ochrany dospělých, která se nachází v Knize II.: Rodinné právo, Části III.: Ochrana dospělých, konkrétně čl. 360 až 456. Úprava týkající se právní ochrany dospělých je ve srovnání s právní úpravou poručenství nad nezletilými značně rozsáhlá, členící se do řady kapitol a podkapitol.

---

¹⁶⁹ Z kontextu právní úpravy poručenství v Code civil du Québec vyplývá jistá nadřazenost a významnost osobního poručníka nad poručníkem pro správu jmění, který je povinen osobního poručníka pravidelně informovat o všech svých jednáních vůči poručenci.

¹⁷⁰ Code civil du Québec, la version en vigueur, article 246.

K právní úpravě poručenství nad nezletilými. Z obsahu ustanovení čl. 327a až 327c plyne: „*Orgán ochrany dětí jmenuje poručníka v případě, že dítě nepodléhá rodičovské autoritě. Právní statut dítěte pod poručenstvím, je stejný jako statut dítěte pod rodičovskou odpovědností. Poručník má stejná práva jako rodič. Ustanovení o ochraně dospělých, zejména ustanovení týkající se jmenování poručníka, výkon poručenství a asistence orgánu ochrany dospělých se použijí obdobně také pro případy poručenství nad nezletilými.*“¹⁷¹

V případě výše citovaného se jedná o právní úpravu účinnou od 1. 1. 2013. Úprava téže problematiky účinná do 31. 12. 2012 čítala bez mála 100 článků a oproti poručenství pojatému v českém, francouzském i québeckém právním řádu byla výrazně odlišně koncipovaná. Vzhledem k tomu, že se jednalo o velmi zajímavou úpravu, ráda bych se jí, alespoň v několika málo odstavcích věnovala a poukázala na nejvýznamnější odlišnosti.

Institut Poručenství, *La Tutelle*, upravoval Code civil Suisse ve znění účinném do 31. 12. 2012 v Knize II.: Osoby, Části III.: Poručenství, Hlavě X. až XII.: Organizace poručenství, Správa poručenství a Ukončení poručenství, konkrétně čl. 360 až čl. 456. Oproti francouzské a quebecké právní úpravě rozlišoval institut poručenství a opatrovnictví, když v čl. 367 stanovil, že poručník se stará o osobu poručence, spravuje jeho majetek a zastupuje jej v jednáních týkající se jeho osoby a majetku, zatímco opatrovník jedná za opatrovance v konkrétně zákonem vymezených záležitostech a spravuje jeho majetek. Opatrovnictví současně nebylo pojímáno jako samostatný soukromoprávní institut, jako je tomu v českém právním řádu, ale byl koncipován jako součást poručenství.¹⁷²

5.10.1. Poručenství veřejné a soukromé

Na místě je představit odlišnou koncepci a organizaci poručenství, nežli je tomu v zemích, jejichž právní úprava ve vztahu k poručenství byla již představena. Švýcarský Code civil upravoval poručenství jednak jako tzv. veřejné, kdy nad jeho výkonem dohlížel orgán poručenství, *l' autorité tutélaire*, a dále také orgán dohledu, *l' autorité de surveillance*. Orgán poručenství i orgán dohledu byly veřejné, kontrolní a dohledové mechanismy zřízené veřejnou mocí v každém kantonu. Místní příslušnost těchto orgánů byla v souladu s čl. 376 Code civil Suisse určena dle místa bydliště

---

¹⁷¹ Code civil Suisse, la version en vigueur, articles 327a – 327c.

¹⁷² GILLIÉRON, Pierre-Robert; SCYBOZ, Pierre; CORBOZ, Pierre. *Code Civil Suisse et Code des obligations annotés annoté*. 7e édition. Lausanne: Editions Payot Lausanne, 2004. 897 p. ISBN 2-601-03337-1.

poručence, oproti tomu místem výkonu poručenství pro správu jmění nezletilého byl kanton, v němž se nacházela podstatná část poručencova majetku.

V případě poručenství soukromého, se dle dikce kodexu jednalo o zcela výjimečnou situaci, kdy byl jeho výkon autoritou dozoru svěřen do rukou rodiny poručence. Ke svěření bylo přistoupeno jednak s ohledem na zájmy nezletilého, ale především z důvodu zajištění kontinuity rodinného závodu či obchodní společnosti. Soukromé poručenství bylo možno zřídit na návrh alespoň dvou osob příbuzných nebo dítěti či rodině blízkých. Funkci poručníka vykonávala osoba zvolená rodinnou radou, kterou tvořili nejméně tři členové, příbuzní poručence nebo osoby mu blízké. Funkční období rodinné rady byla stanovena na 4 roky. Její členové byli povinni zaručit se k řádnému výkonu funkce prostřednictvím odpovídající výše jistoty či záruky. Soukromé poručenství smělo být kdykoliv zrušeno orgánem dohledu, dospěl-li k závěru, že zřízení soukromého poručenství odporuje zájmům poručence nebo také v případě, že rodinná rada neplní své povinnosti.¹⁷³

5.10.2. Obligatorní výkon poručenství

Zcela ojedinělou koncepci přijetí poručenství upravoval Code civil Suisse v čl. 382, který stanovoval že, rodič nezletilého, stejně jako každá jiná osoba, která byla pro výkon veřejného poručenství vybrána, je povinna se této funkce ujmout. Jedinou možnou obranou poručníka bylo, když ve lhůtě 10 dnů plynoucích mu ode dne, co se o své nominaci na funkci poručníka dozvěděl, vytknul před orgánem poručenství jeden z taxativně stanovených důvodů pro zproštění z této funkce. O zproštění mohl poručník požádat tehdy, dovršil-li věku 60 let, k výkonu funkce byl fyzicky nezpůsobilý, byl nositelem a současně vykonavatelem rodičovské odpovědnosti nad více než 4 dětmi, již poručenství ve vztahu k nejméně 2 poručencům vykonával, eventuálně jednomu, avšak jednalo se o objektivně obzvláště náročný výkon, byl veřejným funkcionářem federální rady, kancléřem konfederace, členem federálního soudu nebo funkcionářem v úřadech jednotlivých kantonů. Další možnost, jak být povinnosti k výkonu poručenství zproštěn, spočívala ve vytvoření opozice z osob s právním zájmem na tom, aby se konkrétní osoba poručníkem nestala a následně vznesla svůj protest s jeho jmenováním před orgánem poručenství ve stejné lhůtě, kterou měl poručník pro uvedení důvodu pro zproštění.

---

¹⁷³ Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012, article 360 – 367.

V obou případech však byla osoba za poručníka vybraná, povinna se své funkce ujmout a vykonávat tzv. prozatímní poručenství do doby, než poručenský orgán vynesl ve věci konečné rozhodnutí. V případě, že byl důvod zproštění či vznesený protest vytvořenou opozicí orgánem poručenství přijat, započal nový proces nominace poručníka. V případě, že přípuštěny nebyly, byla celá věc předána orgánu dohledu k prošetření. V případě, že ani orgán dohledu neshledal existenci důvodu pro zproštění ani nepřipustil důvodnost vzneseného protestu, sdělil toto poručníkovi a uvedl jej do funkce. Shledal-li orgán dohledu důvod pro zproštění důvodným, eventuálně posoudil vznesený protest jako opodstatněný, sdělil toto poručníkovi a orgánu poručenství, který byl pověřen výběrem nového poručníka.¹⁷⁴

Třeba doplnit, že se jednalo o zcela netradiční koncept, který do jisté míry přivádí k pochybnostem o efektivitě vedeného poručenství, když se v zásadě nemuselo jednat o dobrovolné, s vnitřním přesvědčením vykonávané poručenství. Pochybnosti mohou vznikat zejména v případě, kdy byla poručníkovi svěřena, vyjma správu poručencova majetku, také osobní péče o něj, včetně zajištění řádné výchovy a vedení. Na druhou stranu byla osoba poručníka přednostně vybírána z osob příbuzných, rodině či poručenci blízkých, kteří v důsledku existence těchto rodinných, společenských a morálních vazeb měly zaručovat řádný výkon poručenství. Rozhodujícím kritériem orgánu poručenství při výběru vhodné osoby poručníka, byla právě síla onoho pouta mezi poručníkem a poručencem a dále také vzdálenost jejich bydliště.

5.10.3. Trvání funkce poručníka a nárok na odměnu za její výkon

V návaznosti na zmíněnou povinnost poručníka přijmout výkon poručenství, logicky navazovalo ustanovení čl. 415 Code civil Suisse, které stanovovalo dočasnost výkonu této funkce. Poručník byl jmenován na dva roky, přičemž nevznesl-li po jejím uplynutí vůči orgánu poručenství některý z důvodů pro zproštění či neprotestovala-li opozice složená z osob s právním zájmem u téhož orgánu, pokračoval poručník ve výkonu své funkce i po příští dvouleté funkční období. Poté, co uplynuly dvě funkční období, v souhrnu 4 roky, směl poručník zcela svobodně odmítnout funkci poručníka nadále vykonávat.¹⁷⁵

Omezené funkční období bylo zcela jistě ospravedlnitelné s ohledem na ty, kteří funkci od počátku vykonávat nechtěli. Ačkoli se jednalo o racionální řešení, skýtalo řadu úskalí. Vždy je

---

¹⁷⁴ GILLIÉRON, Pierre-Robert; SCYBOZ, Pierre; CORBOZ, Pierre. *Code Civil Suisse et Code des obligations annotés annoté*. 7e édition. Lausanne: Editions Payot Lausanne, 2004. 897 p. ISBN 2-601-03337-1.

¹⁷⁵ Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012, article 415.

dán nejvyšší zájem na tom, aby dítě vyrůstalo v konzistentním rodinném prostředí, co nejbližší připomínající jeho přirozené rodinné prostředí. V případě, že dítě setrvalo v osobní péči poručníka 4 roky a dále putovalo k poručníkovi jinému, opět na omezenou dobu, jistě se nejednalo o nejvhodnější způsob zajištění jeho výchovy a jeho zdravého sociálního rozvoje. Za ideální řešení nebylo možné tento způsob výkonu hodnotit ani ve vztahu ke spravovanému majetku. V případě, že byla poručníkovi uložena správa majetku vyšší hodnoty, s vidinou pouze dočasného výkonu funkce se málokterý poručník pustil do obtížnější správy z hlediska dlouhodobé, avšak efektivní návratnosti. V případě toliko dočasného výkonu připadala v úvahu spíše jednoduchá a méně náročný způsob hospodaření v podobě uložení peněz na termínovaný vklad a v případě nemovitostí například krátkodobé pronájmy apod. Na druhou stranu však ustanovení čl. 416 Code civil Suisse zakotvovalo právo poručníka pro správu jmění na odměnu za výkon jeho funkce. Odměna mu byla vyplacena z poručencova majetku s tím, že její výše se odvíjela od hodnoty spravovaného majetku. Odměna byla stanovena orgánem poručenství pro celé dvouleté funkční období.¹⁷⁶ Disponoval-li poručenec hodnotným majetkem, jednalo se pro poručníka o významně motivující prvek.

5.10.4. Správa majetku poručenice

Co se správy jmění poručenice týče, obsahoval soukromoprávní kodex relativně podrobný návod, jak postupovat. Poté, co se poručník ujal své funkce, s pomocí orgánu poručenství nejprve sestavil inventář poručencova majetku. Důležité smlouvy a jiné listiny, včetně hodnotných předmětů uložil na vhodné místo, aby na ně kromě poručníka mohl dohlížet také orgán dohledu. V případě, že to vyžadoval zájem na řádném výkonu funkce, byl poručník oprávněn prodat poručencovi movité věci ve veřejné dražbě, eventuálně jiným způsobem, a to v souladu s instrukcemi mu danými poručenským orgánem. Co se týkalo předmětů zvláštní obliby, ať již poručenice nebo jiných členů jeho rodiny, nebyly tyto až na výjimky předmětem prodeje. Ohledně nemovitostí, nebyly tyto v zásadě prodávány, ledaže to nařídil orgán poručenství. Samotný prodej se i v těchto případech uskutečnil prostřednictvím veřejné dražby, přičemž příklep podléhal schválení orgánu poručenství.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012, article 416.

¹⁷⁷ GILLIÉRON, Pierre-Robert; SCYBOZ, Pierre; CORBOZ, Pierre. *Code Civil Suisse et Code des obligations annotés annoté*. 7e édition. Lausanne: Editions Payot Lausanne, 2004. 897 p. ISBN 2-601-03337-1.

Prodej movitých a případně také nemovitých věcí upravoval Code civil Suisse jednak z důvodu potřeby uhradit náklady na výkon poručenství a na druhé straně také s cílem zajistit prostředky, z nichž bude poručníkovi vyplacena odměna. Nezbytnost souhlasu s příklepem při prodeji nemovitostí ve veřejné dražbě měl zabránit jejich prodeji pod cenou.

V případě hotovostních finančních prostředků, které nebyly poručníkem k výkonu funkce aktivně využívány musel vložit na účet finanční instituce označenou orgánem poručenství nebo je investovat do nákupu cenných papírů. V případě, že poručník ponechal hotovostní peníze ležet tzv. ladem, bez možnosti jejich zhodnocení dobu delší než 1 měsíc, byl poručenci dlužen úroky, které by mu náležely, kdyby s penězi naložil způsobem, který mu ukládal Code civil Suisse.¹⁷⁸

5.10.5. Orgán poručenství a orgán dohledu

Code civil Suisse v čl. 420 a 421 hovořil o nejvýznamnějších funkcích, jimiž orgán poručenství disponoval. V první řadě se jednalo o první stupeň kontroly vůči jednání poručníka. Poručenec, stejně jako každá jiná osoba s právním zájmem na věci, směl u orgánu poručenství prostřednictvím stížnosti napadnout každé poručníkově jednání. V případě, že orgán poručenství stížnosti dle jejich očekávání nevyhověl, směl stěžovatel ve lhůtě 10 dnů adresovat své podání orgánu dohledu.

Druhou významnou funkcí orgánu poručenství byla pravomoc poručníkovi udělit či odeprít nezbytný souhlas s některými jeho jednáními. V zásadě se jednalo o všechna významná konání ve vztahu k poručenci, jeho osobě i jmění, obdobně jako je tomu v občanském zákoníku. Příkladem koupě nebo prodej nemovitostí, zřízení zástavního nebo jiného věcného práva k nim, uzavření smlouvy o půjčce za účelem úhrady nákladů poručenství, uzavření nájemní smlouvy na dobu delší než 1 rok, udělení souhlasu poručenci s výkonem povolání, uzavření životního pojištění či změna bydliště poručenec a tomu podobné.

Orgán poručenství byl dále oprávněn a současně povinen přijímat pravidelné zprávy poručníka o výkonu jeho funkce a přezkoumávat jím předložené účty ze správy poručenecova jmění. Právním každého kantonu bylo prostřednictvím jimi vydávaných předpisů konkrétněji

---

¹⁷⁸ Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012, articles 398 – 404.

upravit tyto povinnosti poručníka vůči orgánu poručenství, včetně spolupráce mezi nimi dle svého uvážení.¹⁷⁹

Orgán dohledu byl ve vztahu k poručníkovi taktéž nadán právem vyslovit souhlas s některými jeho konáními. Jednalo se o jednání skutečně zásadního významu. Příkladem šlo o souhlas s adopcí poručenice, s nabytím či zřeknutím se občanství, o nabytí či zřeknutí se podílu v závodě, podniku či obchodní společnosti s osobní odpovědností poručenice či povinností vnést kapitál značné hodnoty. Dále také souhlas s veškerou kontraktací týkající se důchodu, renty nebo jiného doživotního příjmu poručenice a pro konvalidaci veškerých smluv uzavřených mezi poručníkem a poručenecem.

5.10.6. Odpovědnost poručníka a členů poručenských orgánů

Poručník a členové poručenských orgánů byli při výkonu svých funkcí povinni postupovat s péčí řádného hospodáře. V případě, že s touto péčí nepostupovali, odpovídali za škodu, kterou tímto způsobili, ať již úmyslně nebo nedbalostně. Došlo-li při výkonu poručenství ke vzniku škody, odpovídal za ni v první řadě poručník. Členové orgánu poručenství byli za způsobenou škodu odpovědní pouze do té míry, v níž nebyla reparována samotným poručníkem. Členové orgánu dohledu odpovídali za způsobenou škodu do té míry, v níž nebyla reparována členy poručenského orgánu. Členové obou těchto orgánů odpovídali za škodu pouze za podmínky, že se jim nepodařilo prokázat, že se žádného provinění, v důsledku kterého škoda vznikla, nedopustili. Členové byli odpovědní v závislosti na svém podílu na vzniklé škodě. Nebyla-li vzniklá škoda nahrazena poručníkem ani členy poručenských orgánů, dopadla povinnost k její náhradě na jednotlivé kantony. Tyto kantony však mohly přijmout opatření, jimiž uvalily povinnost k náhradě škody na jednotlivé obce v něm. Konečnou povinnost k náhradě škody jednotlivých členů, kantonů i obcí stanovil v závěru soud svým rozsudkem na základě podané žaloby na náhradu škody. Způsobila-li však některá z osob škodu v důsledku úmyslného trestného činu, odpovídala za škodu bez dalšího.¹⁸⁰

Z právní úpravy poručenství zakotvené v Code civil Suisse účinném do 31. 12. 2012 je zcela zřejmý veřejný charakter poručenství. Hned z úvodních ustanovení je patrné, že zřízení soukromého poručenství nad nezletilým, bylo možné jen zcela výjimečně, zejména bylo-li toho

---

¹⁷⁹ Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012, articles 420 – 425.

¹⁸⁰ GILLIÉRON, Pierre-Robert; SCYBOZ, Pierre; CORBOZ, Pierre. *Code Civil Suisse et Code des obligations annotés annoté*. 7e édition. Lausanne: Editions Payot Lausanne, 2004. 897 p. ISBN 2-601-03337-1.

třeba k zajištění kontinuity správy čteného majetku rodiny. Hlavní důvod zřízení soukromého poručenství bylo možno spatřovat ve snaze zabránit, aby správa rodinného podniku či závodu připadla do rukou třetí osoby a tím bylo vyraženo rodinné know how. Vždy se muselo jednat o odůvodněné případy.

Ve většině případů však poručenství zajišťovaly veřejné orgány, a to orgán poručenství spolu s orgánem dohledu. Tyto ve vztahu k poručníkovi a poručenci plnily veškeré funkce, které ostatní komparované právní řady svěřují opatrovnickým soudcům a poručnickým či rodinným radám. Zcela pro nás neznámou je povinnost ujmout se funkce poručníka a nárok na odměnu za její výkon. Dvojitá kontrola nad výkonem poručenství, nejprve v případě orgánu poručenství, dále orgánu dohledu, se mi jeví jako efektivní kontrolní mechanismus, především s ohledem na svou objektivitu. Poručenské orgány nebyly složeny ze členů poručencovi rodiny ani z osob jemu či jeho rodině blízkých. Jednalo se o veřejné funkcionáře, střežící zájmy poručenství bez jakýchkoliv ať již pozitivních tak negativních subjektivních zkušeností s poručencem a jeho rodinou. Na druhou stranu šlo o osoby, které informace o životě a poměrech poručenství a jeho rodině získaly toliko zprostředkovaně. Svou funkci vykonávaly jako své povolání, tedy bez jakýchkoliv vyšších zájmů na zachování či udržení vztahu mezi poručencem a ostatními členy jeho rodiny.

Dovoluji si shrnout, že se jedná o velmi inspirativní a zajímavou právní úpravu. Co se týče její aplikace v naší zemi, nejsem si zcela jistá, zda by v očích veřejnosti obstála. Z mé zkušenosti je v lidech poměrně hluboce zakotvena vůle nechat ve všech podstatných otázkách rozhodovat opatrovnického soudce. Zatímco rozhodnutí soudů jsou lidé ve většině případů ochotni respektovat, OSPOD se s větším respektem nesečkává. Nicméně se jedná o velmi netradiční a za zmínku stojící právní úprava, která při přečtení obohatí a přinese řadu podnětů k zamyšlení.

6. Hlava III. části druhé občanského zákoníku optikou procesního práva

Procesní úprava by měla vždy sledovat osud hmotného práva a být mu jasnou formou vytyčující hranice jeho výkladu a aplikace. Z důvodu této nerozlučitelnosti hmotného a procesního práva, je na místě, alespoň ve stručnosti, zmínit též procesní stránku poručenství a jiných forem péče o dítě tak, jak ji upravuje český právní řád.

V důsledku rozsáhlé rekonstrukce soukromého práva, k níž došlo přijetím občanského zákoníku, dále zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil do té doby platný a účinný zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 a současně také zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil do té doby platný a účinný zákon č. 97/1963 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2013, vzešla potřeba rekonstruovat také procesní předpisy vztahující se k těmto předpisům. Do 31. 12. 2013 byl základním procesním předpisem soukromého práva zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ). V průběhu let 2012 a 2013 proběhla poměrně rychlá příprava harmonizace procesního práva s novým právem hmotným. Tato harmonizace přinesla našemu právnímu řádu znovuzavedení odděleného sporného a nesporného soudnictví, které je upraveno ve dvou samostatných právních předpisech. Základním pramenem sporného soudnictví zůstal OSŘ, přičemž novým základním pramenem zejména nesporného a jiného soudnictví se s účinností od 1. 1. 2014 stal zákon č. 292/2013 o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZŘS). ZŘS je založen na subsidiární aplikaci OSŘ, jehož použití je vzhledem k jeho koncepci, poměrně rozsáhlé.¹⁸¹

Procesní odraz hmotněprávní úpravy části druhé Hlavy III. občanského zákoníku nalezneme v části druhé: Zvláštní řízení, Hlavě V.: Řízení ve věcech rodinněprávních, Oddílu 5.: Péče soudu o nezletilé, Pododdílu 2.: Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, konkrétně v ustanoveních § 466 až § 477 ZŘS. Nezletilým dítětem je pro účely těchto řízení nutno rozumět dítě, které v kontextu ustanovení § 4 odst. 2 téhož zákona doposud nenabýlo plné svéprávnosti.

6.1. Právní moc soudů

Právní moc soudů pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé vychází z ustanovení § 2 písm. t) a písm. u) ZŘS ve spojení s § 1 odst. 1 téhož zákona, která zakotvují, že soudy projednávají a

---

¹⁸¹ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, aj. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 384 s. ISBN 978-80-7400-594-7.

rozhodují věci péče soudu o nezletilé a některé věci výkonu rozhodnutí. Konkrétně jde o výkon rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů nezletilých dětí, výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti a výkon rozhodnutí ve věcech výživného pro nezletilé děti. Společným jmenovatelem všech těchto řízení je veřejný zájem na maximální a efektivní ochraně zájmů nezletilých, neboť dítě je ústředním bodem všech těchto řízení.

Ochrana zájmů nezletilých je dále předmětem úpravy také celé řady předpisů mezinárodních a unijních. Příkladem je možno uvést Úmluvu o právech dítěte v České republice publikovanou pod č. 104/1991 Sb., Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb., Evropskou úmluvu o výkonu práv dítěte č. 54/2001 Sb., Úmluvu o styku s dětmi č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí č. 34/1998 Sb. a další. S dítětem nelze nakládat jako s předmětem řízení, ale je nezbytné jej uznat jako lidskou bytost, o jejichž právech, zájmech a povinnostech, o jejímž životě a následném směřování se řízení vede. Z těchto důvodů má dítě také právo na řízení v mezích zákona participovat.

V této souvislosti se nabízí zmínit ustanovení § 20 odst. 4 ZŘS, dle kterého v řízení, jehož účastníkem je nezletilý, který je schopen pochopit situaci, soud postupuje tak, aby nezletilý dostal potřebné informace o soudním řízení a byl informován o možných důsledcích vyhovění svému názoru i důsledcích soudního rozhodnutí.¹⁸² Toto ustanovení je *lex specialis* k § 100 odst. 3 OSŘ, dle kterého v řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje způsobem, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor soud nejčastěji zjišťuje přímým slyšením dítěte v řízení před soudem. Vyloučeny však nejsou ani alternativní způsoby, tzv. nepřímé slyšení, například prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného OSPOD. Nezletilý má právo, aby při zjišťování jeho názoru byl přítomen důvěrník, přičemž nejedná-li se o zákonného zástupce, smí jej soud vyloučit jen tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu.¹⁸³

Představená procesněprávní ustanovení jsou odrazem hmotněprávního ustanovení § 867, podle kterého má soud před jakýmkoliv rozhodnutím, které se týká zájmu dítěte, poskytnout dítěti všechny relevantní informace, na jejichž základě bude schopno si vytvořit a sdělit vlastní názor. Na rozdíl od Úmluvy je tato povinnost stanovena pouze soudu, který rozhoduje, přičemž se musí

---

¹⁸² SPURNÁ, Kristýna in: WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka aj. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

¹⁸³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.

jednat o rozhodnutí týkající se zájmu dítěte. O zájem dítěte půjde ve všech případech, v nichž se vydávané rozhodnutí bude dotýkat jeho práv a povinností. Nejedná se proto pouze o řízení ve věcech péče soudu o nezletilé či jiné řízení rodinněprávní. Nezletilý může být účastníkem jakéhokoliv občanského soudního řízení, včetně řízení vykonávacího.

Jen velmi stručně se nabízí doplnit, že dítě může být účastníkem i řízení správního a trestního, resp. řízení v trestních věcech mladistvých nebo řízení o uložení opatření dítěti mladšímu 15 let, a to buď jako pachatel, oběť či poškozený. V případě mladistvého pachatele jsou zvláště nastavená procedurální pravidla zákonem č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní řád) se specifiky uvedenými v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.¹⁸⁴ Z hlediska tématu práce se nabízí upozornit na dítě, spíše než jako na pachatele, jako na oběť či poškozeného, jehož participace na řízení je na jednu stranu nezbytná, na druhou stranu je dán zájem na jejich ochraně před dalším traumatizováním z připomínání si negativní zkušenosti, viz problematika sekundární viktimizace oběti.

Na nezbytnost respektování participačních práv nezletilých poprvé upozornil Ústavní soud v nálezu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, v němž uzavřel, že postupem, kdy obecný soud neumožní nezletilci, s ohledem na jeho rozumový vývoj, právo být slyšen přímo před soudem, poruší jeho základní právo na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, které je promítnutím čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí a čl. 8 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny.¹⁸⁵ Obdobně rozhodl Ústavní soud i v nálezech následujících, např. ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 2661/20 či ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09 a dalších.

V této otázce významným je aktuální nález Ústavního soudu ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18, v němž byl vysloven následující právní závěr. „*Právo dítěte být slyšeno v řízení, které se jej týká, ve smyslu čl. 12 Úmluvy o právech dítěte se neomezuje na pouhé zjištění názoru dítěte na projednávanou záležitost, ale zahrnuje také další komunikaci s dítětem a informování jej o řízení, včetně toho, jak nakonec bylo rozhodnuto v záležitosti dítěte a jak byl zohledněn jeho zjištěný názor (vyjádřilo-li jej dítě). Za dodržení tohoto práva odpovídá soud. Je-li dítě způsobilé*

---

¹⁸⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, roč.26, č. 8, s. 267–284. srov. HOBL, Jaroslav. Názor a přání dítěte v civilním soudním řízení. *Rodinné listy*. 2018, roč.7, č. 8, s. 7–13.

¹⁸⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, bod 24.

*být v řízení vyslechnuto přímo soudem a není-li to rozporné s jeho nejlepším zájmem, pak by to měl být rovněž přímo soud, kdo dotčenému dítěti přístupnou formou vysvětlí, jak v jeho záležitosti bylo rozhodnuto a jak přitom byl zohledněn jeho názor. Právo dítěte být slyšeno v záležitosti, která se jej týká, podle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte není obecně vázáno na žádný věkový limit dítěte; konkrétní podoba jeho realizace nicméně vždy musí reflektovat věk, vyspělost a nejlepší zájem dítěte.*¹⁸⁶ Pozn. zpravodajka doktorka Šimáčková nezletilou dívku o nález a jeho důvodech informovala osobním dopisem.

Úmluva o právech dítěte nestanoví žádnou věkovou hranici, která by realizaci participacních práv dítěte ohraničovala. Právo vyjádřit svůj názor má dítě již od svého narození.¹⁸⁷ Věková hranice zmiňovaná zákonodárcem v ustanovení § 867 odst. 1, 2 zakládá pouze vyvratitelnou domněnku, že dítě starší 12 let je schopno sdělené informace o jeho situaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento srozumitelným způsobem sdělit. Toto ustanovení však v žádném případě nezbavuje soud povinnosti zjišťovat názor i dětí mladších. U těchto dětí je situace odlišná v tom, že soud zpravidla informuje a vyslechne toho, kdo je schopen jejich zájmy ochránit a jehož zájmy nejsou v konfliktu se zájmy samotného dítěte. Soud by měl vždy vyvinout dostatečnou snahu a nalézt vhodnou osobu, která bude schopna skutečné názory a přání dítěte prezentovat. Bude se jednat především o osobu dítěti blízkou, k níž chová dítě důvěru. Nenalezne-li soud takovou osobu, jmenuje dítěti pro tyto účely kolizního opatrovníka.¹⁸⁸

Právu dítěte být slyšeno a vyjadřovat své názory věnuje pozornost též doporučující materiál, který přijal Výbor ministrů Rady Evropy 17. listopadu 2010. Jedná se o Pokyny o justici vstřícné k dětem. Justici vstřícnou k dětem samotné pokyny definují jako: „*Justiční systémy, které zaručují dodržování a účinné provádění všech práv dětí na nejvyšší dosažitelné úrovni, se zřetelem k níže uvedeným zásadám a při řádném zohlednění úrovně dítěte a jeho schopnosti chápat situaci a okolnosti případu. Znamená to zejména justici, která je přístupná, přiměřená věku, rychlá, důsledná, přizpůsobená potřebám a právům dítěte a na jeho potřeby a práva zaměřená, dodržující práva dítěte včetně práv na řádný soudní proces, účast v řízení a na jeho pochopení, na*

---

¹⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18, bod 54.

¹⁸⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, roč.26, č. 8, s. 267–284.

¹⁸⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

*respektování soukromého a rodinného života a na nedotknutelnost a důstojnost.*¹⁸⁹ Jedná se o soubor pravidel, která by měla být dodržována v řízeních, v nichž nějakým způsobem vystupuje dítě. V těchto případech je nezbytné, aby soudní orgány ve vztahu k dítěti volily zvláštní přístup a způsob zacházení s ním.¹⁹⁰ Konkrétně k právu být slyšeno Výbor ministrů Rady Evropy nad rámec již zmíněného doplnil, že právo být slyšeno, je právem dítěte a v žádném případě jeho povinností. Prostředky používané pro tyto účely by měly být přizpůsobeny úrovni chápání dítěte a jeho schopnosti komunikovat. Dále by měly zohledňovat konkrétní okolnosti případu. Děti by měly být konzultovány ohledně způsobu, jakým chtějí být slyšeny. Současně Výbor státům doporučil, aby rozsudky a soudní rozhodnutí, které se dětí dotýkají, byly řádně a srozumitelně odůvodněny a vysvětleny, se zvláštním důrazem na přesvědčivost rozhodnutí, v nichž nebylo žádostem a názorům dítěte vyhověno.¹⁹¹

6.2. Věcná a místní příslušnost soudů

Věcně a místně příslušným soudem je dle ustanovení § 3 odst. 1 a § 467 odst. 1 ZŘS okresní soud, který je obecným soudem nezletilého dítěte. Toto ustanovení je nutno vykládat v kontextu s § 4 odst. 2 téhož zákona, který definuje, co se rozumí obecným soudem nezletilého. Dle tohoto ustanovení jde o soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů, rozhodnutí soudu nebo jiných rozhodujících skutečností své bydliště. Za bydliště nezletilého je třeba považovat obec, ve které nezletilý převážně uspokojuje potřebu bydlení, nachází se v ní byt či obdobný prostor, kde přespává, tráví čas, v němž má své osobní věci. Současně je třeba, aby měl v tomto místě vytvořenou sociální vazbu na své okolí, docházel zde do školy, k lékaři apod. Osoby, v jejichž péči se nezletilý v tomto místě nachází, pak zpravidla mají k bytu či domu relativně trvalé právo jeho užívání, ať již právo vlastnické, nájemní, podnájemní.

Nezletilý o místě svého bydliště v převážné většině případů sám nerozhoduje. To je založeno dohodou rodičů, jejíž formu zákon nestanovuje. Zpravidla jde o dohodu konkludentní, která vyplývá z uspořádání vztahů mezi rodiči samotnými. Bydliště může být určeno i jinými rozhodnými skutečnostmi, za které je možno považovat například ponechání dítěte ihned po jeho narození v ústavní péči nebo svěřením do ústavní péče s úmyslem se jej vzdát nebo s vědomím, že

---

¹⁸⁹ VÝBOR RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 87 s. ISBN 978-92-79-27689-7.

¹⁹⁰ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, roč.26, č. 8, s. 267–284.

¹⁹¹ VÝBOR RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 87 s. ISBN 978-92-79-27689-7.

může být osvojeno. Bydliště dítěte může být dle zákonné dikce ustanovení § 4 odst. 2 ZŘS založeno také rozhodnutím soudu. Avšak *stricto sensu*, bydliště nezletilého rozhodnutí soudu samo o sobě založit nemůže. Soud je oprávněn toliko rozhodnout, kterému z rodičů či jiné osobě bude dítě svěřeno do péče, případně pěstounské péče, avšak pokud takto soud rozhoduje, činí jako soud místně příslušný dle bydliště založeného dohodou rodičů nebo jinou rozhodující skutečností.¹⁹²

V souvislosti s problematikou určení místní příslušnosti ve věcech péče soudu o nezletilé nelze opomenout ustanovení § 5 ZŘS zakotvující možnost místní příslušnost soudu přenést. Jedná se o výjimku z obecné procesní zásady *perpetuationis fori* zakotvenou v § 11 odst. 1 OSŘ. Přenesení místní příslušnosti je možné, naplní-li se kumulativně dva předpoklady. Prvním předpokladem je změna okolností, podle nichž je místní příslušnost soudu posuzována, tedy musí dojít ke změně místa bydliště nezletilého a současně musí být přenesení příslušnosti soudem vyhodnoceno za souladné se zájmem nezletilého.

Ve věcech péče soudu o nezletilé dospěla soudní praxe k závěru, že zájem dítěte, jakožto jeden z požadavků k přenesení místní příslušnosti soudu, je naplněn tehdy, pokud o poměrech nezletilého rozhoduje soud, který k tomu má nejlepší podmínky. Tato podmínka slouží současně jako korektiv, který ponechává soudu dostatečný prostor k uvážení.¹⁹³ V této souvislosti dospěl Nejvyšší soudu ve svém rozhodnutí ze dne 19. 12. 2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2013, k závěru, že zájem dítěte vyžaduje, aby jeho poměry byly v řízení ovládaném vyšetřovací zásadou spravovány blízkým soudem, u něhož se předpokládá, že tak učiní s plnou znalostí věci, bezprostředně, hospodárně a v rozumné době. Zájem dítěte ponechává soudu určitou míru uvážení o tom, zda k přenesení příslušnosti na návrh skutečně přistoupí. Přenesení příslušnosti bude bránit např. snaha jednoho z rodičů o „legalizaci“ pobytu dítěte v jiném místě, často značně vzdáleném, vedená záměrem omezit či znemožnit styk dítěte s druhým rodičem.¹⁹⁴ Ve znění ustanovení § 5 ZŘS tak nelze spatřovat povinnost soudu svou příslušnost přenést, naplní-li se předmětné předpoklady, ale jako na založení kompetence takto učinit.

---

¹⁹² JIRSA, Jaromír in: JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel aj. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 1080 s. ISBN 978-80-7552-254-2.

¹⁹³ LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

¹⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2003.

6.3. Zahájení řízení

Na problematiku zahájení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je na místě pohlížet optikou jednak obecného procesního ustanovení § 13 ZŘS a současně také ustanovení speciálního, § 468 téhož zákona. Ustanovení § 13 odst. 1 stanovuje, že se řízení zahajuje i bez návrhu, není-li zákonem stanoveno, že je lze zahájit jen na návrh. Ustanovení § 468 vyjmenovává řízení týkající se péče soudu o nezletilé, které je možné zahájit jen na návrh a na návrh které konkrétní osoby. Jedná se o řízení dle § 466 odst. 1 písm. j) a l) a dále o řízení pod písm. p) a q) ZŘS. Konkrétně se jedná o řízení, jejichž předmětem je věc pro nezletilého významná, na níž se rodiče nemohou dohodnout, dále o případy zastupování nezletilého dítěte a péče o jeho jmění. Tato řízení mohou být zahájena pouze na návrh zákonného zástupce, tedy rodičů, osvojitelů, poručníků či opatrovníků, dle konkrétní situace.

Druhou výjimku představují řízení, jejichž předmětem je přiznání svéprávnosti nezletilému či přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti. Tento druh řízení je možné zahájit na návrh samotného nezletilého nebo jeho zákonného zástupce. Způsob zahájení je zde odůvodněn především povahou věci, která předmětem těchto řízení.

Pro komplexnost celé věci je vhodné upozornit též na odstavec třetí ustanovení § 468, dle kterého zahájí místně příslušný soud řízení o svěřeni nezletilého do péče i bez návrhu neprodleně poté, co mu byla věc po nařízení předběžného opatření předána. Jestliže by dítě mělo být svěřeno do péče jiné osoby, do pěstounské péče nebo ústavní výchovy, je třeba, aby soud rozhodl současně také o výživném pro nezletilého.¹⁹⁵

Možno uzavřít, že převážnou většinu řízení týkající se péče soudu o nezletilé je možné zahájit i bez návrhu, a to vydáním usnesení o zahájení řízení. Své uplatnění zde nachází zejména zásada oficiality. Soud se o potřebě zahájení řízení dozvídá ze své vlastní činnosti a dále z činnosti OSPOD. Nicméně podnět k zahájení řízení může soudu dát i jakákoliv jiná osoba, přičemž zákon nestanoví žádné jeho formální ani obsahové požadavky. Rozhodující je tu především zájem na co nejpružnějším a nejrychlejším zásahu soudu k ochraně nezletilého dítěte, je-li ho třeba.

---

¹⁹⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

6.4. Zásada rychlosti řízení

V řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je explicitně zdůrazněna zásada rychlosti řízení, a to v ustanovení § 471 odst. 2 ZŘS. Soudům příslušným k vedení řízení a vydání rozhodnutí je stanovena povinnost rozhodnout s největším urychlením, neboť bezbřehé plynutí času může mít nenapravitelné dopady na život nezletilého dítěte, jeho fyzické a psychické zdraví a jeho sociální a mravní vývoj.

Zákon výslovně stanovuje, že nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí zpravidla ve lhůtě do 6 měsíců ode dne zahájení řízení. V případě, že se soudům lhůty dodržet nepodaří, ukládá jim ZŘS povinnost se s tímto v odůvodnění rozhodnutí řádně vypořádat. Sankci přitom žádnou nestanoví. Oprávněn zasáhnout je v těchto situacích za splnění podmínek pouze Ústavní soud či Evropský soud pro lidská práva, které mohou soudům nařídit, aby v průtazích nepokračovaly a ve věci neprodleně jednaly.¹⁹⁶ V této souvislosti je možno odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 4091/2011. Dle závěrů v něm uvedených, nepřijaly-li státní orgány za účelem umožnění styku rodiče s nezletilým dítětem veškerá opatření, která bylo na místě od nich v konkrétním případě rozumně očekávat, popřípadě je přijaly s prodlením, jde o případ nepřiměřeně dlouhého řízení, jímž mohlo být zasaženo právo na rodinný život chráněné článkem 32 odst. 4 Listiny a článkem 8 odst. 1 Úmluvy.¹⁹⁷ Poukázat je možné také na nález Ústavního soudu ze dne 3. 2. 2005, sp. zn. III. ÚS 124/2004, dle kterého je zcela irelevantní, zda průtahy v řízení, resp. skutečnost, že nebylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě, spočívaly v posuzované věci v subjektivních nebo objektivních důvodech. Je totiž věcí státu organizovat své soudnictví tak, aby principy zakotvené v Listině byly respektovány. Případné nedostatky nemohou jít k tíži těch, kteří od soudu právem očekávají ochranu svých práv v přiměřené lhůtě.¹⁹⁸

6.5. Účastenství

Vymezení okruhu účastníků závisí zejména na skutečnosti, zda se jedná o řízení, které lze zahájit toliko na návrh, anebo může-li jej soud zahájit i bez návrhu. Jak již bylo výše uvedeno, převážnou většinu řízení týkající se péče soudu o nezletilé, je možné zahájit i bez návrhu. Bude se

---

¹⁹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, aj. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 384 s. ISBN 978-80-7400-594-7.

¹⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. 30 Cdo 4091/2011.

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2005, sp. zn. III. ÚS 124/2004.

proto jednat o okruh účastníků vymezený ustanovením § 6 odst. 1 ZŘS, tedy o navrhovatele a ty, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. V tomto případě hovoříme o tzv. materiálním pojetí účastenství, kdy za účastníky jsou zákonem považováni všichni ti, jejichž právní sféra může být vydaným rozhodnutím nějakým způsobem dotčena. Nicméně o jejich podrobnějším určení zákon mlčí.

K osobě navrhovatele je vhodné doplnit, že je účastníkem vždy. V každém případě je však nezbytné posoudit, zda podání, jímž se obrací na soud, je skutečně návrhem na zahájení řízení nebo zda se nejedná o pouhý podnět tam, kde zákon umožňuje zahájit řízení i bez návrhu. V rozhodnutí ze dne 18. 11. 1977, sp. zn. Cpj 160/79 vyslovil Nejvyšší soud závěr, dle kterého není-li podání v tomto směru jednoznačné, musí soud učinit dotaz na osobu podatele.¹⁹⁹ Není přitom vyloučeno, aby navrhovatelů bylo více. K této situaci může dojít například tehdy, kdy osoby podají společný návrh, nebo když jsou ke společnému projednání spojena řízení o návrzích několika navrhovatelů.²⁰⁰

Co se týče osob, jejichž právní sféra může být vydaným rozhodnutím dotčena, je na místě rozlišovat dvě kategorie účastníků. Předně jde o účastníky, o jejichž právech a povinnostech má být rozhodováno již ve výroku rozhodnutí. Příkladem mohou být rodiče nezletilého dítěte a nezletilé dítě v případě rozhodování o výživném. Dále se bude jednat o ty účastníky, o jejichž právech a povinnostech se nebude rozhodovat přímo ve výroku rozhodnutí, avšak jejichž práva by mohla být vydaným rozhodnutím nějakým způsobem dotčena. Příkladem může být pěstoun v řízení o určení výživného mezi rodičem a dítětem.²⁰¹

Na místě je upozornit na skutečnost, že zájmy dítěte a jeho zákonných zástupců jsou mnohdy v rozporu, a proto je nezbytné dítěti ustanovit pro řízení před soudem tzv. kolizního opatrovníka²⁰². O jeho postavení, právech a povinnostech bylo pojednáno již v kapitole věnované samotnému opatrovnictví.

V závěru této podkapitoly je vhodné alespoň ve stručnosti poukázat na kompetenci státního zastupitelství vstoupit do již zahájeného řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, která je zakotvena

---

¹⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/76.

²⁰⁰ LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

²⁰¹ LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

²⁰² SPURNÁ, Kristýna in: WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZHRADNÍKOVÁ, Radka aj. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

v ustanovení § 8 odst. 1 ZŘS. Též ustanovení v odstavci 1 pod písm. b) předkládá uzavřený výčet tohoto druhu řízení, do nichž je státní zastupitelství oprávněno vstoupit. Konkrétně se jedná o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte, o ústavní výchovu, o určení data narození nebo jdeli o pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jejího výkonu. Současně je státní zastupitelství nadáno oprávněním všechna tato řízení též samo na základě jím podaného návrhu zahájit. Ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) ZŘS tak vypočítává konkrétní řízení, o nichž měl zákonodárce za to, že je na jejich výsledcích dán zvýšený veřejný zájem, a proto svěřil státnímu zastupitelství kompetenci do nich vstoupit či je zahájit a v zákonných mezích se podílet na jejich výsledku.²⁰³

6.6. Obecná pravidla řízení

Účelem řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je především zajistit ochranu práv a zájmů dětí, a to co možná nejšetrnějším a současně nejefektivnějším způsobem. Ochrana zájmů je realizována nejen prostřednictvím hmotně právních předpisů, ale rovněž prostřednictvím předpisů procesních. Dle znění ustanovení § 474 ZŘS, souhrnně označeného jako Úkoly soudu při péči o nezletilé²⁰⁴, je soud povinen vést rodiče nezletilého k nalezení smírného řešení, kdy pro dosažení tohoto cíle je soud oprávněn naříditi rodičům na dobu nejvýše 3 měsíců povinnost účastnit se mimosoudního smírního či mediačního jednání nebo rodinné terapie, eventuálně jim naříditi setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru psychoterapie. V daném případě jde o tzv. mimosoudní prostředky ochrany nezletilých, kdy soud může rodičům uložit využití i jiných forem odborné pomoci, než je mezi širší veřejností známá mediace podle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o mediaci).²⁰⁵ Pokud splnění této povinnosti bylo úspěšné a mediační či smírní jednání nebo rodinná terapie naplnily svůj účel, mohou rodiče následně v souladu s ustanovením § 10 ZŘS uzavřít o předmětu řízení dohodu, o níž soud sepíše protokol.²⁰⁶ Předmět řízení v kontextu dohody však zákonodárce nepojímá procesně, ale hmotněprávně, neboť se jedná o dohodu, která stojí až na samém konci

---

²⁰³ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, k § 8.

²⁰⁴ Srov. POLÁK, Vladimír. Možnosti interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé děti. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 7, s. 8–16.

²⁰⁵ LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

²⁰⁶ SPURNÁ, Kristýna in: WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZÁHRADNÍKOVÁ, Radka aj. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

řízení a jejímž cílem je upravit vzájemná práva a povinnosti ve věci, která byla vymezena v návrhu na zahájení řízení či v usnesení soudu o zahájení řízení. Přílehlavým příkladem je dohoda o výchově nezletilého dítěte či dohoda o styku s nezletilým dítětem. Soud dohodu rozsudkem schválí, jestliže po provedeném dokazování dospěje k závěru, že obsah dohody je v zájmu nezletilého dítěte. Soud není v žádném případě povinen dohodu schválit pouze z důvodu, že se rodiče na jejím obsahu dohodli, ačkoli dospěje k závěru, že odporuje zájmům nezletilého.²⁰⁷

Dle ustanovení § 474 odst. 2 ZŘS platí, že soud v rámci řízení vede rodiče, popřípadě poručníky nezletilých, k řádnému plnění povinností při péči o nezletilého a správě jeho majetkových záležitostí. Vyřizuje podněty a upozornění týkající se péče o nezletilého a činí vhodná opatření. V kontextu práce je vhodné příkladem uvést modifikace rodičovské odpovědnosti, svěření dítěte do péče jiné osoby, nařízení ústavní výchovy apod. Jaké konkrétní opatření soud zvolí, záleží vždy na okolnostech každého případu. O vhodnosti a účelnosti navržených nebo zamýšlených opatření soud zpravidla zjistí názor OSPOD, který je v těchto případech nejlépe obeznámen se situací. Ačkoli soud z názoru OSPOD vychází, nemělo by se jednat o důkaz jediný, ale v souladu se zásadou vyšetřovací, která ovládá nesporná řízení, je soud povinen provést také jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu. Zvolené opatření musí být vedeno snahou chránit zájmy dítěte. K zásahu ze strany soudu může dojít pouze tehdy, není-li péče o dítě zajištěna ze strany osob, které jsou za ni odpovědné.²⁰⁸

6.7. Rozhodnutí

Ze znění ustanovení § 471 odst. 1 ZŘS je zřejmé, že rozhodnutí, kterým soud ve věci samé rozhoduje, má formu rozsudku, bez ohledu na konkrétní předmět tohoto druhu řízení. Nutno upozornit na zvláštní poučovací povinnost soudu v případě řízení, jejich předmětem je úprava styku s dítětem, péče o nezletilé dítě či navrácení nezletilého dítěte v případech mezinárodních únosů dětí. V případě těchto řízení stihá soud vůči účastníkům řízení speciální poučovací povinnost o možnosti a způsobech výkonů těchto rozhodnutí, které mohou mít dle ustanovení § 502 a násl. ZŘS formu ukládání pokut až do výše 50.000,- Kč. Pokuty mohou být ukládány

---

²⁰⁷ STAVINHOVÁ, Jaruška in: LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

²⁰⁸ MACKOVÁ, Alena; MUZIKÁŘ, Ladislav aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016. 864 s. ISBN: 978-80-7502-122-9.

opětovně. Dále je možné nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin, stanovit plán navykacího režimu či uložit povinnosti osobám, mezi kterými má být styk realizován. Může jít o povinnost, aby jej osoby vykonávaly pod dohledem OSPOD, aby se osoba povinná setkala s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie a v krajních případech může soud přistoupit až k odnětí dítěte.²⁰⁹

Závažnost a významnost řízení ve věcech péče soudu o nezletilé se dále promítá do předběžné vykonatelnosti některých rozsudků, která spočívá v situaci, že vykonatelnost vydaného rozsudku nastane dříve, než samotný rozsudek nabyde právní moci. Jedná se o případy, v nichž se do popředí dostává naléhavost splnění účelu daného řízení. Ve smyslu ustanovení § 473 ZŘS půjde o rozsudky odsuzující k plnění výživného a dále o rozsudky, jimiž se prodlužuje doba trvání výchovného opatření, kterým bylo dítě dočasně odňato z péče rodičů nebo jiné fyzické osoby. Nutno dodat, že předběžně vykonatelné rozsudky neřeší s konečnou platností to, zda uplatněný nárok je, či není opodstatněný. Jde toliko o prozatímní úpravu poměrů mezi účastníky, kteří si musejí být vědomi toho, že v případě odlišného meritorního rozhodnutí nebudou oprávněni nadále setrvávat na v předběžném opatření rozhodnutém.²¹⁰

---

²⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, aj. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 384 s. ISBN 978-80-7400-594-7.

²¹⁰ SVOBODA, Karel; SMOLÍK Petr aj. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 2013. 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.

7. Svěření dítěte do péče jiné osoby

7.1. Pojem a prameny

Dle důvodové zprávy jde v případě svěření dítěte do péče jiné osoby (dále také svěřenectví), o institut náhradní rodinné péče, jehož účelem je výkon osobní péče o dítě osobou odlišnou od rodiče, poručníka či pěstouna, a to v případě, že tato péče nemůže být, ať už z objektivních nebo subjektivních důvodů, zajištěna rodičem, popřípadě poručníkem. Vzhledem k péči poskytované dítěti v přirozeném rodinném prostředí, se jedná o péči subsidiární.²¹¹

ZOR ve znění účinném do 31. 12. 2013 institut svěřenectví upravoval v ustanovení § 45 následovně: „*Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí.*“²¹² Setkáváme se zde s terminologickou změnou. Zatímco ZOR hovořil o svěření dítěte do výchovy, užívá občanský zákoník termínu svěření dítěte do péče. V ZOR zákonodárce tyto termíny bez hlubšího významu zaměňoval. V případě občanského zákoníku již dbá o to, aby své místo nacházely pouze tam, kde je jich vzhledem k obsahu a smyslu znění zákona třeba. Termínem *péče*, je třeba rozumět výkon osobní, každodenní péče, zahrnující jak péči o zdraví, tak tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte, který směřuje především k rozhodování věcí týkající se osobní péče o dítě a zajištění organizace jeho běžných záležitostí. Tato denní péče zakládá osobní vztah mezi dítětem a pečující osobou a udává směr citové orientaci dítěte. Oproti tomu termín *výchova*, znamená ovlivňování dítěte v nejširším slova smyslu, jeho směřování, zajištění jeho rozvoje nad rámec výkonu osobní péče. *Výchova* v tomto významu zůstala po rekodifikaci soukromého práva zachována pouze v případě svěření dítěte do ústavní výchovy dle § 971 an.²¹³

V rozhodnutí ze dne 13. března 1968, sp. zn. 1 Cz 12/68, vyslovil Nejvyšší soud závěr, dle kterého svěření nezletilého do *výchovy* jiného občana než rodiče, je výjimkou ze zásady, že *výchova* nezletilého je úkolem jeho rodičů. Proto musí být rozhodnutí o svěření vždy opřeno o

---

²¹¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²¹² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

²¹³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 141. ISBN 80-7179-182-2.

pečlivé a spolehlivé objasnění těch okolností, které svědčí pro závěr, že žádný z rodičů není schopen náležitým způsobem řádnou výchovu dítěti zajistit. Tvrdí-li rodiče, že jim v osobní péči o dítě brání jejich zdravotní stav, jde o odbornou otázku, jejíž posouzení vyžaduje součinnost znalce.²¹⁴

Do odstavce druhého ustanovení § 953 zákonodárce zakotvil, že svěřením dítěte do osobní péče jiné osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení a současně má tato přednost před péčí v ústavní výchově. Ačkoli o každé z těchto jiných forem péče o dítě bude v následujících kapitolách pojednáno podrobněji, mám za to, že je účelné uvést alespoň základní rozdíly mezi svěřenectvím, dalšími formami náhradní rodinné péče a osvojením. Cílem je především poukázat na důvody, které zákonodárce vedly k zakotvení svěřenectví, jakožto samostatné formy jiné péče o dítě do občanského zákoníku.

7.1.1. Svěřením dítěte do péče jiné osoby versus pěstounská a předpěstounská péče

Rozdíl mezi oběma formami péče o nezletilé dítě spočívá předně v osobě, které je povinnost zabezpečit naplnění potřeb nezletilého dítěte svěřena. Má se za to, že v nejlepším zájmu dítěte je, aby v případě, že o něho nemohou osobně pečovat jeho rodiče či poručník, byla péče o něj zajištěna ze strany osob mu nejbližších, nejlépe jiným členem rodiny, eventuálně osobou rodině či dítěti blízkou, k níž dítě chová kladný vztah. Nezletilý si tímto snáze uchová vazbu na jeho přirozené prostředí, čímž se snižuje nebezpečí odcizení a psychická zátěž, kterou vytržení z jeho přirozeného prostředí přináší.

Další významnou odlišností je předpokládaná doba trvání přijetí dítěte do svěřenectví. Zatímco u této jiné formy péče o dítě se předpokládá krátkodobé, dočasné řešení nastalé situace, má se u pěstounské péče za to, že jde o řešení déletrvajícího charakteru, neboť je nepravděpodobné, že by se situace v přirozené rodině v několikátýdenním horizontu radikálně změnila.²¹⁵ Toto dělicí kritérium však plně neodpovídá názoru některých právních teoretiků, jak bude uvedeno v souvislosti s charakteristikou pěstounské péče.

---

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1968, sp. zn. 1 Cz 12/68.

²¹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

Podstatným, avšak diskuzi vyvolávajícím rozdílem, je dále způsob financování obou těchto forem péče. Pěstounská a předpěstounská péče je podporována státem prostřednictvím pravidelných měsíčních dávek upravených zákonem OSPOD v ustanoveních § 47e an. Svěřenectví se ze strany státu žádné takové podpory nedostává.²¹⁶ S tímto úzce souvisí také problematika hrazení výživného povinnými osobami. V případě svěření je výživné hrazeno rodiči, případně jinými výživou povinnými osobami přímo k rukám pečující osoby, která je ve smyslu ustanovení § 956 odst. 1 a 2 nadána právem výživné svým jménem pro dítě vymáhat. Oproti tomu pro pěstouny je situace jednodušší v tom, že je na státu samotném, aby výživné od osob výživou povinných vymohl a prostřednictvím legální cesse v podobě pěstounských dávek pěstounům pravidelně vyplácel.

V neposlední řadě nalezneme rozdíl také co do způsobu vymezení práv a povinností pečující osoby. Zatímco ustanovení § 45 odst. 3 ZOR hovořilo pouze o tom, že při rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, vymezí rozsah jejich práv a povinností vůči nezletilému dítěti soud,²¹⁷ pozn. nebylo však v pravomoci soudu založit mezi pečující osobou a dítětem vyživovací povinnost,²¹⁸ je v případě ustanovení § 955 zákonodárcem stanoveno, že nevymezí-li práva a povinnosti pečující osoby soud jinak, použijí se přiměřeně ustanovení o pěstounství. Předmětné ustanovení přineslo jisté ulehčení opatrovnickým soudcům, neboť se jedná o záruku zákonnosti těch rozhodnutí, v nichž práva a povinnosti pečující osoby opomenou vymezit.

Pravomoc soudu rozhodnout o svěření dítěte do péče jiné osoby, je významně limitována ustanovením § 957. Dle tohoto ustanovení platí, že v případech, v nichž není možné uložit rodičům nebo ostatním příbuzným vyživovací povinnost, ustanovení upravující institut svěření se nepoužijí. Dle mého názoru není toto ustanovení v právním státě žádoucí. Zejména v případech, kdy osoby příbuzné, dítěti či rodině blízké, by se péče o dítě rády ujaly, aniž by výživné po osobách k němu povinných požadovaly. V těchto případech, se jistě nabízí možnost přijmout dítě do pěstounské péče. Institut pěstounství je však spjat s řadou veřejnoprávních povinností kladených na pěstouny zákonem OSPOD. Tyto zvýšené nároky mohou vhodné osoby od přijetí dítěte do své

---

²¹⁶ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 227. ISBN 80-7179-182-2. srov. KRÍSTEK, Adam. Nárok na dávky pěstounské péče při svěření dítěte do péče jiného člověka s odkazem pouze na § 953 OZ (2.) *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 4, s. 7–11.

²¹⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013.

²¹⁸ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 227. ISBN 80-7179-182-2.

péče odradit. V řadě případů pak osoby příbuzné, dítěti či rodině blízké, které by se rády péče o dítě ujaly sami nemají dostatečné prostředky, aby dítě, byť na přechodnou dobu, do své péče přijaly a současně není možné od osob povinných tohoto vymoci. Stát v těchto případech nedisponuje žádným titulem, na základě kterého, by těmto osobám v péči o dítě finančně pomohl. Potřebné děti jsou proto svěřovány do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, eventuálně do výchovy ústavních zařízení do doby, než bude otázka jejich péče vyřešena příznivějším způsobem. Dle mého názoru se z důvodů nyní představených nejedná o účelné a k právům osob šetrné ustanovení. V jeho důsledku je hodnota mezilidských vztahů a příznivá budoucnost dítěte v jeho neprospěch poměřována s účelností a efektivností využití finančních prostředků ze státního rozpočtu. K tomu by v moderních demokratických státech s důrazem kladeným na zachovávání základních lidských práv a svobod nemělo docházet.

7.1.2. Svěření dítěte do péče jiné osoby versus osvojení

Zásadní rozdíl, který lze v případě svěření dítěte do péče jiné osoby a osvojení spatřovat, spočívá ve statusové změně v postavení nezletilého. Je-li dítě osvojeno, ztrácí vazby na původní rodinu, stává se dítětem osvojitele a přebírá jeho příjmení. V případě svěřenectví k žádné statusové změně dítěte nedochází. Dítě je i nadále dítětem svých biologických rodičů.

Ustanovení, které nelze v této souvislosti opomenout, je § 822 odst. 1 a 2, který zakotvuje, že ačkoli nastala některá z okolností, v důsledku, které není k osvojení dítěte třeba souhlasu rodiče, nelze o osvojení kladně rozhodnout, je-li tu některá z osob blízkých příbuzných dítěte, která je ochotna a schopna o něj pečovat a učiní v tomto smyslu soudu návrh. Soud jí svěří dítě do péče, dospěje-li k závěru, že její péče je v souladu se zájmy dítěte a je-li zjevné, že je schopna o něj pečovat. Z citovaného vyplývá, že v případě, že některá z osob blízkých příbuzných podá soudu takovýto návrh, nebude soud moci o osvojení dítěte rozhodnout dříve, než se vypořádá s podaným návrhem. K tomuto shodně ustanovení § 831 zakotvuje, že podá-li osoba, která tvrdí, že je blízkým příbuzným dítěte, návrh na jeho svěření do péče dle ustanovení § 953 an., nelze o osvojení rozhodnout, dokud o návrhu nebude soudem rozhodnuto. Vždy půjde o významné rozhodnutí soudu, kdy se bude důkazní řízení zaměřovat především na zkoumání poměrů v přirozené rodině, na stupeň příbuzenství, na vztahy k rodičům, na dosavadní zájem této osoby o dítě, dále také na péči o vlastní děti a úspěšnost jejich výchovy, na vnitřní motivy vedoucí k péči o nezletilého,

zdravotní stav, popř. bezúhonnost, dále způsob jejich dosavadního života apod.²¹⁹ Z citovaných ustanovení je zjevná vůle zákonodárce o naplnění nejlepšího zájmu dítěte spočívajícím v zachování širších rodinných vazeb, nemůže-li být péče o dítě zajištěna samotnými rodiči.

7.1.3. Svěření dítěte do péče jiné osoby versus ústavní výchova

Již ze systematického zařazení ústavní výchovy v rámci jiných forem péče o dítě do občanského zákoníku, jakožto poslední možné alternativy, je zjevné, že jde o řešení *ultima ratio*. Ústavní výchova je předmětem úpravy ustanovení § 971 an., a dále také zákona č. 109/2012 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o výkonu ústavní výchovy). Jak již shodně normoval ZOR, soud je oprávněn rozhodnout o svěření dítěte do ústavní výchovy pouze za zákonem stanovených podmínek. Současně je povinen uvážit, není-li možné svěřit dítě do některé z jiných individuálních forem péče, přičemž se touto individuální formou rozumí také péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.²²⁰

Jak již bylo výše zmíněno, užívá zákonodárce v souvislosti s formou péče představující řešení *ultima ratio* termínu *výchova*, namísto *péče*. Je tomu z důvodu, že ústavní zařízení, jemuž je současně svěřeno větší množství nezletilých, není schopno zajistit prostřednictvím svých vychovatelů natolik individuální přístup, aby mohlo být uvažováno o každodenní osobní starostlivosti pojící se s ostatními jinými formami péče o dítě. Smyslem jejich zřízení je zabezpečit řádnou výchovu nezletilců, ve smyslu jejich správného budoucího nasměrování a současně potřebnou ochranu před působením negativních vlivů, kterým byly v prostředích, z nichž byly vyňaty, vystaveny.²²¹

---

²¹⁹ NOVÁ, Hana in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²²⁰ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²²¹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 711. ISBN 978-80-7478-477-4.

7.2. Předpoklady svěřeni dítěte do péče jiné osoby

Ustanovení § 953 odst. 1 zakotvuje, že soud může prostřednictvím svého rozhodnutí svěřit dítě do péče jiné osoby tehdy, nemůže-li o dítě pečovat žádný z rodičů ani poručník a současně se musí jednat o rozhodnutí, které bude v souladu se zájmy tohoto dítěte.

7.2.1. Osobní péče o dítě není zajištěna ani jedním z rodičů ani poručníkem

Osobní péče o dítě není zajištěna v případech, kdy ať už rodiče, ačkoli jsou nadále nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti či osoba poručníka, nemohou osobní péči dítěti zajistit.²²² Důvody této neschopnosti mohou být povahy subjektivní (spočívající v neschopnosti se o dítě postarat) nebo objektivní (spočívající v nemožnosti se o dítě postarat). V rozhodnutí ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. Cpj 49/76 vyslovalo kolegium Nejvyššího soudu závěr, dle kterého případ svěřeni dítěte do výchovy jiné osoby než rodiče, je opatření zcela výjimečné, k jehož uloženi lze přistoupit pouze tehdy, není-li tu žádný z rodičů, který by byl schopen řádnou výchovu dítěti zabezpečit. Důvody, pro které výchova dítěte rodiči neplní svůj účel mohou být přitom různé. Mohou spočívat jak v subjektivních okolnostech, tak objektivních skutečnostech. Subjektivní skutečnost záleží zejména v nedostatečných výchovných schopnostech, nevyhovující péči a současně zájmu o dítě či v nevhodném výchovném příkladu. Oproti tomu příkladem objektivní příčiny je vážné onemocnění pečujícího rodiče a jeho dočasná hospitalizace nebo případ, kdy pečující rodič dosud studuje či dlouhodobě pobývá v zahraničí. Nicméně svěřit dítě do péče jiné osoby z těchto objektivních příčin je soud oprávněn pouze tehdy, pokud po náležitém zjištění a zhodnocení všech relevantních skutečností dospěje k závěru, že objektivní důvod se zakládá na pravdivých tvrzeních.²²³

Nyní citované je potvrzením již dříve vysloveného závěru Nejvyššího soudu z roku 1968, sp. zn. 1 Cz 12/68, dle kterého je-li v řízení tvrzeno, že výchově nezletilého dítěte jedním z rodičů brání závadný zdravotní stav, jde o odbornou otázku, jejíž posouzení vyžaduje součinnost soudu se znalcem.²²⁴

---

²²² RADVANOVÁ, Senta in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 306 s. ISBN 978-80-7357-466-6.

²²³ Rozhodnutí kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. 25 Cpj 49/76.

²²⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1968, sp. zn. 1 Cz 12/68.

O situaci, kdy o dítě nebude moci osobně pečovat ani soudem jmenovaný poručník, půjde zejména tehdy, kdy soud nenalezl vhodnou osobu, která by byla způsobilá a současně ochotná se jak osobní, tak právní ochrany nad dítětem ujmout. Do funkce proto povolá OSPOD či osobu, která bude způsobilá zajistit dítěti právní ochranu, avšak již nebude ochotna nebo schopna zajistit také osobní péči o něj.²²⁵

7.2.2. Soulad se zájmy dítěte

Není třeba opakovat, že v nejlepším zájmu dítěte je, aby vyrůstalo ve funkčním, harmonickém rodinném prostředí. Je proto povinností soudu, aby dříve, než svým rozhodnutím vytrhne dítě z jeho více či méně fungujícího, avšak přirozeného prostředí, učinil vše možné k napravení situace v ní, a to za pomoci méně invazivních forem rozhodnutí. Vždy je třeba, aby zvolený způsob intervence byl přiměřený a přišel v co nejúžší časové návaznosti na okamžik vzniku krizové situace. Jedině tak je možno dítěti a současně jeho rodině účinně pomoci. Smyslem zásahu je jednak ochránit dítě, ale na druhé straně také stimulovat rodiče k činnosti, která by situaci v rodině urovnala. Dosáhnou-li nevyhovující poměry v rodině takové intenzity, kdy soudu nezbyde, než dítě z péče rodičů odebrat, je na místě intenzivní práce s rodinou, zejména prostřednictvím aktivit zajišťovaných OSPOD ve spolupráci s dalšími státními i nestátními subjekty.²²⁶ Jedná se o tzv. sanaci rodiny, jejímž cílem je, učinit vše potřebné, aby mohlo být dítě co nejrychleji navraceno do jeho přirozeného prostředí a vazby mezi ním, jeho rodiči a sourozenci byly zachovány, respektive znovunavázány a prohloubeny.²²⁷

K tomu Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/2007, judikoval, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, a proto se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu, nemůže sama o sobě odůvodňovat jeho násilné

---

²²⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. FRINTA, Ondřej in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 646. ISBN 978-80-7478-477-4.

²²⁶ Srov. POLÁK, Vladimír. Možnosti interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé děti. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 7, s. 8–16.

²²⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 670. ISBN 978-80-7478-477-4.

odnětí biologickým rodičům. Zásah do práva rodičů těšit se rodinnému životu se svým dítětem musí být nadto ještě "nezbytný". Jakmile je prokázána existence rodinného vztahu, musí orgány veřejné moci v zásadě jednat způsobem, aby se tento vztah mohl rozvíjet a přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem. Svěření dítěte do péče jiné osoby proto bude v souladu s jeho zájmem především tehdy, bude-li mít soud za to, že tato osoba, s ohledem na vzájemně vybudovanou citovou vazbu mezi ní a dítětem, zajistí jeho řádnou péči a výchovu, která bude adekvátní substitucí péče o dítě v jeho přirozené rodině.²²⁸

V nálezu pozdějším, ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/15, Ústavní soud upřesnil, že nejlepší zájem dítěte nelze zúžit jen na stránku jeho materiálního zajištění, ale je třeba jej vnímat jako výsledek poměrování materiálních a nemateriálních hodnot. Současně při tomto poměrování nelze odhlížet od práva rodiče na ovlivňování hodnotové výchovy svého dítěte.²²⁹

Důvod, proč výklad pojmu *zájem dítěte* nenalezneme ani v Úmluvě o právech dítěte ani Listině, je třeba spatřovat mimo jiné v tom, že každé dítě je osobností s vlastními zájmy, schopnostmi a potřebami, které se v závislosti na osobnosti každého z nich liší. Neexistuje tudíž žádná obecně platná definice či obecně platné pravidlo, přesně určující, v jakém okamžiku je již namíste dítě svěřit do péče jiné osoby. Současné pojetí náhradní rodinné péče ponechává na soudech a dalších orgánech, aby v každém jednotlivém případě tomuto neurčitému právnímu pojmu, stanovily konkrétní obsah s ohledem na jedinečnost dítěte, o němž je rozhodováno. Co je v zájmu nezletilého, je třeba posuzovat s ohledem na jeho aspekt medicínský, sociální, náboženský a etický.²³⁰

7.3. Osoba, do jejíž péče je dítě svěřeno

Dle znění ustanovení § 954 odst. 1 a 2 platí, že pečující osoba musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče. Ujala-li se osobní péče o něj osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.

Na osobu, do jejíž osobní péče smí být dítě svěřeno, je v souladu s citovaným zákonem kladena trojice požadavků, které musí být splněny kumulativně. Předně musí pečující osoba skýtat

---

²²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/2007, bod, 32.

²²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/15, bod 35.

²³⁰ MILLEROVÁ, Markéta in: RADVANOVÁ, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

záruky řádné péče. Důvodová zpráva toto konkretizuje způsobem, že pečující osobou se může stát pouze taková osoba, která způsobem svého života a osobními schopnostmi zaručuje, že bude o dítě řádně pečovat a tato její péče bude svěřenému dítěti ku prospěchu. Osoba musí být současně bezúhonná a morálně způsobilá.²³¹

Požadavku nezbytného bydliště na území České republiky nelze rozumět, že by osoba pečující nemohla mít současně bydliště i v jiném státě či musela být nutně občanem České republiky. Smyslem tohoto požadavku je, aby pečující osoba byla na území České republiky trvale usazena a předešlo se nebezpečí přemístování svěřeného dítěte z území jednoho státu do jiného.²³² Tato podmínka současně vyplývá z účelu institutu svěřenectví, když důsledkem rozhodnutí o něm není statusová změna v postavení dítěte, ale zajištění osobní péče o něj. Rodič i nadále zůstává právně spojen se svým dítětem a předpokládá se, že bude po dobu svěřenectví vykonávat právo styku s ním. Nelze proto připustit, aby bylo dítě přemístěno za hranice České republiky a tímto znesnadněn pravidelný osobní styk s ním.²³³

K termínu *bydliště* či *obvyklé bydliště* je vhodné upozornit na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud uzavřel, že důraz kladený soudy na zkoumání konkrétních skutkových okolností v každém jednotlivém případě vystihuje povahu *obvyklého bydliště*. *Obvyklé bydliště* je konceptem prvořadě skutkovým, faktickým a nikoli právním, oproti termínu *trvalé bydliště*, které plní v první řadě funkci evidenční, a který se proto nemusí shodovat s bydlištěm skutečným. Příhodnější by proto bylo užití termínu *obvyklý pobyt*, neboť lépe vystihuje autonomní povahu tohoto ukazatele. *Obvyklý pobyt* je místem, v němž má osoba těžiště svého života.²³⁴ V rozhodnutí, které po tomto následovalo, ze dne 5. června 2013, sp. zn. 21 Cdo 2394/2012 Nejvyšší soud svůj závěr doplnil. Uvedl, že na to, kde má fyzická osoba bydliště, nemají vliv okolnosti dočasné povahy, jako jsou například léčebný pobyt ve zdravotnickém zařízení, pobyt v místě studia nebo výkonu zaměstnání, ale že pro bydliště fyzické osoby je charakteristické, že zde má svůj byt nebo dům, že tam s ní pobývá její rodina,

---

²³¹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²³² ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²³³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²³⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011.

eventuálně jiní příslušníci její domácnosti, tedy že je v místě svého bydliště natolik integrována, že toto místo vnímá jako svůj domov.²³⁵

K odstavci druhému ustanovení § 954 je vhodné doplnit, že se jeví jako zcela legitimní požadavek zákonodárce, aby v případě, že je tu osoba příbuzná či dítěti blízká, s níž má dítě vybudován citový vztah, byl nezletilý přednostně svěřen do její péče. Důvod je třeba spatřovat v požadavku na eliminaci psychické zátěže spočívající ve vytržení dítěte z přirozeného prostředí a současně zabránění zpřetrhání vazeb mezi ním, rodinou a osobami mu blízkými. To však soud v žádném případě nezbavuje povinnosti podrobně zkoumat, zda je péče takovéto osoby skutečně v souladu se zájmy nezletilého, neboť i péče osoby příbuzné či rodinně blízké může v důsledku skýtat řadu rizik. Tato rizika mohou spočívat například v opakování nevhodné péče z důvodu stejných vzorců chování, v nedostatečných výchovných schopnostech, v nedostatku síly a zdraví, v narušených vztazích v širší rodině, v nebezpečí zatajování zásadních informací o dítěti z důvodu obavy z jeho odebrání apod.²³⁶ V důsledku je tedy nezbytné opatřit a následně posoudit konkrétní okolnosti každého případu v komplexu a až po jejich důsledném posouzení zvolit pro dítě způsob řešení nejlépe odpovídající jeho zájmu.

7.4. Faktické ujmoutí se péče o dítě, § 15 zákona OSPOD

Zvolil-li zákonodárce znění ustanovení § 954 odst. 2 v podobě: „*Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká*“ je zřejmé, že jím předpokládal, že se nezletilé dítě v péči fyzické osoby odlišné od rodiče bude v některých případech nacházet již v době před vydáním rozhodnutí opatrovnickým soudem. Tomuto ustanovení odpovídá § 15 odst. 1 zákona OSPOD, dle kterého: „*Ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace, je obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči; při zajištění této péče dá zpravidla přednost příbuznému dítěti. O uvedeném opatření obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad s rozšířenou působností.*“²³⁷ Povinnost zajistit dítěti neodkladnou péči v případě, že se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku a rozumové vyspělosti, stíhá obecní úřad obce, v jehož obvodu se dítě nachází. Tato neodkladná péče může spočívat například v jeho

---

²³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2013, sp. zn. 21 Cdo 2394/2012.

²³⁶ NADAČNÍ FOND J&T. Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte [online]. nadacnifondjt.cz, 21. června 2017 [cit. 14. listopadu 2018]. Dostupné na: <<https://www.nadacejt.cz/nahradni-rodinna-pece-k2.html>>.

²³⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 15 odst. 1.

dočasném předání do péče příbuzného, osoby blízké dítěti či rodině nebo jiné důvěryhodné osoby. Povinnost zajistit péči stíhá každý obecní úřad, nikoliv pouze obecní úřad obce s rozšířenou působností. O deklaraci faktického stavu svěřeni dítěte do péče takovéto osoby, rozhodne soud, který je povinen posoudit, zda skutečně skýtá záruky řádné péče a je v zájmu dítěte, aby v její péči setrvalo.²³⁸ Opatrovnické soudy rozhodují na základě informací jim poskytnutých v důsledku informační povinnosti zakotvené v § 10a odst. 2 zákona ODPOD. Tato povinnost stíhá všechny osoby, které se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, avšak bez rozhodnutí příslušného orgánu, převzaly dítě do své faktické péče, s úmyslem o něj trvale pečovat. Tímto má být zaručeno, že opatrovnické soudy nebudou pouze pasivně potvrzovat faktický stav, ale o věci na základě dostatečně zjištěného skutkové stavu odpovědně rozhodnou. Nastolený faktický stav totiž nemusí být vždy ku prospěchu dítěte.²³⁹

7.5. Práva a povinnosti pečující osoby

Dle ustanovení § 955 platí, že povinnosti a práva pečující osoby vymezí soud, jinak se přiměřeně použijí ustanovení o pěstounství. Je ponecháno na úvaze soudu, zda v rámci rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče jiné osoby než rodiče, speciálně upraví její práva a povinnosti. V případě, že tak neučiní, je zřejmé, že to individuální okolnosti případu nevyžadují a postačí přiměřené užití ustanovení o právech a povinnostech pěstouna ve smyslu § 966 an.²⁴⁰ Soud však není oprávněn založit mezi pečující osobou a dítětem vyživovací povinnost. Vyživovací závazek k dítěti musí pečující osobě vyplývat *ex lege* v důsledku příbuzenství v přímé linii. V ostatních případech stíhá rodiče, případně jinou osobu příbuznou v linii přímé v důsledku znění ustanovení § 910 an., která bude povinna výživné hradit k rukám pečující osoby.²⁴¹

V rozhodnutí ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. Cpj 49/76, vyslovilo kolegium Nejvyššího soudu závěr, kterým rozhodovací praxi soudů v oblasti vymezování práv a povinností osob, do jejichž péče bylo dítě svěřeno, shrnuje. Z jeho znění vyplývá, že ve většině případů soudy práva a povinnosti pečujících osob nijak konkrétně nevymezují. V případech, kdy některé soudy ke snaze o jejich vymezení přece jen přistoupí, jde mnohdy o velmi obecné formulace, které neodpovídají

---

²³⁸ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

²³⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s. ISBN 80-7179-182-2.

cílům vyslovenému zákonodárcem v ustanovení § 45 odst. 1 ZOR. Obecné soudy si přitom vůbec neuvědomují, že při neúplném vymezení těchto práv a povinností dochází ke kolizi mezi právy a povinnostmi pečujících osob a rodičů. Smyslem ustanovení § 45 odst. 1 ZOR je, aby pečující osobě byla konkrétním rozhodnutím zabezpečena práva související s výchovou dítěte a dále práva potřebná k obstarávání běžných záležitostí dítěte, která nevyhnutelně s jeho výchovou souvisejí. Přitom je možné svěřit pečující osobě také práva, která by jinak náležela rodičům dítěte, a to s přihlédnutím na shledané nedostatky ve výkonu rodičovské zodpovědnosti a na důvody, pro které soud ke svěřeni dítěte do péče jiné osoby přistoupil.²⁴²

V případě, že soud prostřednictvím svého rozhodnutí ke svěřeni dítěte do péče jiné osoby přistoupí, dochází jeho prostřednictvím k faktickému omezení rodičovské odpovědnosti a není již na místě úvaha o jejím omezení nebo omezení jejího výkonu prostřednictvím samostatného rozhodnutí soudu. Ačkoli zákon výslovně nehovoří o právu rodiče na styk se svým dítětem, z povahy institutu svěřenectví vyplývá, že v případě, že rodič nemůže o své dítě osobně pečovat, představuje výkon práva na styk vlastně jedinou možnost, jak fakticky realizovat své rodičovství a vztah se svým dítětem rozvíjet. Pokud tedy soud nerozhodne jinak, má pečující osoba zásadně povinnost styk rodiče s dítětem umožnit.²⁴³ Právní teoretička Zuklínová v této souvislosti upozorňuje, že upraví-li soud vymezení práv a povinností mezi pečující osobou a dítětem pouze odkazem na ustanovení o pěstounství, platí, že je vymezena oblast faktické péče o dítě, zatímco právní stránka, zahrnující zastupování dítěte, péči o jeho jmění apod., bude i nadále náležet rodičům, event. poručíkovi. Je proto na uvážení soudu, zda se s ohledem na okolnosti případu rozhodne i zajištění právní ochrany dítěte prostřednictvím svého rozhodnutí nějakým způsobem modifikovat.²⁴⁴

---

²⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. Cpj 49/76.

²⁴³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. BRUNCKO, Stanislav in: MELZER, Filip; TĚGL, Pavel aj. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

²⁴⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

7.6. Vyživovací povinnost rodičů a právo pečující osoby výživné vymáhat

Dle ustanovení § 956 odst. 1 a § 957 platí, že soud s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů stanoví rozsah vyživovací povinnosti a povinnost plnit ji do rukou pečující osoby, přičemž není-li možné uložit vyživovací povinnost rodičům nebo ostatním příbuzným, institut svěřenectví nelze užít. Jedná se o ustanovení speciální ve vztahu k obecným ustanovením o výživném, zakotvených v ustanoveních § 910 an.²⁴⁵

Ve vyspělých společnostech patří vzájemná vyživovací povinnost mezi jednotlivými členy rodiny mezi jejich základní povinnosti, která vyplývá z principu vzájemné solidarity. Tato povinnost má plnou oporu v morálních normách. Je-li dítě svěřeno do péče jiné osoby než rodiče, jedná se ve většině případů o osobu blízkou rodině a dítěti, nejčastěji o osobu prarodiče, zletilého sourozence apod. S ohledem na blízký vztah těchto osob a výše zmíněnou solidaritu, není tato jiná forma péče o dítě státem financována, jako je tomu například v případě pěstounství.²⁴⁶ Rodiče plní svou zákonnou vyživovací povinnost přímo do rukou pečující osoby, která je současně nadána právem s výživným hospodařit a současně také právem výživné vymáhat soudní cestou či podat trestní oznámení v důsledku podezření ze spáchání trestného činu zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v platném znění.²⁴⁷

Dle aktuálně platné a účinné právní úpravy nezaniká vyživovací povinnost rodičů k dětem z důvodu jejich svěřením do osobní péče jiné osoby. I nadále jsou tito povinni svoji vyživovací povinnost plnit, a to dle svých možností, schopností a majetkových poměrů, ve vazbě na odůvodněné potřeby dítěte, a to i přes skutečnost, že nejsou schopni zajistit osobní péči o něj. Určení konkrétní výše záleží vždy na uvážení soudu, který tak činí na základě obecných ustanovení

---

²⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²⁴⁶ Srov. KAVALÍR, Jakub. Právní úprava výživného mezi prarodiči a vnuky v novém občanském zákoníku. *Právo a rodina*. 2017, roč. 19, č. 2, s. 6–11.

²⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305–313. srov. Sněmovní tisk č. 118 – návrh zákona o náhradním výživném a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o náhradním výživném) a sněmovní tisk č. 126 – návrh zákona o zálohovaném výživném na nezaopatřené dítě a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o zálohovaném výživném). Vláda ani jeden z návrhů z důvodu jí tvrzené složitosti řešení dané problematiky nepodpořila. V podrobnostech: Poslanecké návrhy zákonů na náhradní výživné nezaopatřeným dětem. *Rodinné listy*. 2017, roč. 6, č. 4, s. 21–22.

o výživném, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.²⁴⁸ V případě, že rodiče nebudou moci své vyživovací povinnost dostát, přechází tato povinnost na další osoby ve smyslu ustanovení § 910, a to i přes to, že ustanovení § 956 jako o povinných osobách hovoří toliko o rodičích nezletilého.²⁴⁹

Příhodně se k této problematice vyjádřil i Ústavní soud v usnesení ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 592/15. V souzené věci klíčovou otázkou bylo, zda aplikace institutu svěřeni dítěte do péče stěžovatelů (pozn. prarodičů nezletilého), nebránila skutečnost předpokládaná ustanovením § 957, tedy že rodičům nezletilého nebylo možné uložit vyživovací povinnost. Dle Ústavního soudu se touto otázkou obecné soudy zabývaly a dospěly k závěru, že i nadále trvá vyživovací povinnost rodičů nezletilého, a i kdyby tito nemohli své povinnosti dostát, mají tuto povinnost sami stěžovatelé, jako prarodiče nezletilého. K námitce stěžovatelů, že jim není jasné, na základě čeho, obecné soudy k závěru o přechodu vyživovací povinnosti dospěly, Ústavní soud doplnil, že vyživovací povinnost prvního a druhého stěžovatele k nezletilému plyne přímo ze zákona, konkrétně ustanovení § 910 odst. 1 a 2 a její přechod se opírá o tvrzení matky a stěžovatelů samotných o tom, že matka není schopna této povinnosti dostát. Obecné soudy tedy zcela přiléhavě uzavřely, že finanční pomoc ve formě dávek pěstounské péče, by jen suplovala plnění vyživovací povinnosti rodičů, v tomto případě prarodičů, což není její účelem.²⁵⁰

K tomu také Okresní soud v Jičíně ve svém rozsudku ze dne 25. září 2014, sp. zn. 30 P 141/2010, vyslovil, že institut pěstounské péče nemůže být chápán jako řešení nepříznivé finanční situace pečující osoby, tím spíše v situaci, kdy výživa nezletilé je prostřednictvím invalidního důchodu matky, se kterým navrhovatelka (pozn. babička nezletilé), v plném rozsahu disponuje, dostatečně zajištěna. Pokud se navrhovatelka a její manžel osobně a finančně podílejí na péči o nezletilou a současně i matku této nezletilé, plní tím pouze svoji zákonnou vyživovací povinnost ve smyslu ustanovení § 910 odst. 3.²⁵¹

---

²⁴⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁴⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4. srov. PYTELA, David; PINKAVA, Kristýna. Výpočet výživného na zletilé a nezletilé dítě a podání návrhu. *Rodinné listy*. 2019, roč. 8, č. 1, s. 6–11.

²⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 592/15, bod 11.

²⁵¹ Rozsudek Okresního soudu v Jičíně ze dne 25. září 2014, sp. zn. 30 P 141/2010.

Ustanovení § 956 odst. 2 zakotvuje, že pečující osoba má právo výživné stanovené rodičům na dítě vymáhat, jakož i s výživným hospodařit v zájmu dítěte podle jeho potřeb a v souladu s jeho zájmy. Třeba doplnit, že pečující osoba je povinna vymáhat výživné svým vlastním jménem, a nikoli jménem nezletilého, neboť pečující osoba není jeho zákonným zástupcem, ale toliko osobou zajišťující osobní péči o něj. Současně se jedná o právo, které náleží pečující osobě *ex lege* a nemusí být soudem prostřednictvím rozhodnutí o svěření dítěte do péče zvlášť přiznáváno. Právním soudem dále je, rozhodnout o způsobu, jakým má pečující osoba s výživným nakládat, především určit, jaká část bude určena na spotřebu, a jaká bude dítěti spořena.²⁵²

Na druhé straně není důvodem pro upuštění od svěření, rozhodne-li se sama pečující osoba výživné nevymáhat, jak rozhodl Ústavní soud v nálezu ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. III. 592/15. *„Dovolávají-li se stěžovatelé (pozn. prarodiče nezletilého) práv dítěte zakotvených v Úmluvě, příčina toho, že potřeby nezletilého, jde-li o jeho mimoškolní a některé školní aktivity, nejsou dostatečně saturovány, neleží v daném okamžiku primárně na straně státu, ale tkví v počínání samotné rodiny, konkrétně v chování matky, která neplní svou vyživovací povinnost vůči nezletilému, a to zřejmě ani co do části soudem stanovené výše. Matka vyživovací povinnost neplní do rukou svých rodičů, kteří na ní plnění této povinnosti nevyžadují, resp. výživné nevymáhají, ač jsou k tomu oprávněni a za jimi popisované situace také povinni. K tomu možno dodat, že pomoc státu, předpokládaná čl. 27 odst. 3 Úmluvy, je-li sociální situace stěžovatelů skutečně tak tíživá, může mít i jinou podobu, než jsou jen dávky pěstounské péče.“*²⁵³

7.7. Svěření dítěte do péče jiné osoby na základě dohody rodičů a pečující osoby

Ustanovení § 881 zakotvuje tzv. soukromé pěstounství, když normuje, že péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jejích stránek, nebo dohled nad dítětem mohou rodiče svěřit jiné osobě, přičemž dohoda rodičů s ní se nemusí dotknout trvání ani rozsahu rodičovské odpovědnosti. Jedná se o možnost převzetí dítěte do osobní péče osobou odlišnou od rodiče k zajištění krátkodobé péče o něj například po dobu letních prázdnin či hospitalizace rodiče. Zákon nestanoví požadavky na formu dohody ani kritéria pro výběr osoby, která má péči zajistit.

---

²⁵² ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 592/15, bod 12.

Výběr vhodné osoby je odpovědností rodičů, jimž zůstává v plném rozsahu zachována jejich rodičovská odpovědnost.²⁵⁴ Povinnost rodičů o dítě osobně pečovat není totiž absolutní. Rodiče ji mohou svobodně, na základě dohody, svěřit jiné osobě či zařízení, a to v případech, kdy zásadně nejde o zásah do jejich rodičovské odpovědnosti. V případě modifikací jejího obsahu je nezbytná existence konstitutivního rozhodnutí soudu ve smyslu ustanovení § 865 an.²⁵⁵ S tímto se neztotožňuje řada odborníků, kteří s odkazem na ustanovení zákona č. 946/1811, obecný zákoník občanský, ve znění platném a účinném do 31. prosince 1965 (dále jen OZO), poukazují na již dříve zakotvené právo rodičů rozhodnout o svěření dítěte do tzv. *schovanství*, aniž by soud musel o tomto svěření samostatně rozhodovat. Spoluautor komentáře k zákonu OSPOD, Adam Křístek, proto ustanovení § 881 osobně hodnotí jako návrat k palčivým nedostatkům socialistického práva²⁵⁶ a jako odůvodnění odkazuje na znění § 186 OZO dle kterého platilo: „*Práva a povinnosti osvojitelů a osvojenců nelze vztahovati na děti, které byly vzaty jen ve schovanství. Toto schovanství je každému volným, chtějí-li však strany sjednati o něm smlouvu, musí tato býti, pokud mají býti schovancova práva ztenčena nebo témuž zvláštní závazky uloženy, soudně potvrzena. Na náhradu schovaneckých výloh nemají pěstounové nároku.*“²⁵⁷ Podle tohoto ustanovení byla osobní péče o dítě jinou osobou než rodičem, zakládána především smluvně, přičemž smlouva nevyžadovala písemnou formu. Soud ji deklaratorním rozsudkem schvaloval jen výjimečně.

V současnosti vydávaný rozsudek, kterým opatrovnický soud svěruje dítě do péče jiné osoby, má povahu konstitutivního rozhodnutí, které není pouhou procesněprávní skutečností, ale hmotněprávní skutečností, která zakládá, mění, ale také ruší soukromá práva a povinnosti. Jde o právotvorné rozhodnutí soudu s účinky *ex nunc*, tedy s následky působícími nikoli od počátku, ale až od okamžiku jeho vykonatelnosti, což je vzhledem k účelu daného ustanovení zcela nevyhovující.

---

²⁵⁴ BRUNCKO, Stanislav in: MELZER, Filip; TÉGL, Pavel aj. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. Srov. NADAČNÍ FOND J&T. Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte [online]. nadacnifondjt.cz, 21. června 2017 [cit. 14. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.nadacejt.cz/nahradni-rodinna-pece-k2.html>>.

²⁵⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 491. ISBN 978-80-7478-477-4.

²⁵⁶ KŘÍSTEK, Adam. O relativní nezávaznosti rozhodnutí civilního soudu o ústavní výchově nezletilých. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 24, č. 19, s. 671–682.

²⁵⁷ Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění zákona účinném do 31. prosince 1965, § 186.

8. Umístění dítěte do péče ASE (*L'aide sociale à l'enfance*)

Dříve než přistoupím ke konkrétním jiným formám forem péče o dítěte v právním řádu Francie, je vhodné učinit několik poznámek k umístění dítěte do péče orgánu ASE, jehož ekvivalent v českém právním řádu nenalezneme. Jedná se o soukromoprávní institut s výrazným veřejnoprávním charakterem, o jehož zřízení je za splnění zákonem stanovených podmínek oprávněn rozhodnout soudce pro nezletilé.

Předně je třeba zmínit, že se jedná o jedno z výchovných opatření, *De l'assistance éducative*, o kterém soudce pro nezletilé rozhoduje v případě vzešlé potřeby zajistit dítěti bezpečné zázemí a péči.²⁵⁸ Jelikož se jedná o správní orgán, který plní ve Francii obdobné funkce jako OSPOD, je užitému termínu „svěření do péče“ třeba rozumět ve smyslu svěření důvěry službě ASE v přijetí efektivního a zájmu nezletilého odpovídajícímu rozhodnutí o konkrétní jiné formě péče o nezletilého. Soudce pro nezletilé zde vychází z předpokladu, že služba ASE je oproti soudu podrobně seznámena s konkrétními okolnostmi případu, přičemž tyto informace získala nezprostředkovaně, prostřednictvím svých osobních zkušeností s prací s nezletilým a jeho rodinou a dále z provedených šetření.

Service de l'aide sociale à l'enfance je jednou z tzv. služeb každého departmentu²⁵⁹, která je za svou činnost odpovědná předsedovi rady tohoto departmentu, *le président du Conseil départemental*. Předmětem činnosti ASE je prostřednictvím sociálních opatření pomáhat nezletilým dětem a jejich rodinám, kteří na území departmentu žijí. Tato opatření jsou zaměřena jak na individuální, tak kolektivní podporu, pomoc a prevenci a současně také na boj s domácím násilím. Právní zakotvení ASE nalezneme v Knize druhé: Jiné formy pomoci a sociálních opatřeních, Hlavě druhé: Dětství, Kapitole první: ASE *Code de l'action sociale et des familles*.

Otázkou zůstává, co si lze pod svěřením dítěte do péče ASE v konkrétních případech představit, jak probíhá a co je jeho obsahem. Služba ASE za pomoci speciálně vyškoleného personálu, sestaveného ze sociálních pracovníků, na základě vlastních šetření, práce s rodinou a ohroženým dítětem, vyžádaných odborných zpráv posuzuje a hodnotí problematiku rodinná

---

²⁵⁸ Code civil, en version vigueur, article 375-3.

²⁵⁹ Ve smyslu čl. L123-1 Code de l'action sociale et familles jsou v každém departmentu zřizovány vyjma službu ASE dále také služba sociálních opatření (*le Service départemental d'action sociale*) a služba ochrany mateřství a dětství (*le Service de protection maternelle et infantile*), za jejichž chod, fungování a financování je odpovědný každý jednotlivý department.

prostředí a rozhoduje o přijetí konkrétního způsobu, jak péči o potřebné dítě zabezpečit a současně situaci v rodině napravit. Toto rozhodnutí může spočívat v některém z méně intervenujících způsobů zásahu do rodinného života, například v nařízení psychologických terapií, mediací, pravidelných návštěvách sociálního pracovníka v rodině, až k přijetí rozhodnutí o tzv. umístění dítěte, *Placement de l'enfant*. Rozhodnutí o umístění dítěte má za důsledek vytržení nezletilého z přirozené rodiny a jeho umístění do péče druhého rodiče, rodinného příslušníka, důvěryhodné třetí osoby, pěstounské péče či zařízení pro výkon ústavní výchovy. V případě, že je soudu z okolností zřejmé, že službě ASE poté, co mu bude dítě svěřeno, nezbyde než odejmout dítě z jeho přirozeného prostředí, stanoví rodičům četnost výkonu práva dítě navštěvovat a ubytovat v jejich domácnosti, popřípadě rozhodne o tom, že se výkon těchto práv dočasně pozastavuje. Současně rozhodne, že podmínky výkonu dalších jejich práv a povinností, jsou modifikovány v důsledku faktického omezení, k němuž došlo svěřením dítěte do péče ASE a jím přijatým rozhodnutím.²⁶⁰

Prostředkem ochrany, který francouzský zákonodárce na ochranu práv rodičů proti rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče ASE zakotvil, je právo rodičů písemně vyjádřit soudci své nesouhlasné stanovisko s přijatým rozhodnutím a současně právo navrhnout přijetí rozhodnutí jiného, které je dle jejich názoru pro ně a pro jejich dítě vhodnější.²⁶¹ V daném případě se nejedná o opravný prostředek, ale toliko o písemné vyjádření ve vztahu k přijatému rozhodnutí, které je příslušný soudce povinen uvážit, nicméně na svém rozhodnutí nemusí ničeho změnit. Obdobné právo je přiznáno rodičům dítěte svěřeného do péče ASE také v případech, kdy ASE již přistoupil k přijetí rozhodnutí o konkrétním umístění dítěte. V případě, že rodiče s přijatým rozhodnutím nesouhlasí, eventuálně mají za to, že byla nedostatečně zohledněna jejich práva na styk a ubytování dítěte, mají právo ve lhůtě čtyř týdnů ode dne doručení rozhodnutí přijatého předsedou rady ASE, vznést námitky. Tyto námitky ASE postoupí k rozhodnutí soudci pro nezletilé, který dítě do jeho péče svěřil. V případě, že rodiče námitky ve lhůtě nevznesou, má se za to, že s přijatým rozhodnutím o umístění dítěte souhlasí.²⁶²

ASE má vůči soudci pro nezletilé informační povinnost o průběhu výkonu rozhodnutí, které předseda rady ASE ohledně umístění dítěte přijal, resp. o skutečnostech týkající se fyzického a psychického zdraví dítěte, jeho vztahů s biologickou rodinou, včetně ochoty rodičů se službou ASE spolupracovat. Dále také o návrzích a zamýšlených změnách přijatého rozhodnutí z důvodu,

---

²⁶⁰ Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur, article L221-1, L223-3-1, L226-3.

²⁶¹ Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur, article L221-1, L223-3.

²⁶² Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur, article L221-1, L223-2.

že neplní svůj účel. Tyto zprávy je pověřený sociální pracovník povinen soudci zasílat v případě dětí starších dvou let nejméně jedenkrát za rok a v případě dětí mladších je tato povinnost stanovena na každých šest měsíců. Závěry ze zpráv jsou prostřednictvím sociálního pracovníka interpretovány otci a matce a dále také samotnému dítěti způsobem, který je přiměřený jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti.²⁶³

S obdobným institutem, jako je nyní představené svěření dítěte do péče ASE, se v platném právním řádu České republiky nesetkáme. V ustanoveních části druhé, Hlavy III. občanského zákoníku nenalezneme žádné ustanovení, jímž by zákonodárce opravňoval soudce svěřit dítě do péče příslušným obecním úřadům obcí s rozšířenou působností či krajským úřadům, byť jsou se situací dítěte podrobně seznámeny. Činnost orgánů OSPOD je velmi rozsáhlá a pro rozhodování soudce nezastupitelná, avšak vydat rozhodnutí o odnětí dítěte z jeho rodiny je oprávněn toliko opatrovnícký soudce, a to za zákonem definovaných podmínek.

Dle mého názoru je oprávnění soudců svěřit osud dítěte do rukou sociálních pracovníků ze strany francouzského zákonodárce odvážný počín. Pracovníci ASE jsou v první řadě osoby vyškolené a orientované na sociální práci s ohroženými dětmi a problematickými rodinami. Z důvodu úzkého a častého kontaktu těchto pracovníků s potřebnými rodinami, mohou být vztahy mezi nimi narušeny a negativně emočně naladěny. Existuje tu proto vysoké riziko ztráty objektivity a zdravého nadhledu nad celou věcí. Pravomoc sociálního pracovníka, referenta, který je za svěřený případ odpovědný, navrhnout předsedovi služby ASE přijetí rozhodnutí od svěření dítěte do péče druhého rodiče, až po rozhodnutí o svěření dítěte do výchovy ústavního zařízení, je s ohledem na možné důsledky příliš široká a v rukou nedostatečně kompetentních osob, také nebezpečná.

---

²⁶³ Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur, article L221-1, L223-5.

9. Svěření dítěte do péče jiné osoby v právním řádu Francie (Placement d'un enfant)

Právní řád Francie rozlišuje institut svěření dle kritéria dobrovolnosti, s nímž tak rodiče činí. V případě, že rodiče na základě svobodně učiněného rozhodnutí svěří dítě do péče jiné osoby, hovoříme o tzv. dobrovolném svěření, *Placement volontaire d'un enfant par ses parents*. Nicméně o svěření dítěte do péče jiné osoby smí, respektive je za splnění zákonem stanovených podmínek povinen rozhodnout také soud pro nezletilé. Tento druh svěření označuje francouzský právní řád jako tzv. svěření na základě rozhodnutí soudu, *Placement d'un enfant sur décision judiciaire*.

9.1. Dobrovolné svěření dítěte do péče jiné osoby (Placement volontaire d'un enfant par ses parents)

Obecná ustanovení zakotvující dobrovolné svěření dítěte do péče jiné osoby nalezneme v základním právním předpise soukromého práva, Code civil, Knize první, Dílu IX., Kapitole I., Sekci III.: Delegation rodičovské odpovědnosti, konkrétně v čl. 376 až 377-3, o níž bylo, alespoň v obecném rámci, pojednáno v kapitole páté této práce. Zásadním je v tomto čl. 377 odst. 1, který stanovuje, že otec i matka, ať už společně nebo každý zvlášť, mohou věcně a místně příslušný soud prostřednictvím svého návrhu požádat o úplné či částečné delegování jejich rodičovské odpovědnosti. Delegována může být na jiného člena rodiny, jinou vhodnou fyzickou osobu, zařízení za tímto účelem zřízené či na příslušné oddělení služby ASE. Ačkoli v této souvislosti hovoří Code civil o svobodném přenesení, respektive sdílení rodičovské odpovědnosti s jinou vhodnou osobou, není toto účinné do doby, dokud soud o tomto pravomocně nerozhodne. Současně není podmínkou, aby již v rozhodnutí byla konkrétní osoba, která péči o dítě zaštití, soudem označena. Ta bude určena, příp. zařízení či služba ASE bude určena, až ve vypracovaném projektu péče o dítě, o který bude podrobněji představen v následující podkapitole. Code civil prostřednictvím obecných ustanovení upravuje institut svěření skutečně jen velmi obecně, přičemž podrobněji jej zakotvuje *Code de l'action sociale et familles*, v čl. L221 až L221-9, R223-1 až R223-11 a D221-16 až D221-24.²⁶⁴

---

²⁶⁴ Code civil, la version en vigueur, article 376–377-3.

9.1.1. Projekt péče o dítě

V případě, že se rodiče nachází v situaci, kdy není v jejich možnostech osobní péči dítěti zajistit, mohou se obrátit na místně příslušnou službu ASE a svůj záměr, včetně důvodů, které je k tomuto rozhodnutí vedou, pověřenému pracovníku sdělit. Důvody mohou být rozličné a spočívat například v jejich budoucí nepřítomnosti, fyzickému či duševnímu onemocnění, nedostačujícím materiálním podmínkám pro výchovu dítěte apod. Služba ASE společně s rodiči vypracuje projekt péče o dítě, *Projet pour l'enfant*, jak mu ukládá čl. L223-1-1 *Code de l'action sociale et familles*. Smyslem projektu je, do konkrétního kontextu případu zapracovat cíle a podmínky stanovené soudním rozhodnutím o úplné či částečné delegaci rodičovské odpovědnosti tak, aby po dobu umístění dítěte byl zajištěn jeho fyzický, psychický, emoční, intelektuální a sociální rozvoj. V projektu je současně uveden i konkrétní způsob umístění dítěte, kdy se může jednat o svěření dítěte do péče osoby dítěti příbuzné či jinak blízké, o umístění dítěte do pěstounské péče, ústavní výchovy či službě ASE, který o příslušné formě péče rozhodne s ohledem na osobu a potřeby dítěte. Projekt vymezí dobu trvání svěření a vymezí roli rodičů a pečující osoby v něm. Konkrétně definuje jejich práva a povinnosti ve vztahu k dítěti a ve vztahu k ASE jako orgánu pověřeného dohledem nad plněním cílů svěření. Součástí projektu je také zdravotní a psychologický posudek nezletilého, s cílem identifikovat a reflektovat jeho skutečné potřeby, na jejichž naplňování by se měla následná péče jiné osoby zaměřit. V podrobnostech upravuje konkrétní obsahové náležitosti projektu prováděcí právní předpis, *décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-11 du Code de l'action sociale et des familles*.²⁶⁵

Projekt si současně klade za cíl zajistit, aby nedošlo ke zpretrhání vazeb mezi dítětem a rodiči, dítětem a jeho sourozenci a pokud možno, aby dítě bylo i nadále zasazeno do prostředí jemu sociálně a geograficky blízkému. Projekt musí být vytvářen s ohledem na zájem dítěte, jeho názory a přání, která jsou brána do úvahy v závislosti na jeho věku, rozumové a volní vyspělosti. Projekt nezletilého provází po celou dobu jeho umístění v náhradní rodinné péči, je postupně

---

²⁶⁵ LE SERVICE PUBLIC DE LA DIFFUSION DU DROIT. Décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles [online]. legifrance.gouv.fr, 28. září 2016 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na: <<https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2016/9/28/FDFA1620949D/jo/texte>>.

doplňován, dotvářen a měněn v závislosti na jeho aktuálních potřebách a potřebách jeho rodiny.²⁶⁶

9.1.2. Pečující osoba

Má-li být dítě v souladu s vytvořeným projektem svěřeno do péče fyzické osoby, je tato vybírána z okruhu osob dítěti blízkých, kteří jsou současně ochotny a schopny trvale zajistit osobní péči o něj a adekvátně reagovat na jeho potřeby. Vhodná osoba je předsedou příslušného oddělení služby ASE, který je současně garantem celého projektu svěřeni, poučena o smyslu a cílech náhradní rodinné péče. Poučena je také o svých povinnostech ve vztahu k dítěti, jeho rodičům a sourozencům. V případě, že osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí, je následně na pokyn předsedy provedeno šetření, zda je způsobilá k adekvátní péči o dítě. Šetření spočívá ve vedení odborného rozhovoru v místě jejího bydliště, jehož cílem také je, posoudit, zda prostředí, v němž žije, představuje prostředí vhodné pro výchovu dítěte. V rámci šetření jsou hodnoceny i spolužijící osoby, zda jejich přítomnost bude dítěti ku prospěchu. V případě, že předseda na základě provedeného šetření nedospěje k negativnímu závěru o skutečnostech, které byly předmětem šetření, zajistí nezbytné písemné souhlasy rodičů, eventuálně poručníka a rodinné rady či zařízení, v jehož péči se dítě aktuálně nachází a pokusí se zjistit názor dítěte na jeho umístění do péče vybrané osoby. Po získání všech nezbytných podkladů, vydá předseda služby ASE pokyn, kterým dítě do náhradní rodinné péče svěří.²⁶⁷

9.1.3. Vymezení práv a povinností rodičů a pečující osoby

Ačkoli se rodiče rozhodnou svěřit dítě do péče jiné osoby, nemusí to nutně znamenat, že usilují o vzdání se výkonu všech práv a povinností, které jsou obsahem jejich rodičovské odpovědnosti. Rodiče se mohou vzdát toliko osobní péče o něj, avšak v ostatním být nadále nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti. V těchto případech bude třetí osoba zaštiťovat jak osobní péči o dítě, tak rozhodovat o každodenních záležitostech nezletilého s každodenní péčí souvisejících.

---

²⁶⁶ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L223-1.

²⁶⁷ Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement volontaire d'un enfant par ses parents [online]. Service-public.fr, 23. février 2016 [cit. 18. března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F959>>.

Rodiče se však mohou rozhodnout a přenést svou rodičovskou odpovědnost na třetí osobu zcela nebo ve větším rozsahu nežli v míře uvedené v předcházejícím odstavci. Případně se také mohou rozhodnout a výkon rodičovské odpovědnosti se třetí osobou sdílet. Sdílet rodičovskou odpovědnost je možné za podmínky, že s tímto vysloví souhlas jak rodiče, tak osoba, s níž má být odpovědnost sdílena a současně toto sdílení nebude rodičům, některému z nich či pečující osobě činit obtíže. Nezbytným předpokladem je samozřejmě také kritérium souladu se zájmem dítěte.²⁶⁸

9.1.4. Služba dohledu, podpory a pomoci ASE

Součástí služby ASE, která funguje na teritoriálním principu v každém francouzském departmentu, je, volně přeloženo a dále používáno, služba podpory a pomoci pečujícím osobám, *Service du conseil départemental*. Účel podpory a pomoci spočívá v tom, že na základě vedených rozhovorů konkrétního referenta s pečující osobou v jejím bydlišti, vysledují tyto nedostatky a slabá místa svěřeni a následně zprostředkují pečující osobě podporu a pomoc, a to jak radami, konzultacemi, terapiemi, tak jinými konkrétními formami pomoci dle jejích aktuálních potřeb. Nicméně jejím účelem také je, pravidelně kontrolovat, dohlížet a hodnotit, zda je dostatečně naplňován výše představený projekt péče o dítě, tedy zda pečující osoba dbá o uskutečňování všech potřeb nezletilého dítěte a jestli jeho péče zajišťuje dítěti vhodné prostředí pro jeho všestranný rozvoj.

V případě negativního hodnocení, na základě kterého, služba ASE dospěje k závěru, že umístění dítěte do péče této osoby neplní předpokládaný účel, může předseda ASE rozhodnout o ukončení svěřeni a umístit jej do péče jiné vhodné osoby či zařízení k tomuto účelu zřízenému.²⁶⁹

9.1.5. Doba trvání svěřeni do péče jiné osoby

Dítě smí být na základě rozhodnutí rodičů svěřeno do osobní péče jiné osoby maximálně na dobu jednoho roku. Po uplynutí této zákonné doby dochází prostřednictvím orgánu dohledu, podpory a pomoci k novému posouzení schopnosti rodičů osobní péči dítěti zajistit. V případě, že potřeba zajistit náhradní rodinné prostředí nadále trvá, je nezbytné, aby rodiče znovuobnovili své

---

²⁶⁸ Code civil, la version en vigueur, article 377-1.

²⁶⁹ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article D221-22 à D221-24.

písemné souhlasy se svěřením dítěte do péče třetí osoby, který bude založen do vedeného a službou ASE spravovaného projektu péče o dítě.²⁷⁰

9.2. Svěření dítěte do péče jiné osoby na základě rozhodnutí soudu (Placement d'un enfant sur décision judiciaire)

Hmotněprávní úpravu tohoto institutu nalezneme v Code civil, Knize první, Dílu IX., Kapitole I., Sekci I. a II., konkrétně v čl. 373-3 až 374-2 a dále v čl. 375 až 375-9. Jako tomu bylo v případě dobrovolného svěřením dítěte do péče jiné osoby, i zde je podrobnější úprava tohoto institutu zakotvena v *Code de l'action sociale et des familles*. Code civil v důsledku absence svobodné vůle rodičů řadí tento druh svěřením mezi tzv. výchovná opatření, *L'assistance éducative*. Dle čl. 375 Code civil platí, že je-li zdravý, bezpečí nebo mravní vývoj nezletilého ohrožen nebo jsou-li závažným způsobem narušeny podmínky jeho zdravého psychického, emočního, intelektuálního a sociálního vývoje, smí soudce na společný návrh rodičů či jednoho z nich, dále na návrh fyzické nebo právnické osoby, v jejíž péči se nezletilý nachází či na návrh samotného nezletilého nebo státního zástupce rozhodnout o svěřením dítěte do péče jiné osoby nebo zařízení. Bez návrhu rozhoduje soud o tomto výchovném opatření zcela výjimečně. Na podkladě vzneseného návrhu smí soud svěřit dítě do péče druhého rodiče, jiného člena rodiny či důvěryhodné třetí osoby. Dále také do péče služby ASE či soukromého zařízení, jehož účelem je zajistit péči o potřebné děti.²⁷¹

Soudce smí prostřednictvím jednoho rozhodnutí svěřit do péče jiné osoby současně i více dětí týchž rodičů, přičemž doba trvání tohoto svěřením nesmí přesáhnout dva roky. Na dobu delší než dva roky, svěří soud nezletilého do péče jiné osoby pouze v případě, že vztahy mezi ním a rodiči vykazují závažné nedostatky a soud tyto nedostatky vyhodnotil jako dlouhodobě negativně působící na jeho výchovu.

Významným je v tomto směru také čl. L227-2-1 *Code de l'action sociale et des familles*, který oproti občanskému zákoníku podrobným způsobem definuje prostředí, do něhož by dítě

---

²⁷⁰ Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement volontaire d'un enfant par ses parents [online]. Service-public.fr, 23. février 2016 [cit. 18. března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F959>>.

²⁷¹ Ministère de la justice. Un enfant en situation difficile, Lexique. [online]. Justice.fr, le 20 février 2017 [cit. 18. března 2018]. Dostupné na <https://www.justice.fr/lexique/letter_a#Assistance_educative>.

mělo být zasazeno. Dle názoru francouzského zákonodárce se jedná o významnou okolnost, jíž je soudce při svém rozhodování povinen pečlivě uvážit. V případě, že je z konkrétních okolností případu zřejmé, že doba svěřeni dítěte bude trvat delší čas, je nutné volit takové prostředí, které je schopné zaručit nezletilému dosavadní kontinuitu prostředí, tedy kontinuitu jak sociální, emoční, výchovnou, vzdělávací, tak také geografickou. Je proto povinností služby ASE, o všech těchto faktorech soudce informovat, aby je při přijímání konkrétního rozhodnutí vzal do úvahy.²⁷²

8.2.1. Práva a povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti a pečující osobě či zařízení

V závislosti na konkrétních okolnostech případu je věcně a místně příslušným soudem rozhodnuto o tom, zda bude rodičům ponechána rodičovská odpovědnost v plném rozsahu či zda bude výkon některých jejich práv a povinností svěřen pečující osobě nebo zařízení. I v těchto případech lze zda za podmínky nezbytného souhlasu obou stran určit, že odpovědnost rodičů bude s pečující osobou sdílena. Na tomto místě smí soudce pro nezletilé rozhodnout také o utajení, anonymitě, pečující osoby, a to za situace, vyžaduje-li to zvýšená ochrana nezletilého.

Ačkoli je nezletilé dítě svěřeno do osobní péče jiné osoby či zařízení a současně je soudem rozhodnuto o úplném či částečném zbavení rodičů výkonu jejich rodičovské odpovědnosti, zůstává rodičům i nadále zachováno právo styku, právo dítě ubytovat a právo na korespondenci s dítětem. Podmínkou však je, že nebylo soudem rozhodnuto o dočasném pozastavení jejich výkonu. Soud je také oprávněn výkon práva rodičů na styk podmínit tím, že bude moci být rodiči vykonáváno pouze na konkrétně určeném místě či za přítomnosti třetí osoby, zpravidla pověřeného pracovníka služby ASE.²⁷³

Výkon práva rodičů na styk s dítětem, je podrobně upraven v *Code de l'action sociale et des familles*, konkrétně čl. R223-29 až R223-31. Z těchto ustanovení vyplývá, že je upřednostněn asistovaný výkon práva na styk, a to s ohledem na účel, který výkonem tohoto práva sledován. Jde především o snahu ochránit, doprovázet, rozvíjet a následně hodnotit vztah vyrůstající mezi rodičem a dítětem, přičemž k jeho dosažení je dle okolností každého případu možné určit, zda třetí osoba bude přítomna po celou dobu styku či jen po konkrétně stanovené časové úseky.²⁷⁴

---

²⁷² TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris : Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

²⁷³ MALAURIE, Philippe; FULCHIRON, Hugues. *Droit civil. La famille*. 4. vyd. Paris: DEFRENOIS, 2011. 748 s. ISBN 978-2-85623-187-6.

²⁷⁴ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article R223-29 à R223-31.

Asistovanému styku má být po celou dobu jeho výkonu přítomna též osoba, sociální pracovník, případně se alternovat s maximálně jednou další osobou. Přítomný sociální pracovník by měl disponovat potřebnými znalostmi v oblasti psychického vývoje dítěte, jeho potřeb a zejména také odpovídajícími znalostmi o důsledcích, k nimž dochází v případě špatného zacházení s dítětem. Právo určit místo setkání zůstává v rukou pečující osoby, avšak s nezbytným souhlasem sociálního pracovníka, rodičů i samotného dítěte. Četnost návštěv určí soud s přihlédnutím k věku dítěte, jeho rozumové a volní vyspělosti, životnímu rytmu, možnostem a schopnostem a dále také k ochotě, možnostem a schopnostem rodičů. Osoba, za jejíž přítomnosti je právo styku realizováno, předkládá pravidelně orgánu ASE zprávy o průběhu výkonu práva na styk. Služba ASE zahrnuje tyto reflexe do pravidelných ročních zpráv, kterými informuje konkrétního soudce o průběhu svěřeni. Obsahem předkládaných zpráv je mimo jiné analýza rozvoje vztahu mezi dítětem a jeho rodiči a shrnutí morálního významu výkonu styku pro dítě. Orgán ASE je oprávněn prostřednictvím zpráv navrhnout soudu jinou úpravu výkonu práva na styk, má-li za to, že způsob jeho výkonu neplní svůj účel.²⁷⁵

Co se týče alimentární povinnosti rodičů ve vztahu k jejich dítěti svěřeného do péče jiné osoby či zařízení, zůstává jim tato v plném rozsahu zachována. Výjimku představuje rozhodnutí soudu o jejich úplném či částečném zproštění v důsledku nemožnosti vyživovací povinnosti dostát.²⁷⁶

8.2.2. Kontrola a průběžné hodnocení svěřeni

Způsob kontroly a následného hodnocení svěřeni dítěte do péče jiné osoby či zařízení na základě rozhodnutí soudu zakotvuje Code civil do čl. 375. Z jeho znění vyplývá, že je povinností osoby či zařízení, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, zasílat soudu pravidelně zprávy o průběhu svěřeni, a to nejméně jedenkrát ročně a v případě dítěte mladšího dvou let, minimálně jedenkrát za šest měsíců. Dále soud pověří konkrétní kvalifikovanou osobu či obecně službu ASE, aby vykonávali dohled nad průběhem svěřeni a nad tím, zda umístění dítěte do péče jiné osoby plní svůj účel. Pověřená osoba či služba ASE je povinna informovat soud o významných skutečnostech s umístěním dítěte souvisejících, a to v pravidelných soudem stanovených

---

²⁷⁵ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article R223-29 à R223-31.

²⁷⁶ HENRY, Xavier; VENANDET, Guy et coll. *Code civil*. 115e édition. Paris: Dalloz action, 2016. 3230 p. ISBN 978-2247153190.

intervalech.²⁷⁷ V podrobnostech je možno odkázat na úpravu zakotvenou v *Code de l'action sociale et des familles* o tom, co již bylo řečeno v souvislosti s dobrovolným svěřením dítěte do péče jiné osoby.

9.3. Srovnání české a francouzské právní úpravy svěřením dítěte do péče jiné osoby

Předně je třeba upozornit, že francouzský zákonodárce není, oproti zákonodárci českému, zdaleka tak konkrétní ve formulacích jednotlivých ustanovení. Francouzská právní úprava nemá potřebu stanovovat a definovat přesné podmínky, kdy může soud ke svěřením přistoupit ani nutně upřednostňovat svěřenectví nad ostatní formy osobní péče o dítě v případě, že je tu osoba příbuzná či dítěti a rodině blízká, která by byla schopna osobní péči o dítě zajistit. Z úpravy zakotvené v *Code civil* je patrný relativně široký prostor pro uvážení soudu, zda s ohledem na konkrétní okolnosti případu ke svěřenectví přistoupí a dále jakým způsobem práva a povinnosti mezi rodiči a pečující osobou či zařízením vymezí. Jako nejvýznamnější kritérium při rozhodování je na několika místech zmíněn zájem dítěte, který soud zjišťuje prostřednictvím služby ASE, eventuálně osobním výslechem dítěte.

Zajímavou odlišnost představuje skutečnost, že francouzský zákonodárce nelpí toliko na plnění vyživovací povinnosti vůči dítěti ze strany rodičů či jiných předků do rukou pečující osoby, jako je tomu v případě občanského zákoníku. Francouzský soukromoprávní kodex nezná ustanovení, které český zákonodárce vtělil do § 957, a které stanovuje, že v situacích, v nichž není možné rodičům nebo ostatním předkům uložit vyživovací povinnost, ustanovení o svěřenectví se nepoužijí. Francouzská právní úprava je v tomto progresivnější a předvídá, že v praxi mohou nastat nejrůznější situace a není proto vždy podmínkou nezbytně nutnou, aby rodiče, popřípadě jiní předci, byli schopni této povinnosti dostát. *Code civil* konkrétně uvádí, že osoby obtížené alimentační povinností mohou být této povinnosti zproštěni, a přesto bude možné svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby či zařízení. Může jít například o situaci materiálně zajištěné pečující osoby, pro níž výživné hrazené rodiči nepředstavuje vzhledem k jejímu měsíčnímu rozpočtu nijak významnou částku. Dále se může jednat o situaci, kdy pečující osoba výživné ze svého osobního přesvědčení nepožaduje. Osobní péči o dítě zajišťuje na základě osobního vztahu k dítěti a rodině.

---

²⁷⁷ TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris: Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

V případech zařízení může být péče hrazena některou z neziskových organizací či fondem pro tyto účely zřízeným apod.

Za upozornění stojí dále ustanovení, nenacházející v českém právním prostředí v rámci svěřenectví obdoby, a to článek *Code de l'action sociale et des familles*, který pamatuje na povinnost soudce provést úvahu nad prostředím do něhož dítě svěřuje. Občanský zákoník v tomto stanovuje jedinou podmínku, aby pečující osoba měla bydliště na území České republiky. Touto má být zamezeno vyvezení dítěte za hranice republiky a současně ztížení rodičům se s dítětem stýkat. Nicméně francouzská právní úprava je k zájmu dítěte šetrnější, když soudcům ukládá, aby uvážili, zda není možné vzhledem k okolnostem případu svěřit dítě do péče osoby, zařízení, v místě jeho dosavadního bydliště a zabránit tímto sociálnímu šoku vzniklého v důsledku jeho vytržení z přirozeného prostředí. Samozřejmě si lze představit případy, kdy toto rozhodnutí do úvahy přicházet nebude, a naopak bude lépe dítě z jeho prostředí odejmout. Avšak úvaha nad místem vhodného svěřením má vždy své opodstatnění, a mělo by nalézat své místo v odůvodnění rozhodnutí, jímž je dítě do péče jiné osoby soudem svěřováno.

Jak z právní úpravy svěřenectví v občanském zákoníku, tak v Code civil, je zřejmé, že tento institut slouží k dočasnému zajištění péče o dítě, přičemž se předpokládá, že péče rodičů o dítě bude obnovena, jakmile to bude z jejich strany možné. Francouzský zákonodárce jde v této úvaze dále v tom, že pevně zakotvuje maximální roční lhůtu, po kterou může trvat dobrovolné svěřením dítěte do péče jiné osoby. Svěřit dítě do péče třetí osobě je možné učinit opětovně za předpokladu, že rodiče i pečující osoba nadále se svěřením dítěte souhlasí. V případě svěřením nařízeného soudem je tato maximální doba ohraničena trváním dvou let, přičemž může být prostřednictvím odůvodněného rozhodnutí soudu prodloužena opět na maximálně dva roky.

Dále je vhodné upozornit, že v případě dobrovolného svěřenectví ponechává francouzský zákonodárce většinu iniciativy na službě ASE, která ve spolupráci s rodiči vypracovává projekt péče o dítě, včetně způsobu kontroly a hodnocení efektivity náhradní rodinné péče. Soudu je ponecháno rozhodnout o svěřením dítěte do péče jiné osoby či zařízení, prodloužení doby jeho trvání a následně jeho ukončení. Oproti tomu v případě svěřenectví na základě rozhodnutí soudu, leží převážná část aktivity na soudci. Na tomto je vyjma rozhodnutí o zřízení, prodloužení a skončení také zajistit výběr vhodné pečující osoby, vymezit její práva a povinnosti a pravidelně přijímat zprávy o průběhu svěřením a plnění jeho cílů. Tyto následně posuzovat a hodnotit. Službu ASE soud pověřuje pouze výkonem kontroly a dohledu nad průběhem náhradní rodinné péče.

Možno uzavřít, že institut svěřeni dítěte do péče jiné osoby v pojetí českého a francouzského zákonodárce stojí nesporně na stejných základech a slouží k plnění týchž cílů. Nicméně při bližším studiu příslušných ustanovení Code civil a *Code de l'action sociale et des familles*, je možno nalézt řadu odlišností a progresivních detailů, které v české rodinněprávní úpravě absentují, avšak které by taktéž bezesporu nelezly své pozitivní uplatnění. České svěřenectví by si jistě zasloužovalo větší míru flexibility, důvěru soudů v jeho širší praktické využití, avšak samozřejmě se zachováním maximální míry kontroly a dohledu nad jeho efektivním fungováním a naplňováním cílů, k nimž tato jiná forma péče slouží.

10. Pěstounská péče v České republice

10.1. Pojem a prameny

Důvodová zpráva k pěstounské péči velmi stručně uvádí, že se jedná o soukromoprávní institut náhradní rodinné péče, jehož účelem je výkon osobní péče o dítě osobou odlišnou od rodiče nebo poručníka, kteří ať už z objektivních nebo subjektivních důvodů nemohou péči dítěti zajistit. Toto náhradní rodinné prostředí by mělo být voleno tak, aby dítěti co nejdříve připomínalo prostředí v jeho přirozené rodině.²⁷⁸

Podaná charakteristika je s ohledem na existenci institutu svěřeni dítěte do péče jiné osoby nedostatečná, neboť pěstounskou péči oproti svěřenectví žádným způsobem nevymezuje. Nápomocná není v tomto ani komentářová literatura, která stručně doplňuje, že v případě, že tu nejsou ani rodiče, ani poručník, kteří by péči o dítě osobně zajistili, je na rozhodnutí soudu, zda svěří dítě do péče jiné osoby dle ustanovení § 953 an., či do péče pěstouna dle ustanovení § 958 an. Záleží přitom nejen na skutkových okolnostech, ale také na předpokládané délce svěřeni dítěte do náhradní rodinné péče.²⁷⁹

Pěstounskou péči upravuje nejen občanský zákoník, zakládající se na ústavní premise, že „každý smí činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá“²⁸⁰, ale současně též veřejnoprávní předpis, zákon OSPOD, pro který platí zásada opačná, že „státní moc lze uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon.“²⁸¹ Pěstounskou péči je proto možné označit za soukromoprávní jinou formu péče o dítě s veřejnoprávními rysy. Soukromoprávní stránku pěstounské péče je možno spatřovat ve vztahu mezi pěstounem a svěřeným dítětem, zatímco stránku veřejnoprávní v

---

²⁷⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁷⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²⁸⁰ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

²⁸¹ Tamtéž.

procesu zprostředkování pěstounství, jeho organizaci a poskytování hmotného zabezpečení. Dále též v kontrole, podpoře a provázení pěstounů po celou dobu trvání svěřeni dítěte do jejich péče.²⁸²

Právní teoretička Králíčková předkládá následující, z právního řádu vyplývající teze, prostřednictvím kterých na pěstounskou péči nahlíží. Předně je třeba mít na paměti, že je pěstounská péče tradiční nezastupitelný institut, který je k péči o dítě v jeho přirozené rodině plně subsidiární. Na pěstounskou péči je nutno nazírat nejen prostřednictvím explicitního znění zákonných ustanovení, ale také prostřednictvím závěrů vyjádřených v judikatuře Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Tato judikatura totiž vytyčuje konkrétní a nepřekročitelné hranice ochrany práva na respektování soukromého a rodinného života zakotveného v čl. 8 Úmluvy. Na pěstounskou péči je nutno nazírat jako na službu nezištně poskytovanou dítěti, v jejímž rámci není prostor pro uspokojování egoistických potřeb jednotlivců. Příkladem může být řešení absence vlastních potomků či zajištění si stabilního finančního příjmu. Pěstounská péče může mít mnoho podob, její obsah je v jistém slova smyslu variabilní. Prostřednictvím konkrétního rozhodnutí soudu může být přizpůsobena individuálním potřebám konkrétního dítěte a prostředí, do něhož bylo uvedeno. I v případě rozhodování soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče, je kladen důraz na respektování participačních práv dítěte, přičemž výsledky jejich uplatnění musí být soudem zohledněny při rozhodování o jeho budoucnosti.²⁸³

10.2. Stručně k historii pěstounské péče

K zařazení této podkapitoly do své práce jsem přistoupila s cílem upozornit na charakteristiky pěstounské péče vůči institutu svěřenectví a ústavní výchovy a současně napomoci porozumět jednotlivým ustanovením současné právní úpravy a jejich významu v soukromoprávním kodexu.

OZO v Hlavě třetí nazvané: O právech mezi rodiči a dětmi v ustanoveních § 179 až § 186 upravoval tzv. svazky podobné právnímu poměru mezi rodiči a dětmi. Ustanovení § 179 až § 185 byly věnovány institutu osvojení a § 186 hovořil o tzv. převzetí ve schovanství, jehož obsah byl

---

²⁸² WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 141. ISBN 80-7179-182-2.

²⁸³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 309–321.

již citován v souvislosti s tzv. soukromým pěstounstvím zakotveném v ustanovení § 881. Odborná literatura k tomuto doplňovala, že osoba pečující o dítě se nazývá pěstoun,²⁸⁴ a že osvojením není ještě pouhý poměr schovanecký. A dále, že ti, kteří se dítěte ujali, nejsou oprávněni dítě jeho vlastním rodičům zadržovat, neboť tito mají zachované právo jej kdykoliv požadovat nazpět do své osobní péče.²⁸⁵ Dle ustanovení § 186 OZO se pěstounství, respektive schovanství zakládalo smlouvou, na základě které se pěstoun zavázal o dítě osobně pečovat a vyživovat jej, a to bez nároku na náhradu nákladů. Další možností, jak pěstounství založit, bylo faktické ujetí se dítěte v případě, že rodiče sami nebyli schopni tuto péči zjistiť. Mezi pěstounem a dítětem nevznikalo právní pouto, dítě si ponechávalo status dítěte svých biologických rodičů. Povinností pěstouna bylo zajistiť osobní péči o dítě, včetně bydlení, stravy, oděvů a přiměřených léčebných výloh. Dozor nad výkonem pěstounské péče zajišťovali tzv. dozorčí důvěrníci, tedy pověření zaměstnanci dozorčích Okresních péčí o mládež. Jejich povinností bylo setrvat v přímém kontaktu s dětmi svěřenými do péče pěstounů a kontrolovat, zda schovanství dosahuje sledovaného cíle a přispívá ke zdravenému tělesnému, psychickému a sociálnímu vývoji nezletilého dítěte.²⁸⁶

S nástupem komunistické strany k moci došlo s účinností k 1. lednu 1950 ke zrušení ustanovení § 186 OZO, a tím k likvidaci pěstounství jako formy náhradní rodinné péče. Jednalo se o důsledek komunistické tendence kolektivizovat na všech úrovních, tedy i ve výchovy dítěte. Tato kolektivizace upřednostňovala svěřením dítěte do péče ústavů, oproti péči individuální v náhradním rodinném prostředí. Uvedené vyplývá z přijetí zákona č. 265/1994 Sb., o právu rodinném a následně jeho nástupci ZOR v původním znění, v nichž byla pěstounská výchova zcela záměrně opomenuta.²⁸⁷

Socialistický zákonodárce přijal v dubnu roku 1973 zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči ve znění účinném do 1. června 1973, (dále jen zákon o pěstounské péči), který oproti dnešnímu pojetí pojímal tento institut poněkud hybridně. Například hned v ustanovení § 1 tohoto

---

²⁸⁴ ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I.* 12. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 5424 s. ISBN 80-85963-60-4.

²⁸⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. IV. právo rodinné.* Praha: Všehrd, 1925. 107 s.

²⁸⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 141. ISBN 80-7179-182-2.

²⁸⁷ Tamtéž.

zákon vymezil účel pěstounské péče tak, že se umožňuje svěřit dítě péči pěstouna, jestliže nelze zajistit řádnou výchovu dítěte jeho osvojením a zároveň ústavní výchova není vhodná.²⁸⁸ Z citovaného je jednoznačné upřednostnění svěřeni dítěte do kolektivní péče a až v případě, že tato není vhodná v důsledku konkrétních okolností případu, může být dítě svěřeno do péče pěstounů. Současně zákon pojímal pěstounskou péči jako dlouhodobou, když ustanovení § 2 znělo: „*Dítě, jehož výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé, může být svěřeno do pěstounské péče jiného občana, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče.*“²⁸⁹ Zákon o pěstounské péči byl s účinností k 1. dubnu 2000 zrušen a její právní zakotvení přešlo do ZOR, konkrétně ustanovení § 45a až § 45d. ZOR již výslovně nestanovoval, že je možné dítě do pěstounské péče svěřit tehdy, je-li zřejmé, že se bude jednat o déletrvající náhradní péči o dítě, ačkoli se tato vlastnost pěstounské péči ještě po dlouhou dobu přisuzovala.²⁹⁰

O tom, jak se současná právní úprava staví k předpokládané době trvání této jiné formy péče o dítě, bude pojednáno v následující podkapitole. Nicméně rok 2014 je nutno považovat za významný historický milník, neboť nabyl účinnost občanský zákoník. Tento soukromoprávní kodex, jehož obsahem je též úprava rodinného práva, včetně pěstounské péče a ústavní výchovy, s výrazným veřejnoprávním charakterem, přivedl k odlišnému nazírání na rodinné právo. Začlenění rodinného práva do rozsáhlého soukromoprávního kodexu má zamezit častým, nahodilým a nekoncepčním novelizacím, s nimiž se historické úpravy často potýkaly.²⁹¹

10.3. Doba trvání pěstounské péče

Jak již bylo v předcházející kapitole uvedeno, předsudek o déletrvujícím svěřeni dítěte do pěstounské péče vzešel předně z ustanovení § 2 zákona o pěstounské péči, který dlouhodobost koncipoval jako jeden z pojmových znaků této péče. Nicméně tento charakteristický rys nepřevzal do svého znění ani ZOR ani v současné době platný a účinný občanský zákoník. Jejich tvůrcům bylo totiž zřejmé, že institut pěstounské péče nelze považovat za jakési „kváziosvojení“, ale jako dočasné řešení pro případ, kdy péče o dítě nemůže být ať už z objektivních nebo subjektivních důvodů zajištěna žádným z rodičů ani poručníkem. Ustanovení § 959 odst. 1 toto konkretizuje,

---

²⁸⁸ Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, ve znění účinném ke dni 1. června 1973.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999. s. 141. ISBN 80-7179-182-2.

²⁹¹ ELIÁŠ, Karel; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001. 302 s. ISBN 978-80-7201-303-0.

když dává soudu pravomoc svěřit dítě do péče pěstouna na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v jejich osobní péči. Toto ustanovení však již dále nespecifikuje, po jak dlouhou dobu by překážka měla trvat, aby soudu takováto pravomoc vznikla. Rozhodující skutečností proto v každém případě je konkrétní situace a nikoli doba jejího předpokládaného trvání. Na otázku, proč je pěstounská péče pojímána jako náhradní, subsidiární řešení pro výše uvedené případy, dává vyjma občanský zákoník také judikatura Ústavního soudu, například nálezy ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I ÚS 1764/16. V tomto nálezu Ústavní soud konstatoval, že základem rodinných vazeb je tradičně pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny a péče o děti se uskutečňuje primárně v rámci biologické rodiny. Institut pěstounské péče, jehož účelem je výkon osobní péče o dítě člověkem odlišným od rodiče, proto musí být pojímán jako subsidiární k péči vlastních rodičů.²⁹² Pro výkon pěstounské péče je proto významné, že ačkoli je dítě svěřeno do péče jiného člověka, mají rodiče právo dítě kdykoli požadovat zpět, samozřejmě za předpokladu, že se situace změnila do té míry, že jsou schopni svému dítěti náležitou osobní péči opět zajistit. Právo rodiče žádat o znovunavrácení dítěte do péče je zásadní také proto, že pro soud, který o svěřeni dítěte do péče pěstouna rozhoduje, je velmi obtížné dopředu odhadnout dobu, po níž potrvá potřeba zajistit dítěti péči v náhradním rodinném prostředí, a tedy na jak dlouhou dobu dítě do péče pěstouna svěřit.

Komentářová literatura toto potvrzuje, když uvádí, že pokud v tomto ohledu neexistují žádné konkrétní okolnosti, o které by se soud mohl při určení doby trvání pěstounské péče opřít, dobu jednoduše neurčí. To však neznamená, že by automaticky rozhodl o tom, že pěstounská péče bude trvat až do doby nabytí plné svéprávnosti dítěte, která je ve smyslu ustanovení § 970 nejzazším mezníkem doby jejího trvání. V případě, kdy je rodič svěřeného dítěte přesvědčen o znovunabytí schopnosti osobní péče o své dítě, je oprávněn se obrátit na věcně a místně příslušný soud s předmětným návrhem. Dospěje-li soud k závěru o pravdivosti jeho tvrzení a současně o tom, že svěřeni dítěte do jeho osobní péče je v souladu se zájmem dítěte, rozhodne ve prospěch tohoto rodiče. Důvodem je především skutečnost, že v obecném měřítku má péče o dítě rodiči v jeho přirozeném prostředí přednost před péčí o dítě v pěstounské rodině.²⁹³ O rodinném poutu a

---

²⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I ÚS 1764/16, bod 20.

²⁹³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

přednostním právem rodičů zajistit péči o dítě bude ve světle judikatury ESLP podrobněji pojednáno v podkapitole 9.7.

10.4. Osoba pěstouna

Dle ustanovení § 962 odst. 1 platí, že kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a se svěřením dítěte do pěstounské péče souhlasit. Komentářová literatura toto rozvádí, že je povinností osoby, která se má stát pěstounem, aby splňovala nejen předpoklady právní, tedy byla osobou plně svéprávnou, ale také předpoklady osobní. Jedná se o požadavky jak po stránce zdravotní, fyzické i psychické, tak i po stránce morální. Byla osobou bezúhonnou ve smyslu ustanovení § 27 odst. 1 písm. e) zákona OSPOD. Ačkoli se míra naplnění těchto předpokladů může u jednotlivých žadatelů lišit, měl by být u všech potenciálních pěstounů zajištěn jakýsi nepřekročitelný standard.²⁹⁴

Jelikož jsou požadavky kladené na osobu pěstouna ve znění tohoto ustanovení shodné s požadavky kladenými na osobu, do jejíž péče smí být dítě svěřeno dle ustanovení § 953 odst. 2, dovoluji si uvést již jen specifika, která jsou na osobu pěstouna kladena zákonem OSPOD.

Důvodová zpráva k ustanovení § 962 uvádí, že pěstounem se může stát ten, kdo skýtat záruku, že bude o dítě řádně pečovat a jeho péče bude dítěti ku prospěchu. Osoba ucházející se o pěstounství musí proto absolvovat speciální odbornou přípravu dle zvláštního zákona.²⁹⁵ Tímto předpisem je zákon OSPOD, který v ustanovení § 19a odst. 1 stanovuje, že zprostředkování pěstounské péče spočívá mimo jiné v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny.²⁹⁶ Smyslem odborné přípravy, jejíž součástí je závěrečné hodnocení výsledků, je prověřit, zda konkrétní žadatel vyhovuje požadavkům na pěstouna právním řádem kladené a zda skýtat záruky řádné péče.²⁹⁷

---

²⁹⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

²⁹⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

²⁹⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

10.4.1. Zprostředkování pěstounské péče

Dle zákona OSPOD platí, že zprostředkování pěstounské péče spočívá ve čtyřech druzích činnostech. Konkrétně se jedná o fázi vyhledání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí, dále ve vyhledání fyzických osob vhodných stát se pěstouny, v odborné přípravě těchto osob a v závěru ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se pěstounem určitého dítěte. Poslední fáze zahrnuje osobní seznámení pěstouna s dítětem.²⁹⁸ Proces zprostředkování patří k nejvýznamnějším činnostem orgánů OSPOD, neboť se dotýká a významným způsobem ovlivňuje život konkrétních dětí a jejich rodin. V daném případě se jedná o promítnutí čl. 20 Úmluvy o právech dítěte, jehož obsahem je povinnost každého signatářského státu, v souladu se svým zákonodárstvím, zabezpečit dítěti, které nemůže z jakéhokoliv důvodu vyrůstat ve svém přirozeném prostředí, odpovídající náhradní péči.²⁹⁹ Dle důvodové zprávy k novele zákona OSPOD č. 401/2012 Sb., již není v souvislosti se zprostředkováním užíván termín „vhodné děti“, neboť se v kontextu Úmluvy o právech dítěte jednalo o diskriminační slovní spojení. Cílem zprostředkovatelské činnosti není posuzovat vhodnost dítěte, ale povinnost vyhledat všechny potřebné děti nacházející se na území daného státu a poskytnout jim zvláštní ochranu a pomoc. Jednou z konkrétních forem pomoci je zprostředkovat pro ně pěstounskou péči.³⁰⁰ Vyhledávat děti a fyzické osoby vhodné stát se pěstouny jsou oprávněni jak příslušné orgány OSPOD, tak fyzické nebo právnické osoby, které byly příslušným krajským úřadem k této činnosti pověřeny.³⁰¹ Samotná zprostředkovatelská činnost, spočívající ve výběru fyzické osoby vhodné stát se pěstounem konkrétního dítěte a jejich osobní seznámení, je svěřena výlučně do pravomoci orgánů OSPOD. Je-li zákonodárcova vůle porušena, jedná se o přestupek ve smyslu ustanovení § 59 odst. 1 písm. c) zákona OSPOD, za který hrozí pokuta až do výše 200.000, - Kč.³⁰² Jedná se o výraz

---

²⁹⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁹ Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, v platném znění.

³⁰⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

³⁰¹ KRÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁰² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

odpovědnosti státu za zajištění bezpečné náhradní rodinné péče ve smyslu čl. 20 Úmluvy o právech dítěte.³⁰³

Výjimku z pěstounské péče jako zprostředkované formy náhradní rodinné péče o dítě představuje § 20 odst. 3 zákona OSPOD, který zakotvuje, že pěstounská péče se nezprostředkovává v případě, podala-li návrh na svěřeni dítěte osoba příbuzná nebo dítěti či jeho rodině blízká.³⁰⁴ V těchto případech jsou osoby oprávněny podat soudu návrh na svěřeni konkrétního dítěte do jejich péče, aniž by byly povinny učinit oznámení příslušnému krajskému úřadu.³⁰⁵ Uvedené je vtěleno také do základního právního předpisu, konkrétně § 962 odst. 2, který zakotvuje, že ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Občanský zákoník je v tomto případě o něco konkrétnější, neboť hovoří o specifické situaci, kdy se osoba příbuzná či dítěti nebo rodině blízká, péče o dítě sama ujala. V návaznosti na toto ustanovení je nezbytné odkázat na ustanovení § 10a zákona OSPOD. Dle jeho znění osobám, které se souhlasem rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a bez rozhodnutí příslušného orgánu převezmou dítě do své péče s úmyslem přijmout dítě do své trvalé péče, jsou povinny tuto skutečnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.³⁰⁶ Teoretička Westphalová spatřuje důvod této zákonné povinnosti v odpovědnosti státu za to, že v případě, že by faktické ujmoutí se péče nebylo v zájmu dítěte, mohl by včas zasáhnout a tento faktický stav prostřednictvím učiněného návrhu nepovýšit na stav právní.³⁰⁷ V případě, že by se jednalo o péči, jejíž trvání by bylo předpokládáno v délce několika dnů či týdnů, maximálně jednoho roku, není dle názoru Mgr. Křístka nutné uvedené obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností oznamovat. V těchto případech totiž není splněna podmínka „trvalosti péče“ stanovená ustanovením § 10a zákona OSPOD, a proto není důvodu pro jakoukoliv intervenci ze strany OSPOD.³⁰⁸ Jako příklad může posloužit situace, kdy

---

³⁰³ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁰⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁵ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁰⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 693. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁰⁸ KŘÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

rodiče pobývají pracovně v cizině a o nezletilé dítě s jejich souhlasem pečují například prarodiče. V podrobnostech k ustanovení § 881.

10.4.2. Odborná příprava a odborné posouzení pro účely zprostředkování pěstounské péče

Odborná příprava

Jak již bylo upozorněno, jednou ze čtyř činností, které společně tvoří obsah procesu zprostředkování, je také zajištění odborné přípravy fyzických osob, které jsou vhodnými kandidáty stát se pěstouny.

Zákon OSPOD zakotvil odbornou přípravu do ustanovení § 11 odst. 2. Dle tohoto ustanovení zajišťuje krajský úřad přípravu fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje jim pomoc související se svěřením dítěte do jejich péče, a to včetně zajištění speciální přípravy pěstounů na přechodnou dobu. Časový rozsah je zákonem stanoven na nejméně 48 hodin, přičemž u žadatelů, kteří tuto odbornou přípravu již jednou absolvovali, může krajský úřad časový rozsah vzhledem k okolnostem přiměřeně snížit.³⁰⁹

Povinnost absolvovat odbornou přípravu v tomto minimálním časovém rozsahu, byla vedena záměrem zákonodárce pěstounskou péčí profesionalizovat a současně sjednotit požadavky kladené na žadatele o zařazení do evidence pro zprostředkování pěstounské péče.³¹⁰ V této souvislosti je třeba odkázat na vyhlášku č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. Příprava fyzických osob vhodných stát se pěstouny probíhá jak individuální, tak skupinovou formou. Je zaměřena především na tematické okruhy týkající se sebepoznání, rozpoznání rodinného systému a sociálních kontaktů, uvědomění si práv a potřeb dítěte v náhradní rodinné péči a způsoby jejich naplňování. Dále na osvojení si spolupráce s dalšími odborníky, komunikaci s dítětem, přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot, rozvoj schopností a zájmů dítěte, uspokojení jeho citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb, péči o jeho zdraví, styk dítěte s rodiči a dalšími osobami blízkými a v neposlední řadě práci s dětmi již žijícími v rodině žadatele.³¹¹ Ustanovení § 11 odst. 2 písm. b)

---

³⁰⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další související zákony.

³¹¹ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

zákona OSPOD poslední doplňuje, že povinností krajského úřadu je zajistit též vhodnou odbornou přípravu dětí v přijímající rodině již žijících, kterou je na místě provést přiměřeně jejich věku a rozumové vyspělosti.³¹² Příprava dětí žadatelů je nezbytná jak z důvodu zajištění jejich informovanosti a schopnosti porozumět smyslu, významu a účelu náhradní rodinné péče, tak pro vyhodnocení situace samotnými žadateli, zda jsou děti v jejich domácnosti schopny a připraveny přijmout mezi sebe cizí dítě.³¹³

Výstupem z odborné přípravy je závěrečná hodnotící zpráva o žadateli a průběhu jeho přípravy. Tato zpráva je dále předmětem odborného posouzení krajským úřadem pro účely zprostředkování pěstounské péče ve smyslu ustanovení § 27 zákona OSPOD.

Odborné posouzení

Ze znění ustanovení § 27 odst. 1 až 8 zákona OSPOD vyplývá, že odborné posouzení žadatele o pěstounství je velmi rozsáhlá a komplexní činnost, kterou provádí příslušný krajský úřad. Odborné posouzení je nezbytné provést v době před zařazením žadatelů do příslušné evidence vedené obecními úřady obcí s rozšířenou působností, nejedná-li se o osoby již v evidenci vedené.³¹⁴

Při odborném posouzení spolupracuje krajský úřad s obecními úřady obcí s rozšířenou působností, poskytovateli zdravotních služeb, školskými zařízeními a dalšími odbornými institucemi, pověřenými osobami a odborníky na zodpovězení otázek výchovy a péče o dítě. Odborné posouzení zahrnuje jak posouzení dítěte, které je subjektem svěření, tak samotného žadatele. Dítě je hodnoceno co do úrovně jeho tělesného a duševního vývoje, včetně specifických potřeb a nároků a sociálního prostředí, z něhož přichází. Dále jsou posuzována jeho statusová práva, etnický a náboženský původ. Oproti tomu žadatel je hodnocen co do struktury jeho osobnosti, zdravotního stavu, jeho předpokladů k výchově dítěte, osobní motivace přijmout cizí dítě do osobní péče, sociálního prostředí, v němž žije a v neposlední řadě také jeho etnické, náboženské a kulturní ukotvenosti. Ke kritériu sociálního prostředí žadatele, včetně jeho obydlí, je třeba poznamenat, že důvodem pro rozhodnutí o jeho nezařazení do evidence nemůže být automaticky zjištění, že se žadatel dočasně ocitl bez zaměstnání či má finanční závazky vůči svým

---

³¹² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³¹³ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³¹⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

věřitelům. V tomto případě je nezbytné zkoumat situaci v komplexu, kdy u konkrétního žadatele může být ztráta zaměstnání vzhledem k jeho kvalifikaci a osobnímu portfoliu pouze přechodným stavem, který je schopen vyřešit v poměrně krátkém časovém horizontu bez výraznějších dopadů na ekonomickou situaci rodiny. Obdobně je tomu v případě žadatelových finančních závazků, které jsou s ohledem na jeho příjmy a majetkové poměry zcela přiměřené a jejich důvod může spočívat například v zajištění vhodného rodinného obydlí.³¹⁵

Významnou součástí procesu posouzení je také prošetření bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte i jiné osoby, která s žadatelem žije ve společné domácnosti. Za bezúhonnou nelze v tomto smyslu považovat osobu, která byla pravomocně odsouzena pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele zajistit řádnou výchovu dítěte.³¹⁶

Po podrobném posouzení všech výše uvedených kritérií rozhodne krajský úřad o zařazení či nezařazení žadatele do příslušné evidence. V případě zamítavého rozhodnutí je právem každého žadatele podat řádný opravný prostředek, odvolání, o němž bude za podmínek stanovených zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen správní řád), rozhodovat Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), jako odvolací správní orgán. Tento ústřední správní úřad je ve smyslu ustanovení § 27 odst. 8 zákona OSPOD oprávněn provést nové odborné posouzení žadatele. Nemusí však provádět odborné posouzení z hlediska všech kritérií stanovených ustanovením § 27 odst. 1 zákona OSPOD, neboť správnost napadeného rozhodnutí přezkoumává odvolací správní orgán jen v rozsahu námitek uvedených v odvolání, jinak jen tehdy, vyžaduje-li to veřejný zájem.³¹⁷ Pro účely přezkumného rozhodnutí může MPSV provést například nové psychologické vyšetření žadatele, v případě, že žadatel v odvolání uvedl, že nesouhlasí se závěry psychologického posouzení své osobnosti pro účely zařazení do evidence žadatelů o pěstounskou péči apod.³¹⁸

---

³¹⁵ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³¹⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁷ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁸ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

10.5. Dohoda o výkonu pěstounské péče

Novela zákona OSPOD č. 401/2012 Sb., která nabyla účinnosti k 1. lednu 2013, zakotvila v ustanovení § 47b povinnost pěstouna, aby do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče uzavřel s obecním úřadem s rozšířenou působností dohodu o výkonu pěstounské péče. Místní příslušnost správního úřadu je určena trvalým bydlištěm žadatele. Tento úřad je současně pověřen vedením žadatele v příslušné evidenci žadatelů o pěstounskou péči.³¹⁹ Jedná se o subordinační veřejnoprávní smlouvu, jejímž smyslem je mimo jiné pomoci pěstounům s kvalitním výkonem osobní péče o dítě.³²⁰ Obsahem této dohody je podrobnější úprava práv a povinností zakotvených v ustanovení § 47a zákona OSPOD.³²¹ Zejména jde o úpravu práv a povinností týkajících se zajištění krátkodobé péče o dítě v době nemoci pěstouna či narození dítěte, odborné terapeutické nebo psychologické pomoci či styku rodičů s dítětem při udržování a rozvíjení vztahu s nimi nebo jinými osobami dítěti a rodině blízkými. V neposlední řadě také zakotvení povinnosti pěstouna soustavným vzděláváním prohlubovat své dovednosti a znalosti v oblasti výchovy a péče o svěřené dítě.³²² Nicméně bude v podrobnostech vždy záležet na stranách dohody, jakým způsobem si práva a povinnosti mezi sebou upraví, neboť právní poměr mezi nimi je čistě soukromoprávní povahy.³²³ V případě, že nedojde mezi obecním úřadem obce s rozšířenou působností a pěstounem k uzavření dohody do 30 dnů, může být tato nahrazena příslušným správním rozhodnutím vydaným obecním úřadem obce s rozšířenou působností.³²⁴

10.6. Práva a povinnosti pěstouna

Práva a povinnosti pěstouna ve vazbě na práva a povinnosti rodičů dítěte upravuje ustanovení § 966. Z jeho znění je patrný respekt zákonodárce ke skutečnosti, že svěřením dítěte do osobní péče pěstouna nedochází k jeho statusové změně. Rodiče i nadále zůstávají nositeli a

---

³¹⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

³²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a další související zákony.

³²¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³²² WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 700. ISBN 978-80-7478-477-4.

³²³ KŘÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³²⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

vykonavateli rodičovské odpovědnosti. Pěstounovi, proto v souladu s tradičním pojetím, ukládá občanský zákoník především právo a současně povinnost o dítě osobně pečovat a pouze přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů tam, kde to z povahy věci rodičům nepřísluší.³²⁵ K tomu je možno doplnit příklad z rozhodovací praxe opatrovnických soudů, například Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. května 2014, sp. zn. Nc 192/2014. Tímto rozsudkem bylo rozhodnuto tak, že pěstounka je povinna vykonávat přiměřeně práva a povinnosti rodičů s tím, že matce dítěte zůstane ponechána její rodičovská odpovědnost nedotčena. Pěstounka je pouze v rozsahu běžných záležitostí povinna o nezletilého osobně pečovat, starat se o jeho zdraví a jeho osobu, o jeho intelektuální, tělesný a citový rozvoj, avšak nemá k němu v žádném případě vyživovací povinnost.³²⁶

Oproti tomu za účinnosti zákona o pěstounské péči, byla práva a povinnosti pěstouna vymezena kogentně. Svědčí o tom také rozhodnutí Nejvyššího soudu, který dospěl při aplikaci tohoto zákona k závěru, že vymezení práv a povinností pěstouna vůči dítěti nemá ve výroku rozsudku místo, neboť tato práva a povinnosti vyplývají z příslušných ustanovení zákona o pěstounské péči. V žádném případě není ani právem soudu, aby takováto práva a povinnosti pěstouna jakkoli omezoval.³²⁷

10.6.1. Osobní péče pěstouna o svěřené dítě

Ustanovení § 966 odst. 1 stanovuje, že pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. V zásadě jde o jeho primární povinnost vůči svěřenému dítěti, neboť doplňuje péči rodičů právě ve sféře osobní a nikoli právní. Za nedbalý výkon této povinnosti je možné pěstouna sankčně postihnout prostřednictvím jeho odvolání z funkce. Oproti tomu v případě, že do pěstounova práva o dítě osobně pečovat třetí osoba neoprávněně zasahuje, je pěstoun oprávněn se proti tomuto zásahu bránit soudní cestou.³²⁸ Jak již bylo uvedeno v souvislosti s podkapitolou věnovanou dohodě o pěstounské péči, ustanovení § 47b odst. 1 zákona OSPOD umožňuje upravit si výkon práva osobní péče o dítě taktéž v rámci pěstounské dohody. Nejvyšší soud Slovenské republiky vyslovil v rozhodnutí ze dne 30. dubna 1974, sp. zn. Cpj 14/74 závěr, dle kterého je osobní péčí pěstouna

---

³²⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

³²⁶ Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. května 2014, sp. zn. Nc 192/2014.

³²⁷ Rozhodnutí kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. 25 Cpj 49/76.

³²⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

o svěřené dítě třeba rozumět péči, kterou pěstoun dítěti osobně a nepřetržitě zajišťuje ve svém domově. Je však právem pěstouna, aby v čase, kdy je v zaměstnání, svěřil dítě do denních jeslí, mateřské školy, školní družiny či obdobného zařízení věnující se péči o děti v době, kdy jsou rodiče těchto dětí v zaměstnání. Podmínku osobní péče je možné považovat za splněnou také v případech, kdy pěstoun péči o dítě zajistil prostřednictvím další osoby po dobu své krátkodobé nemoci apod. Musí se však jednat o řešení zcela mimořádných a nepředvídatelných situací, a ne o pravidelné svěřování dítěte do péče jiných osob či zařízení s úmyslem přenést na ně svou odpovědnost za péči o svěřené dítě.³²⁹

10.6.2. Přiměřený výkon rodičovských práv a povinností

Pěstoun je při zajištění osobní péče o dítě oprávněn přiměřeně vykonávat práva a povinnosti na místě rodičů. Rodiče eventuálně poručník jsou i nadále nositeli rodičovské odpovědnosti, avšak vykonavateli jsou pouze ve vztahu k těm právům a povinnostem, které nebyly prostřednictvím soudního rozhodnutí svěřeny pěstounovi. Pěstoun je povinen do jejich výkonu rodičům nezasahovat a umožnit je.³³⁰

Mezi práva a povinnosti náležející pěstounovi patří zejména ty, které se vztahují k zajištění osobní péče o dítě. Jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, ochranu dítěte, zajištění jeho výchovy a vzdělání. V této souvislosti ustanovení § 966 odst. 2 opravňuje pěstouna rozhodovat o běžných záležitostech dítěte a v těchto věcech jej také zastupovat.³³¹ Co se rozumí běžnou záležitostí a co již běžnou záležitostí spadající do rozhodovací kompetence pěstouna nepatří, se vyjádřil Ústavní soud například v usnesení ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 1710/16. Vyslovil, že změnu bydliště dítěte v souvislosti se změnou bydliště pěstouna není třeba upravovat předběžným opatřením a není třeba souhlasu rodičů ani poručníka. Zajištění náhradního rodinného prostředí a osobní péče totiž nepochybně patří mezi práva a povinnosti pěstouna. Oproti tomu se Ústavní soud ztotožnil s názorem Městského soudu v Praze, a změnu mateřské školy nezletilého

---

³²⁹ Rozhodnutí kolegia Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 30. dubna 1974, sp. zn. Cpj 14/74.

³³⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 701. ISBN 978-80-7478-477-4.

³³¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

označil za záležitost významnou, o níž není pěstoun oprávněn rozhodovat sám, tj. aniž by uvážil názor rodičů, eventuálně poručníka.³³²

V případě záležitostí, o nichž není pěstoun oprávněn rozhodovat sám, je vázán informační povinností vůči rodičům dítěte, případně osobě poručníka. Neztotožňují-li se tito se zamýšleným rozhodnutím či konáním pěstouna, zakotvuje ustanovení § 969 pro tyto případy právo podat návrh opatrovnickému soudu na úpravu práv a povinností, zrušení pěstounské péče nebo k přijetí jiného rozhodnutí. Takovýmto jiným rozhodnutím může být například nahrazení souhlasu rodičů či poručníka ve smyslu § 877. Právo podat předmětný návrh svěřuje zákonodárce do rukou rodiče, pěstouna, ale také samotného dítěte. Pravomoc opatrovnického soudu ve věci rozhodnout zakládá ustanovení § 466 písm. p) ZŘS.³³³ Soud je oprávněn nahradit jak jednorázové rozhodnutí rodiče či poručníka, tak rozhodnout o úpravě práv a povinností mezi nimi a pěstounem do budoucna.³³⁴

10.7. Rodinné pouto mezi rodiči a dítětem svěřeného do pěstounské péče

Jednou z charakteristik pěstounské péče je zvýšená ochrana přirozené rodiny dítěte. Ta vyplývá z čl. 32 Listiny, který je promítnutím čl. 8 Úmluvy. Zatímco čl. 8 Úmluvy hovoří o právu na respektování soukromého a rodinného života poměrně obecně, je Listina ve formulaci konkrétnější. V čl. 32 odst. 1 zakotvuje, že rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona a v odstavci čtvrtém, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Omezení těchto práv je možné pouze na základě zákona, prostřednictvím soudního rozhodnutí. V této souvislosti Ústavní soud v nálezu ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05 vyslovil, že čl. 32 Listiny je zcela logicky upraven v rámci kategorie práv hospodářských a sociálních, což se nutně odráží v jeho interpretaci. Nejedná se pouze o právo rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž aby této péči státní moc poskytovala specifickou ochranu.³³⁵

---

³³² Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 1710/16, bod 12.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. RADVANOVÁ, Senta in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 306 s. ISBN 978-80-7357-466-6.

³³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05.

Konkrétním provedením těchto práv je v souvislosti s problematikou pěstounské péče ustanovení § 967, dle kterého je povinností pěstouna udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Současně je jeho povinností umožnit rodičům styk s jejich dítětem, ledaže by soud rozhodl jinak. Shodně je tato povinnost upravena také v zákoně OSPOD, konkrétně ustanovení § 47a odst. 2 písm. h).³³⁶

Důvod, pro který je třeba udržovat a dále rozvíjet vztah mezi dítětem a jeho rodiči, spočívá v tom, že svěřením dítěte do pěstounské péče nedochází ke změnám v právním statutu dítěte. Nezletilý je i nadále dítětem svých rodičů. Svě rodiče dítě zná a má s nimi vytvořen více či méně fungující vztah. Je třeba zajistit, aby dítě mělo reálnou možnost se se svými rodiči a dalšími příbuznými i nadále stýkat a tento vztah prohlubovat. Podmínkou však je, že soud dospěje k závěru, že udržování tohoto vztahu a pravidelný styk s rodiči je v souladu se zájmy dítěte.³³⁷ Nezbytnou součástí přípravy žadatelů o pěstounskou péči je, aby si tyto žadatelé uvědomili, že jsou pouze dočasně pečujícími osobami, neboť v nejlepším zájmu dítěte je, aby bylo v co možná nejkratší době navraceno do přirozené rodiny. Je proto důležité, aby pěstouni vazby mezi dětmi a rodiči i v době svěřením do jejich péče ve spolupráci s OSPOD udržovali a zabránili jejich vzájemnému odcizení.³³⁸

K tomu z nálezu Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 485/10. Zde byl vysloven závěr, že jakmile je prokázána existence rodinného vztahu, musí orgány veřejné moci jednat v zásadě tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet. Současně jsou orgány povinny přijmout taková opatření, jejichž účelem je sloučení rodiče s dítětem. K těmto pozitivním povinnostem se řadí vedle pomoci s osobními, sociálními, zdravotními či majetkovými obtížemi i povinnost rodiče informovat a řádně poučit o možných následcích jejich jednání. Základní právo na nerušený rodinný život chrání právo rodiče na přijetí opatření ze strany státních orgánů směřujících k jejich obnovenému soužití s dítětem. K přijetí potřebných opatření musí dojít v co nejkratší časové souvislosti s ohledem na skutečnost, že prostý běh času může vést k nenapravitelným důsledkům pro vztahy mezi dětmi a rodiči, kteří s nimi nežijí.³³⁹

---

³³⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³³⁷ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

³³⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

³³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 485/10, bod 24.

10.7.1. Problematika rodinného pouta ve vybrané judikatuře ESLP: Kutzner v. Německo, Broda v. Itálie, K. a T. v. Finsko

Kutzner v. Německo

Jak čl. 8 Úmluvy, tak čl. 32 odst. 4 Listiny stanovují, že právo na ochranu vztahů mezi rodiči a dětmi není absolutní, ale že za jistých podmínek může být prostřednictvím opatření přijatých veřejnou mocí omezeno. Konkrétně čl. 8 Úmluvy hovoří o legitimním zásahu v případech, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod jiných. Listina ve druhé větě čl. 32 odst. 4 možnost legitimního omezení formuluje tak, že práva a povinnosti rodičů mohou být omezeny a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

V souvislosti s problematikou práva na respektování soukromého a rodinného života a jeho omezení, uvedu tři zásadní rozhodnutí ESLP, kdy v prvním dospěl ESLP k závěru o nepřiměřenosti zásahu státu do práva stěžovatelů garantovaného čl. 8 Úmluvy, a oproti tomu v následujících dvou postup státu při omezení označil za souladný s čl. 8 odst. 2 Úmluvy, neboť byl vzhledem k cílům, které sledoval, zcela přiměřený.

Prvním z těchto rozhodnutí, je rozhodnutí Kutzner v. Německo ze dne 26. února 2002, č. 46544/99. Stěžovatelé, manželé Kutznerovi a jejich dvě dcery, žili společně s rodiči pana Kutznera, přičemž v důsledku opožděného tělesného a zejména duševního vývoje podstupovaly dcery řadu vyšetření, současně navštěvovaly speciální mateřskou školu a oběma byla poskytována speciální podpora při vzdělávání. Do rodiny po určitou dobu docházela sociální pracovnice, jejíž vztahy s rodinou se rychle zhoršovaly, což z její strany vyústilo v předkládání velmi negativních zpráv. Následně vydal prvoinstanční soud předběžné opatření, jímž zbavil oba stěžovatele práva rozhodovat o zdravotní péči svých dcer a o tom, kde budou žít, neboť na základě zpráv nabyt přesvědčení, že nedisponují dostatečnou rozumovou kapacitou potřebnou k odpovědné výchově. Následně zcela zbavil oba stěžovatele rodičovských práv a povinností a nezletilé umístil odděleně do péče anonymních pěstounských rodin. Protože dívky byly umístěny v pěstounských rodinách, neměli stěžovatelé možnost své děti navštěvovat po dobu šesti měsíců. Po vydání rozhodnutí o odvolání vydané zemským soudem, byla stěžovatelům stanovena doba návštěv na jednu hodinu měsíčně za přítomnosti osmi zástupců orgánu sociální péče. Následovaly neúspěšné pokusy

stěžovatelů získat přivolení soudu k návštěvám dcer v období Vánoc a začátku školního roku. Celá věc vyústila v podání stížnosti k ESLP, v níž stěžovatelé namítali, že zbavením rodičovské odpovědnosti bylo porušeno jejich právo na respektování soukromého a rodinného života. Po posouzení případu dospěl ESLP k závěru, že ačkoliv základním smyslem čl. 8 Úmluvy je chránit jedince před svévolnými zásahy veřejné moci, může jako doplněk existovat i pozitivní závazek obsažený v povinnosti státu rodinný život respektovat. Tam, kde rodinné vazby vznikly, musí stát jednat způsobem, který umožní jejich rozvíjení a činit opatření, která dovolí opětovné spojení rodiny. Ačkoli hranice mezi pozitivním a negativním závazkem státu se vzpírají přesné definici, aplikovatelné principy jsou stejné. V obou případech musí být zachována spravedlivá rovnováha mezi střetávajícími se zájmy jednotlivce a společností jako celku, přičemž je v tomto dán státům dostatečný prostor k uvážení. Vnitrostátní soudy zbavily oba stěžovatele rodičovské odpovědnosti a nařídily umístění dcer do pěstounských rodin z důvodu, že rodiče nemají dostatečnou rozumovou kapacitu na výchovu svých dětí. ESLP však upozornil, že skutečnost, že děti mohou být umístěny do prostředí, které je pro jejich výchovu vhodnější, samo o sobě neospravedlňuje jejich odebrání z péče rodičů. Musí existovat i jiné okolnosti, které odůvodňují nutnost tak intenzivního zásahu do práv garantovaných čl. 8 Úmluvy. V tomto případě ačkoli mohly soudy sledovat legitimní zájem na pozitivním vývoji dětí, je ESLP toho názoru, že jak předběžné opatření, kterým byly dcery svěřeny do péče pěstounů, tak zejména způsob, jakým byl proveden, nebyly přiměřené okolnostem.³⁴⁰

K. a T. proti Finsku

Zásadní rozhodnutí, které na žádost finské vlády vzešlo z projednání věci velkým senátem, je věc K. a T. proti Finsku ze dne 12. července 2001, č. 25702/94. Toto rozhodnutí je zajímavé tím, že ve vztahu k jednomu dítěti týchž rodičů, konstatoval ESLP porušení čl. 8 Úmluvy, zatímco ve vztahu k druhému se podle něj jednalo o zcela legitimní a přiměřený zásah do práva těšit se rodinném životu stěžovatelů. Ve vztahu ke druhému dítěti bylo třeba uvážit i další významné okolnosti, které právo na ochranu soukromého a rodinného života oproti prvnímu z dětí oslabovaly. Jde o případ matky čtyř dětí a jejího druha (pozn. rozhodnutí se týká práva těšit se rodinnému životu ve vztahu k novorozené J. a nezletilému M.). Stěžovatelka byla opakovaně hospitalizována pro schizofrenii a následně jí byla diagnostikována atypická a nedefinovatelná psychóza. V době třetího těhotenství byla nemocnice, ve které měl proběhnout porod stěžovatelky,

---

³⁴⁰ Rozsudek ze dne 26. února 2002, Kutzner v. Německo, věc č. 46544/99, body 61-75.

prostřednictvím sociální pracovnice informována o vážných obavách o psychické zdraví stěžovatelky a možnou fyzickou újmu, kterou může stěžovatelka novorozenci způsobit. Po porodu obdržela nemocnice písemné rozhodnutí o vzetí novorozené holčičky do naléhavé péče státu a v návaznosti na to i nezletilého M., u něhož odkázali na shodné důvody. Po odebrání novorozence i nezletilého M. se chování stěžovatelky stalo poněkud neklidným. Po propuštění z nemocnice se stěžovatelka odebrala ke své matce, kde se dala do jízdy s prázdným kočárkem z jednoho konce místnosti na druhý. Následně byl stěžovatelce zakázán jakýkoliv styk s novorozencem a nezletilým M. bez dohledu sociální pracovnice. Po uplynutí měsíce bylo vydáno rozhodnutí o přemístění novorozené holčičky a nezletilého M. z naléhavé péče do běžné péče rodinné jednotky centra pro rodinu, kde o ni pečoval její otec, jemuž po uznání otcovství byla společně se stěžovatelkou přiznána rodičovská odpovědnost. Po uplynutí šesti měsíců byla J. umístěna do péče pěstounské rodiny v místě nacházejícím se zhruba 120 km od bydliště stěžovatelů a následně se k ní připojil i nezletilý M.

Případ dospěl až do fáze řízení před ESLP, kde nejprve vyslovil senát závěr, v němž konstatoval porušení práv stěžovatelky zakotvených v čl. 8 Úmluvy z důvodu vzetí obou dětí do péče veřejného orgánu a odmítnutí přijmout opatření vedoucí k obnově rodiny. Po vynesení rozsudku požádala finská vláda o postoupení věci velkému senátu, čemuž pětičlenné kolegium velkého senátu vyhovělo. Veřejné jednání se konalo v březnu roku 2001. Z jednání vzešel závěr, dle kterého běžný senát ve svém rozsudku posoudil otázku odebrání dětí z péče stěžovatelů jako celek, aniž by se odděleně zabýval důsledky rozhodnutí o vzetí do naléhavé péče a rozhodnutí o vzetí do běžné péče, a to pro každé z dětí odděleně. Běžný senát nedostatečně vyhodnotil, že se jedná o rozdílné typy rozhodnutí s odlišnými důsledky vůči každému z nezletilých. Zatímco povaha prvního rozhodnutí je krátkodobá a omezená, je druhé rozhodnutí trvalejší povahy. Současně obě rozhodnutí vzešla z odlišných rozhodovacích procesů, byť vzájemně podmíněných. Ve vztahu k novorozené J. ESLP rozhodl, že vzetí novorozené holčičky do péče veřejného orgánu ihned po narození bylo extrémně tvrdým opatřením, vyžadující zásadní důvody prokázané v řízení, do něhož musí být zahrnuta jak matka, tak její druh. Rozhodnutí musí být odůvodněno zajištěním stability i psychického zdraví jednotlivých členů rodiny. Lze si snadno představit šok a zmatek u matky s pevným zdravím, natož u matky s diagnostikovanou psychózou. Není úkolem ESLP, aby se stavěl do role finských orgánů sociálně-právní ochrany a pouštěl se do spekulací o tom, jaká ochranná opatření by byla v daném případě vhodnější. Avšak v případě, že plánovaly pro matku tak radikální řešení, zcela jí zbavující osobní péče o její novorozené dítě, měly se zabývat především tím, zda není možné užít méně extrémního zásahu do práva na respektování

soukromého a rodinného života. Důvody jimi uvedené byly relevantní, ale nedostatečné pro ospravedlnění tak závažného vměšování se do rodinného života. Rozhodnutí o vzetí novorozence do naléhavé péče, jakožto i metody k tomu užití byly nepřiměřené v účincích, jaké měly pro stěžovatele v jejich právu těšit se rodinnému životu. Proto, i když mohla existovat nezbytnost užití preventivních opatření k ochraně J., zásah do rodinného života stěžovatelů nemůže být považován za nezbytný v demokratické společnosti.

Situace v případě nezletilého M. byla poněkud odlišná. Stěžovatelé nezletilého sami ze své vůle ještě před narozením J. umístili do dětského domova, neboť vykazoval známky duševní poruchy a vyžadoval zvláštní péči. Jeho vzetí do naléhavé péče, ačkoli k němu došlo bezprostředně po narození J. nemohlo mít proto stejný dopad na rodinný život stěžovatelů, jako v případě narození J. Nezletilý M. byl od své rodiny již fakticky odloučen. Rozhodnutí o vzetí nezletilého M. do naléhavé péče bylo současně nezbytné, neboť neuváženým rozhodnutím rodičů mohl být v kterékoliv chvíli vytržen z bezpečného životního rámce, jaký pro něj skýtal život v dětském domově. Ani zde nebylo vhodné zapojovat stěžovatele do rozhodovacího procesu, neboť se jednalo o období před narozením J. a bylo třeba zabránit vyvolání jakékoliv nervové krize. ESLP tímto dospěl k závěru, že se finské vnitrostátní orgány mohly domnívat, že je nezbytné přijmout výjimečné opatření omezeného trvání vůči nezletilému M., a to od okamžiku narození J. Ve vztahu k nezletilému M. proto nebylo shledáno porušení čl. 8 Úmluvy zakotvující právo stěžovatelů na respektování soukromého a rodinného života.³⁴¹

Bronda v. Itálie

Závěrečným, třetím rozhodnutím, na které bych ráda upozornila je rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, č. 40/1997/824/1030, Bronda v. Itálie. V tomto rozhodnutí dospěl ESLP až k překvapivému závěru, když upřednostnil zájem dítěte spočívající v jeho setrvání v pěstounské rodině, oproti právu rodičů na respektování soukromého a rodinného života. V daném případě šlo o to, že v září roku 1987 informovalo oddělení sociálních služeb příslušné úřady, že otec závažným způsobem zanedbává své rodičovské povinnosti vůči nezletilé dceři. Následně prvoinstanční soud svěřil dítě do péče obce a rozhodl o jejím umístění do dětského domova. Současně zbavil otce rodičovské odpovědnosti ve vztahu k ní. V roce 1990 rozhodl soud o adopci dívky rodinou v Toskánsku. Toto rozhodnutí však bylo odvolacím soudem zrušeno z důvodu nesplnění zákonné

---

³⁴¹ Rozsudek ze dne 12. července 2001, K. a T. v. Finsko, věc č. 25702/94, body 156-194.

podmínky, kterou je opuštění dítěte jeho rodiči. Dívka však i nadále zůstala ve faktické péči přijímající rodiny. Odvolací soud pověřil soud prvoinstanční, aby stanovil konkrétní podmínky návratu dcery k jejím biologickým rodičům. Dcera však v mezidobí propadla panice ze strachu z návratu k jejím biologickým rodičům. V důsledku toho odvolací soud rozhodl o odkladném účinku svého rozsudku, přičemž se opíral o psychiatrickou expertízu, podle níž biologická rodina nebyla připravena dceru přijmout zpět do své péče. Další podklad pro rozhodnutí představovala zpráva lékaře, dle které byla dcera výborně adaptována na situaci v přijímající rodině. V důsledku těchto skutečností odvolací soud své rozhodnutí zrušil. Prvoinstanční soud nově rozhodl, že vzhledem k velice konfliktnímu prostředí stěžovatelů a duševnímu zdraví matky, neschopné zajistit normální duševní a intelektuální vývoj dcery, zůstane nezletilá dívka v péči přijímající rodiny v Toskánsku.

V řízení před ESLP, zahájeném na podkladě stížnosti podané prarodiči nezletilé, kteří spolu s jejími rodiči sdíleli jednu domácnost, se tento vyslovil, že sporná rozhodnutí vnitrostátních soudů byla založena na důvodech nejen relevantních, ale i dostatečných pro účely čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Důvody se vždy opíraly o pečlivé posudky expertů – psychiatrů a o zprávy připravované sociálními pracovníky po každém setkání dcery s jejími biologickými rodiči a prarodiči. Při stanovení spravedlivé rovnováhy mezi zájmem nezletilé zůstat v náhradní rodině a zájmem biologické rodiny na péči o své dítě, přisuzuje ESLP zvláštní význam nadřazenému zájmu nezletilé, které je dnes čtrnáct let a vždy projevovala vůli zůstat v přijímající rodině. V tomto případě převážil zájem dcery nad právem jejích rodičů a prarodičů těšit se rodinnému životu. Vnitrostátní soudní orgány svými rozhodnutími nepřekročily posuzovací pravomoc a čl. 8 Úmluvy nebyl porušen.³⁴²

10.8. Vyživovací povinnost

Dle ustanovení § 961 odst. 1 věta první platí, že svěřením dítěte do pěstounské péče nemá vliv na trvání vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. V zásadě jde o to, že vzájemná vyživovací povinnost mezi jednotlivými členy rodiny, je tradičně řazena mezi základní povinnosti jejích členů a vyplývá z principu vzájemné solidarity mezi nimi. Výživné je trvalým obsahem rodinněprávního vztahu ve vazbě rodičů na jejich potomky a jako takové je nezcizitelné a nepromlčitelné. Co je nezbytné si uvědomit, že vyživovací povinnost není vázána na rodičovskou odpovědnost. Je povinností každého rodiče plnit vyživovací povinnost ke svému dítěti bez ohledu na to, zda je

---

³⁴² Rozsudek ze dne 9. června 1998, Bronda v. Itálie, věc č. 40/1997/824/1030, body 51-63.

nositelem práv a povinností z rodičovské odpovědnosti mu vyplývající. Každý rodič musí dostat své vyživovací povinnosti bez zřetele na skutečnost, zda s dítětem trvale žije ve společné domácnosti či nikoli. Je-li dítě v osobní péči jiné osoby, ať už pěstouna, pečující osoby, poručníka nebo ústavu, ať už na základě rozhodnutí soudu nebo tzv. soukromého pěstounství, není a nemůže být rodič vyživovací povinnosti vůči svému dítěti zproštěn či od ní jinak osvobozen.³⁴³

V souvislosti s vyživovací povinností rodičů dítěte svěřeného do pěstounské péče, je vhodné poukázat na dosavadní vývoj judikatorní praxe. Příkladem je rozhodnutí ze dne 29. října 1992, sp. zn. 5 Cz 22/92, v němž vyslovil Nejvyšší soud závěr, dle kterého v řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče soud nerozhoduje o výživném pro dítě, ale teprve až po právní moci rozsudku a současně po právní moci rozhodnutí správního orgánu o přiznání příspěvku na úhradu potřeb dítěte, uloží soud rodičům, případně jiným osobám povinným, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu.³⁴⁴ Oproti nyní představenému je současná rozhodovací praxe zcela odlišná. Nově nic soudu nebrání, aby již v rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče výživné rodičům v konkrétní výši vyměřit.³⁴⁵ V případě, že soud v rozhodnutí o svěřením dítěte vyživovací povinnost rodičům konkrétním výrokem neuloží, je ve smyslu ustanovení § 19 odst. 2 zákona OSPOD právem krajské pobočky Úřadu práce ČR, aby návrh soudu na stanovení výživného na dítě podala. Oprávněna je též k podání návrhu na výkon rozhodnutí v případě, že toto rozhodnutí nebude osobou povinnou respektováno.³⁴⁶

10.8.1. Legální cese

Vyživovací povinnost rodičů je úzce spojena s příspěvkem na úhradu potřeb dítěte, který je vyplácen krajskou pobočkou Úřadu práce ČR k rukám pěstouna. Tato skutečnost je důsledkem znění § 961 odst. 2, který normuje, že v případě, že dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb dle jiného zákona, přechází právo tohoto dítěte na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek na úhradu potřeb, náleží rozdíl dítěti. Rozhodnutí o způsobu platby a hospodaření s výživným náleží do

---

³⁴³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305-313.

³⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 1992, sp. zn. 5 Cz 22/92.

³⁴⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 690. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁴⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

pravomoci soudu. Tímto jiným zákonem, na který občanský zákoník odkazuje, je zákon OSPOD, který konkrétně v ustanovení § 47f, odstavci prvním až čtvrtém, příspěvek na úhradu potřeb dítěte upravuje. Nárok na příspěvek má pouze nezletilé nezaopatřené dítě ve smyslu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen zákon o státní sociální podpoře), jehož výše je odstupňována dle věku a stupně závislosti dítěte.³⁴⁷ Povinností osob je hradit výživné k rukám správního orgánu, tedy příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR, která výživné transformuje do příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek je vyplácen zpětně za předcházející kalendářní měsíc k rukám pěstouna a slouží k úhradě nákladů spojených s péčí o svěřené dítě v širším slova smyslu. Ustanovení § 47f odst. 2 zákona OSPOD zakotvuje možnost zachovat příspěvek i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26. roku jeho věku. Podmínkou je, že se jedná o nezaopatřené dítě, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující.³⁴⁸ Vhodné doplnit, že po dosažení 26. roku věku dítěte sice zaniká nárok na dávku pěstounské péče, nikoli však automaticky nárok na výživné v případě, že se dítě nachází v situaci, v níž je na výživu osob povinných odkázáno.³⁴⁹

Smysl legální cese je třeba spatřovat v osvobození pěstounů od mnohdy problematického vymáhání výživného pro dítě svěřeného do jejich osobní péče. V případě, že rodiče neplní dobrovolně vyživovací povinnost ke svému dítěti, vymáhá jí správní orgán, příslušná pobočka Úřadu práce ČR, jako pohledávku státu. Je-li výživné, vzhledem k majetkovým poměrům osob výživou povinných vyšší než příspěvek na úhradu potřeb dítěte, rozděluje se na dvě části. Co do výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte náleží výživné státu, co je nad tuto částku, náleží samotnému dítěti. Tuto částku osoby výživou povinné poskytují dítěti k rukám pěstouna, eventuálně opatrovníka pro správu jmění, byl-li tento jmenován.³⁵⁰

---

³⁴⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴⁸ Tamtéž.

³⁴⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ELISCHER, David in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 564. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁵⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 690. ISBN 978-80-7478-477-4.

Pro úplnost je možné doplnit, že rodič, který výživné na své dítě neplní po dobu delší než čtyři měsíce, se dopouští trestného činu zanedbání povinné výživy, za který hrozí jeho pachateli trest odnětí svobody v závislosti na subjektivní stránce trestného činu až na tři léta.³⁵¹

V souvislosti s problematikou vyživovací povinnosti rodičů dětí svěřených do pěstounské péče, bych ráda poukázala na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1764/16. V této věci byla soudkyní zpravodajkou doktorka Šimáčková. Šlo o případ stěžovatele, který ústavní stížností napadl jak prvoinstanční rozsudek Okresního soudu v Berouně, tak odvolací rozsudek Krajského soudu v Praze. Oba soudy s odkazem na nárok státu vyplývající mu z ustanovení § 961 odst. 2 dospěly ke shodnému závěru, že pro stanovení výše výživného je rozhodující právní a nikoli faktický stav v době rozhodování o něm. Dle jejich závěrů stěžovatelovo dobrovolné osobní a finanční plnění vůči dceři svěřené do pěstounské péče nebylo možné zohlednit při rozhodování o návrhu příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR na stanovení výživného.

Na základě podané ústavní stížnosti dospěl I. senát Ústavního soudu k závěru, že nevzaly-li obecné soudy při výkladu občanského zákoníku dostatečně v potaz rozsah osobní péče stěžovatele ve vztahu k jeho nezletilé dceři v době, kdy byla formálně svěřena do péče pěstouna a uložily mu povinnost hradit výživné jako by se po celou dobu nacházela v osobní péči pěstouna, porušily čl. 4 odst. 4 Listiny. Při aplikaci ustanovení dotýkajících se základních práv a svobod stěžovatele totiž nešetřily jejich podstaty a smyslu, vybočily z účelu sledovaného čl. 32 odst. 4 Listiny a současně nepřiměřeně zasáhly do práva stěžovatele vlastnit majetek mu zaručeném čl. 11 odst. 1 Listiny. Ústavní soud přitom neopomněl, že účelem zákonného ustanovení § 961 odst. 2 je ochrana také veřejných finančních prostředků, ze kterých úřad práce vyplácí pečujícím osobám příspěvek na úhradu potřeb svěřeného dítěte. Tohoto legitimního cíle lze však dosáhnout alternativními prostředky, resp. bez omezení základních práv, které Listina rodičům zaručuje. V závěru svého odůvodnění vyslovil, že při zvážení všech relevantních okolností ani případné upozadění role státu jako oprávněného z titulu výživného pro nezletilé dítě nepředstavuje vybočení ze zásad spravedlivého procesu.³⁵²

---

³⁵¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1764/16, body 26-28.

10.9. Dávky pěstounské péče

Významným znakem pěstounské péče, v důsledku kterého, se tato oproti jiným formám náhradní rodinné péče vyznačuje, je její financování státem prostřednictvím dávek pěstounské péče.³⁵³ Tyto dávky byly zavedeny zákonem o pěstounské péči, k němuž důvodová zpráva sděluje následující. „*Nedostatek dosavadního systému náhradní výchovy spočívá v tom, že v případech, kdy bylo nutno dítěti zajistit výchovu jiným občanem než rodičem, nebyl dán právní základ pro dostatečné hmotné zabezpečení takových dětí a současně pro přiznání odměny občanu, který se výchovy dítěte ujme. Přitom je v zájmu společnosti co největšímu počtu dětí, jejichž výchova není zabezpečena ze strany rodičů a u nichž nepřichází do úvahy ústavní péče, takovouto trvalou, dlouhodobou péči zajistit. Dítěti svěřenému do pěstounské péče bude proto do budoucna náležet příspěvek, nároková dávka a pěstounovi bude současně přiznána odměna.*“³⁵⁴ O účelu těchto dávek hovoří také důvodová zpráva k zákonu o státní sociální podpoře, která doplňuje, že základním účelem dávek pěstounské péče je příspěvek ze strany státu na úhradu nákladů, které vznikají v souvislosti se zajištěním výchovy dítěte. Tyto dávky mohou mít jak opakující se charakter, jako je tomu u příspěvku na úhradu potřeb dítěte či u odměny pěstouna, tak charakter jednorázový, řešící některé situace, které mohou během výkonu pěstounské péče nastat.³⁵⁵

Právní úprava dávek pěstounské péče je s účinností od 1. ledna 2013 přesunuta ze zákona o státní sociální podpoře do zákona OSPOD, konkrétně jeho Hlavy II., označené Dávky pěstounské péče, ustanovení § 47e až § 47za. Kromě výrazného navýšení finančních částek bylo zásadní změnou také to, že odměna pěstouna je do budoucna považována za plat pro účely výpočtu a odvodu pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové a všeobecné zdravotní pojištění. Výše odměn uvedených v zákoně OSPOD, je tedy uvedena před zdaněním.³⁵⁶

Nárok na dávky pěstounské péče náleží pečující osobě a svěřenému dítěti od kalendářního měsíce, v němž se stalo vykonatelným rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do předpěstounské péče,

---

³⁵³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305-313. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 691. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči ve znění účinném do 31. 3. 2000.

³⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVÁ, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

předběžné opatření o svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu nebo nabytí právní moci rozsudek soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče.³⁵⁷ Dle ustanovení § 47e zákona OSPOD jsou těmito dávkami příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče.³⁵⁸ Výše konkrétních dávek jsou nově, oproti právní úpravě účinné do konce roku 2012, kdy byly výše opakovaných dávek stanoveny jako příslušný násobek výše životního minima, stanoveny fixními částkami. Co se týče postihu některé z těchto dávek výkonem rozhodnutí či exekucí, je možné postihnout pouze odměnu pěstouna v případě, že je dlužníkem osoba pečující nebo osoba v evidenci a příspěvek na úhradu potřeb dítěte, je-li osobou povinnou dítě, resp. nezaopatřená zletilá osoba nadále pobírající tento příspěvek.³⁵⁹ Jedná se o promítnutí ustanovení § 317 odst. 2 OSŘ dle kterého platí, že výkonu rozhodnutí nepodléhají peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi, z dávek sociální podpory příspěvek na bydlení, jednorázově vyplacené dávky státní sociální podpory a pěstounské péče.³⁶⁰ Nicméně v případě, že by svým charakterem opakující se odměna pěstouna měla být postihnuta exekucí či výkonem rozhodnutí z důvodu jeho zadluženosti, je na místě uvažovat o změně rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče ve smyslu ustanovení § 969. Mohlo by se totiž jednat o tak významnou změnu poměrů, která vzbuzuje pochybnosti o tom, zda pěstoun i do budoucna skýtá záruky řádné péče o svěřené dítě a zda setrváním v jeho péči není zájem dítěte ohrožen.

10.9.1. Státem finančně podporovaná pěstounská péče versus svěřenectví

V závislosti na tom, co bylo řečeno o svěřenectví a co o pěstounství, přirozeně vyvstává otázka, v čem vlastně tkví ten zásadní rozdíl mezi oběma formami náhradní rodinné péče. Jak z předchozí kapitoly vyplývá, dítě může být v rámci svěřenectví umístěno do péče jiné fyzické osoby, nikoli nutně osoby příbuzné a současně také do pěstounské péče například prarodičů, tedy osobě dítěti příbuzné. Jednoznačně dělicí není ani rozdíl spočívající v délce trvání svěřeni dítěte do některé z nich. Například pěstounská péče na přechodnou dobu je institut ryze dočasný, překlenovací, dalo by se říci, že jeho účel je totožný se svěřeneckým. Avšak zásadní a na první

---

³⁵⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 691. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁵⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵⁹ MACELA, Miroslav in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁶⁰ Zákon č. 99/1963, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

pohled patrný rozdíl spočívá ve financování obou těchto jiných forem péče o dítě. V rámci svěřenectví se obecně předpokládá, že rodiče dítěte budou po dobu svěřeni v závislosti na svých možnostech plnit vyživovací povinnost a hradit odůvodněné potřeby dítěte k rukám pečující osoby. V případě, že to v jejich možnostech nebude, bude tuto vyživovací povinnost plnit na jejich místě jiná osoba příbuzná v pokolení přímém. V případě, že rodiče ani jiné osoby v pokolení přímém tuto povinnost plnit nemohou, je uvedené důvodem pro svěřeni dítěte do pěstounské péče, a to například i osobě, u níž bylo zprvu uvažováno o využití institutu svěřenectví. V rámci pěstounství jí budou zaručeny pravidelné příjmy v podobě dávek pěstounské péče. Těmito budou hrazeny jak náklady na výživu dítěte, tak jí za péči o svěřené dítě bude náležet odměna a jiné výhody dle zákona OSPOD. V této souvislosti je třeba poukázat na znění ustanovení § 47j odst. 3 zákona OSPOD, dle kterého náleží odměna pěstouna osobě pečující nebo osobě v evidenci, která je rodičem nebo prarodičem otce nebo matky svěřeného dítěte pouze v případech hodných zvláštního zřetele. Jejich přiznání musí být odůvodněno sociálními a majetkovými poměry osoby pečující nebo osoby v evidenci a jejich rodiny a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.³⁶¹

Tímto však právní řád způsobuje významnou nerovnost mezi osobami pečujícími o svěřené dítě. Po obsahové stránce a z hlediska cíle, který je jím sledován se jedná o totožný právní vztah. Uvážíme-li zásadu rovnosti všech osob před zákonem a princip právní jistoty, nabízí se závěr, dle kterého i v případě svěřeni dítěte do péče jiné osoby vzniká pečující osobě v rámci svěřenectví na dávky pěstounské péče nárok, zejména na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jako na náhradní výživné, a dále pak na odměnu pěstouna. Ustanovení § 4a písm. b) zákona OSPOD, vymezující, kdo je osobou pečující, a které nárok na dávky pěstounské péče přísluší, je právě s ohledem na výše uvedené nerozumně selektivní, zjevně diskriminační a právní jistotu podlamující ustanovení. V daném kontextu je možno odkázat také na ustanovení o dohodě o pěstounské péči, neboť prostřednictvím této dohody je hmotné zabezpečení pěstounovi přiznáváno. Pomineme-li správní rozhodnutí, které jí v zákonem stanovených případech nahrazuje. Dle názoru Mgr. Křístka v případě, že osoba o dítě pečující v rámci svěřenectví o uzavření takovéto dohody požádá, měla by dohoda zakotvující nejméně nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte a dále na odměnu pěstouna být uzavřena také s ní. Důvod je třeba spatřovat v tom, že obsahem této dohody jsou nejen práva, ale také povinnosti, pečující osoby. Avšak za situace, kdy pečující osoba o uzavření

---

³⁶¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

dohody nepožádá, není důvodu správním řízením zahajovat a takovouto dohodu rozhodnutím nahrazovat. V souladu s ústavní zásadou totiž platí, že nikdo nesmí být nucen činit to, co mu zákon neukládá.³⁶²

10.10. Předpěstounská péče

Ustanovení § 963 zakotvuje, že soudy mohou svěřit dítě také do předpěstounské péče. Účelem této tzv. péče na zkoušku, je navázání kontaktů mezi zájemcem o pěstounskou péči a dítětem, případně i jeho rodinou, přičemž občanský zákoník definuje toto svěření jako ryze fakultativní.³⁶³ Přichází do úvahy v případech, kdy je s ohledem na okolnosti případu třeba prověřit, zda uvažovaný pěstounský poměr bude dítěti ku prospěchu a zda je pěstoun schopen, se o dítě postarat.³⁶⁴

Předpěstounská péče je využívána zejména v situacích, kdy je dítě na základě rozhodnutí soudu, umístěno v péči ústavní, eventuálně v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc a není jisté, zda nově nastolené poměry budou odpovídat zájmu dítěte.³⁶⁵ ZOR v ustanovení § 45b odst. 2 rozlišoval, zda se dítě nachází v zařízení pro výkon ústavní výchovy či v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z vůle nebo proti vůli rodičů a v návaznosti na to podmiňoval jejich souhlasem též svěření dítěte do předpěstounské péče.³⁶⁶ Po rekonstrukci soukromého práva toto ustanovení v občanském zákoníku absentuje. Nicméně pravidla souhlasů rodičů s umístěním dítěte do této péče zůstávají nezměněna. K problematice odlišných situací v návaznosti na potřebné souhlasy rodičů se kriticky vyjádřila i teoretička Králíčková. „*Odlišný přístup zákonodárce k podmínkám svěřování dětí do jednotlivých institutů náhradní rodinné péče, resp. nesystémovost a nedůslednost zákona, vytváří živnou půdu pro konflikty mezi přirozenou rodinou*

---

³⁶² KŘÍSTEK, Adam. Nárok na dávky pěstounské péče při svěření dítěte do péče jiného člověka s odkazem pouze na § 953 OZ (2.) *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 4, s. 7–11.

³⁶³ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

³⁶⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁶⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 696. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁶⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

a zájemci o náhradní rodinnou péči a prostor pro obcházení a zneužívání jednotlivých institutů na úkor dítěte.“³⁶⁷

Co do doby trvání předpěstounské péče, občanský zákoník jen velmi obecně zakotvuje, že její délku stanoví soud se zřetelem k okolnostem případu. Důvodová zpráva upřesňuje, že je na soudu, aby délku jejího trvání vymezil dle potřeb dítěte a jeho rodiny. Může být stanovena na obvyklé tři měsíce nebo i na dobu delší.³⁶⁸

Co však není zcela jednoznačné, je forma rozhodnutí, kterým soud dítě do předpěstounské péče svěřuje. „*Forma rozhodnutí činí potíže. Podle § 471 ZŘS jde o rozhodování ve věci samé čili rozsudek, avšak na druhé straně se o preadopční péči (§ 435 ZŘS) rozhoduje usnesením.*“³⁶⁹ V důsledku této nejednoznačnosti vneslo MPSV na legislativní odbor Ministerstva spravedlnosti dotaz, zda by mohlo sporné objasnit. Ve svém stanovisku zaujalo Ministerstvo spravedlnosti názor, dle kterého by s ohledem na účel úpravy předpěstounské péče mělo být o svěřeni dítěte rozhodováno usnesením, jakožto předběžně vykonatelným rozhodnutím ve smyslu ustanovení § 171 odst. 2 OSŘ. K přijetí tohoto stanoviska jej vedl záměr zajistit přijetí dítěte do předpěstounské rodiny v co nejkratší časové souvislosti po vynesení rozhodnutí. Dále také snaha zajistit, aby pečující rodina co nejdříve disponovala titulem, na základě kterého, bude moci čerpat peněžní prostředky z pěstounských dávek. Ke svému závěru vyjádřeném ve stanovisku dospělo na základě srovnání s rozhodnutím o svěřeni dítěte do péče před osvojením, o předání dítěte do péče budoucího osvojitele a dále s odkazem na usnesení, jímž soud nařizuje svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu dle ustanovení § 452 odst. 2 ZŘS.³⁷⁰

Občanský zákoník zakotvuje povinnost soudu vykonávat nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče dohled. Tento vykonávají opatrovnické soudy v úzké spolupráci s OSPOD. Ustanovení § 19 odst. 4 zákona OSPOD stanovuje povinnost příslušným obecním úřadům s rozšířenou působností sledovat vývoj dětí, které byly do předpěstounské péče svěřeny. Pověření

---

³⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 309–321.

³⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

³⁶⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

³⁷⁰ Výkladové stanovisko č. 18 Expertní Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014 k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřeni dítěte d zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

zaměstnanci OSPOD jsou povinni nejméně jednou za tři měsíce v období prvních šesti měsíců navštívit rodinu, do níž bylo dítě umístěno a poté tyto návštěvy opakovat dle potřeby.³⁷¹

Dle mého názoru není zákonodárcem stanovený počet návštěv vzhledem k významu, závažnosti a také předpokládané délce předpěstounské péče dostatečný. Má-li být zjištěno, zda prostředí, v němž předpěstoun a jeho rodina žije, je pro dítě vhodné a současně existuje šance, že se mezi ním a dítětem vytvoří vztah způsobilý k plynulé transformaci na péči pěstounskou, je na místě vykonat kontrolu častěji než jedenkrát za tři měsíce. V důsledku nedostatečné kontroly lze snadno přehlédnout řadu výstražných indicií, které mohou vést k fatálním následkům.

10.11. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu byla do právního řádu České republiky uvedena novelou ZOR a současně zákona OSPOD č. 134/2006 Sb., s účinností od 1. června 2006. V rámci rekodifikace soukromého práva byla následně převzata i do platného a účinného občanského zákoníku, konkrétně ustanovení § 958 odst. 3. Dle tohoto ustanovení platí, že soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu, přičemž podrobnosti stanoví jiný zákon. Tímto jiným zákonem je zákon OSPOD, který pěstounskou péči na přechodnou dobu upravuje v ustanovení § 27a. Dle názorů některých právních teoretiků není toto právní zakotvení žádoucí, neboť předmětné ustanovení § 27a zákona OSPOD svým obsahem nesporně patří do základního kodexu, který pěstounskou péči jako formu náhradní péče o dítě upravuje jako soukromoprávní institut. Pěstounská péče na přechodnou dobu představuje pouze speciální druh této péče. Z hlediska legislativních postupů je obvyklé a současně žádoucí, aby specifika konkrétního právního poměru byly uváděny vždy v souvislosti s obecnou právní úpravou, tudíž komplexně, a nikoli v odlišných předpisech.³⁷²

Cíl, který zákonodárce zavedením pěstounské péče na přechodnou dobu sledoval, bylo předejít krátkodobému umístění dítěte do ústavní péče v případech, kdy dítě nemůže setrvat u svých rodičů, nicméně je zde vysoká pravděpodobnost jeho brzkého návratu k ní. Jde o zajištění osobní péče o dítě prostřednictvím speciálně proškolených pěstounů. Tito se spolu s rodiči a

---

³⁷¹ Zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷² WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVA, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

OSPOD podílí na sanaci přirozené rodiny a přispívají k vytvoření podmínek pro návrat dítěte do jeho přirozeného prostředí, eventuálně na jeho přechod do péče budoucích pěstounů či osvojitelů. Lze ji proto považovat za prostředek umožňující zachování či obnovení práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy.³⁷³

10.11.1. Důvody pro svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu

Důvody pro rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče na přechodnou dobu byly do 31. prosince 2012 zakotveny v ZOR, konkrétně ustanovení § 45a odst. 2. Tyto důvody jsou nyní zakotveny v zákoně OSPOD, konkrétně ustanovení § 27a odst. 7, avšak po obsahové stránce se od předchozí právní úpravy nijak neliší. Dle zákona OSPOD jde v zásadě o tři případy. První z nich spočívá v situaci, kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat, například pro hospitalizaci, vzetí do vazby či výkon trestu odnětí svobody kratšího trvání apod. Druhým případem je zajištění péče o dítě po dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení. Tato doba je stanovena ustanovením § 813 odst. 1 na šest týdnů po narození dítěte. Dále jde o zajištění péče o dítě po dobu, po kterou může rodič svůj souhlas k osvojení dítěte odvolat, a která je ustanovením § 817 odst. 1 stanovena na dobu tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas dán. Výjimky z ní zakotvuje odstavec 2 téhož ustanovení. Závěrečnou třetí situací, v důsledku které smí být dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno, je období po nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení jejich dítěte není třeba.³⁷⁴

S ohledem na důvody, pro které je dítě do předpěstounské péče svěřováno, rozlišují někteří autoři pěstounskou péči na přechodnou dobu na ranou a akutní. Raná pěstounská péče na přechodnou dobu je určena pro novorozence, kteří od propuštění z lékařské péče čekají na vyřešení jejich následné situace, a to nikoli v prostředí ústavním, ale již v prostředí co nejvěrněji připomínajícím jejich budoucí rodinné prostředí. Ačkoli se na první pohled může zdát, že je tato péče v případě novorozenců nejvhodnějším řešením, přesto je shledávána za „Achillovu patu“. Předání dítěte ve věku několika měsíců z péče „profesionálního“ pěstouna do péče definitivní, je citlivou a složitou záležitostí jak pro dítě, osobu v evidenci, tak i pro budoucího pěstouna či osvojitele. Doba přivykání si dítěte na nové pečovatele a jeho prostředí, je individuální a mnohdy ne jednoduché. Těmto náročným přechodům je nutně věnována zvýšená pozornost ze strany

---

³⁷³ ŘEHULKOVÁ, Lenka. Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut zachování či obnovení práva na rodinný život. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 15 s. 536–544.

³⁷⁴ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

doprovázejících sociálních pracovníků. Akutní pěstounská péče na přechodnou dobu je tu pro řešení situací, kdy se dítě náhle ocitne bez péče rodičů. Příkladem z důvodu jejich vážného zranění či akutní operace, umístění do vazby apod. V těchto případech je možné odhadnout dobu, po níž bude dítěti náhradní péči potřeba zajistit, a proto je vzetí dítěte do pěstounské péče po tuto přechodnou dobu ideálním řešením.³⁷⁵

O pěstounské péči na přechodnou dobu rozhoduje soud ve věcech péče soudu o nezletilé dle § 466 písm. n) ZŘS. Dítě smí být do této speciální formy jiné péče svěřeno i prostřednictvím předběžné úpravy jeho poměrů ve smyslu ustanovení § 452 ZŘS. Dle tohoto ustanovení totiž platí, že předběžným opatřením lze svěřit nezletilého i do pěstounské péče na přechodnou dobu, po níž rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat nebo po jejímž uplynutí lze dítě svěřit do péče před osvojením, dát souhlas k osvojení či rozhodnout o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení.³⁷⁶

10.11.2. Pěstoun na přechodnou dobu – osoba v evidenci

Dle ustanovení § 4a písm. c) zákona OSPOD může soud svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu pouze osobě v evidenci. Jde o důsledek skutečnosti, že pěstouni musí pro řadu specifíků této péče disponovat zvláštními osobnostními a odbornými předpoklady. Musí být stabilními osobnostmi, které jsou si vědomy relativní krátkodobosti, avšak důležitosti své role v životě svěřeného dítěte a dokážou s tímto faktorem aktivně pracovat. Evidence jsou vedeny příslušnými krajskými úřady a fyzické osoby jsou do nich zařazovány na základě vlastní žádosti. Žádosti podávají u obecního úřadu obce s rozšířenou působností v místě, v jehož obvodu jsou přihlášení k trvalému pobytu za podmínky, že krajský úřad po jejich odborném posouzení provedeném dle ustanovení § 27 zákona OSPOD dospěje k závěru o vhodnosti jejich zařazení. Dle ustanovení § 27 odst. 1 písm. f) zákona OSPOD je nad rámec běžných pěstounů třeba posoudit, zda žadatel o zařazení do evidence je schopen pečovat o děti vyžadující speciální péči a současně je schopen spolupracovat s jejich rodiči. O zařazení, nezařazení či vyřazení osoby z evidence rozhoduje příslušný krajský úřad správním rozhodnutím.³⁷⁷

---

³⁷⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVÁ, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

³⁷⁶ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷⁷ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

Věra Novotná, předsedkyně Společnosti sociálních pracovníků ČR a členka Spolku rodinných a opatrovnických soudců ČR, v jednom ze svých článků uvedla, že se u pěstounů na přechodnou dobu potvrzují předpokládané obavy z předávání svěřeného dítěte následným pěstounům nebo osvojitelům. Z praxe jsou jí známy případy, kdy pěstounky na přechodnou dobu odmítly dítě předat a samy soudu podaly návrh na svěření dítěte do předadopční péče či klasické pěstounské péče. Dalším úskalím je, že ne vždy jsou si pěstouni na přechodnou dobu vědomi své povinnosti převzít do péče dítě, o němž tak rozhodne krajský úřad, a nikoli že jsou to oni sami, kteří jsou nadáni právem si konkrétní dítě vybrat. Není ojedinělým případem, kdy pěstouni na přechodnou dobu odmítli dítě přijmout z důvodu jim nevyhovujícího věku, příslušnosti k jinému etniku, tělesnému či duševnímu handicapu apod. V důsledku těchto skutečností se v současnosti stále nedá hovořit o profesionalitě mnohých osob v evidenci.³⁷⁸

Ustanovení § 11 odst. 2 zákona OSPOD zakotvuje povinnou speciální přípravu pro žadatele o zařazení do evidence. Časový rozsah přípravy činí nejméně 72 hodin a její obsahovou náplň stanovuje prováděcí právní předpis, vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona OSPOD. Nad rámec přípravy běžných pěstounů je tato zaměřena také na dovednosti žadatelů potřebné pro spolupráci s rodinou dítěte, proces předání dítěte a na obsah a formu pravidelného vyhodnocování situace dítěte.³⁷⁹ Avšak někteří praktici považují i tento rozšířený obsah přípravy za nedostatečný. Dle jejich názorů je zcela opomenuta příprava zaměřená na speciální přístup k dětem raného věku či se zdravotním handicapem. A to i přes to, že u pěstounské péče na přechodnou dobu převažuje tzv. raná péče, tedy péče o novorozence a kojence. Mnohé z nich se rodí matkám, které nebyly v těhotenství sledovány, požívaly alkohol a jiné omamné či psychotropní látky, což se projevilo na zdravotním stavu jejich dětí. Jedná se mnohdy o zdravotní komplikace, které přísluší řešit odborníkům úzce spolupracujícím s proškolenými pěstouny, čímž jim zajistí péči, která je s ohledem na nízký věk a následující fyzický i psychický vývoj rozhodující. Dle odborníků z praxe však nejsou pěstouni na přechodnou dobu na tyto situace dostatečně připravováni a jejich péče není ani z pohledu zajištění potřebných zdravotních služeb a nezbytné odbornosti dostatečně kontrolována.³⁸⁰

---

³⁷⁸ NOVOTNÁ, Věra. Co by se mělo v pěstounské péči změnit. *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 3, 15–20.

³⁷⁹ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

³⁸⁰ NOVOTNÁ, Věra. Co by se mělo v pěstounské péči změnit. *Právo a rodina*, 2016, roč. 18, č. 3, s. 15–20.

10.11.3. Dohled nad průběhem pěstounské péče na přechodnou dobu a maximální doba jejího trvání

Dle znění ustanovení § 27a odst. 8 zákona OSPOD platí, že bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, je soud, který dítě do předpěstounské péče svěřil, povinen nejméně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které dítě do péče svěřil, stále trvají. Za tímto účelem je oprávněn vyžádat si zprávy příslušného OSPOD. Dospěje-li soud k závěru, že důvody již pominuly, je jeho povinností rozhodnout o výchově tohoto dítěte.³⁸¹ Jedná se o důsledek charakteru této formy péče, jakožto péče dočasné, krátkodobé, sloužící jako náhrada za péči ústavní a současně snahy předejít negativním důsledkům, které svěřením dítěte do kolektivní péče může přinášet.³⁸² Za účelem zjištění existence důvodů je soud, dále oprávněn, stanovit pěstounovi povinnost podávat o průběhu výkonu jeho péče nad svěřeným dítětem pravidelné zprávy a to v individuálních lhůtách určených s ohledem na konkrétní okolnosti případu.³⁸³

V souvislosti s touto podkapitolou je třeba upozornit na speciální právní úpravu v případě, že bylo dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeno na základě předběžného opatření. V tomto případě platí, že předběžné opatření trvá 3 měsíce od jeho vykonatelnosti. V případě, že bylo před uplynutím tří měsíční doby zahájeno řízení ve věci samé, trvá do doby, než se rozhodnutí, kterým se toto řízení končí, stane vykonatelným nebo než se stane vykonatelným rozhodnutí, kterým bylo toto předběžné opatření zrušeno.³⁸⁴

Ustanovení § 27a odst. 9 zákona OSPOD dále zakotvuje maximální dobu trvání pěstounské péče na přechodnou dobu. Dle znění tohoto ustanovení nesmí přesáhnout dobu jednoho roku.³⁸⁵ Toto maximální časové omezení je možné prolomit pouze v případě postupného svěřením sourozenců do péče též osoby v evidenci. Ani zde však není možné překročit limit jednoho roku u sourozence, který byl do péče svěřen jako poslední.³⁸⁶ V původním návrhu novely zákona OSPOD č. 401/2012 Sb., bylo zákonodárcem zamýšleno zavedení až tříleté doby trvání

---

³⁸¹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸² WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVA, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

³⁸³ HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 9. rozš. vyd. Praha: Leges, 2011, 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7.

³⁸⁴ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVA, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

pěstounské péče na přechodnou dobu. S ohledem na krizový a překlenovací charakter této jiné formy péče bylo od záměru upuštěno. Stanovení maximální doby trvání jednoho roku má být především impulsem pro všechny zainteresované subjekty k nalezení dlouhodobé úpravy poměrů dítěte.³⁸⁷

Lze si ovšem představit případy, kdy se ani přes správné vyhodnocení situace a svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu nepodaří soudu ve lhůtě jednoho roku nalézt řešení dlouhodobějšího charakteru. V těchto výjimečných případech smí soud rozhodnout o opětovném svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu téže osoby v evidenci. Opětovné svěřeni musí být v souladu se zájmem dítěte a soud musí dospět k závěru, že jsou i nadále splněny podmínky pro toto svěřeni. Jde o situace, v nichž by striktní lpění na zákonem stanovené lhůtě vedlo k závažnému zásahu do zájmů dítěte.³⁸⁸

10.11.4. Hmotné zabezpečení pěstouna na přechodnou dobu

Koncepční změnu v otázce financování pěstounské péče na přechodnou dobu přinesla novela zákona OSPOD č. 401/2012 Sb., která nabyla účinnosti k 1. lednu 2013. Důvod, proč nebyla tato forma jiné péče o dítě do přijetí předmětné novely dostatečně využívána, spočíval mimo jiné v nedořešení otázky hmotného zabezpečení pečujících osob. Dle znění ustanovení zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění účinném do 31. prosince 2012 byly pěstouni na přechodnou dobu oprávněni pobírat dávky pěstounské péče pouze v době, kdy jim bylo dítě svěřeno do péče. Tato právní úprava však byla v rozporu se smyslem a účelem pěstounské péče na přechodnou dobu. Charakteristickým rysem tohoto druhu jiné formy péče o dítě je zejména jeho flexibilita. Možnost okamžitého umístění potřebného dítěte do péče pěstounů a rovněž také možnost co nejrychlejšího ukončení péče v případě nalezení řešení dlouhodobějšího charakteru. Nebylo možné, aby osoba v evidenci v době, kdy o dítě osobně nepečovala, uzavírala pracovní smlouvu, v níž by byla vázána až už pevnou pracovní dobou či výpovědními lhůtami. V důsledku

---

³⁸⁷ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁸⁸ Tamtéž.

totiž nebyla schopna flexibilně reagovat a bez zbytečného odkladu zajistit potřebnému dítěti osobní péči.³⁸⁹

Dle ustanovení § 47i odst. 1 zákona OSPOD nyní platí, že nárok na odměnu pěstouna má nejen osoba pečující, ale také osoba v evidenci,³⁹⁰ a to po celou dobu, po níž je v evidenci krajského úřadu vedena. Odměna je vyplácena příslušnou pobočkou Úřadu práce ČR bez hledu na to, zda o svěřené dítě aktuálně pečuje nebo nikoli. K pozastavení jejího vyplácení dochází pouze v případech, je-li zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu přerušeno.³⁹¹

10.12. Zásahy soudu do pěstounské péče

Dle ustanovení § 969 platí, že dojde-li k podstatné změně poměrů nebo k neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte, může dítě, rodič nebo pěstoun navrhnout soudu změnu práv a povinností, zrušení pěstounské péče nebo jiné rozhodnutí. Prvý důvod pro zásah soudu spočívá v tom, že rozhodnutí ve věcech pěstounské péče jsou rozhodnutími tzv. pro tentokrát. V případě, že dojde k významnější změně v poměrech, za nichž soud dříve rozhodoval, je na místě rozhodnutí změnit, aby odpovídalo a vyhovovalo poměrům stávajícím. K podstatné změně poměrů může dojít jak na straně pěstouna, tak na straně rodičů, ale i u samotného dítěte.³⁹² Změna může spočívat například v obnovení možnosti o dítě pečovat vlastními rodiči. Dále také ve skutečnosti, že se mezi pěstounem a svěřeným dítětem nevytvořil toužený vztah, který je cílem úspěšného zajištění náhradní péče. Důvodem však může být i skutečnost, že pěstoun již o dítě nadále pečovat nechce či není do budoucna schopen specifické výchovné potřeby dítěte zabezpečit.³⁹³

---

³⁸⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: RADVANOVÁ, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

³⁹⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹¹ KŘÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

³⁹² ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁹³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 707. ISBN 978-80-7478-477-4.

V případě zásahu soudu pro nesoulad vůle mezi rodiči a pěstounem je třeba doplnit, že o podstatné záležitosti týkající se dítěte rozhoduje zásadně ten, který je nositelem, resp. vykonavatelem rodičovské odpovědnosti. Nelze však přehlédnout, že vzhledem ke každodennímu osobnímu styku a osobní péči pěstouna o dítě, nelze jeho názor upozadit. Pěstoun dítě zná, včetně jeho specifických potřeb a přání. Rodič, který s dítětem ve společné domácnosti nežije, může mít o dítěti a jeho potřebách zkreslenou či neúplnou představu.³⁹⁴ Za podstatné záležitosti je třeba považovat ty, které se týkají péče a vedení dítěte v širším slova smyslu. Příkladem půjde o rozhodování o volbě vzdělání či budoucího pracovního uplatnění, zastupování dítěte při právním jednání a při správě jeho jmění.³⁹⁵

Z důvodů vymezených § 969 může soud přistoupit k rozhodnutí spočívajícím ve změně práv a povinností pěstouna, zrušení pěstounské péče či jiném rozhodnutí. Tímto jiným rozhodnutím je možno označit například nahrazení souhlasu rodiče, poručníka či opatrovníka o podstatné záležitosti týkající se dítěte. V neposlední řadě je třeba upozornit, že zákonodárce v ustanovení § 969 svěřuje návrhové oprávnění také samotnému dítěti. Jedná se o zdůraznění faktu, že dítě je aktivním subjektem náhradní rodinné péče a nikoli jeho pasivním objektem, o kterém je rozhodováno bez přihlídnutí k jeho potřebám a přáním.³⁹⁶

V souvislosti s tématem podkapitoly je vhodné zmínit recentní rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 1710/16-1. V projednávané věci šlo o nesoulad vůle mezi pěstounem a poručníkem o významné záležitosti týkající se dítěte. Konkrétně šlo o změnu bydliště pěstouna a tím nově vyvstalé potřeby změnit mateřskou školu dítěte prostřednictvím soudem nařízeného předběžného opatření. Návrh na vydání předběžného opatření byl nejprve Obvodním soudem pro Prahu 4 zamítnut s odůvodněním, že pro nařízení předběžného opatření nebyly splněny podmínky předpokládané ustanovením § 74 an. ZŘS. Zejména nemožnost soudu předběžným opatřením prejudikovat rozhodnutí ve věci samé, což by učinil, pokud by bez jakéhokoliv dokazování, přivolil k přestěhování dítěte a jeho nástupu do mateřské školy. Na základě podaného odvolání jak pěstouna, tak kolizního opatrovníka, Městský soud v Praze

---

³⁹⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁹⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 707. ISBN 978-80-7478-477-4.

³⁹⁶ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 změnil tak, že předběžné opatření nařídil a poručníkovi uložil povinnost strpět docházku nezletilého dítěte do mateřské školy v místě nového bydliště pěstouna. Na základě poručníkem podané ústavní stížnosti se předmětná věc dostala až k projednání před Ústavním soudem, kterým byla odmítnuta, nicméně pro účely práce s relevantními závěry. „*Ústavní soud konstatuje, že se ztotožňuje se závěrem městského soudu, v němž dovedl, že změnu bydliště dítěte v souvislosti se změnou bydliště pěstouna není třeba upravovat předběžným opatřením a není třeba ani souhlasu poručníka. Zajištění náhradního rodinného prostředí a osobní péče (včetně bydlení) o nezletilé dítě totiž nepochybně patří mezi práva a povinnosti pěstouna ve smyslu ustanovení § 966 občanského zákoníku. K určení místa jeho bydliště dochází fakticky svěřením dítěte do péče pěstouna, jelikož dítě následuje pěstouna do jeho bydliště... Stejně tak se Ústavní soud ztotožňuje s názorem městského soudu, pokud otázku změny mateřské školy nezletilého naopak označil za „podstatnou záležitost“, o níž není pěstoun ve smyslu ustanovení § 966 odst. 2 občanského zákoníku oprávněn rozhodovat sám, tj. aniž by přihlédl k názoru rodičů, příp. poručníka. Pokud tedy, jako tomu bylo v projednávaném případě, poručník s touto změnou nesouhlasí, v takových to případech občanský zákoník předvídá ingerenci ze strany soudu. V jejím rámci tak obecné soudy musely vážít, zda jsou v daném případě splněny předpoklady pro aktuálně nezbytnou zatímní úpravu výchovných poměrů nezletilého, konkrétně tedy otázky, zda bude i nadále docházet do stávající mateřské školy anebo do mateřské školy v místě svého nového bydliště, nad kterou mezi stěžovatelem a pěstounem panoval nesoulad. I v tomto ohledu... se Ústavní soud ztotožňuje se závěrem městského soudu, který v něm zohlednil možné negativní dopady na vývoj nezletilého, pokud by musel dojíždět do mateřské školy zcela mimo místo svého nového bydliště, když neshledal žádného důvodu, aby nezletilé dítě svěřené do péče pěstouna nechodilo do mateřské školy v místě bydliště, kam se s pěstounem přestěhovalo.“³⁹⁷*

10.13. Zánik pěstounské péče

Ustanovení § 970 zakotvuje, že pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě plné svéprávnosti, jinak jeho zletilostí. Občanský zákoník tímto zakotvuje nejzazší okamžik zániku pěstounské péče k okamžiku dosažení zletilosti dítěte, neboť předpokládá, že po dosažení 18. roku věku, je dítě do budoucna schopno obstarat si své záležitosti samo.³⁹⁸ Důvody jsou samozřejmě také finanční, neboť pěstounská péče je financována státem, který je tímto zproštěn povinnosti

---

³⁹⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. května 2016, sp. zn. II. ÚS 1710/16, body 2-3, 12.

³⁹⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

pěstounskou péči prostřednictvím veřejných dávek dále zaštiťovat. K zániku pěstounské péče dojde také rozhodnutím soudu o jejím zrušení či z důvodu smrti dítěte nebo pěstouna. V případě, že bylo dítě ve smyslu ustanovení § 964 svěřeno do společné pěstounské péče manželů, zaniká společná pěstounská péče rozvodem manželství. Soud však nerozvede manželství dříve, než budou upraveny práva a povinnosti pěstounů ve vztahu k nezletilému po dobu po rozvodu. Otázkou zůstává, zda je opatrovnícký soud oprávněn svěřit dítě v době po rozvodu pěstounů do jejich střídavé péče. S ohledem na hlavní účel pěstounství, kterým je zajistit osobní péči o dítě, je na místě prostřednictvím soudního rozhodnutí určit nezletilému výlučného pěstouna, přičemž druhému z manželů pěstounská péče ve vztahu ke svěřenému dítěti zanikne. Není však vyloučeno, aby s ohledem na konkrétní okolnosti případu upravil soud právo na styk i s tímto druhým manželem ve smyslu ustanovení § 927.³⁹⁹

---

³⁹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 700. ISBN 978-80-7478-477-4.

11. Pěstounská péče ve Francii (La famille d'accueil)

11.1. Obecně o pěstounství ve Francii

Pěstounství, *La Famille d'accueil*, je ve francouzském právním řádu zakotvena v *Code de l'action sociale et des familles*, konkrétně v Knize čtvrté: Sociální profese a jiné sociální aktivity, Hlavě II.: Asistenti mateřští a asistenti rodinní, která se následně člení do příslušných kapitol a dílů. Jde o úpravu stojící zcela mimo základní právní předpis soukromého práva, Code civil. V úvodu je vhodné zmínit, že oproti české právní úpravě se francouzské pojetí pěstounství liší zejména co do organizační a funkční stránky, než co do vymezení práv a povinností pěstounů, dítěte svěřeného do jejich péče a jeho rodičů. Proto se v následujících podkapitolách budu soustředit zejména na organizaci a celkové fungování této jiné formy péče o dítě.

11.2. Asistenti mateřští a asistenti rodinní

Francouzský zákonodárce rozlišuje pěstouna tzv. mateřského, *l'assistant maternel*, který je v čl. L421-1 alinea první *Code de l'action et des familles* definován jako osoba, která za plat či mzdu dočasně přijme nezletilé dítě do svého domova. Oproti tomu asistent rodinný, *l'assistant familial* je ve smyslu tohoto článku osobou, která za plat či mzdu přijme dočasně do svého domova nezletilé dítě či mladého člověka, který již nabyt zletilosti, avšak doposud nedovršil 21 let. Tito asistenti pečují o děti a mladé lidi jako zaměstnanci právnických osob veřejného nebo soukromého práva za konkrétně vymezených podmínek. Podmínkou nezbytně nutnou je oficiální schválení s výkonem funkce asistenta, které uchazeči o toto zaměstnání obdrží po absolvování povinné odborné přípravy. Spolu se členy své domácnosti tvoří asistenti tzv. *la famille d'accueil* neboli přijímající a pečující rodinu pro nově přichozí dítě či mladého člověka.⁴⁰⁰ V právním řádu Francie je pěstounská péče koncipovaná jako dlouhodobá⁴⁰¹, neboť pro krátkodobé, toliko překlenovací svěřením, slouží institut svěřenectví, o němž bylo pojednáno v kapitole osmé této práce.

Oficiální schválení

Jak mateřský, tak rodinný asistent musí být držitelem oficiálního schválení, které za splnění podmínek vydávají jednotlivým uchazečům o tuto profesy orgány ASE v každém jednotlivém

---

⁴⁰⁰ Code de l'action et des familles, ve znění pozdějších předpisů, article L421-1, L-421-2.

⁴⁰¹ Famille d'accueil (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement d'un enfant [online]. Service-public.fr, 1. janvier 2017 [cit. 25. dubna 2018]. Dostupné na: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1260>>.

departmentu. Tato akreditace je uchazeči udělena, pokud je stanoveným způsobem prokázáno, že splňuje stanovená kritéria. Splnění přísných podmínek má zaručovat, že jde o osoby schopné dítěti či mladému člověku zajistit bezpečí, zdravý tělesný, duševní i sociální rozvoj. Oficiální schválení má dále osvědčovat, že asistent disponuje dostatečnými výchovnými schopnostmi, je zdravotně způsobilý a žije v domácnosti, jejíž stav, rozměry, přístup a zdravotní nezávadnost umožňuje zajistit příznivé prostředí pro duševní i tělesný rozvoj dítěte s ohledem na jeho věk a specifické potřeby.⁴⁰²

Potřebné schválení k výkonu profese uděluje předseda služby ASE departmentu, v němž má uchazeč o asistentství trvalé bydliště. Podmínky pro jeho vydání jsou podrobně zakotveny ve vyhlášce, *décret n°2014-918, relatif au référentiel fixant les critères d'agrément des assistants familiaux, version en vigueur*, která je prováděcím právním předpisem *Code de l'action sociale et des familles*. Dle této vyhlášky patří mezi nezbytné kompetence uchazeče především ohleduplnost ke všem individuálním potřebám nezletilého a mladého člověka a schopnost podpořit jeho fyzický, duševní a sociální rozvoj. Asistent je povinen pečovat o dítě v prostředí, které bude přispívat k jeho citové a emoční stabilitě. Poskytuje mu kontinuální výchovu, která je odborně strukturovaná a přizpůsobena jeho specifickým potřebám. Zaujímá vždy postoj, který odpovídá zájmu dítěte a současně je neutrální ve vztahu k jeho rodičům a širší rodině. Dostatečně identifikuje, předchází a zamezuje vzniku nebezpečí, které může vyvolávat nevhodné chování osob, které žijí v jeho domácnosti. Je povinen odstranit všechny potencionální zdroje nebezpečí, které se nachází v domácnosti a jejím blízkém okolí a v případě, že je to potřebné, zváží i případné úpravy obydlí dle potřeb a věku svěřeného dítěte. Pro účely vydání schválení jsou orgány ASE povinny zkoumat osobní motivaci uchazeče, způsobilost vzít na sebe odpovědnost za výchovu dítěte na místo jeho rodičů a dále odpovědnost za výkon své funkce vůči službě ASE a jeho zaměstnavateli. V neposlední řadě také ochotu rodiny uchazeče a ostatních členů žijících s ním ve společné domácnosti zapojit se do péče o svěřené dítě. Pochopit smysl pěstounství a přijmout vše, co sebou výkon funkce asistenta přináší. Na uchazeče je také kladena povinnost zachovat mlčenlivost o všem, co se v souvislosti s výkonem asistentství dozví o dítěti a jeho rodině.⁴⁰³

---

⁴⁰² Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur.

⁴⁰³ Décret n°2014-918, relatif au référentiel fixant les critères d'agrément des assistants familiaux, version en vigueur.

Zda uchazeč splňuje představená kritéria a v jaké míře, je zjišťováno prostřednictvím šetření a vedených rozhovorů s pověřenými pracovníky ASE. S cílem posoudit způsobilost konkrétního uchazeče, je předseda služby ASE oprávněn vyžádat si odborné stanovisko jak mateřského, tak rodinného asistenta, kteří tuto profesi sice již nevykonávají, ale v minulosti ji nejméně 10 let vykonávali.⁴⁰⁴

Nezbytnou kompetencí asistenta je odpovídající úroveň francouzského jazyka a schopnost plynulé komunikace v něm. Zákonodárce tuto kompetenci odůvodňuje zejména potřebou absolvovat povinnou přípravu a odbornou formaci, které jsou vedeny vždy ve francouzštině. Aktivní znalost francouzštiny je dále nezbytná pro upevňování a rozvoj vztahu se svěřeným dítětem či mladým člověkem, jeho rodinou, služnou ASE a zaměstnavatelem. Úroveň francouzského jazyka je ověřena prostřednictvím ústní zkoušky před odbornou komisí.⁴⁰⁵

11.2.1. Obsah a doba trvání uděleného schválení

Schválení mateřského asistenta

Dle čl. D421-12 *Code de l'action sociale et des familles* platí, že oficiální schválení k výkonu funkce mateřského asistenta obsahuje počet a věk nezletilých dětí, které je mateřský asistent oprávněn současně přijmout do své péče a dále také maximální dobu trvání jednotlivých svěření. Počet současně přijatých nezletilých nesmí být vyšší než čtyři, a to včetně dětí ve věku do tří let, které s tímto asistentem již ve společné domácnosti žijí. Počet dětí bez omezení věku nesmí přesáhnout počet šesti dětí. Předseda služby ASE však smí, pokud to okolnosti konkrétního případu dovolují, rozhodnout o současném přijetí i více než čtyř dětí do asistentovy domácnosti, avšak za nezbytného respektu maximálního počtu šesti dětí v jeho domácnosti. Důvodem pro striktní omezení počtu svěření je zejména zabezpečit schopnost asistenta zodpovědně uspokojit všechny potřeby nezletilých. Oficiální schválení k výkonu funkce mateřského asistenta je předsedou ASE uděleno na dobu pěti let, přičemž není vyloučeno znovuoobnovení jeho platnosti. Počet přijímaných dětí nemá vliv na množství pracovních smluv, které může asistent v daném období uzavřít.⁴⁰⁶

---

⁴⁰⁴ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

⁴⁰⁵ COURBE, Patrick; GOUTTENOIRE, Adeline. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz, 2013. 574 s. ISBN 978-2-247-12193-9.

⁴⁰⁶ Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur.

Schválení rodinného asistenta

Ze znění článku D422-13 *Code de l'action sociale et des familles* vyplývá, že obsah oficiálního schválení rodinného asistenta je oproti schválení mateřského asistenta, stručnější. Jeho obsah je omezen pouze na stanovení maximálního počtu současně přijímaných dětí a mladých lidí do 21 let. Tento nesmí přesáhnout tři děti či mladé lidi do 21 let. Zákon však předsedu služby ASE opravňuje, aby v případě, že to okolnosti konkrétního případu dovolují, povolil přijmout i více než tři děti a mladé lidi do dlouhodobé péče rodinného asistenta. I zde doba platnosti schválení k výkonu funkce činí maximálně 5 let, přičemž není vyloučeno jeho znovuoobnovení.⁴⁰⁷

11.3. Evidence schválených asistentů

V souladu se zněním článku L421-8 alinea druhá *Code de l'action sociale et des familles* platí, že předseda ASE každého departmentu je odpovědný za vedení a správu evidencí mateřských i rodinných asistentů, kteří mají bydliště v obvodu jeho místní působnosti. Předseda je povinen tyto evidence řádně spravovat a aktualizovat na základě informací, které mu poskytují právnické osoby zaměstnávající asistenty. Zaměstnavatelé mají zákonnou informační povinnost vůči službě ASE o osobách mateřských i rodinných asistentů, které zaměstnávají, jakož i o těch, jejichž pracovní smlouvy již skončily a mohou být zaměstnání jinou právnickou osobou. Informační povinnost se váže také k těm, kteří mají být z evidence vymazáni, neboť již povolání asistenta do budoucna vykonávat nechtějí nebo nemohou. Evidence jsou mimo sídla ASE a zaměstnavatelů přístupné také na obecních a městských úřadech. Do evidencí mohou nahlížet rodiče uvažující o svěřením dítěte do péče asistenta, dále organizace a společnosti, které svou činností přispívají k informovanosti a všeobecné povědomosti o možnosti náhradní rodinné péče a v neposlední řadě také právnické osoby zřízené za účelem pomoci asistentům ve výkonu jejich práv a povinností.⁴⁰⁸ Informační povinností vůči ASE jsou vázáni také samotní asistenti, a to zejména o všech změnách v údajích zanesených v jejich žádostech o vydání oficiálního schválení. Informace jsou vázány nejen k osobě asistenta, ale také jeho domácnosti, spolužijícím osobám, popřípadě k dalším oficiálním schválením, jimiž asistent disponuje.⁴⁰⁹

---

⁴⁰⁷ Code de l'action et des familles, en version vigueur.

⁴⁰⁸ COURBE, Patrick; GOUTTENOIRE, Adeline. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz, 2013. 574 s. ISBN 978-2-247-12193-9.

⁴⁰⁹ Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur.

Důležitou povinností předsedy ASE je organizace pravidelných veřejných informačních setkání. Smyslem těchto setkání je seznámit potenciální zájemce o asistentství o podmínkách udělení oficiálního schválení, odborné přípravě, následné formaci a samozřejmě také o konkrétní náplni jejich práce. Předseda ASE zve na tato shromáždění jak zaměstnavatele, tak asistenty a další organizace, jejichž činnost je nějakým způsobem s pěstounskou péčí spojena.⁴¹⁰

11.4. Odborná příprava a profesní formace asistentů

Poté co žadatelé obdrží potřebné schválení pro funkci asistenta, je jejich povinností v průběhu dvou měsíců předcházejících přijetí prvního dítěte, absolvovat povinnou odbornou přípravu. Doba trvání a obsah přípravy se liší v závislosti na tom, zda se jedná o asistenta mateřského či rodinného. Zatímco samotná povinnost absolvovat přípravu je zakotvena v *Code de l'action sociale et des familles*, je způsob jejího vedení, doba trvání a konkrétní náplň upravena prováděcími právními předpisy. V případě asistenta mateřského se jedná o *décret n°2006-464, relatif à la formation des assistants maternels, en version vigueur* a v případě asistenta rodinného o *décret n°2005-1772, relatif à la formation des assistants familiaux et instituant le diplôme d'Etat d'assistants familial, en version vigueur*. Za organizaci, vedení i kvalitu přípravných seminářů odpovídají jednotliví zaměstnavatelé asistentů.⁴¹¹ Časový rozsah přípravy se u obou typů asistentství liší. V případě asistenta mateřského stanovuje vyhláška rozsah 120 hodin,⁴¹² zatímco v případě asistenta rodinného je rozsah vymezen na 60 hodin. Odborná příprava rodinného asistenta disponuje kratší časovou dotací z důvodu, že je následně povinností každého z nich, do tří let od uzavření první pracovní smlouvy absolvovat profesní formaci v rozsahu 240 hodin, po jejíž úspěšném absolvování obdrží státní osvědčení rodinného asistenta. Tato následná formace již není v kompetenci jednotlivých zaměstnavatelů. Je zajišťována státní správou v každém departmentu prostřednictvím organizací, specializujících se na profesní formaci rodinných asistentů. Osvědčení je proto vydáváno nejen konkrétnímu asistentovi, ale také jeho zaměstnavateli jako potvrzení, že zaměstnávají skutečné odborníky. Samotná formace je rozdělena do tří oblastí. První se soustředí na kompetence asistentů v oblasti prvotního přijetí dítěte do rodiny a jeho správnou a

---

⁴¹⁰ MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

⁴¹¹ Famille d'accueil (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement d'un enfant [online]. Service-public.fr, 1. janvier 2017 [cit. 6. května 2018]. Dostupné na: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1260>>.

⁴¹² Décret n°2006-464, relatif à la formation des assistants maternels, en version vigueur.

zdravou integraci do ní. Druhým okruhem jsou kompetence v oblasti řádné výchovy a podpory svěřeného dítěte. Třetí oblastí jsou potřebné dovednosti k osvojení si prostředků efektivní komunikace mezi asistentem a svěřeným dítětem.

Smyslem osvědčení je především stvrdit, že rodinný asistent disponuje nezbytnými kompetencemi pro výchovu svěřeného dítěte či mladého člověka a svou péčí mu zaručuje zdravý fyzický, psychický i sociální rozvoj v prostředí, které odpovídá jeho individuálním potřebám.⁴¹³ Závěrem je vhodné doplnit, že následná formace není povinná v případě, že rodinný asistent získal vysokoškolské vzdělání v oblasti dětského ošetrovatelství, vychovatelství, speciální pedagogiky, pedagoga v jeslích či mateřské škole.⁴¹⁴

11.5. Asistent jako zaměstnanec – pracovní smlouva a smlouva o přijetí dítěte

Jak asistenti mateřští, tak asistenti rodinní vykonávají svou funkci pod statutem zaměstnance na základě řádně uzavřené pracovní smlouvy. Účelem založení právnických osob, které asistenty zaměstnávají, je ve spolupráci se službou ASE zprostředkovat potřebným dětem a mladým lidem do 21 let náhradní rodinnou péči. Tito asistenti si za péči o svěřené dítě nárokují měsíčně plat/mzdu, jejíž výše je určena v závislosti na počtu přijatých dětí a současně na předpokládané době trvání tohoto svěřením. V případě, že má asistent se zaměstnavatelem uzavřenu pracovní smlouvu, náleží mu plat či mzda bez ohledu na to, zda v konkrétním měsíci pečoval o svěřené dítě či nikoli.⁴¹⁵ Zatímco je každý asistent oprávněn mít uzavřenu toliko jednu pracovní smlouvu, jsou dále mezi ním a jeho zaměstnavatelem uzavírány další smlouvy, takzvané smlouvy o příjmu. Tyto lze přirovnat k pěstounským dohodám uzavíraným v českém právním prostředí. Smlouva o příjmu je uzavírána o každém dítěti, které asistent pojímá do své péče. Tato je následně jako dodatek připojena k již uzavřené pracovní smlouvě.

Dle článku L421-16 *Code de l'action sociale et des familles* vymezuje smlouva o příjmu zejména práva a povinnosti asistenta a jeho rodiny ve vztahu k přijímanému dítěti, jeho zaměstnavateli a současně službě ASE. Zakotvuje konkrétní podmínky příchodu dítěte do přijímající a pečující rodiny a následně také jeho odchodu z ní. Současně upravuje způsob a náplň

---

⁴¹³ Décret n°2005-1772, relatif à la formation des assistants familiaux et instituant le diplôme d'Etat d'assistants familial, en version vigueur.

⁴¹⁴ Code de l'action et des familles, en version vigueur.

⁴¹⁵ Famille d'accueil (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement d'un enfant [online]. Service-public.fr, 1. janvier 2017 [cit. 6. května 2018]. Dostupné na: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1260>>.

výchovy, které by se mělo svěřenému dítěti od asistenta a jeho rodiny dostat. Jsou v ní obsaženy základní informace o fyzickém i psychickém zdraví dítěte, jeho emoční stabilitě, sociální ukotvenosti a specifických potřebách. Zmiňuje také informace o rodičích a rodině nezletilého, jejich rodičovské odpovědnosti a o možnosti asistenta zastupovat dítě v rozsahu obvyklých právních jednání. Obdobně jako je tomu u pěstounské dohody i smlouva o příjmu zakotvuje práva asistenta na příležitostnou alternaci s jiným asistentem, eventuálně jiným členem přijímající a pečující rodiny z důvodů potřebného odpočinku či vyřízení si osobních záležitostí. Nezbytnou součástí smlouvy o příjmu je také vytyčení informační povinnosti asistenta vůči rodičům svěřeného dítěte, výkonu práva na styk s ním a v neposlední řadě způsobů sanace vztahu mezi dítětem, rodiči a sourozenci.⁴¹⁶

11.6. Dohled nad asistenty, změna, pozastavení či odnětí oficiálního schválení

Pokud se předseda ASE na základě informací poskytnutých od zaměstnavatelů, soudů, policejních či jiných státních orgánů dozví, že konkrétní asistent přestal splňovat podmínky, za kterých mu bylo vydáno oficiální schválení, jeho obsah modifikuje či v krajních případech rozhodne o jeho pozastavení nebo odnětí. V těchto situacích je nezbytné, aby si předseda ASE vyžádal odborné stanovisko pro tyto účely zřízené poradní komise.⁴¹⁷ Poradní komise je složena z volených zástupců mateřských a rodinných asistentů, kteří jsou nejméně 15 dnů před plánovaným zasedáním informováni o skutečnostech projednávaného případu. Spolu s informacemi o zasedání je jim zaslán také spisový materiál konkrétního asistenta. Ve stejné době, tedy 15 dnů před svolaným zasedáním, je asistent prostřednictvím doporučeného dopisu informován o zamýšleném rozhodnutí a o možnosti zaslat komisi své písemné vyjádření. Komise se na svolaném zasedání věcí zabývá bez přítomnosti asistenta. Poradní komise je ve vztahu k předsedovi ASE toliko konzultativním orgánem. Stanovisko, které komise na zasedání přijme má pouze doporučující charakter. Nicméně v případě, že se předseda ASE rozhodne stanovisko nerespektovat, je povinen své rozhodnutí řádně odůvodnit co do důvodů, proč se se stanoviskem poradní komise neztotožnil.⁴¹⁸

---

⁴¹⁶ Code de l'action et des familles, en version vigueur.

⁴¹⁷ Famille d'accueil (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement d'un enfant [online]. Service-public.fr, 1. janvier 2017 [cit. 6. května 2018]. Dostupné na: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1260>>.

⁴¹⁸ Code de l'action et des familles, en version vigueur.

V naléhavých případech smí předseda ASE rozhodnout také o dočasném pozastavení platnosti vydaného schválení konkrétního asistenta. Pozastavit jej může nejdéle na dobu čtyř měsíců do doby, než je přijato rozhodnutí trvalejšího charakteru. Jelikož se jedná o situace vyžadující okamžité řešení, poradní komise své stanovisko předsedovi nepředkládá. V době, kdy je asistentovi pozastavena platnost schválení, mu nemůže být do péče svěřeno žádné dítě.⁴¹⁹

11.7. Srovnání české a francouzské právní úpravy pěstounství

Jak jsem již v úvodu k této kapitole zmínila, zásadní odlišnosti pěstounské péče v právním řádu Francie a České republiky je třeba spatřovat v jejím zakotvení a dále organizaci a celkovém fungování, než co do vymezení práv a povinností mezi pěstounem, rodiči a svěřeným dítětem.

Nejprve k odlišnému zakotvení pěstounské péče. Zatímco je pěstounská péče v českém právním prostředí vtělena do základního právního předpisu soukromého práva, občanského zákoníku, s výjimkou speciálních ustanovení zákona OSPOD a zákona o státní sociální podpoře, zvolil francouzský zákonodárce způsob zcela odlišný. Ustanovení upravující pěstounskou péči komplexně zakotvil do rozsáhlého, svým charakterem veřejnoprávního předpisu *Code de l'action sociale et des familles*. Jeho jednotlivá ustanovení rozvedl řadou podzákoných právních předpisů. Samotný Code civil pěstounskou péči žádným způsobem neupravuje. Důvod spočívá v tom, že pěstounská péče je francouzským zákonodárcem považována za ryze veřejnoprávní institut v péči o dítě, a to vzhledem k dominantní roli státu, usměrňující její výkon. Ze soukromoprávních předpisů je pěstounská péče zmíněna ve francouzském zákoníku práce, *Code du travail*, neboť výkon asistentství je ve Francii regulérním zaměstnáním, které si lidé volí mimo jiné s cílem zabezpečit si obživu.

Významný rozdíl, se dále týká odlišného vymezení kompetencí opatrovnických soudů. V českém právním řádu je výhradně v pravomoci soudu přijmout rozhodnutí nejen o tom, že konkrétní dítě bude svěřeno do péče pěstouna, ale také do péče kterého konkrétního pěstouna. Odpovědnost za volbu vhodné osoby je dána výhradně do rukou soudů. O vhodných kandidátech se soud dozvídá prostřednictvím OSPOD, který je povinen dle ustanovení § 19a zákona OSPOD provést tzv. zprostředkování. Pro konkrétní dítě vyhledat vhodného pěstouna a podat o tom soudu zprávu. Konečné rozhodnutí je však koncentrováno do rukou opatrovnického soudu.

---

⁴¹⁹ Code de l'action et des familles, en version vigueur.

Oproti tomu je ve Francii situace odlišná v tom, že ačkoli je úkolem soudu rozhodnout o svěření dítěte do pěstounské péče, je výběrem vhodného pěstouna nadána služba ASE. Tento orgán s tímto cílem úzce spolupracuje s právníckými osobami, které mateřské a rodinné asistenty zaměstnávají. Představené koncepční rozdělení pravomocí mezi soudy a službu ASE, se významně prolíná celým systémem náhradní rodinné péče ve Francii. Jeho smysl je třeba spatřovat ve snaze odbřemenit soudy od činností, které mohou vykonávat i jiné, za tímto účelem zřízené orgány. Vzhledem k velikosti tohoto státu a počtu každoročně svěřovaných dětí do náhradní rodinné péče je třeba souhlasit, že nelze po soudech žádat, aby na základě šetření ASE rozhodovaly jak o samotném svěření dětí do pěstounské péče, tak dále zkoumaly, zda pečující osoby skýtají záruky pro odpovědný výkon péče. Efektivní rozdělení kompetencí mezi soudy a ASE je v tomto případě nezbytné. Na druhou stranu se domnívám, že v podmínkách České republiky, s ohledem na množství aktivit a činností, které OSPOD zajišťují, dále na kompetentnost osob, které tyto orgány zaměstnávají a v neposlední řadě také významnost výběru vhodné osoby pěstouna pro život dítěte, je více než žádoucí, aby jeho konečný výběr byl i do budoucna svěřen opatrovnickým soudům.

Další odlišnost obou právních úprav spočívá v samotném účelu pěstounské péče. Zatímco v České republice panuje všeobecná snaha odstranit přetrvávající chápání pěstounské péče jako dlouhodobé, je ve Francii přímo zákonem stanoven její dlouhodobý charakter. V právním řádu Francie se proto neseťkáme ani s institutem pěstounské péče na přechodnou dobu. Důvodů je hned několik. Francie považuje pěstouna za skutečného profesionála, odborníka na péči o dítě, který je speciálně vyškolen a placen za to, že o dítě osobně pečuje, vychovává, všestranně rozvíjí. Tato jeho činnost může být efektivní pouze tehdy, pokud ji vykonává pro svěřené dítě po delší čas. Na druhé straně je tomu také proto, že pro krátkodobé, dočasné zajištění péče o dítě, slouží ve Francii institut svěřenectví. Mezi těmito dvěma instituty je činěn rozdíl především co do předpokládané doby jejich trvání. Svěřenectví není předně určeno pro osoby příbuzné či dítěti nebo jeho rodině blízké. Nicméně vzhledem k tomu, že ani ve Francii není svěřením dítěte do péče fyzické osoby státem financováno, lze předvídat, že se bude jednat především o tyto osoby.

Významným rozdílem, který byl již na několika místech zmíněn, je profesionalita francouzského pěstouna. Mateřský i rodinný asistent uzavírá pracovní smlouvu s právníckou osobou soukromého či veřejného práva a vedle dávek pěstounské péče, na místo odměny pěstouna, pravidelně přijímá plat či mzdu. Její minimální hrubou měsíční výši stanovuje vyhláška *n°2006-627 relatif aux dispositions du code du travail applicables aux assistants maternels et aux*

assistants familiaux, version en vigueur a činí částku 1498,47€. ⁴²⁰ Tato souvisí s poměrně přísnými požadavky kladenými na osoby asistentů, spolužijících osob a jejich domácností, nezbytnou odbornou přípravu a profesní formaci, zahrnující získání státního osvědčení.

Zatímco v České republice jsou vedeny četné diskuze o snaze zabránit, aby potenciální uchazeči o výkon pěstounství nepřijímali děti do péče za účelem vyřešení svých finančních problémů, je ve Francii finanční motivace asistentů nezpochybnitelnou součástí. Je zřejmé, že pro řádný výkon povolání asistenta nemůže být jejich finanční motivace motivací jedinou, na druhou stranu není nikým zpochybňována. Lidé si volí asistentství jako své regulární zaměstnání.

V České republice má nárok na pravidelnou odměnu pouze osoba v evidenci, a to i za situace, že zrovna o žádné dítě nepečuje. Důvod spočívá v tom, že by pro český stát bylo nadmíru finanční únosnosti vyplácet odměnu všem pěstounům bez rozdílu, a to i v době, kdy o žádné dítě nepečují. V našich podmínkách se předpokládá, že pěstouni vykonávají své zaměstnání až do doby, než bude o svěřením dítěte do jejich péče soudem rozhodnuto. V té chvíli zaměstnání ukončí a věnují se pouze pěstounské péči. Ve Francii je finanční zátěž státu kompenzována tak, že asistenti jsou zaměstnanci nejen právnických osob veřejného práva, ale i soukromého práva. Jejich odměňování je tímto rozděleno mezi veřejný a soukromý sektor. Asistentům je tímto zaručen pravidelný měsíční příjem a garantován časový prostor pro odpovědnou přípravu, profesní formaci a zapojení se do aktivit ASE a právnických osob, jejichž zaměstnanci jsou. Jelikož jsou v podmínkách České republiky kompetence týkající se pěstounské péče, svěřeny toliko OSPOD, bylo by vyplácení odměny pěstounům v kompetenci toliko státu. Je proto třeba souhlasit se závěry českého zákonodárce, že není v možnostech státu vyplácet odměnu jiným, než pouze aktuálně pečujícím osobám a osobám v evidenci. Nicméně jistá míra profesionalizace pěstounské péče by v České republice do budoucna, jistě stála za úvahu. Neboť se lze domnívat, že v případě, že by se jednalo o skutečné povolání, posílil by se společenský status pěstounů, všeobecný respekt k nim a zvýšilo by se množství osob o tuto činnost se ucházejících. Tímto by došlo k rozšíření řad uchazečů, z nichž je pro konkrétní dítě vyhledáván vhodný pěstoun a počet fungujících svěřením by se také nesporně zvýšil.

---

⁴²⁰ Décret n°2006-627 relatif aux dispositions du code du travail applicables aux assistants maternels et aux assistants familiaux, version en vigueur.

12. Ústavní výchova v České republice

12.1. Právní zakotvení

Ačkoli je ústavní výchova co do obecných ustanovení systematicky zařazena do Hlavy III. občanského zákoníku, nelze ponechat bez povšimnutí její převažující veřejnoprávní charakter. Tato dvojkolejnost je promítnuta do poněkud roztržité právní úpravy. Ačkoli je její základní skutková podstata obsahem ustanovení § 971 soukromoprávního kodexu, jsou jednotlivé typy zařízení, včetně práv a povinností nezletilých v nich umístěných, ředitelů zařízení, osob za výchovu odpovědných a shodně také právní úpravy týkající se úhrady za poskytování služeb těchto zařízení, upraveny v několika samostatných veřejnoprávních předpisech. Současné tyto ústavy nespádají ani do působnosti jediného ministerstva, ale do působnosti tří různých ústředních správních úřadů. Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) a Ministerstva zdravotnictví.⁴²¹ Mnozí odborníci proto, a snad i oprávněně, charakterizují předmětnou úpravu jako nesystematickou, zastaralou, současným potřebám ochrany dítěte neodpovídající úpravu a apelují na zákonodárce v otázce její rekodifikace a sjednocení, kterého se jí v souvislosti s přijetím nového kodexu soukromého práva, nedostalo.

12.1.1. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Dle ustanovení § 971 odst. 2 platí, že nemohou-li rodiče z vážných důvodů zabezpečit výchovu dítěte na přechodnou dobu, svěří jej soud do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zákon OSPOD v ustanoveních § 42 až 42n základní skutkovou podstatu dále rozvádí.

---

⁴²¹ Co se týče organizačního rozdělení ústavní výchovy do působnosti třech různých ministerstev a jeho vliv na efektivní fungování této jiné formy péče o dítě je dlužno uvést, že tato problematika byla obsahem Kolokvia pořádaného Katedrou občanského práva Univerzity Karlovy dne 5. 3. 2008. Toto kolokvium bylo zaměřeno výlučně odborně, ve snaze získat objektivní pohled na náhradní výchovu dětí. „V diskuzi i v publikovaných příspěvcích se účastníci kolokvia (převážně zkušení praktičtí pracovníci a několik teoretických odborníků z oblasti psychologie a právní vědy) shodli na tom, že sociální zázemí, důvody a věk dětí určující jejich rozumovou vyspělost jsou tak rozdílné, že vyžadují velmi diferenciovanou péči na vysoké úrovni... Jde o nepřehlédnutelnou společenskou problematiku, vyžadující interdisciplinární přístup. Interdisciplinarita nám může ušetřit mnohá zklamání, která někdy přináší nepromyšlená zákonodárná činnost... Na kolokviu nezazněl hlas, který by uvedl přesvědčující a odborně podložené argumenty svědčící pro sloučení veškeré ústavní výchovy pod jeden resort. Zdá se, že takový postup by mohl mít za následek pokles odborné zdravotní a pedagogické péče věnované ohroženým dětem při dosavadním diferencovaném přístupu.“ RADVANOVÁ, Senta in: PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal aj. *Rodina a dítě – otazníky doby* in: *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2. srov. *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I. Sborníky*, č. 39. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2008. 126 s. ISBN 978-80-87146-05-7.

Nezletilé děti jsou do těchto zařízení umísťovány v případech, kdy se ocitly bez jakékoliv péče, je-li jejich život či příznivý vývoj vážně ohrožen, ocitly-li se bez péče přiměřené jejich věku, jde-li o děti tělesně nebo duševně týrané, zneužívané anebo o děti, které se ocitly v prostředí či situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jejich základní práva. Ochrana poskytovaná tímto druhem zařízení spočívá především v uspokojování jejich základních životních potřeb, včetně ubytování, zdravotních služeb a psychologické a jiné obdobně nutné péči.⁴²² Tato ochrana smí být nezletilým poskytnuta na dobu maximálně šesti měsíců. *„Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc budou moci poskytnout základní péči potřebnou pro dítě, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo v případě, že jde o dítě, které je vážně ohroženo. Tato zařízení budou poskytovat dítěti péči po nezbytnou, zpravidla krátkou dobu, než bude zajištěno řešení problému péče o dítě odpovídajícím způsobem, např. ústavní péčí nebo péčí jinou osobou než rodiči. Jde tedy o určitý typ azylového zařízení, kde bude možno zajistit pro dítě základní péči a ochránit jej před možnou újmou, která mu hrozí.“*⁴²³

Důvodem pro zakotvení maximální doby svěřeni byla snaha zákonodárce o vymezení těchto zařízení, jako ústavů speciálních, které spojují pobytovou a ambulantní, zejména psychoterapeutickou službu dětem, které vyžadují komplexní a interdisciplinární pomoc na přechodnou dobu. Občanským zákoníkem stanovená maximální doba nemůže být opětovně prodlužována, avšak je-li to v důležitém zájmu dítěte, smí soud znovu rozhodnout o svěřeni dítěte do výchovy tohoto zařízení.⁴²⁴ Celková doba nepřetržitého pobytu však nesmí přesáhnout 12 měsíců.⁴²⁵ Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc spadají do působnosti MPSV, které je ústředním orgánem státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí.⁴²⁶ Ve vztahu k těmto zařízením vykonává zejména legislativní, metodickou a kontrolní činnost, včetně přezkumu pravomocných rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení.⁴²⁷ Dále je mu

---

⁴²² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴²³ Důvodová zpráva k zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, k § 42.

⁴²⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 712. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴²⁵ Výkladové stanovisko č. 18 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014 k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

⁴²⁶ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴²⁷ MPSV – oddělení 911. Sociálně-právní ochrana dětí. Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí [online]. mpsv.cz, 23. prosince 2014 [cit. 11. května 2018]. Dostupné na: <<https://www.mpsv.cz/cs/19923>>.

svěřeno na základě žádosti zřizovatelů ukládat výjimky z nejvýše povoleného počtu dětí umístěných v jednom zařízení na nezbytnou dobu, přičemž její délku současně určí. V souladu s ustanovením § 421 odst. 2 téhož zákona dále předepisuje a upravuje tiskopisy pro zahájení řízení o přiznání státního příspěvku pro tato zařízení.⁴²⁸

Jako příklad situace, která byla shledána natolik závažnou, že dva nezletilí sourozenci museli být z rodinného prostředí odebráni a přechodně svěřeni do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, Klokánek, bych uvedla trestní rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 3. 2018, č. j. 4 T 9/2016-2187. Tímto příkladem bych současně upozornila na provázanost dvou zdánlivě nesouvisejících právních odvětví. Rodinného a trestního práva. Případ je zajímavý také z toho důvodu, že se jednalo o zcela fungující rodinu bez jakýchkoliv anomálií, harmonický manželský pár pečující o dva nezletilé syny. Mladší ze synů navštěvoval doposud mateřskou školu, druhý syn první stupeň základní školy. Rodina se nepotýkala s existenčními problémy, nedocházelo v ní k nadměrnému požívání alkoholu, omamných a psychotropních látek, tedy nebyla zde dána žádná z obvyklých příčin pro odnětí dětí z jejich přirozeného prostředí. Přesto k němu muselo dojít, a to za současné nemožnosti svěřit nezletilé do péče jiné fyzické osoby, které o péči obou nezletilých v konkrétním případě usilovaly. Za fungující bylo možné rodinu označit do okamžiku, kdy žena oznámila svému muži, že se chce nechat rozvést. Zpočátku reagoval muž adekvátně celé věci, odchod ženy od rodiny akceptoval, přičemž co se péče o nezletilé syny týkalo, dohodli se manželé na střídavé péči. Výměna dětí probíhala v poklidu pouze první dva měsíce, přičemž poté se u manžela expresivně začala projevovat nevyrovnanost s rozpadem manželství. Za nejúčinnější zbraň se mu jevilo zneužití bezbrannosti nezletilých synů a jejich poštvání proti matce. V závěru celé věci byl otec uznán vinným zločinem týrání svěřené osoby dle § 198 odst. 1, 2 písm. c) (*spáchá-l čin nejméně na dvou osobách*), odst. 3 písm. a) (*způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob*) tr. zákoníku. Krajský soud dospěl v odsuzujícím rozsudku k následujícím závěrům: *„Otec vyvíjel na své nezletilé syny... nadměrný emoční tlak mající charakter citového týrání. Toho se dopouštěl tím, že je oddělil od jejich matky... , kterou prezentoval jako špatnou a škodící osobu, zatahoval syny do konfliktu mezi ním a jejich matkou, zneužíval je jako svědky údajných událostí, získával je na svoji stranu, bránil jim ve styku s matkou, emočně je ovlivňoval v její neprospěch a negativně je ovlivňoval proti ní tím, že jim v rozporu se skutečností opakovaně a dlouhodobě sděloval, že je zlá, je šamanka, provozuje šamanské rituály, chová se vůči nim nedobře a násilně, vyhrožuje jim zabitím a fyzickým násilím, má co dočinění*

---

⁴²⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

s drogami a dává jim léky obsahující omamné a psychotropní látky, po jejichž požití se mimo jiné nemohou hýbat, čímž v nich vzbudil obavu o jejich psychické a fyzické zdraví. Nezletilí se na situaci zadaptovali akceptací otcových názorů a jejich opakováním, přičemž v důsledku popsaného nevhodného výchovného přístupu obžalovaného došlo u nezletilých jednak k rozvoji syndromu odcizeného rodiče v jeho nejtěžší formě, tedy ve formě syndromu zavrženého rodiče, jednak k rozvoji posttraumatické stresové poruchy... U prvního z nezletilých s nutností léčby psychofarmaky a projevy se sebevražednými sklony, strachy, narušeným spánkem, nočními děsy, nočním pomočováním, masivním úzkostným prožíváním, obavami, panickými stavy, sebepoškozováním, obavnými myšlenkami z budoucnosti a ztrátou sebedůvěry... U druhého z nezletilých s projevy zvýšené úzkostnosti, napjatosti, stavy neklidu, šaškováním, neúčelnou hyperaktivitou, poruchami chování, sklíčeností pod povrchem, sebepoškozováním, pocitem ohrožení, nejistoty, poruchami spánku, nočními můrami a konfliktním nepřátelským vztahem k bratrovi...“⁴²⁹

V důsledku otcova jednání nemohl soud ponechat děti v péči otce ani je na přechodnou dobu svěřit jeho rodičům, neboť ti otce v jeho jednání podporovali. Současně nemohl opatrovnický soud rozhodnout ani o výlučné péči matky, neboť ta byla v důsledku otcova jednání v očích nezletilých synů zcela zavržena. Bylo tedy rozhodnuto o jejich svěřeni do přechodné péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, z důvodu nezbytné okamžité a intenzivní psychologické a psychiatrické pomoci. Slovy přijímající psycholožky tohoto zařízení: „Byly děti ve strašném psychickém stavu“.⁴³⁰ V současné době je situace obou chlapců stabilizována a oba jsou ve výlučné péči matky. Rozhodnutí krajského soudu bylo na základě zamítnutého odvolání obžalovaného potvrzeno rozhodnutím Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 11. 2018, sp. zn. 1 To 11/2018.

12.1.2. Dětské domovy pro děti do 3 let věku

Dětské domovy pro děti do 3 let věku nachází své právní ukotvení v ustanoveních § 43 a § 44 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zdravotních službách). Dle tohoto zákona poskytují domovy zdravotní služby a nezbytné zaopatření dětem do tří let věku, které nemohou vyrůstat

---

⁴²⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. března 2018, sp. zn. 4 T 9/2016.

⁴³⁰ Tamtéž.

v rodinném prostředí. Zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným a ohroženým ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo dětem postiženým. Zaopatřením je třeba rozumět stravování, ubytování, ošacení a výchovnou činnost.⁴³¹ Tento druh zařízení, vzhledem k charakteru služeb, které zajišťuje, spadá do působnosti Ministerstva zdravotnictví.⁴³²

12.1.3. Školská zařízení

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy jsou zakotvena v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o výkonu ústavní výchovy). Dle zákona je účelem těchto zařízení zajišťovat nezletilé osobě, případně zletilé osobě do 19 let, náhradní výchovnou péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání. Dále poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů v chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje. V neposlední řadě zmírňovat příčiny a důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat k jejich zdravému osobnostnímu rozvoji. Úkolem je také spolupracovat s rodinou nezletilého a poskytovat jí pomoc při zajišťování záležitostí dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči dítěte v rodině. Dle ustanovení § 2 zákona o výkonu ústavní výchovy se školskými zařízeními rozumí diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.⁴³³ Školská zařízení z důvodu převažující výchovné funkce spadají do působnosti MŠMT.⁴³⁴

12.1.4. Domovy pro osoby se zdravotním postižením

I právní zakotvení domovů pro osoby se zdravotním postižením se nachází v samostatném zákoně, kterým je zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen zákon o sociálních službách), který v ustanovení § 48 stanovuje, že tyto domovy poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního

---

⁴³¹ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³² Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³³ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁴ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

postižení a jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Pobytovou službou se mimo jiné rozumí také výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁴³⁵

V souvislosti s tímto specializovaným druhem zařízení, je vhodné upozornit na znění ustanovení § 2 odst. 12 zákona o výkonu ústavní výchovy. Do školských zařízení jsou umísťovány děti také s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči popřípadě i s více vadami, avšak pouze tehdy, kdy stupeň závažnosti jejich zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do domovů pro osoby se zdravotním postižením.⁴³⁶ Zákon o výkonu ústavní výchovy tímto sleduje zejména plnou integraci postižených dětí a dětí s různými smyslovými vadami mezi děti zdravé a napomáhá jim ke snazšímu začlenění do společnosti po ukončení soudem nařízené ústavní výchovy. Proto jakákoliv snaha o umístění dětí s nižším stupněm postižení do domovů pro osoby se zdravotním postižením je zjevným obcházením zákona, respektive je protiprávní.⁴³⁷ Pro tyto děti jsou školská zařízení povinna zajistit vhodné podmínky úpravou denního režimu, přizpůsobit vybavenost zařízení a současně zabezpečit odpovídající vzdělávací, terapeutický a sociálně rehabilitační program.⁴³⁸

Způsob právního zakotvení ústavní výchovy je kritizován nejen vzhledem k nesystematičnosti, ale také z důvodu obsahové a formulační nedostatečnosti. V případě obsahových nedostatků jde především o to, že právní úprava ústavní výchovy byla téměř beze změny převzata z právní úpravy předcházející, která bez významnějších úprav platí již od roku 1963. Současná právní úprava se proto neshoduje ani s důvodovou zprávou, dle které: „*Návrh sleduje celkový příklon k evropským kontinentálním konvencím... nelze totiž navázat na paradigmatu totalitárních právních přístupů k regulaci soukromého práva dosud uchovaná.*“⁴³⁹ Paragrafové znění neodpovídá na zcela zásadní otázky, kupříkladu, jaký právní vztah

---

⁴³⁵ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁶ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, k § 2.

⁴³⁸ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

rozhodnutím soudu o nařízení ústavní výchovy vzniká, jaké jsou právní poměry založené tímto rozhodnutím mezi dotčenými osobami, ani jaké dopady přináší rozhodnutí na rodičovskou odpovědnost, resp. její výkon. Příkladem představené legislativní nedostatky mají dle názoru odborníků významné negativní dopady do praxe.⁴⁴⁰ V případě formulačních nedostatků lze citovat slova teoretičky Zuklínové. Ta se k ustanovení § 971 vyjádřila slovy, že se jedná o ustanovení, které je neuspořádaným souborem základních pravidel o ústavní výchově, které s ohledem na celkovou formální výstavbu občanského zákoníku neodpovídá požadavkům na znění jednotlivých ustanovení kladeným. Je oproti ostatním nepřiměřeně dlouhé a komplikované. Spíše je nasnadě představa o čtyřech samostatných paragrafech. Zuklínová tuto nedostatečnost připisuje zejména tomu, že v průběhu legislativních prací na novém soukromoprávním kodexu bylo původně jednoduché ustanovení mnohokrát přeformulováno a obohaceno, aniž by autor předlohy těmto změnám a obohacením věnoval větší pozornost. Výsledkem je bohužel zcela nesourodé a komplikované ustanovení.⁴⁴¹

Jak právní úprava, tak organizace a realizace ústavní výchovy v České republice, byly předmětem kritiky ze strany Výboru OSN pro práva dítěte (dále jen Výbor). Konkrétně z bodu 45 doporučení ze dne 17. června 2011, po projednání třetí a čtvrté periodické zprávy České republiky dokumentující aktivity k naplňování Úmluvy o právech dítěte, je zřejmé znepokojení Výboru nad rozšířeným akceptováním ústavní péče jako primární alternativy přirozeného rodinného prostředí. Znepokojení bylo vyjádřeno i z důvodu absence preventivní služby a striktních kritérií pro přijetí nezletilých do ústavní péče. Dle Výboru to mimo jiné vede k tomu, že velké množství dětí je umísťováno do kolektivní péče, ačkoli je ve většině případů hlavním důvodem materiální a finanční situace rodiny. Vytknuta byla též absence centrálního mechanismu koordinujícího poskytovatele ústavní péče či koordinujícího její plánování a poskytování, nízký standard výchovných zařízení, nedostatečné množství odborného personálu, nepřiměřeně dlouhá doba, po níž nezletilí v ústavní péči setrvávají a v neposlední řadě i nedostatečně vyvíjené úsilí k tomu, aby děti udržovaly vazby se svými rodiči, s cílem jejich opětovného navrácení do přirozené rodiny.⁴⁴²

---

⁴⁴⁰ KŘÍSTEK, Adam. O relativní nezávaznosti rozhodnutí civilního soudu o ústavní výchově nezletilých. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 671–680.

⁴⁴¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁴² Doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 17. června 2011, bod 45.

V důsledku doporučení bylo ze strany České republiky přistoupeno k vytvoření Národní strategie ochrany práv dětí a Akčního plánu k naplnění této strategie. Přijaty byli prostřednictvím usnesení vlády č. 4 ze dne 4. ledna 2012. K ústavní výchově se pojily cíle stanovené pod body 9, 10 a 12. Konkrétně šlo o podporu individuálních forem náhradní rodinné péče, rozvinutí alternativ péče o ohrožené děti, deinstitucionalizaci péče, přijetí legislativní úpravy vedoucí ke sjednocení systému ochrany práv dětí, péči o ohrožené děti a posílení koordinační role MPSV.⁴⁴³ V návaznosti na přijetí této strategie již proběhly legislativní změny. Byla přijata novela zákona o ústavní výchově č. 333/2012 Sb. s účinností od 31. 12. 2012 a dále novela zákona OSPOD č. 401/2012 Sb., s účinností od 27. 12. 2012. Obě úpravy se setkaly s pozitivním ohlasem. Teoretička Radvanová konkrétně uvedla, že propojení praktických činností veřejných orgánů, podstatným způsobem mění dosavadní zaběhnuté metody práce s dítětem a následně i s jeho rodinou. Nové koncepce staví do popředí zájmu státních orgánů a dalších institucí nejen dítě, ale zároveň i celou jeho rodinu. V zákoně o ústavní výchově je kladen zvýšený důraz na preventivní činnosti před nařízením ústavní výchovy a je věnována větší pozornost možnostem diagnostického působení na dítě mimo institucionální péči. Shodně zákon OSPOD zavedl řadu postupů, které musí být splněny do okamžiku, než bude soud o nařízení ústavní výchovy rozhodovat. Změny v obou zákonech jsou poměrně zásadního charakteru.⁴⁴⁴

12.2. Podmínky pro nařízení ústavní výchovy

Dle ustanovení § 971 odst. 1 platí, že jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu.

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07 vyslovil závěr, dle kterého je nařízení ústavní výchovy zcela výjimečné opatření a obecné soudy jsou vždy povinny pečlivě posoudit podmínky pro jeho nařízení. Pokud tak neučiní, poruší základní právo rodiče na péči o děti a jejich výchovu zaručenou čl. 32 odst. 4 Listiny. V té souvislosti také právo na nedotknutelnost osoby a soukromí zaručené čl. 7 Listiny, právo na ochranu soukromého a rodinného života zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst.

---

⁴⁴³ Národní strategie ochrany práv dětí přijatá usnesením vlády č. 4 ze dne 4. ledna 2012, cíle 9, 10 a 12.

⁴⁴⁴ RADVANOVÁ, Senta in: RADVANOVÁ, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

1 Listiny. Ústavní soud tímto zdůraznil, že rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, a proto se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Důvodem pro svěření dítěte do ústavní výchovy může být vystavení dětí násilí nebo špatnému zacházení, pohlavnímu zneužívání, nedostatku citového zázemí, znepokojivý zdravotní stav nebo psychická nerovnováha rodičů. Případně jím mohou být nevyhovující životní podmínky nebo materiální nedostatek, avšak vždy ve spojení s dalšími okolnostmi.⁴⁴⁵

„Vytržení dítěte z existujícího rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody. To rozhodně v situaci, kdy dítě se svým odnětím nesouhlasí a je lhostejné, do jaké míry je toto rodinné prostředí prospěšné zájmům dítěte, které má stát povinností upřednostňovat. V každém případě je dítě odnímáno z prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se a je možné přepokládat, že v něm bude mít zájem žít a rozvíjet se i nadále. Rodinné prostředí je tedy pro dítě prostorem svobody a jakékoliv jiné prostředí za prostor osobní svobody dítěte považovat zásadně nelze. Posledně uvedené platí především pro zařízení zřizovaná orgány veřejné moci, tedy především ústavní zařízení, která mají (nutně) vlastní režim, který vnucují (v souladu se zákonem) svým chovancům.“⁴⁴⁶

V této souvislosti je vhodné odkázat na stanovisko ze dne 8. prosince 2010, sp. zn. 202/2010, jehož prostřednictvím vyslovil Nejvyšší soud závěr opírající se o závěr již vyslovený Nejvyšším soudem ČSSR dne 10. května 1981, sp. zn. Cpj 228/81. Nejvyšší soud jím odpověděl na otázku, co se rozumí neurčitým právním pojmem „vážné narušení výchovy dítěte“. Dle tohoto stanoviska je za vážné narušení výchovy nutno považovat situaci, kdy rodiče zanedbávají své povinnosti při výchově dětí, nevytvářejí pro ně vhodné rodinné prostředí a přímo ohrožují jejich duševní, tělesný nebo mravní vývoj. Dále se jedná o situace, kdy rodiče ani při vynaložené odpovídajícího úsilí nezvládají výchovu dětí pro nedostatky v jejich duševním, tělesném či mravním vývoji. Důvody mohou však spočívat také v objektivních okolnostech na rodičích nezávislých, kdy není možné zajistit výchovu dětí ve vlastní rodině, ačkoli nejde o nezletilé, v jejichž chování byly zjištěny vážné závady.⁴⁴⁷

Z ustanovení § 971 odst. 1 současně vyplývá, že soud může k nařízení ústavní výchovy přistoupit až tehdy, pokud dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Dříve učiněným opatřením

---

⁴⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07, bod 15.

⁴⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2008, sp. zn. II. ÚS 1945/08, bod 19.

⁴⁴⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010.

je každé kvalifikované opatření státních orgánů a společenských organizací směřujících k zajištění výchovy dítěte. Příkladem může jít o napomenutí dítěte nebo jeho rodičů, stanovení dohledu nad nezletilým, uložení omezení nezletilému, omezení nebo zbavení rodičovských práv, svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče apod. K nařízení ústavní výchovy bez uložení předchozích výchovných opatření lze přikročit, jde-li o případy surového zacházení s dětmi oběma rodiči nebo jedním z nich, pohlavního zneužívání a jiné případy vážného ohrožení tělesného nebo duševního vývoje nezletilých, jestliže péče jiné fyzické osoby nepřichází v úvahu nebo pokud by uložení jiného výchovného opatření nevedlo k nápravě a znamenalo by jen další ohrožení výchovy dítěte.⁴⁴⁸

12.2.1. Materiální nedostatky rodiny jako důvod pro nařízení ústavní výchovy

Občanský zákoník do ustanovení § 971 odst. 3 zakotvuje, že nedostatečné bytové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově. A to za podmínky, že jsou rodiče jinak způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti. Toto ustanovení bylo do občanského zákoníku vneseno pod vlivem judikatury ESLP, konkrétně rozhodnutí ve věcech *Wallová a Walla proti České republice* a *Havelka a ostatní proti České republice*. Společnou premisou obou rozsudků je, že nedostatečné bytové podmínky rodiny představují nedostatek, který stát může zhojit jiným způsobem než rozdělením rodiny.⁴⁴⁹

Ve věci *Wallová a Walla proti České republice* šlo o nařízení ústavní výchovy všech pěti dětí stěžovatelů z důvodu, že jejich výchova vykazovala nedostatky spočívající v neschopnosti zajistit bydlení vyhovující rodině po stránce hygienické a zdravotní. Rozsudek Okresního soudu v Táboře byl potvrzen odvolacím Krajským soudem v Českých Budějovicích. Následně podaná ústavní stížnost stěžovatelů byla v části týkající se umístění dětí do ústavní výchovy odmítnuta, neboť situace obou stěžovatelů byla předmětem pečlivého zkoumání a bylo shledáno, že zásah státu v podobě odnětí dětí byl jediným možným řešením. Ústavní soud nesprávně uzavřel, že zodpovědnost za zabezpečení životních podmínek pro zdravý vývoj dětí přísluší v první řadě rodičům, zatímco pomoc ze strany orgánů veřejné moci připadá v úvahu pouze tehdy, pokud se

---

⁴⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07, bod 17.

⁴⁴⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 713. ISBN 978-80-7478-477-4.

rodina ocitne přechodně a bez vlastního zavinění v tíživé situaci. Palčivý problém, který se prolínal celým řízením, byla absence vyhovujícího bydlení pro početnou rodinu, jakož i neschopnost stěžovatelů si odpovídající bydlení zajistit. Na základě podané stížnosti k ESLP, vyslovil tento porušení čl. 8 Úmluvy. Dle jeho závěrů nebyly v projednávané věci nikdy vnitrostátními soudy zpochybněny výchovné a citové schopnosti stěžovatelů. Naopak soudy uznaly jejich snahu o překonání finančních a bytových obtíží. Ústavní výchova dětí byla nařízena z jediného důvodu a sice, že rodina v dané době obývala nevyhovující byt. Dle ESLP se jednalo o materiální nedostatek, který mohly vnitrostátní soudy zhojit pomocí jiných prostředků než rozdělením rodiny. To je totiž nejradikálnější řešení, které lze použít pouze v nejzávažnějších případech. Pro splnění požadavku přiměřenosti měly české orgány v dané věci navrhnout jiná, méně radikální řešení. Úlohou OSPOD je účinně pomáhat osobám v nesnázích, které nedisponují nezbytnými znalostmi o systému. Vést jejich kroky a poskytnout jim radu mimo jiné o různých druzích sociálních dávek, o možnostech získání sociálního bytu a o ostatních prostředcích k překonání obtíží. ESLP v závěru rozhodnutí konstatoval, že i když si příslušné orgány byly vědomy problémů, s nimiž se stěžovatelé potýkali, pouze pokračovaly v úsilí situaci řešit nařízením ústavní výchovy.⁴⁵⁰

Ve věci Havelka a ostatní proti České republice byla situace obdobná. Stěžovatel, pan Havelka, zpočátku zajišťoval odpovídající péči všem svým dětem (tři vlastní a tři děti jeho ženy z prvního manželství). Nicméně v průběhu čas se začaly objevovat výraznější nedostatky a spolupráce s OSPOD vykazovala řadu úskalí. Ekonomické a sociální podmínky rodiny se postupně zhoršovaly a stěžovatel nebyl schopen uspokojovat základní potřeby rodiny. Kvůli neuhrazeným poplatkům byl byt odpojen od elektřiny, plynu, nefungovala ani toaleta. Zároveň probíhalo řízení o vyklizení bytu, stěžovatel nepracoval a požíval alkohol. Příslušný OSPOD měl za to, že zdravý a příznivý vývoj dětí je vážně ohrožen.

Případ stěžovatele se dostal až k ESLP, který v tomto případě konstatoval, že rozdíl oproti případu Wallová a Walla spočívá v tom, že pan Havelka pobíral řadu sociálních dávek, některé z nich i formou mimořádných příspěvků. Nicméně v situaci, kdy tato finanční pomoc státu zjevně nestačila, měl příslušný OSPOD stěžovateli poradit, jakými dalšími způsoby by mohl překonat finanční obtíže a řešit své problémy. ESLP současně odkázal na znění Doporučení Výboru

---

⁴⁵⁰ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 26. října 2006, Wallová a Walla České republice, (Eu) 23848/04, body 73-76.

ministrů ohledně politik na podporu pozitivního rodičovství, podle něhož by měla být rodinám v obtížné ekonomicko-sociální situaci věnována zvláštní pozornost a poskytnuta specifická podpora a cílený přístup. Na základě těchto závěrů shodně vyslovil porušení čl. 8 Úmluvy.⁴⁵¹

12.3. Rozsudek, kterým soud svěřuje nezletilé do výchovy ústavního zařízení

Ustanovení § 971 odst. 4 jako nezbytnou náležitost rozsudku, jímž soud svěřuje nezletilého do výchovy ústavního zařízení, uvádí označení konkrétního ústavu, do kterého má být dítě umístěno. Současně je povinností soudu při výběru zařízení přihlídnout k zájmům dítěte a k vyjádření příslušného OSPOD. Zařízení pro výkon ústavní výchovy musí být individualizováno nejen z hlediska povahy (druhu), ale také zeměpisné polohy v rámci České republiky.⁴⁵² Občanský zákoník stanovuje soudům tímž ustanovením povinnost umístit dítě do zařízení, které bude co nejbližší bydlišti rodičů nebo jiných osob dítěti blízkých. Reaguje tímto na poznatky z praxe, kdy byly známy případy umístění dítěte poměrně daleko od bydliště rodičů, kteří v důsledku nedostatečných finančních prostředků a obtížné dostupnosti místa zařízení nebyli schopni realizovat právo na styk s dítětem. Tím docházelo k faktické nemožnosti sanace rodiny. V řízeních zahájených na návrh OSPOD je konkrétní zařízení označeno zpravidla již v samotném návrhu, zatímco v řízeních zahájených z moci úřední či na návrh jiné osoby, se ke konkrétnímu zařízení OSPOD vyjadřuje.⁴⁵³ Shodná povinnost soudu, platí i tehdy, rozhoduje-li toliko o přemístění nezletilého do jiného zařízení pro výkon ústavní výchovy.⁴⁵⁴

V souvislosti s rozsudkem opatrovnického soudu o nařízení ústavní výchovy bych ráda poukázala na zajímavou úvahu Mgr. Křístka, který se nad tímto druhem rozsudků zamýšlí v jednom ze svých článků. Dle jeho názoru se standardní znění rozsudečného výroku omezuje na konstatování, že se nařizuje ústavní výchova určitého dítěte v konkrétním zařízení, kdy s ohledem na znění ustanovení § 975 je jedním z výroků také určení vyživovací povinnosti rodičům či jiným předkům dítěte. Vzhledem k zákonnému omezení doby trvání ústavní výchovy a možnosti jejího

---

⁴⁵¹ Evropský soud pro lidská práva: Rozsudek ze dne 21. června 2007, Havelka a ostatní proti České republice, (Eu) 23499/06, bod 14, 61.

⁴⁵² ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁵³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 714. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁵⁴ NOVOTNÁ, Věra. *Rodinné právo v novém občanském zákoníku (5.)*. *Právo a rodina*. 2014, roč. 16, č. 5 s. 1–7.

arbitrárního zkrácení, může být součástí výroku o nařízení ústavní výchovy také stanovení doby jejího trvání. Mgr. Křístek však považuje takto vymezený rozsah petitu za nevhodně zužující. Domnívá se, že by součástí výrokové části měl být také výrok týkající se rodičovské odpovědnosti. V rozsahu jejich omezení budou tato práva a povinnosti příslušet řediteli ústavního zařízení. Jedná se například o právo a povinnost o dítě osobně pečovat, zajišťovat jeho výchovu včetně běžných záležitostí souvisejících s plněním povinné školní docházky, v určení místa jeho bydliště a v zastoupení dítěte v běžných záležitostech, včetně volby zdravotnického zařízení. Dále by měl rodičům stanovit, že nejsou oprávněni dítě z péče ústavního zařízení bez souhlasu soudu odejmout, avšak jsou oprávněni se se svým dítětem stýkat v rozsahu a za podmínek stanovených právě tímto rozsudkem.⁴⁵⁵ Oproti tomu teoretička Westphalová zaujímá názor opačný. V případě rozhodnutí soudu o ústavní výchově hovoří o tzv. faktickém omezení výkonu povinností a práv rodičů vyplývajících jim z rodičovské odpovědnosti. Samotný výrok vyslovující toto omezení či další jeho zpřesnění by bylo dle jejího názoru ve věci nadbytečné.⁴⁵⁶

Dle mého názoru nelze za nadbytečné označit především stanovení rozsahu práva na styk, a práva přechodně dítě ve své domácnosti ubytovat, a to předně ve vztahu k osobám za výchovu dítěte odpovědných. V případě jeho úspěšné realizace se totiž jedná o základní předpoklad sanace narušených rodinných vazeb, prohloubení vztahu dítěte k rodičům a sourozencům a následně jeho návrat do rodiny a prostředí, z něhož bylo vyňato.

12.4. Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy

V souvislosti s výchovou dětí zajišťovanou prostřednictvím státem regulovaného a kontrolovaného systému výchovných zařízení, je na místě upozornit také na seznam práv a povinností, které nezletilým svěřeným do výchovy těchto zařízení právní řád přiznává a současně ukládá pro naplnění jím sledovaného účelu.

12.4.1. Práva nezletilých umístěných do ústavní výchovy

Za základní katalog práv nezletilých dětí s nařízenou ústavní výchovou je na místě označit ustanovení § 20 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy, v němž jsou tato práva ze všech právních předpisů zakotvující jednotlivé druhy zařízení sloužící pro výkon kolektivní výchovy

---

⁴⁵⁵ KŘÍSTEK, Adam. Petit a výrok soudního rozhodnutí ve věcech cizí péče ústavní (2.). *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 2 s. 14–17.

⁴⁵⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

upravena nejkompexněji. Jelikož v dětských zdravotnických domovech převažují služby zdravotnického charakteru, jsou zákonem o zdravotních službách upravena práva nezletilých ve smyslu práv pacientů samostatně. Pro nezletilé umístěné v domovech pro osoby se zdravotním postižením platí, že s ohledem na jejich specifické potřeby a charakter služeb jim poskytovaných, se užití ustanovení zákona o výkonu ústavní výchovy v oblasti práv a povinností dětí umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy, přiměřeně.⁴⁵⁷ To je nezbytné posoudit u každého práva v každé jednotlivé situaci samostatně.

V souvislosti s poměrně široce koncipovaným katalogem práv nezletilých s nařízenou ústavní výchovou, který § 20 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy předkládá, je na místě upozornit, že se nejedná o výčet taxativní, byť by se tak na první pohled mohlo zdát. Je tomu především z důvodu, že práva nezletilých dětí jsou součástí základních lidských práv a svobod vyjádřených v Ústavě, Listině a řadě dalších mezinárodních dokumentů. Toto ustanovení proto pouze partikulárním způsobem navazuje na základní, ústavněprávní a mezinárodněprávní garance lidských práv a současně omezeným až kazuistickým způsobem doplňuje práva přiznaná každému v rovině soukromého hmotného práva i v rovině práva procesního.

Ustanovení § 20 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy je předmětem kritiky pro neuspořádanost až chaotičnost, když svou systematikou nectí nejen pravidla od obecného ke zvláštnímu, či významnějšího k méně významnému, ale ani druhy jednotlivých práv. Pouze ledabyly upravuje a bez většího významu duplicitně deklaruje ústavní práva, mezi něž vkládá podružná, svým charakterem veřejnoprávní ustanovení zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon).⁴⁵⁸ Jako příklad je možné uvést práva zakotvená v § 20 odst. 1 pod písm. b), c), e) a f) podle kterých má dítě s nařízenou ústavní výchovou právo na rozvíjení tělesných, duševních, citových a sociálních schopností, na respektování lidské důstojnosti, vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami a dále také právo na svobodu náboženství. Tato práva jsou však obsahem jednak obratněji formulovaného ustanovení § 1 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy a dále také ustanovení § 2 odst. 1 školského zákona, které definuje základní zásady, na nichž je vzdělávání založeno. Mimo tato je právo na zachování důstojnosti primárně obsaženo v Listině, konkrétně v čl. 10 odst. 1,

---

⁴⁵⁷ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵⁸ KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 344 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

ostatně jako je tomu v případě práva na svobodu náboženství, které Listina upravuje v čl. 15 odst. 1. Tento legislativní stav Adam Křístek, autor komentáře k zákonu o výkonu ústavní výchovy komentuje slovy: „*Norma nižší právní síly nemá mechanicky opisovat to, co je obsaženo v normě vyšší právní síly (a co tedy platí tak jako tak), ale obecné formulace normy vyšší právní síly má, je-li k tomu důvod, blíže konkretizovat. To však komentovaná ustanovení nijak nečiní a obecné a jinde již zakotvené normy pouze bez dalšího opisují.*“⁴⁵⁹

K právu dítěte na zajištění plného přímého zaopatření dle ustanovení § 20 odst. 1 písm. a) zákona o výkonu ústavní výchovy, je na místě doplnit, že co se rozumí plným přímým zaopatřením, definuje ustanovení § 2 odst. 7 a odst. 9 zákona o výkonu ústavní výchovy a zahrnuje v něm vyjmenované úhrady. Nezletilým mohou být, avšak již nenárokově, hrazeny také potřeby pro využití volného času a rekreace, náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost, náklady na soutěžní akce a náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.⁴⁶⁰

Poskytování plného přímého zaopatření je stěžejním účelem, s nímž jsou školská zařízení zřizována, a proto se domnívám, že právo na něj je v demonstrativním výčtu § 20 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy uvedeno na prvním místě. Jedná se o veřejné zaopatření dítěte, tedy veřejnou sociální péči o potřebné nezletilce.

Právo dítěte na úhradu cestovních nákladů na dopravu k osobám odpovědným za jeho výchovu, dle mého názoru zákonodárce nevhodně začlenil do ustanovení § 2 odst. 9 zákona o výkonu ústavní výchovy, které zakotvuje toliko nenárokové úhrady, ačkoli se jedná o úhradu nezbytně podmiňující realizaci práva dítěte na styk s jeho rodiči a dalšími osobami blízkými. Právo dítěte stýkat se se svými rodiči a sourozenci je základním právem, které zakotvuje řada mezinárodních úmluv, např. čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte a současně je promítnuto do znění občanského zákoníku, konkrétně jeho § 858. Proto je-li povinností soudu označit v rozhodnutí, jímž svěřuje dítě do výchovy ústavnímu zařízení, konkrétní ústav, s ohledem na zájmy dítěte a vyjádření OSPOD, co nejbližší bydlišti rodičů, je tato povinnost ospravedlněna také šetrností k finančním prostředkům toho kterého zařízení, z nichž budou nezletilým hrazeny cestovní náklady na realizaci tohoto práva.

---

⁴⁵⁹ Tamtéž.

⁴⁶⁰ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

12.4.2. Povinnosti nezletilých umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy

Povinnosti nezletilých v soudem nařízené ústavní výchově vyjmenovává zákon o výkonu ústavní výchovy v § 20 v odst. 2 pod písmeny a) až e). V souvislosti se zněním tohoto ustanovení a v něm vyjmenovaným povinnostem je třeba upozornit, že výčet je v každém případě taxativní. Dle základních ústavněprávních zásad zakotvených v čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny totiž platí, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá, přičemž povinnosti mohou být ukládány pouze na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod.⁴⁶¹

Povinností nezletilých je podle tohoto ustanovení dodržovat pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení. Dále jsou povinni dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž byly řádně seznámeny, poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech, předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost, přičemž doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být dítěti nebo osobě odpovědné za jeho výchovu předány nazpět. V poslední řadě také povinnost podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou, přičemž v případech, kdy je pro provedení vyšetření třeba odebrat dítěti krev, je povinno odebrání krve strpět, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví.⁴⁶²

V praxi jsou známy četné případy, kdy byly řediteli ústavních zařízení vydány vnitřní řády, které nerespektovaly výše citované ústavněprávní zásady a obsahovaly ustanovení, která překračovala rámec zákona příslušné povinnosti zakotvující. V případě vnitřního řádu výchovného zařízení se však v žádném případě nejedná o obecně závazný právní předpis, ale o interní normativní akt. Přiléhavě se k tomu vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 1. března 2007, sp. zn. Pl. ÚS 8/06. „*Státní orgán, jenž je oprávněn k vydání podzákoného právního předpisu,*

---

⁴⁶¹ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

⁴⁶² Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

*musí postupovat na základě zákona a v jeho mezích (secundum et intra legem), nikoli mimo zákon (praeter legem). Zjednodušeně řečeno, má-li podle zákona býti X, přísluší tomuto státnímu orgánu stanovit, že má býti X¹, X², X³, nikoli též, že má býti Y.*⁴⁶³ Ostatně i sama důvodová zpráva k zákonu o výkonu ústavní výchovy k § 2 uvádí: „*Vnitřní řád zařízení nesmí překračovat rámec zákona, který stanoví práva i povinnosti všech zainteresovaných subjektů, je pouze konkretizací zákonných ustanovení ve specifických podmínkách jednotlivých zařízení.*“⁴⁶⁴

V souvislosti s touto problematikou považuji za vhodné upozornit na konkrétní případ, který byl předmětem šetření bývalého veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla, pod sp. zn. 5726/2006/VOP/IKČ. V dané věci šlo o podnět, který vzešel přímo ze strany dětí umístěných v dětském domově, a to prostřednictvím dvou článků uveřejněných v dětském periodiku, na jehož obsahu se tito nezletilí podíleli. Děti v článku upozornily na nově přijatá pravidla vtělená do vnitřního řádu ředitelkou domova. Podle přijatých pravidel byly děti v závislosti na svém chování a školním prospěchu rozděleny do výchovných skupin A až E⁴⁶⁵, přičemž každá z těchto výchovných skupin měla svůj režim, systém odměn a trestů. K evaluaci dětí a eventuálně jejich přeřazení z jedné skupiny do jiné v závislosti na prospěchu a chování docházelo pedagogickými pracovníky vždy na konci měsíce. Nejhorší skupinou s nejpřísnějším režimem byla skupina E, v níž bylo zakázáno téměř vše a kde platil velmi specifický a tvrdý režim. Děti zde umístěné měly minimální kapesné, minimální možný výběr peněz a současně byly pod neustálým dozorem vychovatelů. O sobotách, nedělích a dnech školních prázdnin byly buzeny v 7 hodin ráno a od 8 hodin byly povinny vykonávat zadané pracovní úkoly až do 20 hodin do večera. Po splnění povinných prací byly zavřeny ve svých pokojích a mohly se věnovat pouze četbě novin, knih nebo studiu a přípravě na vyučování. Byly jim zakázány veškeré vycházky, sledování televize i poslech hudby. Zakázány byly návštěvy rodičů, i vzájemné navštěvování dětí v rámci pokojů uvnitř zařízení. Povolen nebyl ani svévolný pohyb po budově domova. Vánoční dárek mohl být do maximální hodnoty 200,- Kč, vybrán vychovatelem a schválen ředitelkou zařízení. Porce jídla

---

⁴⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2007, sp. zn. Pl. ÚS 8/06, bod 19.

⁴⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁴⁶⁵ Srov. „*Mladiství nemají věznic rozdělené podle typů jako dospělí pachatelé, ale mají dle § 83 – 85 z. o výkonu trestu odnětí svobody tzv. diferenciacní skupiny A, B, C a D. Sem jsou mladiství zařazováni zpravidla dle svého chování, jednání a postoje, ale i dle charakteru provinění, které spáchali.*“ in: ŽATECKÁ, Eva; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 312 s. ISBN 978-80-7478-848-9.

byly stanoveny zákonnou normou, bez možnosti přídavků, sladkostí, k pití jen voda a neslazený čaj. Režim postihoval také jejich šatník a botník. Atraktivní kousky šatníku, kšiltovky, dresy, kopačky a tomu podobné musely být dětmi vyneseny na půdu a srovnány do komínků.⁴⁶⁶

Po seznámení se s obsahem článku veřejný ochránce práv zahájil z vlastní iniciativy šetření se zaměřením na ochranu práv dětí. Z následně vydané zprávy o provedeném šetření, ke kterému je veřejný ochránce práv oprávněn dle ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o veřejném ochránci práv), jsou známy následující závěry. *„Představený systém odměn a trestů vede pouze k tomu, že si děti neosvojí dobré chování proto, že by uznaly hodnoty, které k němu směřují a přijaly je za své, ale proto, aby postoupily do vyšší výchovné skupiny spojené s více výhodami. Pouze pasivní poslušání nařízení vychovatelů dětského domova k efektivnímu přijetí pravidel a vnitřnímu ztotožnění se s morálními hodnotami nestačí. Respektu k nim je dítě možno naučit pouze tehdy, bude-li samo respektováno a bude-li mu dán dostatečný prostor k vlastnímu názoru a utřebení postoje.“* Dále veřejný ochránce práv poukázal na nepřiměřené lpění na dodržování striktního denního harmonogramu a režimu dítěte. *„Nastolením tvrdého režimu bez možnosti svobodné organizace času je pouze demonstrováním zájmu pracovníků dětského domova jako dospělých osob se svrchovanou autoritou. Jeho striktním naplňováním je dítě přesvědčováno o své bezmocnosti, nutnosti podvolit se, a současně o nezpochybnitelné moci a právu dospělých realizovat skrze jeho život své představy a standardy chování.“* Dle veřejného ochránce práv je dále šokující, že absolutně selhala kontrola jednotlivých OSPOD (celkem pěti), o jejichž návštěvách není v jimi vedených záznamech jediné zmínky.⁴⁶⁷ Přičemž OSPOD je základním orgánem, který by při rozhovorech s dětmi měl zmíněné nedostatky odhalit a následně iniciovat jejich nápravu.⁴⁶⁸

Pracovní povinnosti nezletilých v zařízeních pro výkon ústavní výchovy

Podle názorů některých odborníků nesmí být dětem v zařízeních pro výkon ústavní výchovy nařizovány žádné práce, ačkoli se tomu v praxi často děje. Jedná se například o ukládání povinnosti hrabat listí, uklízet sprchy, zametat chodníky apod. Ukládat nezletilým pracovní

---

⁴⁶⁶ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 22. prosince 2006, sp. zn. 5726/2006/VOP/IKČ.

⁴⁶⁷ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 22. prosince 2006, sp. zn. 5726/2006/VOP/IKČ.

⁴⁶⁸ Srov. DOLEŽAL, Martin in: ROGALEWICZOVÁ, Romana; CILEČKOVÁ, Kateřina aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. 782 s. ISBN 978-80-7400-713-2.

povinnosti je podle nich zcela nepřípustné, a to i v případě, že by se jednalo o výchovné opatření ve smyslu § 21 zákona o ústavní výchově. Ve svém důsledku jde totiž o jejich podrobování nuceným pracem, a tak o porušení čl. 9 odst. 1 Listiny. Možnost jejich uložení nelze v žádném případě dovozovat ani ze znění ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) téhož zákona, který stanovuje dítěti povinnost *v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu*⁴⁶⁹. Tato norma má dvě části, přičemž první, týkající se veřejných prostor zařízení, ať už vnitřních nebo vnějších, je ryze pasivní a znamená povinnost dítěte tyto prostory neznečišťovat. Nikoli je aktivním způsobem zvelebovat. Zatímco druhá povinnost, která je již ryze aktivního charakteru a přikazuje dítěti něco aktivně konat, se týká pouze jeho osobních věcí, v nichž je povinno udržovat čistotu a pořádek. Dětem, které dosáhly věku 15 let, mohou výchovná zařízení nabídnout jiné práce a služby konané ve prospěch těchto zařízení pouze jako dobrovolnou brigádu, a to například na základě některé z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr dle ustanovení § 74 an. zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Proto ustanovení vnitřních řádů stanovující dětem pracovní povinnosti jsou nejen protizákonná, ale jelikož se svým charakterem jedná o nucenou práci, přímo protiústavní.⁴⁷⁰

S tímto názorem však nelze souhlasit, neboť jen stěží si lze představit situaci, kdy by dítě vyrůstající v přirozeném rodinném prostředí, bylo ušetřeno všech domácích prací či jiného přičinění se na chodu domácnosti a bylo na něj kladeno pouze prostory domácnosti neznečišťovat. To by mimo jiné bylo v přímém rozporu s ustanovením § 886 odst. 1 a 2, které dítěti ukládá, že pokud žije s rodiči nebo některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o něj řádně pečováno, podílí se na péči o chod domácnosti. Na chodu domácnosti se dle tohoto ustanovení podílí zejména vlastní prací, popřípadě peněžitými příspěvky, má-li vlastní příjem, anebo oběma způsoby. Domnívám se proto, že je nejen žádoucí, ale také v souladu se zákonem, aby nezletilí ve výchovných zařízeních dle svých možností a schopností, nikoli peněžními prostředky, ale přiměřeně vlastní prací přispívali k jeho chodu, jakožto jednoho z výchovných prostředků ve smyslu ustanovení § 884 odst. 2. Práci přiměřenou okolnostem, nezasahující do důstojnosti dítěte a současně neohrožující jeho zdraví, řádný psychický i fyzický rozvoj, nelze dle mého názoru označit za nucenou práci ve smyslu čl. 9 odst. 1 Listiny.

---

⁴⁶⁹ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷⁰ KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 350 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

Povinnost nezletilého strpět své nucené držení v ústavním zařízení

K povinnosti nezletilého strpět své nucené držení v zařízeních odpovědných za jejich výchovu, je na místě doplnit, že zákon o výkonu ústavní výchovy tuto povinnost nezletilým v žádném ze svých ustanovení explicitně nestanovuje a nečiní tak ani občanský zákoník. Tuto povinnost je možné prostřednictvím rozhodnutí soudu uložit pouze dětem mladším 15 let, u nichž se má za to, že v důsledku své pracovněprávní nezpůsobilosti nejsou schopni se o sebe postarat sami. Proto je v jejich nejlepším zájmu setrvat v péči zařízení, které zajistí jejich materiální potřeby, řádnou výchovu a všeobecný rozvoj. Nicméně u dětí starších 15 let a zejména u plně svéprávných osob, kterým byla ústavní výchova ve smyslu § 974 prodloužena do 19. roku, nelze proti jejich vůli v zařízení držet či je považovat za uprchlé a dopravovat je do zařízení postrkem, pokud se z ústavu ze své vůle vzdálí. Tito mladí lidé jsou v otázce rozhodování o místě svého pobytu svobodní, což vyplývá mimo jiné z ústavně zaručené svobody pohybu a pobytu ve smyslu čl. 14 Listiny.⁴⁷¹

V této souvislosti je vhodné odkázat na náleží Ústavního soudu ze dne 17. února 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13. „*Osobní svoboda představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce, a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci.*“⁴⁷²

Odlišná situace je v případě nezletilce, u něhož došlo k omezení svéprávnosti rozhodnutím soudu ve smyslu ustanovení § 57 odst. 1, právě v oblasti rozhodování o určení místa svého bydliště, pohybu či pobytu. V tomto případě je na soudu, aby takovému nezletilci současně jmenoval opatrovníka, který za něj s nezbytným přivolením soudu toto rozhodnutí učiní. Třeba

---

⁴⁷¹ KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 344 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

⁴⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 17. února 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13, bod 27.

upozornit, že tímto opatrovníkem nemůže soud jmenovat provozovatele výchovného zařízení ani osobu závislou na takovém zařízení, jak stanovuje § 63.

Povinnost nezletilých podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření týkající se ovlivnění alkoholem nebo jinou návykovou látkou

Ustanovení § 20 odst. 2 písm. e) zákona o výkonu ústavní výchovy stanovuje nezletilým umístěným ve školských zařízeních povinnost podrobit se na výzvu ředitele vyšetření, zda nejsou ovlivněni alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, jsou nezletilí povinni strpět, aby jim lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev. Podmínkou je, že to neohrozí jejich zdraví.⁴⁷³

Je-li dáno podezření, že dítě požilo alkoholický nápoj nebo jinou omamnou látku, opravňuje zákon ředitele zařízení, aby nezletilého vyzval k testování na přítomnost takovéto látky a v případě, že se podezření prokáže pravdivým, vyvodil z toho důsledek v podobě některého z opatření ve výchově dle ustanovení § 21 téhož zákona. Otázkou zůstává, jak je tomu v případě mladého zletilce, kterému žádný zákon požívání alkoholických nápojů nezakazuje, některé další návykové látky nevyjímaje? Náleží i v těchto případech řediteli zařízení oprávnění vyzvat zletilce k testování? Na tuto otázku odpověděla veřejná ochránkyně práv, Anna Šabatová, ve svém poměrně nedávném stanovisku ze dne 2. 5. 2018, č. j. KVOP-17258/2018. „*Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek umožňuje zletilému klientovi školského zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, aby požil alkohol či užil jinou návykovou látku, pokud pod jejich vlivem nebude nikoho (ani sebe) a nic ohrožovat. Dokonce takovému klientovi nezakazuje ani vstup na půdu školského zařízení... pouhé požití alkoholu zletilým klientem není protiprávní. Dokonce musím takový právní závěr formulovat i v případě užití nelegálních návykových látek, jakkoli si uvědomuji, že to je pro pedagogii citlivá záležitost.*“⁴⁷⁴

V této souvislosti je na místě poukázat také na ustanovení § 20 odst. 1 písm. a) až c) zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů, které stanovuje podmínky, za nichž je osoba povinna podrobit se orientačnímu a odbornému lékařskému vyšetření. Jde v první řadě o osobu, u které je dáno důvodné podezření, že pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky vykonává nebo vykonávala činnost, při níž by

---

⁴⁷³ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷⁴ Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. května 2018, sp. zn. 6574/2017/VOP/MJ.

mohla ohrozit život nebo zdraví svoje nebo jiné osoby nebo poškodit majetek, která se požitím alkoholického nápoje nebo jiné návykové látky uvedla do stavu, v němž bezprostředně ohrožuje sebe nebo jinou osobu, majetek nebo veřejný pořádek, či která přivodila sobě nebo jinému újmu na zdraví anebo způsobila jiné osobě škodu na majetku právě v souvislosti s požitím alkoholického nápoje nebo jiné návykové látky. Takovéto osobě týž zákon v ustanovení § 18 odst. 1 písm. f) navíc zakazuje vstup do školy a školského zařízení.⁴⁷⁵

Upozornit lze tímto na zřejmý rozpor ustanovení § 20 odst. 2 písm. e) zákona o výkonu ústavní výchovy stanovující klientům školských zařízení bez ohledu na jejich věk povinnost podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda nejsou ovlivněni alkoholem nebo jinou návykovou látkou a ustanovení § 18 odst. 1 písm. a) až c) zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, které zakotvuje podmínky, za nichž je osoba povinna podrobit se ať už orientačnímu či odbornému lékařskému vyšetření a apelovat na zákonodárce, aby nyní upozorněné uvedl do souladu.

Kontrola zákonnosti vnitřních řádů zařízení pro výkon ústavní výchovy

V důsledku závažnosti problematiky zákonnosti vnitřních řádů zařízení pro výkon ústavní výchovy je na místě se alespoň ve stručnosti zmínit o tom, kdo je oprávněn obsah vnitřních řádů kontrolovat, případný rozpor se zákonem odhalit a zjednatí nápravy účinně zajistit. Kontrola veřejné správy, jejíž součástí je nesporně také kontrola zákonnosti interních normativních aktů, je diferenciována v závislosti na tom, kdo je zřizovatelem výchovného zařízení. Zřizovatelem může být sám stát – v tomto případě příslušné ministerstvo: MŠMT, Ministerstvo zdravotnictví, MPSV, dále také kraj, obec, svazek obcí v rámci výkonu samostatné působnosti a eventuálně také tzv. pověřené osoby.

Předně se jedná o kontrolu vykonávanou samotnou veřejnou správou (služební dohled, správní dozor) a kontrolu prováděnou subjekty stojícími vně veřejné správy (Ústavní soud, správní a civilní soudy, veřejný ochránce práv, orgány státního zastupitelství, příp. kontrola na základě iniciativy občanů dle čl. 18 odst. 1 Listiny).⁴⁷⁶ Co se týče kontroly v rámci veřejné správy, je tato vykonávána k tomu pověřenými úředními osobami, eventuálně osobami působícími u správních úřadů s celostátní působností k tomu zřízenými. Mezi tyto úřady řadíme například i Českou školní

---

⁴⁷⁵ Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷⁶ SLÁDEČEK, Vladimír. Obecné správní právo. 3. aktualizované a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 500 s. ISBN: 978-80-7478-002-8.

inspekci, která je významným dozorovým správním úřadem pro všechna školská zařízení pro výkon ústavní výchovy. Její pravomoc vykonávat kontrolu nad dodržováním právních předpisů vyplývá z ustanovení § 174 odst. 2 písm. d) školského zákona. Kontrola veřejnou správou se uskutečňuje na základě zákona č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád) ve znění pozdějších předpisů a vždy je zahajována z moci úřední na základě vydaného pověření vedoucím příslušného kontrolního orgánu. Zjistí-li kontrolní orgán na základě provedené kontroly některé nedostatky, je oprávněn uložit kontrolované osobě povinnost učinit opatření k nápravě, případně odstranit zjištěné nedostatky. O provedené kontrole je sepisován protokol, proti němuž je kontrolovaná osoba oprávněna vznést námitky, a to do 15 dnů ode dne jeho doručení. Námitky jsou následně vypořádány k tomu pověřenou osobou.⁴⁷⁷

Ve vztahu ke kontrole zákonnosti vydaných vnitřních řádů zařízení pro výkon ústavní výchovy je významným orgánem kontroly stojící mimo veřejnou správu také veřejný ochránce práv. O něm jsem se ve vztahu ke konkrétnímu případu potřeby vzešlé potřeby nápravy závadného stavu v dětském domově, již zmínila. Pravomoc provádět systematické návštěvy v zařízeních pro výkon ústavní výchovy s cílem posílit ochranu osob v nich se nacházejících mu vyplývá z ustanovení § 1 odst. 3, 4 písm. a) zákona o veřejném ochránci práv. Veřejný ochránce práv nedisponuje vůči zařízením, v nichž svá šetření provádí žádnou donucovací ani sankční pravomocí, přesto jsou jeho doporučení zařízeními respektována. Ve vztahu k tématu tohoto článku je nezbytné zmínit také jeho významné zvláštní oprávnění, a to doporučit vydání, změnu nebo zrušení právního předpisu úřadu, jehož působnosti se právní předpis týká. Zjistí-li veřejný ochránce práv, že vnitřní řád zařízení pro výkon ústavní výchovy odporuje právnímu řádu České republiky, informuje o tom zřizovatele předmětného zařízení, který je povinen mu do 60 dnů od doručení předmětného sdělení zaslat své stanovisko a v závislosti na jeho obsahu je oprávněn uplatnit pravomoci vyplývající mu z ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.⁴⁷⁸

---

⁴⁷⁷ Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole (kontrolní řád), ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷⁸ Srov. DOLEŽALOVÁ, Veronika. Procedura vlády při rozhodování o zjednání nápravy na návrh ombudsmana. *Jurisprudence*. 2014, roč. 10, č. 8. s. 3–7.

12.4.3. Právní postavení rodičů a jiných osob odpovědných za výchovu nezletilých dětí svěřených do ústavní výchovy

Obdobně jako tomu bylo u jiných forem péče o dítě i zde platí, že nerozhodne-li soud jinak, jsou rodiče i nadále nositeli rodičovské odpovědnosti, jejíž výkon je omezen tou skutečností, že nemají dítě fakticky u sebe. I nadále jsou rodiče právními zástupci dítěte, a to i v případě správy jeho jmění a rozhodování o podstatných otázkách týkajících se výchovy nezletilého v širším slova smyslu.⁴⁷⁹

Právo na styk s dítětem

Dle zákona o výkonu ústavní výchovy, konkrétně ustanovení § 26 odst. 1 písm. c) platí, že zákonní zástupci dítěte mají právo na udržování kontaktu s nezletilým, nebrání-li tomu závažné okolnosti ohrožující dítě. Právu rodičů odpovídá právo dítěte na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za jeho výchovu a dalšími blízkými osobami za podmínek stanovených zákonem, a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv.⁴⁸⁰

Neomezuje-li soudní rozhodnutí rodičovskou odpovědnost v oblasti práva na styk s dítětem, má rodič silnější postavení než výchovné zařízení a je v podstatě na něm samotném, aby si četnost a rozsah návštěv v zařízení určil.⁴⁸¹ O tom svědčí i znění ustanovení § 21 odst. 1 písm. e) zákona o výkonu ústavní výchovy, dle kterého může být dítěti za prokázané porušení povinností mu stanovených uložena zákaz návštěv, avšak s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu a osob mu blízkých. Práva rodiče osobně se stýkat s dítětem mohou být ve smyslu ustanovení § 23 odst. 1 písm. e) téhož zákona omezena pouze v individuálních a konkrétních případech, kdy je řediteli zařízení zákonem svěřena kompetence zakázat nebo přerušit návštěvu osob odpovědných za výchovu v případě jejich nevhodného chování, které je způsobilé nepříznivě působit na výchovu

---

⁴⁷⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁴⁸⁰ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸¹ KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 350 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

dítěte.⁴⁸² Jedná se o kompetenci výhradně ředitele zařízení, kterou nelze v žádném případě delegovat na jiné zaměstnance ústavu.⁴⁸³

V souvislosti s výkonem práva na styk je na místě zmínit právo ředitele zařízení povolit dítěti za podmínek stanovených zákonem OSPOD pobyt mimo zařízení,⁴⁸⁴ a to u rodičů či jiných osob dítěti či rodině blízkých. Krajský soud v Praze se ve svém rozsudku ze dne 9. června 2011, sp. zn. 44 A 122/2010 k tomuto právu vyjádřil, že není-li rozhodnutím soudu styk zakázán či omezen, je nepochybně právem rodiče se svým dítětem po dohodě s osobou či zařízením, které má dítě v péči, stýkat. Setkání je možno realizovat na místě, které si rodič svobodně vybere, respektive na kterém se s dítětem dohodne. Může se jednat o domácnost rodiče, dětské hřiště a jiná vhodná místa k setkávání. Stejně právo náleží i dítěti. Jeho součástí je však také právo styk s rodičem v konkrétním případě odmítnout. A to za podmínky, že je názor dítěte s ohledem na racionální důvody, které jej k tomuto rozhodnutí vedly, věk a rozumové schopnosti, ospravedlnitelný. „Rozhodnutím soudu o umístění dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc není rodič práva na styk s dítětem zbaven, ale toto právo je implicitně rozhodnutím soudu pouze omezeno v tom směru, že styk mimo zařízení je možný pouze za podmínky povolení vydaného právě podle speciálního právního předpisu, § 42 odst. 2 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Takové povolení přímo konstitutivně stanoví, zda rodič v určitém konkrétním čase (a zřejmě i místě) bude moci využít svého práva na styk mimo prostory zařízení. Jinak abstraktní rozhodování soudu o pravidlech styku pro futuro je v tomto případě redukováno na rozhodování správního orgánu in concreto o jednotlivých žádostech.“⁴⁸⁵

Zákon OSPOD v ustanovení § 30 odst. 1 a 2 zakotvuje, že ředitel ústavního zařízení je oprávněn povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob. Podmínkou nezbytně nutnou je však předchozí písemný souhlas obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Při prvním pobytu nezletilého u těchto osob je možné povolení vydat nejvýše na 30 kalendářních dnů. Písemný souhlas obecního

---

⁴⁸² Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸³ KRÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 350 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

⁴⁸⁴ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸⁵ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 9. června 2011, sp. zn. 44 A 122/2010.

úřadu obce s rozšířenou působností musí obsahovat určení osob, u nichž bude dítě pobývat, dobu trvání a konkrétní určení místa pobytu dítěte.⁴⁸⁶ Písemný souhlas OSPOD je povinným a závazným podkladem pro výrokovou část rozhodnutí ředitele zařízení a má povahu závazného stanoviska ve smyslu ustanovení § 149 správního řádu.⁴⁸⁷ Pro vydání závazného stanoviska OSPOD je základním podkladem individuální plán ochrany dítěte viz § 2 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění a dále poznatky z šetření v domácnosti žadatele či jednání s žadatelem o rodinném a sociálním prostředí, v němž bude dítě pobývat. V neposlední řadě zkoumá OSPOD bezúhonnost žadatele, popřípadě jeho způsobilost k péči o dítě.⁴⁸⁸

Krajský soud v Praze, v již výše citovaném rozsudku uvedl, že není sporu o tom, že neumožněním pobytu nezletilé dcery u žalobce bylo dotčeno jeho právo a současně také právo jeho dcery na rodinný život. Dle jeho závěru je rozhodování o právu rodiče na styk s dítětem ve vztahu k rozhodování o odnětí dítěte neméně významným. Subjektům tohoto práva proto nelze upřít právo na soudní ochranu. O žádostech o povolení pobytu dítěte mimo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc rozhoduje ředitel zařízení ve správním řízení, a to po zohlednění závazného stanoviska v podobě předchozího souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Proti jeho rozhodnutí je možno podat odvolání. O něm přísluší rozhodovat instančně nadřízenému krajskému úřadu. Tato správní rozhodnutí jsou dále přezkoumatelná v občanském soudním řízení podle části páté OSŘ.⁴⁸⁹

Důvod zákonem stanovené povinnosti ředitele obstarat si stanovisko OSPOD lze spatřovat zejména v tom, že děti jsou do ústavních zařízení umísťovány často z problematických, disfunkčních prostředí. Nejsou výjimkou případy, v nichž dochází k týrání či sexuálnímu zneužívání ať už dětí samotných nebo jiných členů domácnosti. Dále také případy, kdy byly děti odebrány z důvodu závislosti rodičů na alkoholu či jiných omamných a psychotropních látkách, v důsledku které nebyli schopni péči dítěti zajistit. Samotné návštěvy v zařízeních pro výkon ústavní výchovy nejsou tímto souhlasem podmíněny. Důvod je třeba spatřovat v tom, že se má za to, že výkon styku v prostředí ústavu není pro dítě škodlivé či zraňující a může napomoci k sanaci

---

⁴⁸⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸⁷ KŘÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

⁴⁸⁸ KŘÍSTEK, Adam in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

⁴⁸⁹ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 9. června 2011, sp. zn. 44 A 122/2010.

rodinných vazeb. Zejména v případech tzv. asistovaného styku, kdy jsou návštěvy konány za přítomnosti sociálního pracovníka, který jejich průběh usměrňuje.

Vyživovací povinnost rodičů event. jiných příbuzných k dítěti

Ustanovení § 975 stanovuje, že v případě, že soud rozhodne o umístění dítěte do ústavní výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů, resp. jiných předků, nemohou-li své vyživovací povinnosti rodiče dostát. Umístění nezletilého do ústavní výchovy tuto základní povinnost vyplývající z rodinněprávního vztahu rodič – dítě nevylučuje. Od výživného je třeba odlišit povinné platby rodičů či jiných osob povinných k rukám zařízení, do jehož výchovy bylo dítě svěřeno.

Jak již bylo v souvislosti s předchozími formami péče o dítě zmíněno, konkrétní výše výživného je soudem stanovena především s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry povinného rodiče na straně jedné a odůvodněné potřeby dítěte na straně druhé. Občanský zákoník současně nezná objektivizaci výše výživného. Jeho výše je neomezená, neboť nemá spotřební charakter a je stanovena s ohledem ke všem okolnostem.⁴⁹⁰ Ústavní zařízení, v němž je dítě umístěno, je platebním místem, které měsíční platby výživného přijímá a spravuje. Není vyloučeno, aby byl dítěti zřízen zvláštní účet, na který budou osoby povinné soudem stanovenou částku zasílat s tím, že v případě vyšších částek lze dítěti jmenovat opatrovníka pro správu jmění. Ten bude nespotřebované výživné jako řádný hospodář spravovat dle příslušných ustanovení občanského zákoníku. V souladu se zásadou procesní ekonomie a rychlosti řízení by se měl ve věcech péče soudu o nezletilé obecně prosadit postup, kdy soud současně s rozhodnutím o nařízení ústavní výchovy rozhodne také o výši výživného. A to za předpokladu, že jsou mu již v této době známy příjmy a majetkové poměry rodičů či jiných osob výživou povinných.⁴⁹¹ O vyživovací povinnosti rodičů k dětem je třeba rozhodnout vždy, a to i za situace, není-li reálně možné, aby jí rodiče či jiní předci, dostáli. K tomu shodně rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 25. června

---

⁴⁹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305–313. srov. ELISCHER, David in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 567. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁴⁹¹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 720. ISBN 978-80-7478-477-4.

2013, sp. zn. OP 67/2010. „*V návaznosti na rozhodnutí o umístění dětí do ústavní výchovy rozhodl soud podle § 103 ZOR i o úpravě vyživovací povinnosti rodičů k dětem. Zohlednil skutečnost, že rodiče mají čtyři vyživovací povinnosti a prakticky žádné příjmy, také zohlednil předpokládanou výši platby za umístění dětí v ústavním zařízení, a proto rozhodl tak, že žádnému z rodičů vyživovací povinnost k dětem nestanovil.*⁴⁹²

V souvislosti s vyživovací povinností je vhodné, doplnit, že účelem ústavní výchovy je, aby společnost vykonávala po určitou dobu na místě rodičů jisté úkoly spojené s výchovou jejich dětí a připravovala je na zodpovědný život ve společnosti po dosažení zletilosti. Nemá-li toto dítě, ačkoli jinak fyzicky zdatné a duševně zdravé, možnost opatřit si prostředky k výživě vlastní prací, nelze tvrdit, že je schopno samo se živit, a že již netrvá vyživovací povinnost rodičů k němu. A to ani tehdy, že se toto dítě živilo samo před umístěním do výchovného zařízení, tedy že před umístěním dítěte do ústavního zařízení nebyly dány zákonné podmínky pro plnění vyživovací povinnosti osob k ní povinných. V podrobnostech rozhodnutí senátu Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1968, sp. zn. 1 Cz 37/68.⁴⁹³

Příspěvek na úhradu potřeb

Ustanovení § 27 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy stanovuje rodičům povinnost pravidelně hradit ústavnímu zařízení vedle výživného také příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám v zařízeních (dále jen příspěvek). Smysl zavedení příspěvku lze spatřovat v tom, aby se osoby výživou povinné spolupodílely na nákladech spojených se zaopatřením dítěte umístěného v zařízení. Termínem zaopatření zákon označuje náklady na stravování, ubytování, ošacení a výchovnou činnost. Jedná se v důsledku o příspěvek na náklady spojené s pobytem dítěte, popř. průvodce dítěte v ústavním zařízení.⁴⁹⁴

O výši příspěvku a současně podílu rodičů na jeho úhradě v konkrétním případě nerozhoduje soud, ale výši příspěvku stanovuje ředitel zařízení rozhodnutím vydaným dle správního řádu.⁴⁹⁵ Mohlo by se zdát, že se v případě příspěvku jedná o veřejnoprávní nárok

---

⁴⁹² Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. června 2013, sp. zn. OP 67/2010.

⁴⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1968, sp. zn. 25 Cz 37/68.

⁴⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 24. dubna 2018, sp. zn. Konf 30/2017.

⁴⁹⁵ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

ústavního zařízení, ale není tomu tak. Charakter příspěvku osvětlil zvláštní senát Nejvyššího správního soudu v souvislosti s příspěvkem na úhradu péče za pobyt dítěte v domově pro osoby se zdravotním postižením. „Příspěvek na úhradu zaopatření dítěte lze označit za platbu soukromoprávního charakteru, která se vyznačuje především tím, že je hrazena přímo poskytovateli zdravotní péče a která je účelově určena pouze k částečné úhradě nákladů na pobyt dítěte v dětském domově.“⁴⁹⁶ Otázkou zůstává, jaký vztah lze mezi výživným a platbou na zaopatření dítěte v ústavním zařízení spatřovat. Ustanovení § 103 ZOR normovalo: „Rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví vždy také rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Přitom zohlední i předpokládanou výši platby podle zvláštního předpisu.“⁴⁹⁷ Přestože občanský zákoník tuto povinnost již explicitně nezakotvuje, přesto je soud povinen ji při stanovení konkrétní výše výživného zohlednit. Povinnost k úhradě zvláštního příspěvku totiž úzce souvisí se schopností, možnostmi a majetkovými poměry rodičů jakožto osob povinných ve smyslu ustanovení § 913 odst. 1. Neplní-li rodiče vyměřenou platbu k rukám zařízení dobrovolně, je tato vymáhána prostřednictvím správní exekuce dle ustanovení § 103 an. správního řádu.⁴⁹⁸

Již zmíněná nekoncepčnost úpravy ústavní výchovy se bohužel odráží také co do označení těchto plateb a způsobu jejich určení v závislosti na druhu výchovného zařízení. Výše představený příspěvek na úhradu péče poskytované dětem a nezaopatřeným osobám, jehož výši stanoví dle ustanovení § 27 an. zákona o výkonu ústavní výchovy ředitel zařízení, se uplatní pouze pro školská zařízení. V případě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc hovoří ustanovení § 42b až 42f zákona OSPOD o tzv. příspěvku na úhradu pobytu a péče, o jehož výši rozhoduje ředitel tohoto zařízení. U dětských domovů pro děti do 3 let věku je situace poněkud odlišná, neboť konkrétní výše příspěvku na úhradu zaopatření dítěte je v závislosti na věku dítěte a s přihlédnutím k jeho specifickým potřebám a s tím souvisejícím zaopatřením upravena vyhláškou č. 56/2012 Sb., o příspěvku na úhradu zaopatření dítěte a jeho průvodce v dětském domově pro děti do 3 let věku, v platném znění. K tomu blíže ze stanoviska Ministerstva zdravotnictví ze dne 20. července 2015, č. j. MZDR 5269/2015-5/PRO. „Je zřejmé, že vláda neměla v úmyslu, aby o povinnosti osoby povinné výživou hradit příspěvek a o výši příspěvku bylo rozhodováno poskytovatelem zdravotních

---

⁴⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 24. dubna 2018, sp. zn. Konf 30/2017.

⁴⁹⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

⁴⁹⁸ HOVORKA, Daniel in: MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

*služeb. Povinnost hradit příspěvek je stanovena v § 44 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., a výše příspěvku a způsob jeho úhrady jsou stanoveny vyhláškou č. 56/2012 Sb., o příspěvku na úhradu zaopatrění dítěte a jeho průvodce v dětském domově pro děti do tří let věku.*⁴⁹⁹

Rodičům nezletilých umístěných v domovech pro osoby se zdravotním postižením je v souladu s ustanovením § 74 odst. 2 zákona o sociálních službách vyměřována tzv. *úhrada za stravu a péči* a to prostřednictvím rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného dle místa trvalého nebo hlášeného pobytu nezletilého.⁵⁰⁰

Zástupčí oprávnění ředitele zařízení

Za diskutabilní oprávnění ředitele zařízení je možné označit kompetenci mu přiznanou v ustanovení § 23 odst. 1 písm. l) zákona o výkonu ústavní výchovy. Konkrétně dle dovětku k tomuto ustanovení platí: *„a pokud jeho zákonní zástupci neplní své povinnosti nebo nejeví o dítě skutečný zájem, je oprávněn zastoupit dítě i ve věcech zásadní důležitosti, vyžaduje-li to zájem dítěte“*⁵⁰¹. Dovětek byl do předmětného ustanovení začleněn novelou zákona o výkonu ústavní výchovy č. 333/2012 Sb., ze dne 19. 9. 2012. Cílem bylo zajistit operativnost rozhodování ředitele zařízení v situacích nedostatečné spolupráce rodičů dítěte se zařízením a tím ztěžování přijetí jakéhokoliv rozhodnutí dotýkající se dítěte. Nicméně s odkazem na předcházející kapitoly práce je třeba znovu upozornit, že jakýkoliv zásah do rodičovské odpovědnosti přísluší pouze soudu. Ze své podstaty předmětné ustanovení svěřuje řediteli zařízení stejné oprávnění, jaké občanský zákoník svěřuje rodičům v rámci výkonu jejich rodičovské odpovědnosti. Není-li tu rozhodnutí soudu rodičovskou odpovědnost modifikující, jedná se o významný zásah do práv a povinností náležejících výlučně rodičům. Právo rozhodovat o významné záležitosti dítěte náleží rodičům i v případě, že o své dítě nepečují a nevychovávají jej. Neboť jsou dle znění zákona i nadále jeho zákonnými zástupci.

Citované oprávnění zvýhodňuje ředitele zařízení také vůči poručníkovi či opatrovníkovi dítěte, neboť jak z ustanovení § 934 odst. 1 vyplývá, musí být každé rozhodnutí poručníka v nikoli

---

⁴⁹⁹ Odpověď na žádost o metodickou pomoc a vydání stanoviska MZ ČR ze dne 20. července 2015, č. j. MZDR 5269/2015-5/PRO.

⁵⁰⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰¹ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

běžné záležitosti týkající se dítěte schváleno soudem. Schází-li poručníkovi potřebný souhlas, k jeho jednání se nepřihlíží. Ve svém důsledku je tímto ustanovením dáno do pravomoci řediteli zařízení vyhodnotit situaci, kdy již zákonní zástupci neplní své povinnosti nebo nejeví o dítě skutečný zájem. Jedná se opět o jistý rozpor se zákonem. Konkrétně dle ustanovení § 821 ve spojení s ustanovením § 819, je totiž v pravomoci toliko soudu rozhodnout o tom, že k osvojení není třeba souhlasu rodiče, neboť tito zjevně nemají o dítě zájem.⁵⁰²

V souvislosti se zástupčím oprávněním ředitele zařízení je vhodné upozornit na znění ustanovení § 892 odst. 1, dle kterého mají rodiče povinnost a právo zastupovat dítě při právních jednáních, ke kterým není právně způsobilé. Toto ustanovení daleko lépe než ustanovení § 23 odst. 1 písm. l) zákona o výkonu ústavní výchovy reaguje na postupné nabývání svéprávnosti dítěte ve smyslu ustanovení § 31. Dle tohoto ustanovení občanského zákoníku se má za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. Z citovaného proto vyplývá, že oprávnění k zastoupení dítěte má ředitel ústavu pouze ve vztahu k těm jednáním, k nimž není dítě doposud svéprávné. Pokud již dítě ve vztahu k určitým právním jednáním dosáhlo takové rozumové a volní vyspělosti, že lze usuzovat na jeho způsobilost právně jednat, oprávnění ředitele k zastoupení dítěte v těchto záležitostech bez dalšího zaniká.⁵⁰³

12.5. Doba trvání ústavní výchovy, její zrušení a zánik

12.5.1. Maximální doba trvání

Vzhledem k tomu, že nařízení ústavní výchovy je krajním výchovným opatřením, které předpokládá nejen vážné narušení výchovy dítěte, nýbrž i zjištění, že jiná výchovná opatření k nápravě nevedla,⁵⁰⁴ je zákonem stanovena maximální doba jejího trvání na tři roky. Svým obsahem se v případě ustanovení § 972 jedná o nové ustanovení, které charakterizuje ústavní výchovu jako ryze dočasné opatření.⁵⁰⁵ V rozhodnutí ze dne 25. června 2013, sp. zn. OP 67/2010

---

⁵⁰² NOVOTNÁ, Věra. Otazníky nad výkonem ústavní výchovy. *Právo a rodina*. 2013, roč. 15, č. 11, s. 6-10.

⁵⁰³ KRÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 344 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

⁵⁰⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 5. ledna 1966, sp. zn. 6 Co 532/65.

⁵⁰⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 716. ISBN 978-80-7478-477-4.

Krajský soud v Hradci Králové uzavřel, že ve výroku soudního rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy je nutno stanovit dobu, po kterou má ústavní výchova trvat.⁵⁰⁶ V případě, že ve výroku soud dobu trvání nestanoví, platí zákonná tříletá doba.⁵⁰⁷

Ústavní výchovu je možné před uplynutím tří let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro její nařízení přetrvávají. Lze ji prodloužit i opakovaně, avšak vždy nejdéle na dobu tří let. V případě, že soud nestihne vydat rozhodnutí o prodloužení do uplynutí doby, na níž byla výchova nařízena, eventuálně do uplynutí zákonných tří let, je na místě aplikovat ustanovení § 972 odst. 1. Toto ustanovení ve svém závěru stanovuje, že po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, zůstává dítě v ústavní výchově, ačkoli již uběhla doba dříve soudním rozhodnutím stanovená. Jedná se o paragraf svým obsahem mezní, který nelze v žádném případě zneužívat. Naopak je třeba, aby vzniklý stav nouze byl co nejrychleji odstraněn, jinými slovy, aby příslušný soud s největším urychlením zjistil, zda potřeba nařízení ústavní výchovy i nadále trvá. Posouzení nezbytnosti jejího prodloužení vyžaduje, aby soud znovu uvážil všechny skutečnosti, které uvažoval již při prvním nařízení ústavní výchovy.⁵⁰⁸

Nařízení ústavní výchovy představuje v každém případě závažný zásah do vztahu mezi rodiči a dětmi a je nezbytné, aby důvody pro její nařízení byly opakovaně, respektive pravidelně přezkoumávány. Z tohoto důvodu zakotvuje ustanovení § 973 povinnost soudu, který ústavní výchovu nařídil, aby nejméně jednou za šest měsíců přezkoumal, zda trvají důvody pro její nařízení nebo zda je možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tímto účelem si vyžádá zprávy příslušného OSPOD, opatří vyjádření dítěte s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost a vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska. Samotné přezkoumání důvodů je v podstatě výzvou příslušných orgánů k nalezení nových možností umístění dítěte. Potřeba opakovaného hledání je významným důvodem pro užší a efektivní spolupráci soudu s OSPOD a pracovníky výchovného zařízení a v neposlední řadě také rodičů s příslušným OSPOD a soudem. V průběhu následujících šesti měsíců je rodině poskytována podpora a pomoc, která má v konečném důsledku vést k tomu,

---

⁵⁰⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. června 2013, sp. zn. OP 67/2010.

⁵⁰⁷ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 716. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵⁰⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

aby rodiče znovunabyli schopnost ujmout se péče o dítě. Cílem by proto měla být změna v postoji rodičů k péči a je-li toho třeba také v širších rodinných a sociálních kruzích.⁵⁰⁹ Bohužel je třeba uzavřít, že ne vždy se za pomoci a podpory sanace rodiny zdaří natolik, že je dítě možné umístit zpět do péče rodičů. Pravděpodobně nelze zcela eliminovat počet případů, kdy bude třeba nalézt pro dítě trvalé umístění mimo jeho přirozenou rodinu. Nicméně za vítězství spolupráce OSPOD a soudu je možné považovat již situaci, kdy bude pro dítě nalezeno náhradní rodinné prostředí v širší rodině, eventuálně v péči poručníka či pěstouna.

12.5.2. Rozhodnutí o zrušení ústavní výchovy

V případě, že pominuly důvody pro nařízení ústavní výchovy, kdy již neexistuje obava, že by výchova dítěte, jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj byly vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že by bylo v rozporu s jeho zájmem setrvat v přirozeném rodinném prostředí, popřípadě odpadly jiné závažné důvody na straně rodičů, předá soud dítě zpět do jejich péče. V tomto případě bez nutnosti vydání samostatného rozhodnutí.⁵¹⁰

Důvod pro vydání rozhodnutí o zrušení ústavní výchovy spočívá také v situaci, kdy nelze dítě navrátit do péče jeho rodičů, avšak dítěti lze zajistit jinou vhodnou formu náhradní rodinné péče. Za péči, která má před výchovou v kolektivním zařízení přednost, je třeba považovat péči osvojitele, pěstouna či jiné vhodné fyzické osoby v rámci institutu svěřenectví a dále také osobní péči poručníka. Soud v případě vydání rozhodnutí o zrušení ústavní výchovy výrokem I., rozhodne výrokem II. o právním a faktickém osudu nezletilého dítěte, tedy o tom, komu se dítě svěruje do péče. V případě vydání rozhodnutí o péči vhodné fyzické osoby využije soud zpravidla stanoviska OSPOD, přičemž by neměl opomenout vyslechnout nezletilého a jeho názoru a přání věnovat náležitou pozornost. Pod podmínkou, lze-li to s ohledem na jeho věk, rozumovou a mravní vyspělost, považovat za vhodné.⁵¹¹

---

⁵⁰⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 719. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵¹⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 717. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵¹¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

12.5.3. Zánik ústavní výchovy

Ustanovení § 972 v závěrečném třetím odstavci zakotvuje, že ústavní výchova zaniká rozhodnutím soudu o osvojení, a to ke dni právní moci tohoto rozhodnutí. Proč se v případě osvojení dítěte, jedná o zánik ústavní výchovy *ex lege* a nikoliv o zrušení ústavní výchovy výrokem soudu, vysvětluje důvodová zpráva k ustanovení § 794 až § 798. „*Institut osvojení nemá být napříště považován výlučně za formu náhradní rodinné péče. Navrhovaná právní úprava má zohlednit skutečnost, ... že ani osvojení osobami od rodičů odlišnými není pouhou péčí, i když se třeba u malého dítěte viditelně do péče koncentruje. Vždy se především, a to právě na rozdíl od všech institutů náhradní péče (zčásti s výjimkou poručenství) jedná o záležitost statusovou, kdy rozhodnutí soudu změní zdaleka ne jen poměry mezi přirozeným rodičem, dítětem a osvojitelem.*⁵¹²

Občanský zákoník dále v ustanovení § 972 odst. 3 věta poslední zakotvuje, že bylo-li rozhodnuto o svěřením dítěte do péče budoucího osvojitele či o svěřením dítěte do preadopční péče, ústavní výchova nezaniká, ale toliko se přerušuje. Budoucí osvojitelé mají dítě ve své osobní péči a vykonávají ve vztahu k němu práva a povinnosti, jako by byli pečujícími osobami ve smyslu ustanovení § 953 a násl.⁵¹³ V případě, že k osvojení v budoucnu nedojde, bude dítě i nadále ve výchově téhož zařízení jako před jeho svěřením do dočasné či preadopční péče. Smyslem je zachování maximální možné konzistentnosti výchovného prostředí dítěte.

12.6. Prodloužení ústavní výchovy do 19. roku věku

Dle ustanovení § 974 platí, že z důležitých důvodů může soud ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti. Shodné oprávnění zakotvoval již ZOR v ustanovení § 46. Jde tedy o přepis dosavadní právní úpravy, pouze formulačně upravený.⁵¹⁴ Z citovaného ustanovení je vyplývá, že podmínkou nezbytně nutnou pro vydání rozhodnutí o prodloužení ústavní výchovy je, že soud musí mít bez jakýchkoliv pochybností prokázané, že jsou dány důležité důvody, pro

---

⁵¹² ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

⁵¹³ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9. srov. ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 718. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵¹⁴ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

keré je vydání tohoto rozhodnutí nezbytné.⁵¹⁵ Za důležité důvody lze považovat zejména posečkání z důvodu opožděného vývoje osobnosti dítěte, dokončení přípravy na budoucí povolání, upevnění pracovních návyků apod.⁵¹⁶ Je poměrně běžnou praxí, že v důsledku setrvání mladých lidí po významnou část jejich života v ústavním zařízení, setkávají se tito více než ostatní s obtížemi osamostatnit se a přijmout roli dospělého jedince zodpovědného za svou budoucnost. Pro tyto mladé lidi je proto ideálním řešením posečkat v témže výchovném zařízení o jeden rok déle a získat čas, podporu a pomoc připravit se na samostatný život ve společnosti.⁵¹⁷

V souvislosti s prodloužením ústavní výchovy platí, že příslušný soud je povinen o prodloužení rozhodnout dříve, než dítě nabude zletilosti. Důvod je patrně spatřován v tom, že dle zákonné dikce nabytím zletilosti ústavní výchova *ex lege* zaniká.⁵¹⁸ V této souvislosti je na místě zamyslet se nad původem tohoto pravidla, když ho v žádném současně platném a účinném právním předpise nenalezneme. Byť se jedná o běžně aplikovaný soudní úzus. Původ je třeba spatřovat v ustanovení § 251 obecného zákoníku občanského, které souviselo s prodloužením poručenství za hranici zletilosti: „*Poručenství zaniká také ihned, jakmile chráněnc nabyl zletilosti; poručenský soud může však na žádost nebo po slyšení poručníka a příbuzných další trvání poručenství nařídít na delší čas a neurčitou dobu, pro tělesné nebo duševní vady chráněncovy, pro marnotratnictví nebo z jiných důležitých příčin. Toto opatření musí však býti veřejně vyhlášeno v přiměřené době před nastoupením zletilosti.*“⁵¹⁹ Jelikož se jedná o pravidlo, vztahující se k již neúčinnému právnímu předpisu a v něm ke zcela jinému institutu, nabízí se otázka, zda takové pravidlo pro prodloužení ústavní výchovy skutečně platí a platit má.⁵²⁰ Adam Křístek upozornil v komentáři k zákonu o výkonu ústavní výchovy na ustanovení § 2 odst. 6 tohoto zákona: „*Zařízení může na základě žádosti poskytovat plné přímé zaopatření zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy připravující se na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let, podle smlouvy*

---

⁵¹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵¹⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁵¹⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela in: ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

⁵¹⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

⁵¹⁹ Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění zákona účinném do 31. prosince 1965, § 251.

⁵²⁰ KŘÍSTEK, Adam. Do kterého okamžiku musí být rozhodnuto o prodloužení ústavní výchovy do 19 let věku? *Právo a rodina*. 2015, roč. 17, č. 12, s. 4-5.

*uzavřené mezi nezaopatřenou osobou a zařízením nejpozději do 1 roku od ukončení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.*⁵²¹ V dané souvislosti se proto nabízí otázka, zda je vhodné setrvat na v současné době již neaktuálním pravidle mající původ v obecném zákoníku občanském, či zda není příhodnější za pomoci analogie sjednotit postup soudů a ustálit se na praxi stanovující jednoznačně ve prospěch mladých zletilců?

---

⁵²¹ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

13. Ústavní výchova ve Francii

Pro výkon ústavní výchovy slouží ve Francii v závislosti na věku a individuálních potřebách dětí následující druhy zařízení: kojenecké ústavy sociálního charakteru, *pouponnière à caractère sociale*, dětské domovy, *foyer de l'enfance*, dětské domovy sociálního charakteru, *la maisons à caractère social*, zařízení označovaná jako dětské vesničky, *les villages d'enfants* a tzv. místa života a péče, *les lieux de vie et d'accueil*.

Pravomoc soudce pro nezletilé svěřit dítě do výchovy některého z výše vyjmenovaných zařízení je zakotvena v základním právním předpise Code civil, konkrétně čl. 375-3, 375-5, 377, 380 a 411. Dle těchto ustanovení platí, že svěření dítěte do výchovy ústavního zařízení je jedním z výchovných opatření, *de l'assistance éducative*, o kterém soudce pro nezletilé rozhodne, jsou-li zdraví, bezpečí, morálka nezletilého (i mladého zletilého do 21 let), a dále podmínky jeho výchovy a vzdělávání, zdravého fyzického, psychického, emočního, intelektuálního a sociálního rozvoje vážně ohroženy nebo narušeny.⁵²² Rozhodnutí, jímž soud svěřuje nezletilého do výchovy ústavního zařízení je omezeno maximální dobou trvání dvou let. Současně je povinností ASE pravidelně, nejméně jedenkrát za rok informovat soudce o stavu a situaci nezletilého v konkrétním zařízení a v případě dětí mladších dvou let je tato povinnost stanovena nejméně na každých šest měsíců.⁵²³

Obdobně jako v případě českého právního řádu i ve francouzském platí, že zařízení, do jehož výchovy je dítě svěřeno, se musí nacházet v přiměřené vzdálenosti od bydliště rodičů, a to z důvodu zachování pravidelného kontaktu mezi nimi a dítětem, mezi dítětem a jeho sourozenci a dále také z důvodu geografické a sociální blízkosti prostředí, z něhož bylo dítě vyňato. Z právní úpravy dále vyplývá, že by dítě mělo být umístěno do výchovného zařízení v departmentu, v němž se nachází trvalé bydliště jeho a jeho rodiny. Důvod je třeba spatřovat ve financování jeho pobytu v zařízení. Ten je hrazen jednak z prostředků plynoucích z vyživovací povinnosti rodičů ve smyslu čl. 375-8 Code civil⁵²⁴ a dále také z prostředků rozpočtu konkrétního departmentu dle čl. L2228-3 Code de l'action sociale et des familles.⁵²⁵

---

⁵²² Code civil, version en vigueur, article 375.

⁵²³ TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris : Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

⁵²⁴ Code civil, version en vigueur, article 375-8.

⁵²⁵ Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur, article L228-3.

Obecná ustanovení věnující se všem druhům ústavních zařízení nachází své zakotvení v *Code de l'action sociale et des familles*, konkrétně v Knize druhé: Odlišné formy sociální pomoci a sociálních opatření, Hlavě druhé: Dětství, Dílu druhém a třetím, v čl. L222-5 a konečně v čl. L228-3. Co se jejich zřízení, organizace, správy a financování týče, jsou tyto upraveny v Knize třetí: Sociální a lékařsko-sociální opatření prováděná zařízeními a službami, Hlavě první: Zařízení a služby podléhající oficiálnímu schválení, Dílu prvním až třetím, čl. L312-1, L313-1 à 9, L313-10.

V následující podkapitole bude podrobněji pojednáno o jednotlivých druzích zařízení pro výkon ústavní výchovy, jejich funkcích a účelu, s nímž byly zřízeny s ohledem na specifické potřeby dětí, které jsou do jejich výchovy soudem umíst'ovány.

13.1. Jednotlivé druhy zařízení pro výkon ústavní výchovy

13.1.1. Kojenecký ústav sociálního charakteru (*Pouponnière à caractère sociale*)

Účelem kojeneckého ústavu sociálního charakteru je zajistit dětem do tří let věku nepřetržitou denní i noční péči⁵²⁶, které se jim nedostává ze strany rodičů, eventuálně jiných osob za výchovu odpovědných. Soudce pro nezletilé je o svěřeni dítěte oprávněn rozhodnout až tehdy, není-li možné zajistit péči prostřednictvím důvěryhodné třetí osoby či přijímající a pečující rodiny mateřského asistenta. Podmínkou pro přijetí dítěte do kojeneckého ústavu sociálního charakteru dále je, že dítě nevyžaduje speciální a nepřetržitou přítomnost lékařské, neobvyklou vzhledem k jeho nízkému věku.⁵²⁷

Vyjma obecnou právní úpravu všem druhům zařízení pro výkon ústavní výchovy společnou, je tento druh zařízení upraven v ustanoveních čl. L312-1 až L228-3 *Code de l'action sociale et des familles*.

Kojenecké ústavy sociálního charakteru jsou zřizovány a spravovány v rámci přenesené, delegované státní správy na jednotlivé departmenty, kdy předseda obecné rady departmentu disponuje oprávněním vydat povolení ke zřízení tohoto ústavu za splnění zákonem stanovených

---

⁵²⁶ Vzhledem k charakteru služeb poskytovaných kojeneckým ústavem a současně věku dětí, které jsou do jejich péče svěřovány, je na místě hovořit spíše o lékařské a zdravotní péči než o výchově v pravém slova smyslu, která je výchovnými zařízeními poskytována dětem starším s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost.

⁵²⁷ *Pouponnière à caractère social les poussinets*. *Pouponnière à caractère social* [online]. *action-sociale.org*. [cit. 5. července 2018]. Dostupné na: <<http://annuaire.action-sociale.org/?p=pouponniere-les-poussinets-950780148&details=caracteristiques#public>>.

podmínek až na dobu 15 let. Současně není vyloučeno znovuoobnovení vydaného povolení opět na dobu 15 let, případně dobu kratší. Podmínky k jeho vydání spočívají především v zajištění nepřetržité přítomnosti lékaře pediatra, odpovídajícího počtu personálu v závislosti na kapacitě zařízení, který bude splňovat zdravotní, morální a odborné požadavky na něj kladené prováděcím právním předpisem. V neposlední řadě musí výchovné zařízení disponovat vhodným prostorem, který bude vyhovovat přísným technickým, hygienickým a bezpečnostním požadavkům. Vydané povolení v závislosti na míře splnění těchto kritérií vymezení maximální počet dětí, které mohou být do zařízení za účelem rané péče přijaty. Až na zcela výjimečné případy nesmí tento překročit počet padesáti dětí.⁵²⁸

Dle obecné právní úpravy v Code civil, konkrétně čl. 375-7 platí, že je-li nezbytné dítě odloučit od rodičů a svěřit jej do péče jiné osoby či zařízení, je rodičům zachováno právo na korespondenci, právo dítě navštěvovat a ve své domácnosti jej za splnění podmínek stanovených soudním rozhodnutím ubytovat.⁵²⁹ Právo styku rodiče s dítětem v kojeneckých ústavech sociálního charakteru je dále upraveno speciálními ustanoveními v *Code de l'action sociale et des familles*, které normují, že návštěvy rodičů se mohou uskutečňovat pouze ve dnech a časech stanovených vnitřními řády a současně je možné je uskutečnit pouze na místech pro to určených, tedy ve společenských sálech a zahradách. Návštěvy dvou a více rodinných příslušníků současně mohou být vedením kojeneckého ústavu z důvodu potřeby zachování zdravotní nezávadnosti prostředí zakázány bez dalšího.⁵³⁰

13.1.2. Dětské domovy (*Foyer de l'enfance*)

Oproti kojeneckým ústavům sociálního charakteru jsou dětské domovy zřizovány a spravovány jednotlivými departmety v rámci samosprávy a jsou financovány z prostředků jejich rozpočtů. Mimo v úvodu vytyčená obecná ustanovení společná všem typům zařízení pro výkon ústavní výchovy, nachází dětské domovy své zakotvení v následujících vyhláškách: *décret n°75-96 du 18 février 1975, fixant les modalités de mise en œuvre d'une action de protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs, version en vigueur a décret n°45-174 du 2 février 1945 relative à*

---

⁵²⁸ Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur, article D341-3 – D341-4.

⁵²⁹ HENRY, Xavier; VENANDET, Guy et coll. *Code civil*. 115e édition. Paris: Dalloz action, 2016. 3230 p. ISBN 978-2247153190.

⁵³⁰ Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur, article D312-145.

l'enfance délinquante, en vigueur. Hlavním účelem těchto domovů je přijmout a poskytnout pomoc dětem v krizových situacích, a to v kteroukoliv noční i denní dobu po celý rok.

Pomocí se rozumí zejména zajištění dočasného ubytování, fyzického a emočního bezpečí. Pobyt v těchto zařízeních je charakteru přechodného do doby, než bude v závislosti na situaci a potřebách příchozího dítěte rozhodnuto o jeho dalším nasměrování. V závislosti na konkrétních okolnostech případu se může jednat o návrat dítěte do rodiny, umístění do péče důvěryhodné třetí osoby, pěstouna nebo pobyt v některém z výchovných zařízení zřízeného za účelem výchovy trvalejšího charakteru. Nezletilí jsou do dočasné péče dětských domovů svěřováni prostřednictvím služby ASE konkrétního departmentu nebo na základě soudem vydaného předběžného opatření.⁵³¹

13.1.3. Dětské domovy sociálního charakteru (*La maisons à caractère social*)

Dětské domovy sociálního charakteru, *la maisons à caractère social*, běžně označované zkratkou MECS, jsou druhem sociálního, eventuálně lékařsko-sociálního zařízení, jehož účelem je dočasné přijetí nezletilých a mladých lidí do 21 let, kteří se nacházejí v obtížných životních situacích, které jim brání setrvat v jejich dosavadním přirozeném prostředí. K umístění do MECS soudce pro nezletilé přistoupí zejména v případech fyzického, psychického nebo sexuálního zneužívání, alkoholismu či drogové závislosti rodičů, vážných rodinných konfliktů, psychiatrického onemocnění rodičů či v důsledku závažných nedostatků v chování dítěte.⁵³²

Služby poskytované MECS jsou v jistém ohledu srovnatelné se službami, které nezletilým poskytují dětské domovy. Důvodem je, že i MECS jsou kromě zajištění dlouhodobé výchovy dítěte uzpůsobeny též k dočasnému přijetí nezletilého v krizové situaci. Stěžejní rozdíl mezi oběma ústavami spočívá v tom, že MECS mohou být zřizovány a spravovány též soukromými právníckými osobami, kterým předseda obecné rady departmentu udělil oficiální souhlas pro provoz tohoto zařízení, a to za splnění podmínek stanovených v *Code de l'action sociale et familles*.⁵³³

---

⁵³¹ MAINUD, Thierry. Les établissements et services en faveur des enfants et adolescents en difficulté sociale. Les foyers de l'enfance [online]. solidarites-sante.gouv.fr, 15 décembre 2008 [cit. 6. července 2018]. Dostupné na <<http://drees.solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/seriestats173.pdf>>.

⁵³² Maisons d'enfants à caractère social (MECS). Annuaire Maisons d'enfants à caractère social (MECS) [online]. action-sociale.org. [cit. 6. července 2018]. Dostupné na: <<http://annuaire.action-sociale.org/etablisements/protection-de-l-enfance/maison-d-enfants-a-caractere-social-177.html>>.

⁵³³ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L313-1 a L313-3.

Dětské domovy sociálního charakteru mohou být zřízeny jako tzv. kompletní nebo otevřená zařízení. Kompletním dětským domovem sociálního charakteru se rozumí výchovné zařízení, které zajišťuje nezletilým a mladým lidem též vzdělání odpovídající jejich věku, eventuálně příslušnou profesní formaci v podobě vyučení se konkrétnímu řemeslu. Otevřené dětské domovy sociálního charakteru tuto vzdělávací funkci neplní. Nezletilí a mladí lidé navštěvují některou ze škol či jiných specializovaných vzdělávacích institucí nacházející se mimo brány ústavu.⁵³⁴

13.1.4. Dětské vesničky (*Les villages d'enfants*)

Dětské vesničky⁵³⁵ jsou speciálním druhem výchovného zařízení, které jsou určeny pro výchovu nezletilých a mladých lidí do 21 let, jejichž odloučení od přirozené rodiny není jen přechodného charakteru. Ve většině případů jde o dlouhodobé řešení nepříznivé rodinné situace, prostřednictvím soukromých nestátních zařízení, k jejichž provozu dal předseda obecné rady departementu za splnění zákonem stanovených podmínek oficiální souhlas. Dětské vesničky však mohou být zřízeny také prefektem departementu, a to v rámci výkonu samosprávy.⁵³⁶ Tato zařízení se skládají z několika domů či bytů, v nichž bydlí rodinný vychovatel společně s dalšími zaměstnanci, které zákon označuje jako rodinné pomocníky. Tito společně pečují a vychovávají nezletilé a vytváří jim prostředí, které svou stabilitou, zázemím a uspořádáním připomíná přirozené rodinné prostředí.⁵³⁷

Čl. L431-1 an. *Code de l'action sociale et familles* ukládá, aby neodporuje-li to zájmu nezletilých, byli sourozenci vždy společně svěřováni speciálně vyškolenému rodinnému vychovateli. Vychovatelé a rodinní pomocníci jsou za svou činnost odměňováni platem či mzdou, a to v závislosti na charakteru zařízení. Tito však nejsou pěstouny ve smyslu *assistants maternels*

---

⁵³⁴ Maisons d'enfants à caractère social (MECS). Annuaire Maisons d'enfants à caractère social (MECS) [online]. action-sociale.org. [cit. 6. července 2018]. Dostupné na: <<http://annuaire.action-sociale.org/etablissements/protection-de-l-enfance/maison-d-enfants-a-caractere-social-177.html>>.

⁵³⁵ Koncept dětských vesniček jako jednoho z druhů výchovných zařízení, není možné zaměňovat s tzv. SOS vesničkami, které jako autonomní neziskové organizace pomáhají ohroženým dětem ve 117 zemích světa (mimo jiné také v České republice⁵³⁵ a shodně ve Francii⁵³⁵), a které zastřešuje mezinárodní federace SOS Children's Villages International, se sídlem v Rakouském Innsbrucku.⁵³⁵ Ačkoli, co se náplně jejich činnosti týče, v obou případech jde o zajištění náhradní rodinné péče nezletilým dětem v prostředí co nejbliže připomínající rodinné prostředí.

⁵³⁶ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L313-1 a L313-3.

⁵³⁷ MAINUD, Thierry. Les établissements et services en faveur des enfants et adolescents en difficulté sociale. Les foyers de l'enfance [online]. solidarites-sante.gouv.fr, 15 décembre 2008 [cit. 6. července 2018]. Dostupné na <<http://drees.solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/seriestats173.pdf>>.

et assistants familiaux, byť nezletilí v jejich výchově setrvávají až do dovršení zletilosti, v některých případech až do 21 let.

Obligaturní součástí zakládající listiny či společenské smlouvy dětské vesničky, je rovněž stanovení maximálního počtu pracovních dnů za kalendářní rok, které vychovatelé mohou ve vesničkách odpravovat. Tento počet nesmí překročit 238 dnů. Na zaměstnance se proto nevztahují ustanovení zákoníku práce upravující výši dovolené a její čerpání, ale tato speciální ustanovení *Code de l'action sociale et familles*. V případě, že rodinný vychovatel odpracuje v kalendářním roce více dnů, než je počet stanovený v zakládající listině či společenské smlouvě, má v tomto počtu nárok na placenou dovolenou v kalendářním roce následujícím. Zřizovatelé dětských vesniček jsou povinni uchovávat dokumenty, z nichž je patrný počet odpracovaných dnů za kalendářní rok každého jednotlivého vychovatele tak, aby mohly být předmětem kontroly ze strany státních inspektorů práce až tři roky zpětně.⁵³⁸

13.1.5. Místa života a péče (*Les lieux de vie et d'accueil*)

Místa života a péče, *Les lieux de vie et d'accueil*, obvykle označená zkratkou LVA, jsou netradičními zařízeními rodinného typu, která jsou zakládána mimo jiné za účelem výkonu ústavní výchovy nařízené rozhodnutím soudu. Speciální ustanovení zakotvující tato zařízení nalezneme v čl. D316-1 až D316-6 *Code de l'action sociale et des familles* a dále v čl. L433-1 téhož zákona.

Dle zákonné definice se jedná o zařízení, která si kladou za cíl poskytnout svěřeným osobám každodenní nepřetržitou pomoc s jejich sociální integrací. V případě, že jsou mu svěřeny nezletilé osoby, plní taktéž výchovnou, ochrannou a dohledovou funkci. LVA může být založeno jak fyzickou, tak právnickou osobou soukromého práva poté, co po splnění zákonných podmínek obdrží oficiální schválení od předsedy obecné rady konkrétního departmentu. LVA jsou obdobně jako dětské vesničky založeny na rodinném přístupu, kdy jedno zařízení je oprávněno přijmout tři a maximálně sedm nezletilých a mladých lidí do 21 let. Oficiální schválení vydané předsedou obecné rady smí tímto zákonem stanovený limit navýšit až na deset nezletilých za podmínky, že jsou rozděleni minimálně do dvou individuálních obytných jednotek. Maximální počet osob v jedné obytné jednotce nesmí přesáhnout počet sedmi dětí.⁵³⁹

---

⁵³⁸ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L431-1 à L431-4.

⁵³⁹ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article D316-1.

LVA mohou přijímat různé kategorie nezletilých a mladých lidí, nicméně v jednom zařízení nesmí docházet k míšení těchto kategorií. Pro účely práce jde o kategorii nezletilých a mladých lidí do 21 let, kteří byli do tohoto zařízení umístěni na základě rozhodnutí soudu, jako jednoho z možných rozhodnutí v rámci tzv. výchovných opatření ve smyslu čl. 375-3 Code civil. Druhou kategorií jsou nezletilí a mladí lidé, kteří byli do tohoto zařízení umístěni službou ASE.⁵⁴⁰ Dalšími kategoriemi osob, které mohou být do LVA přijímány, jsou nezletilí s nařízenou ochrannou výchovou, jakožto trestním opatřením za spáchaná provinění, dále nezletilí s duševním onemocněním, mentálním či tělesným postižením.⁵⁴¹

Obdobně jako je tomu v případě dětských vesniček, i zde působí tzv. stálí zaměstnanci, z řad pedagogů a vychovatelů, *les permanents*. Tito jsou za nepřetržitou a každodenní péči o svěřené nezletilce odpovědní a dostávají za tuto svou službu mzdu. Stálí zaměstnanci LVA jsou v závislosti na ustanoveních v zakládací listině či společenské smlouvě povinni odpracovat pouze stanovený počet dnů za kalendářní rok, který nesmí překročit zákonný limit 258 dnů. V případě vyššího počtu odpracovaných dnů jim v tomto počtu náleží dovolená v kalendářním roce následujícím. Mimo stále zaměstnance zde působí také stálí asistenti, *les assistants permanents*, kteří stálým zaměstnancům s výchovou nezletilých a mladých lidí do 21 let pomáhají, eventuálně je zastupují v případě jejich nepřítomnosti.⁵⁴²

13.2. Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní výchovy

Ukotvení práv a povinností nezletilých umístěných na základě soudního rozhodnutí do výchovy některého z kolektivních zařízení, je v právním řádu Francie, oproti způsobu zvoleného českým zákonodárcem, velmi obecné. *Code de l'action sociale et des familles* v Knize třetí: Sociální a lékařsko-sociální opatření prováděná zařízeními a službami, Hlavě první: Zařízení a služby podléhající schválení, Kapitole první: Obecná ustanovení, Dílu druhém: Práva příjemců

---

⁵⁴⁰ Schovanci státu, nebo také možno užít termín „právně volné děti“, jsou nezletilí, kteří pozbyli veškeré vazby na svou přirozenou rodinu a prostřednictvím soudního rozhodnutí byli svěřeni pod ochranu služby ASE. Opatrovnictví nad nimi je oficiálně svěřeno do rukou prefekta departementu, který toto vykonává společně se soudem jmenovanou rodinnou radou. Tyto děti mohou být osvojeny.

Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. Placement d'un enfant pupille de l'État [online]. Service-public.fr, 28. juin 2017 [cit. 8. července 2018]. Dostupné na: <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2065>>

⁵⁴¹ MAINUD, Thierry. Les établissements et services en faveur des enfants et adolescents en difficulté sociale. Les lieux de vie et d'accueil [online]. solidarites-sante.gouv.fr, 15 décembre 2008 [cit. 7. července 2018]. Dostupné na: <<http://drees.solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/seriestats173.pdf>>

⁵⁴² Code de l'action sociale et des familles, la version consolidée au 1juillet 2018, article L433-1.

služeb, konkrétně čl. L311-3, zakotvuje úpravu základních, nejdůležitějších práv všem příjemcům služeb sociálních a lékařsko-sociálních zařízení společným. Článek konkrétně zmiňuje právo na respekt k důstojnosti člověka, jeho osobní integritě, soukromému životu, intimitě, právo na zajištění bezpečí a svobody pohybu. Dále právo na zprostředkování kvalitní péče, výchovy, individuálního přístupu, přijetí, podpory a pomoci uzpůsobenou věku nezletilého a jeho potřebám. Právo na zajištění důvěrnosti dítětem poskytnutých informací a s tím související právo na přístup k dokumentům a všem záznamům, které zařízení o osobě nezletilého pořizuje, a to vzhledem k jeho věku a vyspělosti buď osobně nebo prostřednictvím zákonného zástupce. V neposlední řadě právo být poučen o svých právech a přípustných prostředcích jejich ochrany.⁵⁴³

V případě zakotvení povinností dětí umístěných do zařízení, je významným článkem L311-7 téhož zákona, který zmocňuje řídicí orgán sociálních a lékařsko-sociálních zařízení k tomu, aby po konzultaci s radou pro společenský život, eventuálně jiným konzultativním orgánem zařízení, v zákonem stanovených mezích vypracovaly a přijaly vnitřní organizační řády. Ty mimo jiné upraví práva a stanoví povinnosti osob přijatých do jejich výchovy. *Code de l'action sociale et des familles* v témže ustanovení alinei třetí odkazuje na prováděcí právní předpis, kterým je *décret n°2003-1095 du 14 novembre 2003 relatif au règlement de fonctionnement institué par l'article L311-7 du code de l'action sociale et des familles*, který v podrobnostech stanovuje požadavky na obsah těchto vnitřních organizačních řádů.⁵⁴⁴ Dle vyhlášky je zapotřebí, aby vnitřní řády upravovaly zejména práva a povinnosti dětí, jejichž dodržováním bude v zařízeních zajištěno pokojné kolektivní soužití, vzájemný respekt, úcta k personálu, šetrné nakládání s majetkem a vybavením zařízení, včetně nastolení pravidel k zajištění nezbytných hygienických požadavků. Vnitřní řády jsou povinny upravit pravidla pro zachování bezpečnosti nezletilých, pravidla přepravy a jejich jiného nezbytného přemísťování, včetně opatření, která mají být přijata v mimořádných a výjimečných situacích.⁵⁴⁵

---

⁵⁴³ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L311-3.

⁵⁴⁴ Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur, article L311-7.

⁵⁴⁵ Décret n°2003-1095 du 14 novembre 2003 relatif au règlement de fonctionnement institué par l'article L311-7 du code de l'action sociale et des familles, version en vigueur.

13.3. Práva a povinnosti rodičů dětí umístěných do zařízení pro výkon ústavní výchovy, resp. jiných osob, kteří jsou vykonavateli rodičovské odpovědnosti na místě rodičů

Obdobně jako je tomu v českém právním řádu i ve Francii platí, že nerozhodne-li soudce pro nezletilé jinak, jsou rodiče i nadále nositeli a vykonavateli zásadně všech práv a povinností, které jsou součástí rodičovské odpovědnosti. Podmínkou zůstává, že jsou tyto s umístěním dítěte do ústavní výchovy slučitelné. Francouzský zákonodárce zněním vyhlášky č. 2016-1283, konkrétně bodu 3, klade důraz na ASE, aby prostřednictvím svých aktivit zajistil nejvyšší možnou míru spolupráce s nositeli rodičovské odpovědnosti, osobami významným způsobem figurujícími v životě dítěte a zařízením, do jehož výchovy je dítě umístěno. Povinností ASE je v návaznosti na vydání rozhodnutí o svěřeni dítěte vytvořit dva projekty, a to ve spolupráci s rodiči. Jejich zapojení je předpokládáno jak ve fázi jejich vzniku, realizace, tak i budoucích aktualizací, případně změn. Zapojení rodičů vychází z přesvědčení, že pouze projekt vytvořený s ohledem na požadavky, potřeby a přání všech osob, kterých se bude významným způsobem dotýkat, může přinést kýžený výsledek v podobě zdravého fyzického, psychického, emočního, sociálního a intelektuálního rozvoje nezletilého.

Projet pour l'enfant

V první řadě se jedná o projekt péče o dítě, *projet pour l'enfant*, o němž bylo pojednáno již v rámci kapitoly osmé této práce, věnující se obecně problematice tzv. umístění dítěte, *placement d'un enfant*. Právní zakotvení projektu nalezneme v *Code de l'action sociale et des familles*, konkrétně čl. L223-1 a dále v prováděcím právním předpise *décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles*. Projekt je dlouhodobým živým dokumentem, jehož cílem je doprovázet nezletilé dítě po dobu přetrvávající potřeby zajistit mu náhradní výchovné prostředí.⁵⁴⁶

Obligatorní obsahovou náležitostí projektu je v mezích soudního rozhodnutí zakotvit podmínky výkonu práv rodičů dítě navštěvovat a ve své domácnosti ubytovat, dále podmínky a způsoby dalšího budování vztahu mezi dítětem, jeho rodiči a sourozenci, jakož i zapracování všech

---

⁵⁴⁶ POINSON, Olivier. Droit des institutions sociales et médico-sociales. ASE: définition du contenu du projet pour l'enfant [online]. blogavocat.fr, 9. září 2016 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na: <https://blogavocat.fr/space/olivier.poinsot/content/ase-d%C3%A9finition-du-contenu-du-projet-pour-l%E2%80%99enfant_>.

návrhů, připomínek, vyjádření a přání rodičů ve vztahu ke svěřeni jejich dítěte. Obsahem je také uvedení způsobů a prostředků, prostřednictvím kterých budou rodiče výchovným zařízením informováni o běžných právních jednáních, které bude zařízení činit za dítě po dobu jeho náhradního umístění. Rodiče následně dle okolností konkrétního případu stvrzují dohodnutý obsah projektu svým podpisem, byť se již pochopitelně nejedná o jeho obligatorní náležitost.⁵⁴⁷

Představené zapojení rodičů do výstavby projektu péče o dítě je nesporně příklad ideální spolupráce ASE s rodiči. V praxi se však mnohdy setkáváme se situacemi, kdy rodiče o dítě neprojevují žádný zájem, popřípadě velmi omezený a vytvoření projektu spolu se službou ASE, odmítají. V těchto situacích je projekt vytvářen toliko ASE ve spolupráci se zařízením, kterému je dítě svěřeno do výchovy a osobami, které významným způsobem v životě dítěte figuruji a o dítě zájem projevují. Podstatné v tomto směru je, že francouzský zákonodárce zvýšenou míru spolupráce a zapojení rodičů umožňuje a je na jejich svobodné vůli, zda a v jaké míře se do vytváření a realizace projektu péče o dítě zapojí.

Le document individuelle

V pořadí druhým významným dokumentem je tzv. individuální dokument, *le document individuelle*. Tento je provedením projektu péče o dítě v podmínkách konkrétního zařízení, do jehož výchovy bylo dítě soudcem pro nezletilé, eventuálně prostřednictvím ASE, svěřeno. Individuální dokument podrobně definuje a rozvádí cíle náhradní rodinné péče ve vztahu ke konkrétnímu dítěti, představuje určité služby poskytované dítěti zařízením v závislosti na jeho osobních potřebách a definuje možnosti rodičů zapojit se do těchto aktivit. Dále stanovuje další možné formy spolupráce rodičů se zařízením, včetně následné evaluace poskytnutých služeb a aktivit na rozvoj osobnosti dítěte.⁵⁴⁸ Individuální plán je vytvářen po přijetí dítěte do výchovy, a to zařízením společně s rodiči, případně jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu. V závislosti na následně provedených aktualizacích a změnách projektu péče o dítě je i tento individuální dokument aktualizován, aby přinesl očekávaný výsledek.⁵⁴⁹

---

⁵⁴⁷ Décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur.

⁵⁴⁸ Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur, article L311-4, L311-8.

⁵⁴⁹ Décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles, version en vigueur.

13.4. Zánik ústavní výchovy

Obligatormí náležitostí rozhodnutí, jímž soudce pro nezletilé dítě do ústavní výchovy svěřuje, je mimo jiné stanovení maximální doby trvání tohoto svěřeni. Tato doba nesmí přesáhnout dva roky. V případě přetrvávající potřeby jejího trvání, je soudce pro nezletilé oprávněn původní rozhodnutí prodloužit, a to opět na maximálně dva roky. Na soudce je současně kladen zvýšený nárok toto své rozhodnutí řádně odůvodnit.⁵⁵⁰

O přetrvávající potřebě existence výchovného opatření nad dítětem se soudce pro nezletilé dozvídá z pravidelných zpráv zasílaných službou ASE. Code civil v ustanovení čl. 375 alinea pátá ukládá službě ASE povinnost podávat soudci, který o opatření rozhodl, pravidelně, minimálně jedenkrát ročně zprávu o průběhu výkonu ústavní výchovy. V případě dítěte mladšího dvou let stanovuje Code civil tuto povinnost na minimálně jedenkrát za šest měsíců. Předkládané zprávy obsahují informace o aktuální situaci dítěte a o tom, zda důvody pro nařízení ústavní výchovy i nadále trvají. Případně, zda nastaly podmínky pro svěřeni dítěte do osobní péče pěstouna či jiné fyzické osoby nebo též o tom, že rodiče opět nabyli schopnosti ujmout se osobní péče o dítě.⁵⁵¹ Plnění informační povinnosti se promítá také do povinnosti téhož orgánu spravovat pro nezletilé projekty péče, neboť tyto jsou na základě vypracovaných zpráv aktualizovány tak, aby reflektovaly aktuální stav a potřeby dítěte.⁵⁵²

V případě, že soudce pro nezletilé rozhodne o svěřeni dítěte do výchovy kolektivního zařízení, může toto svěřeni v souladu s obecnými ustanoveními Code civil trvat až do nabytí jeho zletilosti. Je zde současně zákonodárcem daná možnost jeho trvání prodloužit až do 21. roku věku nezletilého, viz *décret n°75-96 du 18 février 1975 fixant les modalités de mise en œuvre d'une action de protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs*.⁵⁵³ O tomto bude jako o významné

---

⁵⁵⁰ Code civil, version en vigueur, article 375 alinea třetí.

⁵⁵¹ Code civil, version en vigueur, article 375 alinea pátá.

⁵⁵² POINSON, Olivier. Droit des institutions sociales et médico-sociales. ASE: définition du contenu du projet pour l'enfant [online]. blogavocat.fr, 9. září 2016 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na: <<https://blogavocat.fr/space/olivier.poinsot/content/ase-d%C3%A9finition-du-contenu-du-projet-pour-l%E2%80%99enfant>>.

⁵⁵³ LE SERVICE PUBLIC DE LA DIFFUSION DU DROIT. Décret n°75-96 février 1975 fixant les modalités de mise en œuvre d'une protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs [online]. legifrance.gouv.fr, 20. února 1975 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na : <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000689914>>.

odlišnosti oproti českému právnímu řádu pojednáno v podkapitole následující, věnující se srovnání ústavní výchovy v České republice a ve Francii.

13.5. Srovnání české a francouzské právní úpravy ústavní výchovy

Významnou odlišnost obou komparovaných právních řádů shledávám především co do systematiky a logiky právního zakotvení této jiné formy péče o dítě. Francouzský zákonodárce je v porovnání se zákonodárcem českým podstatně spořádanější, koncepčnější. Obecnou právní úpravu ústavní výchovy, společnou všem výchovným opatřením, *de l'assistance éducative*, souhrnně zakotvuje do Knihy první označené Osoby, Kapitoly deváté Code civil věnující se rodičovské odpovědnosti. Dále právní úpravu společnou všem zařízením zajišťující výchovnou, sociální, či zdravotnicko-sociální péči zakotvuje již do Knihy třetí a její Kapitoly třetí *Code de l'action sociale et de familles*. Speciální ustanovení týkající se již jednotlivých druhů výchovných zařízení jsou předmětem úpravy v *Code de l'action sociale et de familles* s konkrétnější úpravou v pro tyto účely vydaných podzákoných předpisech. Nejde tímto o úpravu rozdělenou do řady veřejnoprávních předpisů, postrádající zřetelnou jednotící linii, jako je tomu v českém právním prostředí.

Za upozornění stojí dále to, že oproti právní úpravě ústavní výchovy zakotvené v občanském zákoníku, se v žádném z článků Code civil nenachází ustanovení, které by zakotvovalo charakter rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy státu jakožto rozhodnutí *ultima ratio*. Tato vlastnost rozhodnutí vyplývá až z hierarchie výchovných opatření, vypočtených v ustanovení čl. 375-3 Code civil. Dle tohoto rozsudek soudce o svěřením dítěte výchovnému zařízení stojí až za rozhodnutím o svěřením dítěte do péče druhého rodiče, důvěryhodné třetí osoby a svěřením dítěte do péče ASE. Lze tímto usuzovat, že není-li možné dítě svěřit do některé ústavní výchově předcházející formy péče, je soud oprávněn svěřit dítě do výchovy ústavnímu zařízení.⁵⁵⁴

Dalším významným rozdílem je, že ve smyslu článku L312-1, bodu 1° *Code de l'action sociale et des familles*, poskytují ústavní zařízení výchovu a případnou sociální či lékařsko-sociální podporu jak nezletilým, tak mladým lidem do 21 let. Současně v tomto obecném předpise nenalezneme článek stanovující soudci povinnost o prodloužení vydat rozhodnutí, jako je tomu v případě prodloužení ústavní výchovy do 19 roku věku v občanském zákoníku. Možnost ústavní výchovu prodloužit vyplývá až z podzákoného předpisu, *décret n° 75-96 du 18 février 1975*

---

⁵⁵⁴ Code civil, version en vigueur, article 375-3.

fixant les modalités de mise en œuvre d'une action de protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs. Dle toho platí, že každá osoba nacházející se v náhradní rodinné péči smí po dosažení zletilosti podat soudci pro nezletilé návrh, aby buď prodloužil nebo rozhodl o znovu zřízení některého z výchovných opatření. A to na dobu, o níž ve svém návrhu požádá. Code civile v tomto stanovuje hranici, která činí dosažení 21 let věku. Důvodem pro prodloužení může být například dokončení profesní formace, přetrvávající potřeba psychologického vedení a podpory, nevyzrálость osobnosti nezletilého nebo obtíže se sociální integrací do společnosti apod. Představený dekret v závěrečném ustanovení obsahuje také informaci o nákladech spojených se setrváním mladého zletilce v zařízení i po dosažení zletilosti. Stanovuje, že náklady spojené s jeho pobytem v zařízení, je povinen si mladý zletilec hradit sám, ledaže soud v odůvodněných případech rozhodne o jeho úplném či částečném osvobození od této povinnosti. Nejsou-li náklady hrazeny mladým zletilcem, jsou hrazeny z rozpočtové kapitoly Ministerstva spravedlnosti.⁵⁵⁵

V souvislosti s vyživovací povinností se občanský zákoník v ustanovení § 975 zmiňuje též o soudem nařízené ochranné výchově. Normuje, že rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví také rozsah vyživovací povinnosti rodičů. Nutno upozornit, že ochranná výchova je institutem trestního práva a je upravena v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZSVM). Jde o jeden z druhů ochranných opatření za spáchaná provinění u mladistvým pachatelem a dále u dětí mladších 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Těmto je možné ochrannou výchovu uložit za splnění podmínek stanovených tímto zákonem.⁵⁵⁶ V českém prostředí je ochranná výchova vykonávána ve školských zařízeních, která jsou v gesci MŠMT. Jejich právní zakotvení nalézáme v zákoně o výkonu ústavní výchovy. Konkrétně se jedná o dětské domovy se školou a výchovné ústavy.⁵⁵⁷ Jelikož je v těchto školských zařízeních vykonávána jak ústavní, tak ochranná výchova, zřizují se odděleně. Eventuálně jsou nezletilí s nařízenou ochrannou výchovou umístováni do odlišných rodinných a výchovných skupin, než do kterých jsou umístováni nezletilí s nařízenou ústavní výchovou.⁵⁵⁸

---

⁵⁵⁵ Décret n°75-96 du 18 février 1975, fixant les modalités de mise en œuvre d'une action de protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs, version en vigueur.

⁵⁵⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 21, § 93.

⁵⁵⁷ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 13, § 14.

⁵⁵⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka in: HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

Oproti tomu ve Francii jsou pro výkon soudem nařízené ochranné výchovy zřizována speciální zařízení, která jsou plně v gesci Ministerstva spravedlnosti. Jedná se konkrétně o tři typy ubytovacích zařízení, rozdělených dle závažnosti spáchaného provinění, činu jinak trestného a současně také dle doby trvání nařízené ochranné výchovy. Jde o zařízení označovaná jako Domovy pro výkon výchovných opatření, *Les Foyers d'action éducative (FAE)*, Posílená výchovná zařízení, *Les Centres éducatifs renforcés (CER)* a Uzavřená výchovná zařízení *Les Centres éducatifs fermés (CEF)*. Jejich právní zakotvení nalezneme v následujících podzákonných předpisech: *décret n°2007-1573 du 6 novembre 2007 relatif aux établissements et services du secteur public de la protection judiciaire de la jeunesse* a *décret n°45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante*.

Dle mého názoru je přístup Francie vedoucí ke striktnímu oddělení zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, včetně gesce odlišného ministerstva, vhodnější, a to zejména s ohledem k dětem s nařízenou ústavní výchovou. Je třeba si uvědomit, že tyto nezletilí nejsou do zařízení umístováni za spáchaná provinění či činy jinak trestné, ale z důvodů, které nebylo v jejich moci nijak ovlivnit. Na druhou stranu jsou-li tyto do zařízení umístováni v důsledku výchovných problémů, pak v ústavních zařízeních, v nichž jsou umístěni také nezletilí s nařízeným trestním opatřením, může jejich vzájemný kontakt výchovné problémy dále prohloubit. Nadto nedůsledné oddělení obou skupin nezletilých a jejich umístění do zařízení pod shodným označením může v očích veřejnosti vyvolávat nežádoucí stigmatizaci nezletilců svěřených do ústavní výchovy. V samotných dětech pak vyvolávat pocity nespravedlnosti a křivdy vedoucí k uzavření se do sebe a k obtížím s následnou integrací do společnosti.

Odlišnost, která by shodně neměla být v kontextu práce opomenuta, spočívá v rozdílném přístupu obou zákonodárců k ukládání povinností příjemcům služeb výchovných zařízení. V případě České republiky jsou relativně podrobně a komplexně stanoveny povinnosti nezletilým v zákoně o výkonu ústavní výchovy. Jde o výčet v každém případě taxativní, a to v důsledku znění čl. 2 odst. 3 a 4 Listiny. Přípustná je pouze jejich konkretizace prostřednictvím vnitřních předpisů jednotlivých zařízení. Jinak je tomu v případě právního řádu Francie. Zde jsou zákonem *Code de l'action sociale et des familles* demonstrativně upravena toliko práva nezletilých umístěných v zařízeních. V souvislosti s úpravou povinností je na zákonné úrovni zakotveno pouze znění zmocňovacího čl. L311-7, které stanovuje kompetenci výchovným zařízením upravit práva a povinnosti příjemců jejich služeb zcela samostatně. Tento článek současně odkazuje na prováděcí dekret *n°2003-1095 du 14 novembre 2003 relatif au règlement de fonctionnement institué par*

l'article L311-7 du code de l'action sociale et des familles. Ten relativně obecně vymezuje oblasti, na které musí vnitřní řády v souvislosti s úpravou povinností nezletilců pamatovat.

V případě francouzské úpravy je na místě hovořit o nezvykle vysoké míře důvěry zákonodárce v jednotlivá výchovná zařízení, že jimi stanovené povinnosti budou pro nezletilé skutečně žádoucí a okolnostem konkrétního zařízení přiměřené. Dle mého názoru je přístup českého zákonodárce obezřetnější, když povinnosti zakotvil do zákona s tím, že jejich rozšiřování je v důsledku znění Listiny zcela nemyslitelné. Jak bylo na veřejným ochráncem řešeném případě dětského domova představeno, nelze se spoléhat na výchovná zařízení, že jimi přijaté vnitřní řády budou respektovat práva a chránit zájmy nezletilých dostatečným způsobem. Domnívám se, že vytyčením jednoznačných hranic prostřednictvím znění zákona, je ideálním řešením, jak lze nezákonným zásahům do práv nezletilých předcházet.

14. Úvaha nad právní úpravou jiných forem péče o dítě *de lege ferenda*

V důsledku času, který jsem strávila studováním jak české právní úpravy jiných forem péče o dítě, tak právní úpravy francouzské a do jisté míry též québecké a švýcarské, jsem si vytvořila představu o aktuální podobě české právní úpravy. Ta mne přivedla k závěru, že je dán relativně široký prostor pro modernější a progresivnější uchopení této problematiky. Velkou příležitostí k rekonstrukci byla jistě reforma celého soukromého práva, k níž došlo přijetím v současné době platného a účinného občanského zákoníku, jehož součástí je nově také rodinné právo. Bohužel touto rekonstrukcí došlo jen k méně významným úpravám, oproti stavu, jak byla náhradní rodinná péče upravena v ZOR. To ostatně připouští i sama důvodová zpráva. Jak již bylo v úvodu práce zmíněno, dlouhodobý problém, s nímž se česká justice potýká, spočívá v přehlcení opatrovnických soudců. Opatrovniční soudci jsou současně zákonem⁵⁵⁹ povinováni rozhodovat věci týkající se péče o nezletilé s největším urychlením. To může vzhledem k nepřiměřenému množství rozhodovaných věcí vést k tomu, že věc nebude po skutkové stránce dostatečně objasněna, rozhodnutí nebude brát do úvahy všechny skutkové okolnosti, eventuálně tyto nebudou dostatečně soudcem uváženy a v závěru vydané rozhodnutí nebude odpovídat nejlepšímu zájmu dítěte. Otázkou proto zůstává, jaké vhodné řešení zvolit, aby byl opatrovnickým soudcům snížen nápad rodinněprávních věcí. Nasnadě je jednoduchá odpověď. Rozšířit řady opatrovnických soudců. Dle mého názoru je však nezbytné jít v hledání řešení dále. Kriticky zkoumat současnou právní úpravu a pokusit se nalézt způsob, jak alespoň některou část opatrovnické agendy přenést na jiné osoby, případně orgány, aniž by došlo k oslabení právní ochrany osob, jichž je opatrovnický soudce strážcem.

Samotná reforma dosavadního systému svěřování dětí do některé z forem náhradní rodinné péče, by mohla spočívat ve zřízení speciálních komisí fungujících při OSPOD, konkrétně při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Těmto by byla svěřena pravomoc konat ve věcech jiných forem péče o dítě, jakožto orgánům s funkcí kreativní a následně též kontrolní a dohledovou. Komise by byly čtyřčlenné. V případě prvních dvou členů by šlo o mediátory s obligatorním právnickým vzděláním, ideálně se specializací na rodinné právo. V případě třetího o osobu s ekonomickým vzděláním, neboť toho je třeba k vyjádření se k otázce správy jmění nezletilce, stanovení odpovídající výše výživného a hospodařením s ním. Čtvrtým členem komise by byl psycholog, jehož přítomnost je nezbytná s ohledem na konkrétní přijímané řešení, které v každém

---

⁵⁵⁹ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 271 odst. 2, ve znění pozdějších předpisů.

případě musí odpovídat nejlepšímu zájmu dítěte. Novým orgánem by byla také rodinná konference, o níž bude pojednáno později.

Na třech různých situacích nyní představím způsob, jakým by o svěřeni dítěte do jiné formy péče o dítě mohlo být *de lege ferenda* rozhodováno.

14.1. Existence rozhodnutí o omezení, pozastavení či zbavení rodičů jejich rodičovské odpovědnosti

V případě existence pravomocného rozsudku znějícího na omezení, pozastavení či úplné zbavení rodičů jejich rodičovské odpovědnosti vůči nezletilému dítěti, je tento soudem zaslán také věcně a místně příslušnému OSPOD. Tento orgán disponuje pro tyto účely speciální komisí, výše představenou. Komisi může příslušný OSPOD zřídit hned několik, a to v závislosti na počtu obyvatel v obvodu jeho místní působnosti a současně jejich efektivního využití v něm. Komise na základě předcházejícího šetření zmapuje potencionální okruh rodinných příslušníků a osob dítěti a rodině blízkých a vhodným způsobem je informuje o potřebě nalézt řešení, kterým bude zajištěna adekvátní péče pro potřebné dítě. Počet členů rodinné konference by i s rodiči a nezletilcem neměl překročit 10 osob. Důvodem je, aby nebyl ohrožen účel, kterého má být jejím zřízením dosaženo. Nic však nebrání tomu, aby se prvního setkání účastnilo i větší množství osob a ty mezi sebou zvolily za členy ty, kteří o nezletilce a jeho rodiče osvědčí dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna. Nezletilé dítě starší 12 let, disponující rozumovou a volní vyspělostí odpovídající jeho věku a dále jeho rodiče, kteří byli v rodičovské odpovědnosti omezeni či byla z konkrétního důvodu pozastavena, jsou taktéž členy rodinné konference, projeví-li o toto členství zájem. Nezbytnou podmínkou jejich účasti je, aby komise po předchozím uvážení shledala, že s ohledem na konkrétní okolnosti případu je v souladu se zájmem dítěte, aby se zasedání účastnilo za současné přítomnosti rodičů. Rodiče nezletilého dítěte, kteří byli rodičovské odpovědnosti zbaveni, jsou jejími členy pouze tehdy, je-li jim toto právo v rozsudku zbavujících je odpovědnosti výslovně zachováno.

Při ustanovení rodinné konference dbá komise na to, aby je-li to možné, byly na konferenci zastoupeny obě příbuzenecké větve, a to co nejpoměrněji. Prostřednictvím zaslání materiálu informuje komise potencionální členy rodinné konference o možných způsobech řešení, které v konkrétním případě přicházejí do úvahy. Ponechá jim přibližně 5 dnů na uvážení celé věci. Na konkrétní den svolá obeslané osoby k zasedání, přičemž k účasti jsou automaticky přizváni také rodiče a nezletilé dítě starší 12 let, za již zmíněných podmínek. Setkání osob, které se na výzvu

komise dostaví (pozn. není-li nutno z většího počtu přichozích osob zvolit za členy toliko 10 z nich), je označeno jako rodinná konference. Této předsedají čtyři členové komise. Osoby účastníci se rodinné konference jsou na jejím zasedání upozorněni na povinnost mlčenlivosti, k níž se jako členové zavazují, a to o všech skutečnostech, o nichž se v rámci jejího konání dozvědí. Poučení jsou také o tom, že členství na rodinné konferenci je čestnou a dobrovolnou funkcí bez nároku na odměnu, přičemž z funkce lze kdykoliv odstoupit, není-li to s ohledem na zájem dítěte v danou chvíli nevhodné. Poučení se vztahuje také na způsob přijímání rozhodnutí. Každý člen rodinné konference disponuje jedním hlasem a rozhodnutí jsou přijímána na základě tajného hlasování prostou většinou hlasů. V případě rovnosti hlasů rozhodnou členové komise. V určitých případech smí být komisí rozhodnuto o tom, že důležitá rozhodnutí týkající se nezletilého dítěte jsou přijímána kvalifikovanou většinou hlasů. Rozhodnutí o konkrétní formě náhradní rodinné péče a osobě či zařízení, do jejíž péče či výchovy dítě svěří, je kvalifikovanou většinou přijímáno vždy.

Na zasedání rodinné konference je komisí představena nastalá situace a nastíněna její možná řešení. Výsledkem zasedání, je nalezení vhodného řešení v podobě volby konkrétní jiné formy péče o dítě a označení osoby či zařízení, do jejíž péče bude dítě svěřeno. Jednotlivých zasedání je možno konat více, v důsledku vyvstalé potřeby opatřit komisí ve spolupráci s pracovníky OSPOD nezbytné materiály k vyhodnocení nastalé situace (viz posudky, odborná vyjádření zprávy od třídního učitele, ošetřujícího lékaře, znalce apod.).

Další fáze spočívá ve vypracování dohody o svěřeni. Jejím obsahem je dohodnutý způsob svěřeni, úprava vyživovací povinnosti, způsob správy jmění nezletilce, úprava styku s rodiči a sourozenci a způsob sanace rodiny, s cílem nápravy problematických aspektů rodinného prostředí, v jejichž důsledku bylo ke svěřeni dítěte do náhradní rodinné péče přistoupeno. Součástí dohody je nezbytně také projekt osobnostního rozvoje nezletilého. Tento nezletilé dítě provází a současně je dotvářen po celou dobu trvání jeho svěřeni. Projekt svěřeni je určen k reflexi všech specifík nezletilého, jeho individuálních potřeb, rozvoje talentu a nadání, práce se slabými stránkami jeho osobnosti. Jeho smyslem je dosáhnout maximálního rozvoje fyzického i psychického zdraví nezletilce, jeho intelektu, emočního prožívání a zdravé integrace do společnosti v podmínkách náhradní rodinné péče. Dohodu o svěřeni, včetně zpracovaného projektu svěřeni podepisuje osoba, do jejíž péče má být dítě svěřeno, rodiče, je-li to za dané situace možné, nezletilé dítě starší 12 let, členové komise a rodinné konference. V úplném závěru předloží komise vypracovanou dohodu místně příslušnému opatrovnickému soudu ke schválení. Opatrovnickému soudci je tímto

připraven kompletní plán náhradní rodinné péče, připravený za účasti nejbližších členů rodiny a jiných osob dítěti a rodině blízkých. Konkrétní strategie náhradní rodinné péče vyhodnocuje veškeré informace o dítěti a prostředí z něhož vzešlo, včetně úpravy práv a povinností mezi pečující osobou a rodiči ve vztahu k dítěti za současné reflexe znění rozsudku na omezení, pozastavení či zbavení rodičovské odpovědnosti.

V kompetenci konkrétního soudce je předvolat a vyslechnout členy komise, členy konference, rodiče, osobu, již má být nezletilé dítě svěřeno do péče, tak i samotného nezletilého, aby mu situaci znovu ozřejmili či pochybnosti vyvrátili, jiné potvrdili. Co se schválení dohody týče, záleží pouze na osobě opatrovnického soudce a jeho uvážení celé věci. Opatrovnický soud je oprávněn dohodu o svěřeni svým rozsudkem schválit bez dalšího či schválit s výhradami, které je komise povinna do dohody o svěřeni zapracovat. Dohoda o svěřeni smí být opatrovnickým soudcem také odmítnuta a vrácena komisi k novému vypracování, dospěje-li k závěru, že dohoda neodpovídá zájmu dítěte. Otázkou zůstává, zda rozsudku, jímž se dohoda schvaluje, přiznat konstitutivní či deklaratorní účinky. Vzhledem k závažnosti věci a mnohdy okamžité potřebě zajistit dítěti náhradní rodinné prostředí, bych navrhovala přiznat rozsudku účinky deklaratorní s tím, že dítěti bude zajištěna, byť v tom horším případě jen velmi dočasně, potřebná péče a přístřeší.

Nastíněným postupem není samozřejmě vyloučena možnost svěřit dítě do pěstounské péče osobě zcela rodině i dítěti cizí, která se rodinné konference na samém počátku neúčastní. Vybraný pěstoun je za součinnosti komise a rodinné konference vybrán z evidence vedené příslušným krajským úřadem a na konferenci následně přizván. Odpovědnost za proces zprostředkování leží na komisi, která vhodného uchazeče na příští schůzi rodinné konference jejím členům představí. Proces seznámení pěstounů s dítětem probíhá samostatně, ideálně mimo zdi orgánu OSPOD. Byli-li proces zprostředkování úspěšný, připraví komise dohodu o svěřeni, přičemž na ní nebude absentovat ani podpis budoucího pěstouna. I tato dohoda podléhá schválení opatrovnickým soudcem.

Nastíněný postup bude vyloučen v případě, kdy rodinná konference ani za pomoci právníků, mediátorů, nebude schopna dospět ke konkrétnímu znění dohody o svěřeni, eventuálně nebude přicházet do úvahy jiné řešení než dítě svěřit do výchovy ústavnímu zařízení. V těchto případech je povinností komise a právem kteréhokoliv člena rodinné konference podat soudu návrh na svěřeni dítěte do některé z jiných forem péče o dítě a nechat ve věci rozhodnout soud.

14.2. Dobrovolné vzdání se rodičů osobní péče, výchovy a dohledu nad dítětem

Druhá situace, k níž v praxi dochází, spočívá v tom, že se rodiče dobrovolně vzdají práv a povinností, které jsou obsahem jejich rodičovské odpovědnosti. Konkrétně práv, která se vážou k zajištění osobní péče o dítě, jeho výchovy, ochrany a dohledu nad ním. Podmínkou je, že úmysl vzdát se výkonu musí být na dobu delší než 6 kalendářních měsíců. V případě, že se rodiče domluví s konkrétní osobou, která bude práva a povinnosti vykonávat na jejich místě, je jejich povinností informovat o tomto kroku místně příslušný obecní úřad s rozšířenou působností. Ten věc předá dle rozvrhu práce určené komisi, která na zasedání rodinné konference přizve rodiče, osobu, která by se péče o dítě měla ujmout a v ideálním případě také nezletilé dítě, za shodných podmínek jako v předcházející podkapitole. Dospějí-li zainteresované osoby kvalifikovanou většinou k závěru o svěřeni dítěte do péče konkrétní osoby a současně komise dospěje k závěru, že zvolený způsob umístění je v souladu se zájmem dítěte, vypracují členové komise dohodu o svěřeni, včetně zpracovaného projektu svěřeni. Dohodu v tomto případě není nutné předkládat opatrovnickému soudci ke schválení. Návrh na vydání rozhodnutí soudem je toliko fakultativní a právo jej vznést náleží tomu členu rodinné konference či komise, který s jejím obsahem nesouhlasí.

V případě, že se rodiče s konkrétní osobou, která by se péče o jejich dítě měla ujmout nedomluví, je nezbytné, aby komise poté, co se rodiče na příslušný OSPOD obrátí, svolala rodinnou konferenci a informovala její členy o vzniklé situaci. Těmto nastínila možná řešení a pokusila se spolu s nimi konkrétní umístění dítěte, nejlépe odpovídající jeho zájmu, naleznout. V těchto případech je nezbytné předložit vypracovanou dohodu o svěřeni, včetně zpracovaného projektu svěřeni, věcně a místně příslušnému soudu ke schválení. Následující postup je již shodný s postupem představeným pro případy existence soudního rozhodnutí o omezení či zbavení rodičů jejich rodičovské odpovědnosti.

14.3. Komise zřízená při OSPOD jako orgán kontroly a dohledu

Stejně jako je tomu v případě platné a účinné právní úpravy je nezbytné, aby osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, pravidelně komisi prostřednictvím zpráv informovala o průběhu náhradní rodinné péče. V případě předškolního dítěte, dítěte s vážnými zdravotními problémy, mentální retardací, nezletilého s poruchami chování nebo rozhodne-li tak komise, je tato povinnost informovat stanovena pečující osobě na každých 3 až 6 měsíců a u dítěte již navštěvující základní školu na každých 6 až 12 měsíců, s ohledem na okolnosti konkrétního případu. Smysl informační povinnosti je třeba spatřovat v tom, zajistit komisi dostatečné množství aktuálních podkladů, které

spolu s dalšími zajištěnými z úřední povinností samotnou komisí, poslouží k posouzení účelnosti a vhodnosti zvolené formy náhradní rodinné péče. V případě zjištěných nedostatků je tato povinnost nejrychleji zajistit efektivní způsob nápravy.

Úkolem komise je dále po celou dobu trvání náhradní rodinné péče dítě a pečující osobu provázet a být jim nápomocna jak právními, tak ekonomickými radami a doporučeními. V dalším je povinností komise, aby díky stálé přítomnosti psychologa zavčas vyhodnotila, zda u pečující osoby či dítěte nevzešla potřeba zajistit účast na psychologické či rodinné terapii a tyto jim zprostředkovat. Eventuálně zajistit, aby psycholog jakožto člen komise, eventuálně jím pověřený sociální pracovník, realizoval odborné konzultace a rozhovory jak s pečující osobou, tak dítětem a pomohl jim překlenout obtížnou situaci a aktuálně vzešlé obtíže. Smyslem těchto konzultací a rozhovorů je předejít hlubším krizím, které by mohly vyústit v neúčelnost náhradní rodinné péče.

Úkolem komise je dále reagovat na individuální potřeby každého svěřeného. Například dospěje-li na základě zpráv k závěru, že dítě svěřené do příbuzenecké pěstounské péče k prarodičům se cítí osamělé a nevyužité, neboť prarodiče již nemají dostatek energie se svým vnukem trávit čas prostřednictvím fyzických aktivit, je nezbytné dítěti vyhledat vhodné volnočasové aktivity, jimiž by se mohlo v dané oblasti realizovat a současně nebylo odloučeno od nejbližší rodiny a vrstevníků. Táhne-li naopak dítě k některému z uměleckých směrů, je závazkem komise tyto potřeby registrovat a zajistit mu rozvoj talentu. A to i za situace, že osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, toto nevyhodnotila jako důležité.

Významnou úlohou komise je dále věnovat zvýšenou pozornost pečujícím osobám. Konkrétně, prostřednictvím jí organizovaných činností a aktivit umožnit pečujícím osobám společná setkání, prostřednictvím kterých mohou sdílet pozitivní i negativní zkušenosti s náhradní rodinnou péčí. Vzájemně se podporovat a obohacovat. Přínosné by jistě byly společné výlety, zábavná odpoledne či dovednostní kurzy. Během pořádaných aktivit by mohlo docházet k setkávání jak pečujících osob, tak samotných dětí v náhradní rodinné péči se nacházející. Komise by tyto aktivity pořádala v úzké součinnosti se sociálními pracovníky OSPOD, jejichž úkolem by bylo pečující osoby povzbuzovat a motivovat do dalšího konání.

Dospěje-li komise i přes veškerou snahu k závěru, že zvolený způsob svěřeného dítěte do náhradní rodinné péče neplní svůj účel, informuje o této skutečnosti bez zbytečného odkladu příslušného opatrovnického soudce. V návaznosti na to svolá rodinnou konferenci k nalezení vhodného způsobu řešení. Dle závažnosti vzniklé situace soudce vyhodnotí, jaké řešení je

s ohledem na zájem dítěte nejvhodnější. Zda je nezbytné okamžitě zrušit rozsudek, jímž byla schválena dohoda o svěřeni a přijmout dočasné řešení nebo zda tato smí zůstat v platnosti, než bude komisí v součinnosti s rodinnou konferencí nalezeno trvalé řešení a vypracována nová dohoda o svěřeni.

14.4. Neexistence osob ochotných vytvořit rodinnou konferenci

V souvislosti s navrhovanou úpravou *de lege ferenda* je na místě zamyslet se také nad situací, kdy nebyly komisí nalezeny žádné osoby z řad příbuzných či rodině a dítěti blízkých, které by byly ochotné rodinnou konferencí utvořit a podílet se na přijímaném rozhodnutí o dítěti.

V případě, že není možné rodinnou konferencí sestavit, dochází tím ke ztrátě opozice vůči komisi, která musí brát do úvahy názory jednotlivých jejích členů a současně respektovat hlasováním přijatá rozhodnutí. V těchto případech by mělo být úkolem komise, aby za pomoci pracovníků OSPOD získala o dítěti, jeho zdravotním stavu, psychické stabilitě, sociální ukotvenosti, dále o jeho rodičích a obecně o rodinném prostředí, z něhož vzešlo, co nejvíce informací, tyto vyhodnotila a vytvořila dokument mapující nejvhodnější řešení nastalé situace. Tento by byl následně předložen opatrovnickému soudci k usnadnění a současně urychlení vydání rozhodnutí o konkrétní formě péče o dítě. Odchýlil by se tento od předloženého návrhu, bylo by nezbytné rozhodnutí řádně odůvodnit. Poté co soud vydá rozhodnutí o konkrétní formě náhradní rodinné péče, je na komisi, aby spolu s pečující osobou a nezletilým vytvořila projekt svěřeni.

Pozitivum nastíněné úpravy spatřuji především v tom, že ačkoli by konečné rozhodnutí leželo na bedrech opatrovnického soudce, měl by tento situaci jednodušší, když by věc rozhodoval s pečlivě připraveným dokumentem mapujícím situaci nejen co do skutkových okolností případu, ale též co do uvážení věci po právní a ekonomické stránce. Řešení by současně registrovalo zájem dítěte vzhledem k jeho individuálním potřebám, vyhodnocený psychologem. Tento postup by měl urychlit řízení ve věcech péče o nezletilé a současně snižovat vytíženost opatrovnických soudců.

Závěr

Cílem práce bylo komparovat a následně analyzovat českou a francouzskou právní úpravu týkající se jiných forem péče o dítě tak, jak je vyjmenována v současnosti platný a účinný občanský zákoník v části druhé, Hlavě III., ustanoveních § 928 až § 975. Na základě tohoto srovnání dále vytvořit právní úpravu *de lege ferenda*, která by se účinně vyvarovala z provedené komparace vyvstalým nedostatkům. Ačkoli se v obou případech jedná o vyspělé evropské země, u nichž by se na první pohled mohlo zdát, že legislativní úprava nebude čítat mnoho rozdílností, vyšla z provedeného srovnání řada zajímavých odlišností nejen v samotné literě zákona, ale obecně v přístupu k organizaci náhradní rodinné péče.

Jak z práce vyplývá, bylo v rámci zvoleného tématu podrobněji pojednáno o české právní úpravě, neboť je mi jako občanovi této země a současně jako absolventu české právnické fakulty, nesporně bližší. Tato byla následně komparována s aktuálním zněním zákonů a podzákonných právních předpisů Francie. V případě institutu poručenství také s právní úpravou Québecu a Švýcarska. Důvody, které mě k volbě tohoto tématu vedly, byly vyjeveny již v úvodu práce.

Pro rozsáhlost disertační práce, řadě informací o porovnávaných právních řádech, upozornění na více i méně významné odlišnosti, je v závěru obtížné vybrat a vyzdvihnout ty, které by měly znovu zaznít a shrnout výsledek práce. Přesto bych se o to pokusila a upozornila na odlišnosti, které považuji za významné a vzhledem ke stanovenému cíli práce stěžejní.

Co se zakotvení jiných forem péče o dítě týče, mám za to, že francouzský zákonodárce zvolil způsob koncepční a logický. Právní úprava náhradní rodinné péče je ve Francii koncentrována toliko do dvou základních předpisů, soukromoprávního kodexu Code civil a svým charakterem veřejnoprávního předpisu *Code de l'action social et des familles*. Tento komplexně reflektuje přesah náhradní rodinné péče do práva veřejného. V Code civil nalezneme ustanovení týkající se poručenství a svěřenectví, upravené v rámci rodičovské odpovědnosti, její dobrovolné či soudem nařízené delegace a jejího ať již částečného nebo úplného zbavení. Ostatní z jiných forem péče o dítě Code civil podrobněji neupravuje. Toliko je zmiňuje v čl. 375–375-9, v nichž zakotvuje tzv. *De l'assistance éducative*. K rozhodnutí o nich soudy přistupují, není-li ochrana dítěte dostatečně zajištěna osobami za ni odpovědnými. Ustanovení upravující v podrobnostech pěstounskou péči a ústavní výchovu jsou s ohledem na svůj veřejnoprávní charakter obsažena v *Code de l'action social et des familles* a dále v podzákonných právních předpisech tento zákon a jeho jednotlivá ustanovení provádějící.

Dle mého názoru je tento způsob zakotvení, s ohledem na charakter jednotlivých institutů náhradní rodinné péče zcela racionální. Právní úprava pěstounské péče a ústavní výchovy se pro své veřejnoprávní charakteristiky nachází zcela mimo Code civil, a to v jediném zákoně. Oproti tomu v českém právním prostředí lze o systematickosti či koncepčnosti úpravy pěstounské péče a zejména ústavní výchovy uvažovat jen stěží. Vyjma občanský zákoník jsou tyto upraveny v řadě dalších zákonů a prováděcích předpisů, přičemž orientace v nich je především pro laickou veřejnost značně obtížná. Shledávám tedy, že co do způsobu zakotvení právní úpravy jiných forem péče o dítě je na místě jako koncepční, systematickou a současně k právům osob, kterých se právní úprava týká, ve smyslu snadné dohledatelnosti a srozumitelnosti, vyzdvihnout právní úpravu Francie. Na českého zákonodárce je v tomto třeba apelovat, aby zakotvení náhradní rodinné péče co do úpravy pěstounské péče a ústavní výchovy učinil systematictější a koncepčnější. Nelze totiž akceptovat, aby právní úprava byla pro širokou veřejnost obtížně dohledatelná a tímto také nesrozumitelná. Právě pro ni a k ochraně jejich práv je určena a je povinností zákonodárce ji systematicky uspořádat tak, aby mohla tomuto účelu efektivně sloužit.

V této souvislosti bych ráda upozornila na oficiální veřejně přístupné internetové stránky spravované vládou Francie, www.legifrance.gouv.fr. Prostřednictvím tohoto portálu je možné vyhledat aktuální i historické verze znění všech francouzských zákonů i podzákoných předpisů, včetně judikatury nejvyšších francouzských soudů. Tyto stránky jsou užitečnou pomůckou také při hledání prováděcích právních předpisů, neboť každé znění článku, které bylo předmětem prováděcí úpravy na tento předpis odkazuje v jeho plném znění. Věřím, že obdobné oficiálně spravované a pravidelně aktualizované stránky by i v podmínkách České republiky našly své uplatnění.

Za důležité považuji upozornit také na odlišné vymezení rolí v důsledku zákonodárcem svěřených pravomocí opatrovnickým soudcům, ve Francii soudcům pro nezletilé a veřejnoprávnímu OSPOD, ve Francii službě ASE. Zatímco je v České republice veškerá rozhodovací činnost zákonodárcem svěřena do rukou opatrovnických soudců, je tomu jinak ve Francii. Zde soudci pro nezletilé rozhodují pouze v zákonem relativně střídavě stanovených případech, na podkladě informací opatřených pro tyto účely službou ASE. V ostatním soudci pro nezletilé vystupují jako orgán kontroly a dohledu nad zachováváním práv účastníků řízení. Ona zdlouhavá zjišťovací, posuzovací a vyhodnocovací činnost postihuje v první řadě službu ASE.

Ve svém důsledku jde o francouzským zákonodárcem zvolený způsob preventivního řešení, před přetížením tohoto druhu soudnictví. Byť se v praxi jedná o efektivní řešení snižující

nápad k tomu příslušných soudců, nejedná se dle mého názoru v této podobě o model, jímž by se měl český zákonodárce inspirovat. Důvody jsou následující. V první řadě shledávám postavení a pravomoci svěřené ASE za nepřiměřeně posílené v případě, kdy se soudce pro nezletilé rozhodne svěřit dítě do její péče. Tímto se sice zproští dalšího zjišťování a rozhodování, avšak na druhé straně zůstává otázkou, z nakolik kompetentních osob je služba ASE složena, aby rozhodovala o osudu nezletilého. V daném případě je totiž ponecháno plně na její úvaze, aby rozhodla o jiné formě péče a konkrétní osobě či zařízení, do jejíž péče dítě svěří. Ačkoli je rodičům ponecháno právo opravného prostředku, je třeba uvážit případy, kdy rodiče ani jiné osoby blízké o dítě neprojevují zájem, a není tu v těchto situacích nikoho, kdo by se proti jejímu rozhodnutí bránil. To může ve svém důsledku znamenat konečné rozhodnutí ve věci, byť nejlepšímu zájmu dítěte nemusí odpovídat. Za těchto okolností je nezletilé dítě do některé z jiných forem péče, ústavní výchovu nevyjímaje, svěřeno bez dalšího. To nepovažuji za řešení nacházející místo v právním státě založeném na respektu k základním právům a svobodám člověka, tím spíše nezletilého dítěte, které je odkázáno na to, že jeho práva a svobody budou bráněny druhými.

Pochybnosti o vhodnosti francouzským zákonodárcem zvoleného řešení, shledávám dále v tom, jaké podmínky klade na výkon funkce referenta ASE, kterému je konkrétní případ svěřen. V případě těchto v první řadě terénních pracovníků se obligatorně nejedná o osoby s úplným právnickým, psychologickým či ekonomickým vzděláním. Jde o absolventy tříletého bakalářského studia se zaměřením na sociální práce.⁵⁶⁰ V rámci studia nabyli z každé z dotčených oblastí potřebný základ. Nicméně nasnadě je otázka, zda s ohledem na pravomoci jim svěřené, základ dostačující. Přestože nad nimi vystupuje osoba ředitele konkrétního oddělení ASE, jsou to v první řadě tito referenti, kteří jsou s případem podrobně seznámeni a kteří s návrhem přijímaného rozhodnutí za ředitelem oddělení ASE přicházejí. Odborná kvalifikace těchto terénních pracovníků orientovaných na sociální a psychologickou činnost s dítětem a jeho rodinou, ve vazbě na významnost jejich role a pravomoci jim svěřené, je také předmětem kritiky ze strany francouzských akademiků. Ti již aktivně apelují na zákonodárskou moc, aby nyní představené podrobila odpovídající legislativní změně.

V důsledku znalosti tohoto ve Francii diskutovaného problému, jsem pro účely *lege ferenda* navrhla možnou rekonfiguraci právní úpravy jiných forem péče o dítě, jak bylo představeno

---

⁵⁶⁰ Responsable de l'aide sociale à l'enfance – Fiche métier. Dossier: Action sociale [online]. Emploipublic.fr, 17. juin 2016 [cit. 20. října 2018]. Dostupné na: <<https://infos.emploipublic.fr/article/responsable-de-l-aide-sociale-a-l-enfance-fiche-metier-eea-6245>>.

v závěru předcházející kapitole. Odlehčit v tomto případě by opatrovnickým soudcům měli skutečně jen odborníci ze tří různých oborů: práva, ekonomie a psychologie. Terénní pracovníci by byli pověřeni činnostmi směřující do oblasti sociální práce s rodinou, místním šetřením, sběrem dat a informací. Tyto významné poznatky by následně sloužily jako nezbytný podklad pro posouzení a následné vyhodnocení situace odbornými členy komise spolu s rodinnou konferencí. Shromážděné informace by tímto byly vyhodnocovány k tomu kompetentními osobami spolu s osobami dítěti nejbližšími, kteří o něj projevují dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna.

Potřebu nalézt vhodný způsob, jak problém se stále zvyšujícím se počtem případů napadajícím na opatrovnické soudy vyřešit, si je český zákonodárce vědom a snaží se proto nalézt vhodné řešení. Aktuální je návrh na novelizaci občanského zákoníku, konkrétně jeho § 755 an., upravující rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu. V současné době je povinností opatrovnického soudu, aby dohodu, k níž rodiče ve vazbě na úpravu poměrů k jejich dítěti po dobu po rozvodu manželství dospěli, schválil s ohledem na zájem dítěte. Ačkoli účastníci řízení o rozvod manželství dosahují dohod poměrně často a tendence k jejich uzavírání se postupem času stále zvyšuje, přesto jsou tito stávajícím nastavením nuceni předstupovat před soud, který jako jediný může jejich věc závazně upravit. To dle názoru předkladatelů novelizace vede k nedůvodnému prodlužování řešení jejich záležitostí a často i k zásahu státu do jejich rodinných záležitostí. Lze si však představit, že velké množství rodičů by mohlo dosáhnout dohody i bez nutnosti soudní ingerence a za podmínek méně zatěžujících jejich soukromí. Do budoucna se proto navrhuje, aby: *„Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud se manželé nedohodnou o poměrech dítěte v době po rozvodu. Nedohodnou-li se manželé nebo je-li dohoda ve zjevném rozporu se zájmem dítěte, soud manželství nerozvede, dokud není o úpravě poměrů k dítěti na dobu po rozvodu rozhodnuto soudem v řízení podle odstavce 2 písm. a). Soud však i v tomto řízení vede manžele především k dohodě a může rozhodnout i tak, že jejich dohodu schválí.... Dohoda uvedená v § 755 odst. 3 a odstavci 1 písm. b) vyžaduje formu notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti.“* Dle předkladatele navrhovaná úprava směřuje k podpoře konsensuálních forem řešení záležitostí rodinného práva. Zejména dohod týkající se poměrů nezletilých dětí a podpoře prvku vlastní odpovědnosti za rozhodnutí v zájmu dítěte. Není totiž úkolem soudu suplovat nedostatek ochoty rodičů se dohodnout. Role soudu by měla být vyhrazena případům obtížně řešitelných situací ohrožujících zájem dítěte, ukáže-li se vážný pokus rodičů o dohodu jako neúspěšný.

Dle mého názoru je předkládaná novela progresivní a relativně správným směrem se ubírající řešení. Je tímto zřejmé, že si zákonodárce problém s přetíženými opatrovnickými soudy uvědomuje a snaží se jej řešit nalezením efektivního a k právům zúčastněných osob šetrného řešení. Na druhou stranu je třeba se ptát, zda je notář dostatečně kompetentní osobou k posuzování toho, co je a co není v zájmu dítěte. Současně také, zda notář odpovídajícím způsobem zaručí realizaci participačních práv dítěte při uzavírání dohody o úpravě poměrů rodičů k němu. Notář je jistě osobou nadanou znalostmi právními. Nicméně se bude jednat také o případy, v nichž bude nezbytné aplikovat dovednosti mediační a schopnost vyhodnotit předkládané, respektive tvrzené informace s tomu pro věc relevantními a pravdivými informacemi osvědčujícími skutečný stav. Nelze, aby notáři toliko přebírali znění dohod rodičů pouze na základě toho, že se tito na znění dohodli, byť je zřejmé, že svým obsahem odporuje zájmu dítěte. Jinými slovy se dle mého názoru jedná o relativně snadno zneužitelný a současně obtížně kontrolovatelný institut, který by v této podobě neměl být zákonodárcem přijat. Obtížně kontrolovatelný v tom smyslu, že by bylo obtížné prokázat, že dohoda sepsaná v podobě notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti, je neplatná v důsledku nedostatku vůle jedné ze stran k jejímu uzavření.

Vzhledem k zaměření práce, jejímž předmětem je komparovat českou a francouzskou právní úpravu, jsem i zde prostudovala příslušná ustanovení Code civil, v nichž je problematika rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství upravena. Jedná se konkrétně o ustanovení Knihy první: Osoby, Hlavy VI.: Rozvod, Kapitoly 1.: Druhy rozvodu, Dílu 1.: Rozvod manželství na základě společného souhlasu manželů, čl. 229-1 až 229-4 Code civil. I ve francouzském soukromém právu je možné upravit poměry manželů v době po rozvodu manželství, včetně úpravy poměrů k jejich nezletilým dětem prostřednictvím dohody manželů sepsané ve formě notářského zápisu. Na druhé straně je podmínkou nezbytně nutnou, aby každý z manželů byl při jejím sepsání zastoupen advokátem, hájícím jeho zájmy. Tímto má být zajištěno, že zájmy na výchově a péči o dítě jednoho rodiče nebudou nedůvodně převažovat nad zájmy druhého rodiče k újmě dítěte. Ustanovení čl. 229-1 dále přítomnost notáře odůvodňuje zajištěním formálních požadavků na sepsanou dohodu. Jejich nedodržení postihuje dohodu absolutní neplatností. Dohodu však není možné uzavřít, nebylo-li dítě rodiči poučeno o svém právu být slyšeno před soudem a ze své svobodné vůle se jej rozhodlo neuplatnit. Potvrzení o splnění této poučovací povinnosti je obligatorní náležitostí každé takové dohody. Dohodu nemohou uzavřít rodiče, je-li jeden z nich pod ochranou zákona, tedy je-li nad ním zřízeno opatrovnictví či poručenství ve smyslu čl. 414 an. Code civil. Jedná se o případy, v nichž nedisponují svéprávností v plném rozsahu.

Dle mého názoru jsou-li oba manželé v procesu sepisu dohody obligatorně zastoupeni advokáty, jejichž úkolem je maximálně střežit a brát se o jejich práva a zájmy, jde o jistou formu mediace mezi samotnými obhájci vázanými pokyny svých klientů. Ta je v závěru stvrzena notářským zápisem. Toto řešení shledávám za šetrnější v tom ohledu, že za vznikem dohody a jejím obsahem nestojí pouze osoba notáře, ale jsou zde dvě další práva znalé osoby, které se na vzniku dohody podílejí a jsou za ni taktéž odpovědní.

Nyní však zpět k závěrečnému srovnání obou komparovaných právních úprav. Za progresivní je na místě označit přístup francouzského zákonodárce co do zakotvení ustanovení, jimiž jsou soudy a současně také ASE upozorňovány na povinnost zachovávat práva rodičů dítěte svěřeného do náhradní rodinné péče. *Code civil* i *Code de l'action social et des familles* na řadě míst opakovaně zdůrazňují potřebu vyvíjet konstantní snahu o spolupráci s rodiči a zapojit je do vytváření a následné realizace projektu péče o dítě. Smyslem je pomoci rodičům navázat vztah důvěry jak s pracovníky ASE, tak s pečujícími osobami, respektive zařízeními. Je současně povinností ASE činit maximum pro sanaci vztahů rodiny s nezletilým, a to konkrétně prostřednictvím organizovaných terapií, psychologického vedení, iniciování návštěv dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí či realizací práva rodičů dítě u sebe doma ubytovat. Povinností ASE je shodně po celou dobu svěřením motivovat rodiče k zájmu o své dítě a pokusit se pomoci odstranit překážky bránící jim v osobní péči o něj. Významným oprávněním a současně příležitostí rodičů, je v *Code civil* zakotvená možnost účastnit se rodinné rady v případě zřízeného poručenství nad jejich dítětem. Především právo zde vyjadřovat a obhajovat vlastní názory, přání a stanoviska. Ty musí být brány do úvahy, jak při rozhodování soudem, tak v rámci činnosti ASE.

Takto explicitně předmětné právo rodičů občanský zákoník v žádném ze svých ustanovení nezakotvuje, byť jej rodičům ani výslovně neodpírá. Z obecného ustanovení § 472 odst. 1 ve spojení s ustanovením 473 odst. 1 vyplývá, že i rodiče mohou být členy opatrovnické rady, avšak jsou obecně zahrnuti mezi osoby opatrovanci blízké. Jejich členství v opatrovnické radě bude vždy záležet na tom, zda jsou za členy zvoleni na ustavující schůzi. Jejich členství tudíž závisí na uvážení osob schůze se účastnících. U těchto osob však lze důvodně očekávat přítomnost ať už pozitivního či negativního vztahu k rodičům a vzniklé situaci. Ve Francii tento problém nastat nemůže, neboť zde vždy záleží na uvážení samotného soudce, který rozhoduje o členech rodinné konference, a které také předsedá.

Za přínosné hodnotím dále to, že francouzský zákonodárce v případě odůvodněné potřeby a přání dítěte, umožňuje prodloužit dobu trvání náhradní rodinné péče až do 21 let jeho věku.

V Code civil není na žádném místě bez dalšího zakotveno, že některá forma péče končí dosažením zletilosti dítěte. Vždy následuje dovětek, že uvedené je na základě návrhu mladého zletilce, možno prodloužit až do 21 let jeho věku. Jedná se z mého pohledu o významný benefit nabízený dětem a mladým lidem potýkajícími se s nepříznivými životními podmínkami. Tito více než kdo jiný, potřebují především čas, aby se osamostatnili a připravili na převzetí odpovědnosti za svou budoucnost. Lze očekávat, že nebyli-li rodiče těmto mladým lidem oporou do věku 18 let, nepomohou jim s osamostatněním a odpovědnou přípravou na život ani po dosažení jejich zletilosti. Je proto úkolem státu a odpovědností celé společnosti, aby na samém počátku dospělého života, pomohli těmto mladým lidem předejít selhání, které vyvěrá z jejich nepřipravenosti a nezralosti převzít odpovědnost sami za sebe. Představený přístup francouzského zákonodárce hodnotím jako inspirativní a progresivní a domnívám se, že by neměl chybět v žádném právním řádu rozvinutého evropského státu, Českou republiku nevyjímaje.

V případě úpravy ústavní výchovy v České republice, zakotvuje tato v ustanovení § 2 odst. 6 zákona o výkonu ústavní výchovy možnost uzavření zaopatřovací smlouvy mezi zletilou nezaopatřenou osobou a zařízením, a to na základě její žádosti. Díky ní bude dítěti i po ukončení ústavní výchovy zařízení nadále poskytovat plné přímé zaopatření, a to až do věku 26 let, resp. do doby, v níž bude osobou nezaopatřenou ve smyslu zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se však o benefit toliko pro mladé zletilce umístěné v zařízeních vyjmenovaných v ustanovení § 2 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy (diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav), tedy nikoli pro osoby umístěné v zařízení poskytujících vyjma funkci výchovnou také služby sociálního a zdravotního charakteru. V důsledku se proto nejedná o plošnou pomoc přístupnou všem dětem vyrůstajícím v náhradní rodinné péči poté, co dosáhnou zletilosti, jako je tomu v případě francouzského právního řádu. Proto se dle mého názoru jedná o významnou službu Francie pro všechny děti nacházející se v náhradní rodinné péči až do své zletilosti. Nemá v zásadě významně negativní dopad na státní rozpočet, když je primárně na mladých lidech, aby si prodloužení trvání některé z jiných forem péče následně uhradili ze svých prostředků, přičemž stát k jejich úhradě za ně přistoupí jen v případech objektivní nemožnosti je uhradit.

S ohledem na svěřování dětí do pěstounské péče, které by mělo být oproti výchově dětí v ústavních zařízeních k tomu zřízenými, upřednostňováno, svědčí ve prospěch francouzského právního řádu, že svým nastavením motivuje dostatečný počet způsobilých a ochotných pěstounů, přijmout děti do své péče. Funkce mateřského a rodinného asistenta jsou totiž regulérním

zaměstnáním, za níž tito pobírají měsíční plat/mzdu, v závislosti na charakteru právnické osoby, u níž jsou zaměstnáni. Jelikož se jedná o povolání, k němuž samotní asistenti i široká veřejnost takto přistupují, absentuje zde nebezpečí veřejné stigmatizace, že převzali dítě do péče toliko za účelem osobního profitu z této činnosti. Francouzští asistenti tuto činnost skutečně „za peníze“ vykonávají, neboť se jedná o jejich regulární zaměstnání a plat/mzdu pobírají po celou dobu jejich setrvání v evidenci asistentů. Tedy nikoli pouze po dobu, po níž o potřebné dítě skutečně pečují. Oproti tomu český právní řád nárok na plat přiznává pouze v případě pěstounů na přechodnou dobu. To ve svém důsledku k limitaci vhodných uchazečů o činnost pěstouna nesporně přispívá. Je však bezpochyby, že pouhá finanční motivace pro řádný výkon funkce asistenta nestačí. O tom se tito brzy přesvědčí a v případě, že jim jiná, než finanční motivace schází, je na právnických osobách, které takovéto asistenty zaměstnávají, aby je vyloučily ze svých řad.

Za pozitivum francouzské právní úpravy hodnotím dále systém zařízení pro výkon ústavní výchovy. Z přehledu, který je v příslušné kapitole uveden, je zřejmé, že mezi kolektivními zařízeními nachází své místo řada zařízení rodinného typu. V nich je kladen důraz na individualitu každého dítěte a vytváření prostředí pro něj příznivého. Prostor, co nejbližší mu připomínající prostředí rodinné. Ze znění *Code de l'action social et des familles* je také patrné, že se francouzský zákonodárce snažil tato zařízení, oproti zařízením kolektivním, u nichž je na místě slovo péče nahradit slovem výchova, upřednostnit.

V případě francouzského systému ústavní výchovy je nezbytné vyzdvihnout dále to, že zákonodárce klade důraz na striktní oddělení zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. A to nejen v podobě vnitřního členění zařízení, jako je tomu v případě České republiky, ale skutečně jednotlivými druhy zařízení včetně rozdílného označení, do nichž jsou nezletilí ze zcela odlišných důvodů umístováni.

Ačkoli se na začátku práce jednalo o komparaci jen několika málo paragrafů občanského zákoníku, o nichž jsem se obávala, zda na disertační práci vystačí, na jejím konci spatřuji o jak zajímavou oblast skýtající opravdu široký prostor pro úvahy *de lege ferenda* se jedná. Jistě by bylo zajímavé rozšířit tuto komparaci o další země, například německy hovořící či ležících na Skandinávském poloostrově, v Pobaltí, eventuálně se nacházející za hranicemi evropského kontinentu a vytvořit si tímto skutečně komplexní představu o právní úpravě této problematiky.

Výzkumná otázka, kterou jsem si v úvodu práce kladla, zněla: „Ve kterých podstatných aspektech se česká právní úprava v oblasti jiných forem péče o dítě odlišuje od právní úpravy

francouzské a kterou z úprav je možno hodnotit jako efektivnější, účelnější a současně šetrnější k právům osob, kterých se přijímané rozhodnutí v konkrétních případech týká“.

Co do podstatných rozdílů v obou komparovaných úpravách, byly tyto vyzdvíženy a zhodnoceny u každého z představených institutů v rámci jednotlivých kapitol a dále prostřednictvím samotného závěru práce. Ten na významné rozdíly znovu upozorňuje a v komplexu právní úpravy toho kterého státu je hodnotí. Výsledkem celé komparace je však kapitola závěru předcházející, v níž jsem na výsledcích provedeného srovnání formulovala úvahu *de lege ferenda* a tím nastínila možnou cestu budoucí rekonstrukce. V této úvaze jsem se inspirovala právní úpravou Francie, kde se zákonodárce nebál překročit v českém právním prostředí přetrvávající přesvědčení, že o svěřeni dítěte do péče je oprávněn rozhodovat toliko opatrovnický soudce a delegoval tuto pravomoc také na jiné osoby a orgány. Jelikož jsem i ve francouzské právní úpravě našla prostor pro zajištění vyšší míry ochrany práv osob, kterých se úprava dotýká, byla rekonstrukce navržena tak, aby mnou shledané nedostatky reflektovala a vyvarovala se jim.

Jelikož si uvědomuji, že navržená úprava je způsobilá působit v očích mnohých jako poněkud revoluční, radikálně měnící dosavadní přístup k rozhodování o náhradní rodinné péči, vyzdvihla jsem do samotného závěru práce některá, z mého pohledu progresivní ustanovení francouzské úpravy. Jedná se o ustanovení, o nichž se domnívám, že mohou velmi dobře českému zákonodárci posloužit k úvaze nad jejich využitím v právním řádu. Cílem by v každém případě bylo dosáhnout vyšší míry ochrany práv osob, kterých se týká, a to bez výraznějšího dopadu na státní rozpočet.

Pokud jde o otázku, kterou z právních úprav je možno hodnotit jako efektivnější, účelnější a současně k právům šetrnější, nelze na ni jednoznačně odpovědět. Jistě z výše představeného vyplývá, že v mnohém vyzdvihuji právní úpravu Francie. Nicméně je třeba upozornit na pochybnosti vzbuzující úpravu ohledně kompetence soudce pro nezletilé rozhodnout o svěřeni dítěte do péče ASE. Dostane-li se v tomto případě osud dítěte do rukou nedostatečně kvalifikované osoby, není zaručeno, že nebude vydáno rozhodnutí, které bude ve zjevném rozporu s jeho zájmem. V těchto situacích by jistě nevitězila úprava Francie v rámci kritéria, co se zajištění vyšší míry ochrany práv týče. Oproti tomu není česká právní úprava v porovnání s Francií ve smyslu delegace pravomocí natolik progresivní, za to je zde v nejvyšší možné míře usilováno o zajištění ochrany práv a zájmů účastníků. Rozhodnutí o dítěti je totiž svěřeno do rukou těch nejznalejších. Opatrovnickým soudcům. Problém však nastává, kdy se těmito odborníkům pro množství

rozhodovaných věcí nedostává dostatečného časového prostoru pro uvážení každého z případů a s ohledem na povinnost rozhodovat tyto věci bez zbytečných průtahů, je dobrým úmyslem vedená snaha o zajištění nejvyšší míry ochrany práv ohrožena.

V souvislosti s přípravou práce jsem si uvědomila, jaká odpovědnost a s ní spojená práce spočívá na zákonodárci každé země, chce-li pro ni vytvořit skutečně kvalitní právní předpis a v komplexu fungující právní řád. Dosáhnout ideálu pravděpodobně nebude nikdy možné. Jen stěží si lze představit dokonalý předpis pamatující na vše a uspokojující všechny. Nikdy by však zákonodárce neměl rezignovat na snahu nefungující rekonstruovat a fungující ve prospěch zajištění důslednější ochrany práv zúčastněných osob novelizovat. S tímto cílem se v zahraničních právních úpravách inspirovat a poznatky s odborníky v daných oblastech práva diskutovat.

Dle mého názoru se v případě české právní úpravy jiných forem péče o dítě jedná o oblast změnu si žádající, neboť dochází k ohrožení základního principu, s nímž musí být každé opatrovnické rozhodnutí přijímáno, a to zájem dítěte. V případě, že se opatrovnický soudce potýká s velkým nápadem rozhodovaných věcí rozličné významnosti, nemá dostatek prostoru k uvážení a rozhodnutí, je tento princip zcela nesporně ohrožen. Právní úprava, byť přijatá s tím nejlepším záměrem, aby věci týkající se péče nezletilých, byly rozhodovány těmi nejerudovanějšími nezávislými a nestrannými osobami, totiž v důsledku ztrácí na významu.

Seznam zkratk

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Úmluva – Evropská úmluva o ochraně lidských práv

Listina – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění

OZO – zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský, ve znění účinném do 31. 12. 1965

ZOR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

zákon OSPOD – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

ASE – *Service de l'aide à l'enfant*

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Seznam použitých zdrojů

Monografie – české

WÁGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch aj. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.

ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.

ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ZUKLÍNOVÁ, Michaela aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655 - § 975)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s. ISBN 978-80-7478-477-4.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela; DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka aj. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

MELZER, Filip; TÉGL, Pavel aj. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

BAŠTECKÁ, Bohumila; VYSEKALOVÁ, Jitka. *Psychologická encyklopedie: Aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 516 s. ISBN 978-80-7367-470-0.

PAUKNEROVÁ, Monika; TOMÁŠEK, Michal aj. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 424 s. ISBN 978-80-246-1687-2.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000. 112 s. ISBN 80-7226-365-X.

MACELA, Miroslav; ZÁRASOVÁ, Zuzana aj. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s. ISBN 978-80-7478-728-0.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; WESTPHALOVÁ, Lenka. *Family law in the Czech Republic*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 220 s. ISBN 978-90-411-3784-5.

NOVOTNÝ, Petr; IVIČIČOVÁ, Jitka aj. *Nový občanský zákoník – rodinné právo*. 2. rozš. vyd. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2017. 208 s. ISBN 978-80-271-0431-4.

WIPPLINGEROVÁ, Miloslava; ZAHRADNÍKOVÁ, Radka aj. *Zvláštní soudní řízení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 236 s. ISBN 978-80-7478-683-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta; PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, aj. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 384 s. ISBN 978-80-7400-594-7.

JIRSA, Jaromír aj. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 1080 s. ISBN 978-80-7552-254-2.

LAVICKÝ, Petr aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné – praktický komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 1012 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

MACKOVÁ, Alena; MUZIKÁŘ, Ladislav aj. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016. 864 s. ISBN: 978-80-7502-122-9.

DRÁPAL, Ljubomír; BUREŠ, Jaroslav aj. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 2500 s. ISBN: 978-80-7400-107-9.

SVOBODA, Karel; SMOLÍK Petr aj. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. 2013. 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.

RADVANOVA, Senta aj. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 216 s. ISBN 978-80-7400-578-7.

ROUČEK, František; SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I*. 12. rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 5424 s. ISBN 80-85963-60-4.

KRČMÁŘ, Jan. *Základy přednášek o právu občanském. IV. právo rodinné*. Praha: Všehrd, 1925. 107 s.

ELIÁŠ, Karel; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001. 302 s. ISBN 978-80-7201-303-0.

HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 9. rozš. vyd. Praha: Leges, 2011, 456 s. ISBN 978-80-87212-96-7.

KŘÍSTEK, Adam. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 350 s. ISBN 978-80-7552-821-6.

ŽATECKÁ, Eva; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 312 s. ISBN 978-80-7478-848-9.

VÝBOR RADY EVROPY. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 87 s. ISBN 978-92-79-27689-7.

Monografie – zahraniční

GRANET – LAMBRECHTS, Frédérique; HILT, Patrice. *Droit de la famille*. 4. rozš. vyd. Grenoble: Presses universitaires de Grenoble, 2014. 227 s. ISBN 978-2706118548.

TISSERAND – MARTIN, Alice et coll. *Code civil*. 117e édition. Paris : Dalloz action, 2018. 3140 p. ISBN 978-2247168590.

HENRY, Xavier; VENANDET, Guy et coll. *Code civil*. 115e édition. Paris: Dalloz action, 2016. 3230 p. ISBN 978-2247153190.

MALAURIE, Philippe; AYNÈS, Laurent. *Cours de droit civil. La famille*. 5. vyd. Paris: Éditions CUJAS, 1995. 571 s. ISBN 2-254-96303-1.

MALAURIE, Philippe; FULCHIRON, Hugues. *Droit civil. La famille*. 4. vyd. Paris: DEFRENOIS, 2011. 748 s. ISBN 978-2-85623-187-6.

BÉNABENT, Alain. *Droit de la famille*. 2. vyd. Paris: Montchrestien, 2012. 550 s. ISBN 978-2-7076-1766-8.

MURAT, Pierre; BERNIGAUD, Sylvie et coll. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz action, 2013. 1983 p. ISBN 978-2-247-11476-4.

RENAUD, Yvon; BAUDOIN, Jean-Louis. *Code Civil du Québec annoté*. 6e édition. Montréal: Wilzon & Lafleur Ltée, 2003. 1605 p. ISBN 2-89127-588-8.

GILLIÉRON, Pierre-Robert; SCYBOZ, Pierre; CORBOZ, Pierre. *Code Civil Suisse et Code des obligations annotés annoté*. 7e édition. Lausanne: Editions Payot Lausanne, 2004. 897 p. ISBN 2-601-03337-1.

COURBE, Patrick; GOUTTENOIRE, Adeline. *Droit de la famille*. 6e édition. Paris: Dalloz, 2013. 574 s. ISBN 978-2-247-12193-9.

Odborné články

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, č. 2, s. 97–124.

BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 3-10.

KYSELA, Jan. Metodologie v právnickém psaní: dobrý sluha, špatný pán. *Jurisprudence*. 2016, č. 6, s. 18-30.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Tutor loco parentis habentur. (Poručenství v minulosti a dnes. A jaké by mohlo být.) in *Pocla Martě Knapové k 80. narozeninám*. Uspořádali DVOŘÁK, Jan. KINDL, Milan. Praha: Aspi. a.s., 2005. 472 s. ISBN 80-7357-133-1.

LICHOVNÍK, Tomáš. Zamyšlení nad významem a strastmi opatrovnického souzení. *Rodinné listy*. 2018, roč. 7, č. 7 s. 6–8.

NOVÁKOVÁ, Věra. Poručenství – nelehká úloha orgánů sociálně-právní ochrany dětí. *Rodina a právo*. 2017, roč. 19, č. 4, s. 1-5.

BUKERTO VÁ, Eva, KREJČÍKOVÁ, Helena, VÁŇOVÁ, Lucie. Homosexuálové a právo na rodinný život. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 25–37.

- LUŽNÁ, Romana. Výchova a zastupování nezletilého. *Právní rádce*. 2007. Dostupné na WWW: <<https://pravniradce.ihned.cz/c1-20421930-vychova-a-zastupovani-nezletileho>>
- SVOBODA, Karel. Obecná ustanovení řízení ve věcech péče o nezletilé. *Soudní rozhledy*. 2016, roč. 22, č. 4, s. 110–117.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Orgán sociálně-právní ochrany dětí jako kolizní opatrovník dítěte. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 20, s. 713–723.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 8, s. 267–284.
- PAVLÍČEK, Tomáš. Některé aspekty péče o jmění dítěte dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 15–16, s. 538–546.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; TELEČEK, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2014 roč. 2014, č. 3, str. 23–31.
- BRUNCKO, Stanislav. Hospodaření s výživným nezletilého dítěte jakožto správa majetku nezletilého. *Bulletin advokacie*. 2016, roč. 2016, č. 9, s. 36–45.
- SVOBODA, Karel. Opatrovnictví a zákonné zastoupení v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 17, s. 609–614.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Vyživovací povinnost rodičů k dětem v náhradní péči. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 9, s. 305–313.
- KŘÍSTEK, Adam. O relativní nezávaznosti rozhodnutí civilního soudu o ústavní výchově nezletilých. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 24, č. 19, s. 671–682.
- KŘÍSTEK, Adam. Je rozsudek o svěření dítěte do pěstounské péče konstitutivní, nebo deklaratorní? *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 5, s. 1–6.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Pěstounská péče: mýty versus ústavně konformní interpretace a aplikace zákona s úvahami de lege ferenda. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 309–321.
- KŘÍSTEK, Adam. Nárok na dávky pěstounské péče při svěření dítěte do péče jiného člověka s odkazem pouze na § 953 OZ (2.). *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 4, s. 7–11.
- ŘEHULKOVÁ, Lenka. Pěstounská péče na přechodnou dobu jako institut zachování či obnovení práva na rodinný život. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 15 s. 536–544.
- NOVOTNÁ, Věra. Co by se mělo v pěstounské péči změnit. *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 3, 15–20.
- NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (5.). *Právo a rodina*. 2014, roč. 16, č. 5 s. 1–7.
- NOVOTNÁ, Věra. Otazníky nad výkonem ústavní výchovy. *Právo a rodina*. 2013, roč. 15, č. 11, s. 6–10.

KŘÍSTEK, Adam. Petit a výrok soudního rozhodnutí ve věcech cizí péče ústavní (2.). *Právo a rodina*. 2016, roč. 18, č. 2 s. 14–17.

Právní předpisy – české

Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, v platném znění.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

Podzákoné právní předpisy – české

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění.

Právní předpisy – české – již neúčinné

Zákon. č. 946/1811 Sb. z. s. Obecný zákoník občanský, ve znění účinném do 31. prosince 1965.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. prosince 2013.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Důvodová zpráva k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a další související zákony.

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Důvodová zpráva k zákonu č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Důvodová zpráva k zákonu č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči ve znění účinném do 31. 3. 2000.

Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Stanoviska, sborníky, doporučení a strategie

Výkladové stanovisko č. 18 Expertní Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 14. února 2014 k problematice nového (dalšího) rozhodnutí o svěřeni dítěte d zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Náhradní výchova dětí – možnosti a meze: kolokvium I. Sborníky, č. 39. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2008. 126 s. ISBN 978-80-87146-05-7.

Doporučení Výboru OSN pro práva dítěte ze dne 17. června 2011.

Národní strategie ochrany práv dětí přijatá usnesením vlády č. 4 ze dne 4. ledna 2012.

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 22. prosince 2006, sp. zn. 5726/2006/VOP/IKČ.

Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 22. prosince 2006, sp. zn. 5726/2006/VOP/IKČ.

Odpověď na žádost o metodickou pomoc a vydání stanoviska MZ ČR ze dne 20. července 2015, č. j. MZDR 5269/2015-5/PRO.

Právní předpisy – zahraniční

Code civil des Français, la version en vigueur.

Code civil du Québec, la version en vigueur.

Code civil Suisse, la version en version vigueur.

Code civil Suisse, la version en vigueur à 31 décembre 2012.

Code pénal, la version en vigueur.

Code de l'action sociale et des familles, en version vigueur.

Podzákoné právní předpisy – zahraniční

Décret n°2014-918, relatif au référentiel fixant les critères d'agrément des assistants familiaux, version en vigueur.

Décret n°2006-464, relatif à la formation des assistants maternels, en version vigueur.

Décret n°2005-1772, relatif à la formation des assistants familiaux et instituant le diplôme d'Etat d'assistants familiaux, en version vigueur.

Décret n°2006-627 relatif aux dispositions du code du travail applicables aux assistants maternels et aux assistants familiaux, version en vigueur.

Décret n°2003-1095 du 14 novembre 2003 relatif au règlement de fonctionnement institué par l'article L311-7 du code de l'action sociale et des familles, version en vigueur.

Décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles, la version en vigueur.

Décret n°75-96 du 18 février 1975, fixant les modalités de mise en œuvre d'une action de protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs, la version en vigueur.

Soudní rozhodnutí

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2013, sp. zn. I. ÚS 3040/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2014, sp. zn. I. ÚS 3304/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. IV. ÚS 650/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. února 2005, sp. zn. III. ÚS 124/2004.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. dubna 2015, sp. zn. III. ÚS 592/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 1764/16.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 1710/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2006, sp. zn. IV. ÚS 257/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 485/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. března 2007, sp. zn. Pl. ÚS 8/06.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. února 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13.

Nejvyšší soud

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. května 1966, sp. zn. Pls 4/66.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. června 2008, sp. zn. 28 Cdo 1506/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 26. června 1975, sp. zn. 2 Cz 43/75.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. 21 Cdo 3909/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 2006, sp. zn. 8 Tdo 940/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. června 2017, sp. zn. 30 Cdo 3648/2015.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. listopadu 2014, sp. zn. 1 As 116/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. 30 Cdo 4091/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/76.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. března 1968, sp. zn. 1 Cz 12/68.

Rozsudek kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1976, sp. zn. 25 Cpj 49/76.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2011, sp. zn. 30 Cdo 2244/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2013, sp. zn. 21 Cdo 2394/2012.

Rozsudek kolegia Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 30. dubna 1974, sp. zn. Cpj 14/74.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 1992, sp. zn. 5 Cz 22/92.

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1968, sp. zn. 25 Cz 37/68.

Krajské soudy

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 27. ledna 1954, sp. zn. 16 Co 31/54.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. července 1964, sp. zn. 3 Co 212/64.

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 9. června 2011, sp. zn. 44 A 122/2010.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. června 2013, sp. zn. OP 67/2010.

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 5. ledna 1966, sp. zn. 6 Co 532/65.

Okresní a obvodní soudy

Rozsudek Okresního soudu v Jičíně ze dne 25. září 2014, sp. zn. 30 P 141/2010.

Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. května 2014, sp. zn. Nc 192/2014.

Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek ze dne 21. června 2007, Havelka a ostatní proti České republice, věc č. 23499/06.

Rozsudek ze dne 26. února 2002, Kutzner v. Německo, věc č. 46544/99.

Rozsudek ze dne 12. července 2001, K. a T. v. Finsko, věc č. 25702/94.

Rozsudek ze dne 9. června 1998, Bronda v. Itálie, věc č. 40/1997/824/1030.

Rozsudek ze dne 26. října 2006, Wallová a Walla České republice, věc č. 23848/04.

Elektronické zdroje – české

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. *Právo přátelské k dětem a rodinám* [online]. rizeniskoly.cz, 22. února 2018 [cit. 11. prosince 2018]. Dostupné na <<https://www.rizeniskoly.cz/cz/casopis/skolni-poradenstvi-v-praxi/pravo-pratelske-k-detem-a-rodinam.m-4020.html>>.

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 201/0, část č.1/4, novela z. – občanský zákoník*. [online]. psp.cz, 13. června 2018 [cit. 12. listopadu 2018]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=201&CT1=0>>.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. *Case of Schalk and Kopf v. Austria. (Application n. 30141/04)*. [online]. hudoc.echr.coe.int, 24. 6. 2010 [cit. 13. listopadu 2018]. Dostupné na <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Schalk"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":"","itemid":\["001-99605"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>.

System sociálně-právní ochrany dětí. *Děti, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje* [online]. ospod.cz, 19. ledna 2018 [cit. 25. října 2008]. Dostupné na <<http://www.ospod.cz/informace/obecne/system-socialne-pravni-ochrany-deti-v-cr-/>>.

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad – úvod* [online]. umpod.cz, [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.umpod.cz/urad/>>.

ŠRÁMEK, Dušan. *Advokáti budou zřejmě vystupovat jako kolizní opatrovníci nezletilého dítěte* [online]. ceska-justice.cz, 27. listopadu 2018 [cit. 2. prosince 2018]. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/2018/11/advokati-zrejme-budou-vystupovat-jako-kolizni-opatrovnici-nezletileho-ditete/?fbclid=IwAR1hUfhobsZ44fLzi2VAZ4qhlvyIC1AJOCIHuPaeajUFAZfpCt31_8UcBEM>.

NADAČNÍ FOND J&T. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte* [online]. nadacnifondjt.cz, 21. června 2017 [cit. 14. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.nadacejt.cz/nahradni-rodinna-pece-k2.html>>.

KOUTSKÁ, Dagmar. *Právník roku 2017* [online]. cak.cz, 29. ledna 2018 [cit. 9. února 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/pravnik-roku-2017-nejvyssi-pocta-pro-jiriho-machourka-106994.html>>.

ČTK. *Pěstounka utýrala dvouleté děvče, dostala devět let. Znalci: má poruchu osobnosti a nízký intelekt* [online]. aktualne.cz, 27. března 2018 [cit. 15. dubna 2018]. Dostupné na <<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/pestounka-tyrala-dvoulete-devce-to-na-nasledky-zraneni-zemre/r~facfe63a319911e885e30cc47ab5f122/>>.

MPSV – ODDĚLENÍ 911. *Sociálně-právní ochrana dětí. Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí* [online]. mpsv.cz, 23. prosince 2014 [cit. 11. května 2018]. Dostupné na <<https://www.mpsv.cz/cs/19923>>.

SOS dětské vesničky. *Kdo jsme* [online]. sos-vesnicky.cz, [cit. 7. července 2018]. Dostupné na <<https://www.sos-vesnicky.cz/o-nas/kdo-jsme/>>.

Elektronické zdroje – zahraniční

Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. *Délégation de l'autorité parentale* [online]. Service-public.fr, 20. février 2017 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F3134>>.www.justice.fr.

MINISTÈRE DE LA JUSTICE. *Un enfant en situation difficile, Lexique*. [online]. Justice.fr, 20. février 2017 [cit. 28. února 2018]. Dostupné na <https://www.justice.fr/lexique/letter_a#Assistance_ducative>.

Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. *Tutelle d'un mineur* [online]. Service-public.fr, 11 octobre 2017 [cit. 2. března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2139>>.

LE SERVICE PUBLIC DE LA DIFFUSION DU DROIT. *Décret n°2016-1283 du 28 septembre 2016 relatif au référentiel fixant le contenu du projet pour l'enfant à l'article L223-1-1 du Code de l'action sociale et des familles* [online]. legifrance.gouv.fr, 28. září 2016 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2016/9/28/FDFA1620949D/jo/texte>>.

Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. *Placement volontaire d'un enfant par ses parents* [online]. Service-public.fr, 23. février 2016 [cit. 18. března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F959>>.

MINISTÈRE DE LA JUSTICE. *Un enfant en situation difficile, Lexique*. [online]. Justice.fr, le 20 février 2017 [cit. 18. března 2018]. Dostupné na <https://www.justice.fr/lexique/letter_a#Assistance_ducative>.

Direction de l'information légale et administrative (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. *Placement d'un enfant sur décision judiciaire* [online]. Service-public.fr, le 19 avril 2017 [cit. 19 března 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F3140>>.

Famille d'accueil (Premier ministre), Ministère chargé de la justice. *Placement d'un enfant* [online]. Service-public.fr, 1. janvier 2017 [cit. 25. dubna 2018]. Dostupné na <<https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F1260>>.

MAINUD, Thierry. *Les établissements et services en faveur des enfants et adolescents en difficulté sociale. Les foyers de l'enfance* [online]. solidarites-sante.gouv.fr, 15 décembre 2008 [cit. 6. července 2018]. Dostupné na <<http://drees.solidarites-sante.gouv.fr/IMG/pdf/seriestats173.pdf>>.

Maisons d'enfants à caractère social (MECS). *Annuaire Maisons d'enfants à caractère social (MECS)* [online]. action-sociale.org. [cit. 6. července 2018]. Dostupné na <<http://annuaire.action-sociale.org/etablissements/protection-de-l-enfance/maison-d-enfants-a-caractere-social-177.html>>.

SOS Children's Villages International. *Who we are* [online]. sos-childrensvillages.org, [cit. 7. července 2018]. Dostupné na <<https://www.sos-childrensvillages.org/who-we-are>>.

POINSON, Olivier. *Droit des institutions sociales et médico-sociales. ASE: définition du contenu du projet pour l'enfant* [online]. blogavocat.fr, 9. září 2016 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na <https://blogavocat.fr/space/olivier.poinsot/content/ase-d%C3%A9finition-du-contenu-du-projet-pour-l%E2%80%99enfant_>.

LE SERVICE PUBLIC DE LA DIFFUSION DU DROIT. *Décret n°75-96 février 1975 fixant les modalités de mise en œuvre d'une protection judiciaire en faveur de jeunes majeurs* [online]. legifrance.gouv.fr, 20. února 1975 [cit. 10. srpna 2018]. Dostupné na <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000689914>>.

Responsable de l'aide sociale à l'enfance – Fiche métier. *Dossier: Action sociale* [online]. Emploipublic.fr, 17. juin 2016 [cit. 20. října 2018]. Dostupné na <<https://infos.emploipublic.fr/article/responsable-de-l-aide-sociale-a-l-enfance-fiche-metier-eea-6245>>.

Poručenství a jiné formy péče o dítě

Abstrakt

Cílem disertační práce bylo za pomoci znění zákona, odborných publikací a judikatury pojednat o českém legálním rámci možných způsobů řešení životních situací, v nichž dochází až k objektivní či subjektivní nemožnosti rodičů dostát rodičovským povinnostem v oblasti zajištění osobní péče o dítě a jeho právní ochrany, tento komparovat s právní úpravou Francie, částečně též Québecu a Švýcarska a v podobě návrhu právní úpravy *de lege ferenda* představit reálný způsob, jak opatrovnickým soudcům v českém právním prostředí ulehčit. Jedná se konkrétně o komparaci právní úpravy institutu poručenství, opatrovnictví, svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounství a ústavní výchovy, které český zákonodárce v části druhé, Hlavě III. občanského zákoníku souhrnně označuje jako tzv. jiné formy péče o dítě. Tyto instituty jsou komparovány s ohledem na svůj obsah, účel a předpoklady využití v podmínkách upravených právními řády obou zemí.

Disertační práce odpovídá na otázku, ve kterých podstatných bodech se česká právní úprava v oblasti jiných forem péče o dítě odlišuje od právní úpravy francouzské, proč se český a francouzský zákonodárce v některých aspektech úpravy jiných forem péče o dítě rozcházejí a dále také, kterou z úprav je možno hodnotit jako efektivnější, účelnější a současně šetrnější k právům osob, kterých se přijímané rozhodnutí v konkrétních případech dotýká.

Co se struktury práce týče, je rozdělena do čtrnácti samostatných kapitol, které jsou rozčleněny na další podkapitoly první a druhé úrovně. Práce se začíná poručenstvím, institutem tzv. zásadní náhradní péče, za ní následuje kapitola věnovaná opatrovnictví. Šestá kapitola stručně pojednává o procesní stránce části druhé, Hlavy III. občanského zákoníku, upravenou především zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, kterou jsem se alespoň v obecném rámci rozhodla zařadit pro její neodmyslitelnou provázanost s úpravou hmotněprávní. Kapitoly za ní následující, jsou již věnovány komparaci úpravy svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounství a ústavní výchově, a to v pořadí, v jakém je upravuje občanský zákoník. Nejprve je v rámci jedné kapitoly pojednáno o právní úpravě vládnoucí českému právnímu řádu a v kapitole následující francouzskému právnímu řádu s tím, že její závěrečná podkapitola je vyzdvihnutím nejvýznamnějších rozdílností obou právních úprav toho, kterého institutu.

Závěru předcházející 14. kapitola shrnuje výsledek celé práce. Na základě provedené komparace a celkového zhodnocení aktuálně platné a účinné právní úpravy, představuje právní úpravu *de lege ferenda*, která z obou komparovaných právních řádů přebírá ta ustanovení, která lze označit za efektivní, účelná a k právům zainteresovaných osob šetrná. Tyto na základě výsledků provedeného srovnání vhodným způsobem aplikuje do konkrétních podmínek českého právního řádu a zasazuje způsobem, aby skutečně poskytovala nejvyšší možnou ochranu osobám, v jejichž prospěch jsou přijímána. Cílem nastíněné úpravy *de lege ferenda* dále je, efektivně snižovat nápad věcí na opatrovnické soudce. Navržená právní úprava je oprostěna od nedostatků, které způsobuje její zastaralost, strnulost, když neumožňuje efektivně delegovat rozhodovací činnost na jiné osoby či orgány, aniž by snižovala míru právní ochrany osob, kterých se rozhodovaná věc týká.

Jelikož úvahy *de lege ferenda* představují progresivní krok, kompletně měnící dosavadní přístup k organizaci a způsobu rozhodování soudů o náhradní rodinné péči, o němž lze jen stěží očekávat, že bude zákonodárcem v blízké době přijat, byly do samého závěru práce alespoň ve stručnosti naformulovány návrhy na změny stávající právní úpravy, bez potřeby její komplexní rekonstrukce. Jedná se o změny, o nichž se domnívám, že by českému právnímu prostředí s ohledem na problémy, se kterými je nucena se v současné době potýkat, prospěly. Mám za to, že jsou progresivní a pro budoucí méně náročnou legislativní činnost ideální inspirací k zajištění vyšší míry ochrany práv.

Klíčová slova: nezletilý, péče, rodina

Guardianship and other forms of care of minors

Abstract

The objective of this thesis is to analyse the legal possibilities in problematic situations when parents are not capable of caring for their children due to objective or subjective barriers on their sides. These possibilities are enshrined in the second part, Title III., § 928 - § 975 of the Civil Code of the Czech Republic. In order to derive recommendations for the Czech legal system, particularly with regard to the work overload of judges for minors in the Czech Republic, these regulations will subsequently be compared to the legal situation in France which is mainly determined by the Code civil and the Code de l'action sociale et des familles.

The comparison namely includes critical juxtapositions of tutorship, curatorship, entrusting a child to the care of another person, foster care and placing a child in the children's home. Hereby, the content, purpose and requirements of the legal bases for these areas in both countries are presented and contrasted. Thus, the differences are highlighted, evaluated and analysed with regard to the effectiveness and the level of protection of rights which is assured in the countries.

This thesis is divided into fourteen chapters, starting with the first two chapters covering the topics tutorship and curatorship in both countries. After giving an overview of the civil procedure based on the most current version of code no. 292/2013 in chapter six, the main focus throughout this thesis is on the substantive law of entrusting a child to the care of another person, foster care and placing a child in a children's home. Every chapter starts with a presentation of the legal frame as enshrined in the Czech Civil Code and continues with a description of the legal frame in France. Subsequently, both regulations are compared and the most significant differences are highlighted at the end of the chapter.

As a result of the before mentioned considerations a legal frame *de lege ferenda* for organizing the entrustment of children to substitutional forms of child care, which is addressing the identified problematic aspects of the Czech legal order.

Ultimately, this dissertation is concluded by giving some progressive and inspirational short-term recommendations for future law-making activities of the Czech legislative power with the goal to assure the protection of human rights in family cases.

Key words: minor, care, family